

Puolueiden
tulevaisuus

Toimittanut
Rauli Mickelsson

JULKAISU 2009:6

Puolueiden tulevaisuus

Toimittanut Rauli Mickelsson

Oikeusministeriön julkaisuja 2009:6

ISSN: 1458-6444

ISBN: 978-952-466-813-2 (nid.)

978-952-466-814-9 (PDF)

Kannen kuva: Mikko Haapoja/Kuvapankki Plugi Oy

Tekstien editointi: Jyrki Jylhä

Taitto ja kannen ulkoasu: Pirjo Leppänen

Paino: Edita Prima Oy, 2009

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä
18.11.2009

Tekijät Elo, Kimmo Hintikka, Kari A. Kaskinen, Juha Mickelsson, Rauli (toim.) Paloheimo, Heikki Pitkänen, Ville Raunio, Tapio Setälä, Maija		Julkaisun laji Kirja julkaisusarjassa	
		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Puolueiden tulevaisuus			
Julkaisun osat Esipuhe, johdanto, 7 artikkelia, puolueskenaarioesheet, johtopäätökset, lähteet			
Tiivistelmä Tässä artikkelikokoelmassa kahdeksan eri alojen tutkijaa pohtii seitsemässä artikkelissa puolueiden tulevaisuutta. Kirja pyrkii antamaan virikkeitä keskustelulle ja toimimaan oppimateriaalina kursseilla, jossa pohditaan kansanliikkeiden ja puolueiden tulevaisuutta. Heikki Paloheimo pohtii artikkelissaan puolueita synnyttäviä ja ylläpitäviä ristiriitauttuvia. Artikkelin perustuu kyselytutkimukseen. Artikkelin lopussa Paloheimo esittää arvioita ristiriitauttuvuuksien vaikutuksista puolueisiin tulevaisuudessa. Kimmo Elon artikkeli kansalaisten politiikan tietämyksestä perustuu myös kyselytutkimukseen. Elon artikkelin päättää kolme skenaariota, joissa tarkastellaan poliittisen tietämyksen ja puolueiden tulevaisuuden suhdetta. Maija Setälä tarkastelee julkiseen harkintaan perustuvan eli deliberatiivisen demokratian ja puolueiden suhdetta. Setälän mukaan puolueet voivat olla joko deliberatiivisen demokratian mahdollistajia tai esteitä. Ville Pitkäsän aiheena on puolueiden ja medioiden suhde. Pitkänen käy artikkelissaan läpi viimeaikaisten kehitystä, ja pohtii puolueiden mediastrategioiden kautta puolueiden ja median suhdetta tulevaisuudessa. Kari A. Hintikka tarkastelee artikkelissaan kehitysmahdollisuuksia, joita internet voisi antaa puolueille. Hintikan mukaan internet on välineenä epähierarkkinen, ja niinpä puolueidenkin pitää tulevaisuudessa arvioida uudelleen hierarkkisten organisaatioidensa menestymismahdollisuuksia. Tapio Raunio tarkastelee Euroopan Unionin parlamentissa toimivia puolueita. Nykyään puolueet ovat varsin elitistisiä, ja Raunio pohtii, miten puolueet voisivat enemmän huomioida EU-kansalaisten mielipiteitä. Juha Kaskinen ja Rauli Mickelsson tarkastelevat globaaleja ristiriitauttuvia ja globaalin hallinnan tarvetta, ja arvioivat, miten globaali puoluekenttä voisi syntyä.			
Avainsanat (asiasanat): puolueet, tulevaisuus, ristiriitauttuvuudet, politiikan tietämys, deliberatiivinen demokratia, puolueet ja media, Euroopan Unionin puolueet, europuolueet, globaalipuolueet			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero)			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön julkaisuja 2009:6		ISSN 1458-6444	ISBN 978-952-466-813-2 (nid.) 978-952-466-814-9 (PDF)
Kokonaissivumäärä 291	Kieli suomi	Hinta 28 euroa	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Prima Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum
18.11.2009

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Elo, Kimmo Hintikka, Kari A. Kaskinen, Juha Mickelsson, Rauli (red.) Paloheimo, Heikki Pitkänen, Ville Raunio, Tapio Setälä, Maija		Typ av publikation Bok i en serie	
		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Partiernas framtid (Puolueiden tulevaisuus)			
Publikationens delar Förord, inledning, 7 artiklar, essäer om partiernas framtidsscenarier, slutsatser, källor			
<p>Referat</p> <p>I publikationens sju artiklar begrundar åtta forskare inom olika discipliner partiernas framtid. Publikationen fungerar som ett debattinlägg, och kan även användas som läromedel vid kurser som gäller medborgarrörelsernas och partiernas framtid.</p> <p>Heikki Paloheimo behandlar i sin artikel konfliktdimensionerna som ger upphov till att partier uppstår och fortbestår. Artikeln baserar sig på en förfrågan. I slutet av artikeln bedömer Paloheimo även konfliktdimensionernas inverkan på partierna i framtiden.</p> <p>Kimmo Elos artikel, som behandlar medborgarnas politiska kunskaper, baserar sig också på en förfrågan. I slutet av artikeln presenterar Elo tre scenarier i vilka han betraktar förhållandet mellan medborgarnas politiska kunskaper och partiernas framtid.</p> <p>Maija Setälä betraktar i sin tur förhållandet mellan deliberativ demokrati och partierna. Enligt Setälä kan partierna antingen främja eller förhindra deliberativ demokrati.</p> <p>Ville Pitkänen betraktar förhållandet mellan partierna och media. Pitkänen belyser de senaste utvecklingstrenderna och begrundar med hjälp av partiernas mediestrategier förhållandet mellan partier och media i framtiden.</p> <p>Kari A. Hintikka betraktar i sin artikel vilka utvecklingsmöjligheter Internet kan ge åt partierna. Enligt Hintikka är Internet ohierarkiskt till sin karaktär, vilket gör att partierna i framtiden bör omvärdera om deras hierarkiska organisationer kan fungera framgångsrikt.</p> <p>Tapio Raunio betraktar partierna i Europaparlamentet. Nuförtiden är partierna relativt elitistiska och Raunio begrundar hur partierna bättre kunde ta i beaktande EU-medborgarnas åsikter.</p> <p>Juha Kaskinen och Rauli Mickelsson betraktar globala konfliktdimensioner och behovet av global styrning, och de begrundar hur ett globalt partifält kunde uppstå.</p>			
Nyckelord (sakord): partier, framtiden, konfliktdimensioner, politiska kunskaper, deliberativ demokrati, partier och media, partierna i Europeiska unionen, europartier, globala partier.			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer)			
Seriens namn och nummer Justitieministeriets publikationer 2009:6		ISSN 1458-6444	ISBN 978-952-466-813-2 (häft.) 978-952-466-814-9 (PDF)
Sidoantal 291	Språk Finska	Pris 28 euro	Sekretessgrad offentlig
Distribution Edita Prima Ab		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLTÖ

ESIPUHE	6
JOHDANTO	8
Heikki Paloheimo	
PUOLUEJÄRJESTELMÄN LOHKEAMAT JA RISTIRIITAULOTTUVUUDET	15
<i>Skenaarioita:</i>	
Skenaarioita puolueityypeistä	62
Ammatillisen puolue-eliitin johtama yhden totuuden puolue	63
Kimmo Elo	
POLIITTINEN TIETÄMYS JA PUOLUEIDEN TULEVAISUUS.....	65
<i>Skenaarioita:</i>	
Sukupolvipuolue	96
Nationalistinen puolue.....	98
Transnationalistinen puolue	100
Maija Setälä	
PUOLUEET JA DELIBERATIIVINEN DEMOKRATIA.....	101
<i>Skenaarioita:</i>	
Monikulttuurinen puolue.....	128
Kenen tahansa puolue.....	130
Ville Pitkänen	
PUOLUEIDEN TULEVAISUUS MEDIAMARKKINOILLA.....	132
<i>Skenaarioita:</i>	
Joukkopuolueen jälkeinen kaaderipuolue	164
Kari A. Hintikka	
KANSALAISET, LIIKEHDINNÄT, PUOLUEET JA INTERNET	165
<i>Skenaarioita:</i>	
Nettipuolue	212
Tapio Raunio	
EUROPUOLUEIDEN TULEVAISUUS.....	214
<i>Skenaarioita:</i>	
Globalipuolue	239
Puolueityyppien analysointia ja jatkokehittelyä.....	241
Juha Kaskinen ja Rauli Mickelsson	
GLOBALIPOLITIIKAN UUDET MUODOT JA PUOLUEET	250
LOPPUSANAT	278
LÄHTEET.....	280

ESIPUHE

Idea puolueiden tulevaisuuden kartoittamiseen lähti liikkeelle turkulaisesta tutkijapiiristä, jossa politologian, poliittisen historian ja tulevaisuuden tutkimuksen tekijät ryhtyivät suunnittelemaan seminaarisarjaa. Tieto tästä kulkeutui Oikeusministeriön demokratiayksikköön, joka järjesti syksyllä 2008 yhden ja keväällä 2009 kaksi puolueiden tulevaisuutta käsittelevää työpajaa. Työpajoissa oli mukana demokratiayksikön edustajia, puolue-toimistojen virkailijoita sekä kuusi tutkijaa, joista kolme Turun yliopiston valtio-opin laitokselta, yksi Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitokselta, yksi Turun yliopiston poliittisen historian laitoksella toimivasta Eduskuntatutkimuskeskuksesta ja yksi Turun kauppakorkeakoulun tulevaisuudentutkimuskeskuksesta. Työpajojen tutkijaryhmä alkoi pohtia artikkelikokoelman tekemistä puolueiden tulevaisuudesta. Artikkeleiden kirjoittajiksi tuli vielä lisää väkeä Turusta, Tampereelta ja Jyväskylästä. Niinpä tämä kirja on laajan yhteistyön tulos. Kirjoittajat ovat neljästä korkeakoulusta ja neljältä eri yhteiskuntatutkimuksen alalta.

Kirjan mahdollistivat Oikeusministeriön demokratiayksikön, Turun Kauppakorkeakoulun tulevaisuudentutkimuskeskuksen, Turun yliopiston valtio-opin laitoksen ja Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen panos, josta kiitos. Kirja on puolueiden tulevaisuutta kartoittavan projektin kolmas vaihe. Ensimmäinen vaihe olivat mainitut Oikeusministeriön demokratiayksikön työpajat ja toinen vaihe oli Turun yliopiston

valtio-opin laitoksella järjestetty ”Puolueiden tulevaisuus” -kurssi (jonka laatimat skenaariot ovat tässä kirjassa). Kolmannen vaiheen jälkeen tulee neljäs vaihe, eli myös Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksella järjestetään tulevaisuudentutkimuksen metodein toimiva puolueiden tulevaisuutta kartoittava kurssi, jonka kurssimateriaalina tämä kirja on. Tarkoituksemme on myös laajentaa keskustelua ja avata verkkoon sivusto, jolla aihetta pohditaan edelleen.

Kiitämme Oikeusministeriön demokratiayksikön virkailijoita, erityisesti neuvottelevaa virkamiestä Sari Aalto-Matturia ja erikoissuunnittelija Niklas Wilhelmssonia. Jyrki Jylhä on editoinut tekstit ja Pirjo Leppänen taittanut kirjan, kiitos hyvästä ja hauska yhteistyöstä.

Kirjoittajien puolesta

Rauli Mickelsson

kirjan toimittaja

Rauli Mickelsson

JOHDANTO

Puolueiden tulevaisuutta ei ole paljon pohdittu, ja syykin lienee selvä. Puolue ei ole samanlainen organisaatio kuin esimerkiksi tiettyä tuotetta valmistava yritys, jolle riittää sopeutuminen muuttuvaan maailmaan. Puolueiden tulevaisuutta hahmoteltaessa on muistettava kaksi seikkaa:

1. Puolueen ei pidä pelkästään sopeutua tulevaisuuteen, vaan sen keskeinen tehtävä on myös vaikuttaa tulevaisuuteen.
2. Johtuen puolueiden (ja yhteiskunnallisten liikkeiden) toiminnan tulevaisuuteen suuntautumisesta ja politiikan konfliktiluonteesta, puoluejärjestelmä koostuu puolueista, joiden perususkomukset ja pyrkimykset ovat ristiriidassa toistensa kanssa. Siksi ei pidä arvioida puolueiden kehitystä vain yhden megatrendin mukaisesti, vaan puolueiden toimintatapoja ja ideologioita ohjaavat useat erilaatuiset ja eri aikoina alkaneet megatrendit.

Tässä kirjassa puolue-käsite on ymmärretty varsin laajasti. Vauhtia on otettu niin kielitieteestä kuin historian kokemuksistakin. Mielikuvituksemme ei riitä sen pohtimiseen, miten moniarvoinen demokratia voisi toimia ilman puolueita. Useimmissa kielissä puolue merkitsee jostain suuremmasta ryhmästä lohjennutta osajoukkoa, ja näin on laita suomenkielessäkin. Pluralistinen demokratia rakentuu ristiriidoille ja erilaisille näkemyksille yhteisen rakentamisesta, siis yhteisestä tulevaisuudesta. Jos hyväksymme, että yhteiskunnassa saa olla erilaisia näkemyksiä yhteisestä tulevaisuudesta ja yhdistymisen vapaus, emme voi välttää puolueiden muodostumista.

Puolueista puhuminen tuo mieleen teollisuusyhteiskunnan syntyessä muodostuneet joukkopuolueet, vaikka puolue on historiansa aikana ollut paljon muutakin. Tavallisesti käsite on liitetty parlamenttiin, mutta jo antiikin Kreikassa oli ylimysten ja kansan puolueet. Niin suomen- kuin useassa muussakin kielessä puolue on ymmärretty alun perin mielipidesuuntana. Tällaisia varhaisissa parlamenteissa toimineita mielipidesuuntia olivat brittien Thoryt ja Whigit, Ruotsin Hatut ja Myssyt, autonomian Suomen nuor- ja vanhasuomalaiset, ja jopa Karl Marx ja Friedrich Engels tarkoittivat kommunistisella puolueella alun perin mielipidesuuntaa. ”Puolue” ei ole koskaan tarkoittanut mitään ohimenevää mielipidettä siitä, miten jokin yksittäinen asia pitäisi hoitaa, vaan puolueilta on vaadittu jatkuvuutta. Mielipidesuunta tarkoittaa joidenkin syvällisten elämäkatsomusten jakamista.

Puolue ei myöskään ole merkinnyt mielipidettä tai järjestäytynyttä instituutiota jonkin sektoriaalisen asiantilan hoitamiseksi, kuten lasten päivähoidon kehittämiseksi, vaan puolueen muodostuminen on aina vaatinut kokonaisvaltaista näkökulmaa kaikkiin politiikan esityslistalla oleviin ja sille tuleviin asioihin. Puolue eroaa liikkeestä edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös siinä, että puolue on edustettuna politiikan teon paikoissa, kuten parlamentissa, tai ainakin se pyrkii niihin; muut yhteiskunnalliset ryhmät eivät pääse parlamentissa aulaa (lobby) pidemmälle. Toki puolue voi toimia, vaikka parlamenttia ei olisi olemassakaan tai puolueen jäsenillä tai äänestäjillä ei olisi edes äänioikeutta. Tällöin puolue pyrkii parlamentin luomiseen ja äänioikeuden saamiseen. Rajoitetun äänioikeuden aikana syntyneet joukkopuolueet, kuten Suomen Työväenpuolue / SDP, pyrkivät yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen, ja sen saatuaan tulivat edustetuiksi parlamenttiin. Eteläisen Afrikan vapautusliikettä ANC:tä kutsuttiin puolueeksi jo silloin, kun se vasta esitti vaatimuksensa apartheid-järjestelmän purkamisesta ja kaikille kansalaisille taattavasta yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta.

Kansallisilla puolueilla on siis aina ollut jonkinlainen side parlamenttiin: ne ovat tehneet työtä näissä politiikan teon paikoissa, ja jos niitä ei ole ollut, ne ovat vaatineet sellaisten perustamista. Myös europuolueiden keskeisin side liittyy parlamenttiin. Ne muistuttavat varhaisia kansallisia puolueita, jotka koostuivat parlamenttiedustajista.

Kansallisten puolueiden tehtävinä ovat olleet (1) yksittäisten mielipiteiden ja intressien kokoaminen ja esiintuominen, (2) poliittisten päämäärien asettaminen, (3) poliittisen eliitin rekrytointi ja hallituksen muodostaminen sekä (4) kansan sosialisatio ja mobilisaatio poliittiseen järjestelmään ja erityisesti vaaleihin osallistumisen edistäminen. Viimeisen parin vuosikymmenen ajan puolueiden tehtäviä on siirtynyt kansanliikkeille ja medialle, mutta puolueiden monopoliin kuuluvat edelleen poliittisen eliitin rekrytointi ja vaalien käyminen.

Puolueorganisaatiot ovat jaettavissa esimoderneihin ja moderneihin. Esimodernien kaaderipuolueiden lähes ainoa toiminta-areena oli parlamentti; puolueet toimivat kansalaisten parissa vain käydessään vaalikampanjaa, muuten niiden toiminta oli jäädytettynä. Modernien joukkopuolueiden synnyttäjinä olivat isot työväen- ja agraariliikkeet. Niiden toiminta oli laajempaa, intensiivisempää ja organisoidumpaa kuin kaaderipuolueiden. 1970-luvulle tultaessa kaikki merkittävät suomalaiset puolueet olivat kehittyneet joukkopuolueeksi. Maurice Duvergerin 1950-luvulla tekemään puoluejaotteluun kuuluvat vielä yksisubjektisuuteen pyrkivät integraatiopuolueet, jotka ovat luonteeltaan tiiviitä, intensiivisiä ja monoliittisiä. Nämä puolueet ovat olleet kommunistisia tai fasistisia.

Klassiset joukkopuolueet alkoivat muuttua 1960-luvulla kaikkia väestöryhmiä tavoitteleviksi yleispuolueiksi, edelleen vaalipuolueiksi ja viimein samanlaistuttuaan kartellipuolueiksi. Uuden yhteiskunnalli-

---

sen liikkeen myötä syntyneet vihreät puolueet pyrkivät omaksumaankin ”uuden ajan puolueen” mallia. Malliin liittyy suurempi sietokyky erilaisuutta kohtaan, ja monoliittisuudesta pyrittiin luopumaan. Nämä puolueet pyrkivät myös laajentamaan demokratiaa. Edustuksellisen demokratian lisäksi ryhdyttiin puhumaan osallistuvasta ja suorasta demokratiasta.

Teollisuusyhteiskunnan kansalliset joukkopuolueet ovat jo menneitä aikoja. Ne ovat pyrkineet sopeutumaan uudenlaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa kansallinen taso päätöksenteossa on tullut globalisaation myötä yhä merkityksettömämmäksi. Maailmaa hallitsevat yhä enemmän muutkin voimat kuin kansalliset parlamentit. Uusien sukupolvien myötä ihmisten käyttäytymistapa ja tapa hahmottaa maailmaa ovat muuttuneet. Teollisuusajan luokkayhteisöt ovat kadonneet, ja tilalle on tullut yksilökeskeisyyttä ja uudenlaisia yhteisöjä. Uusi tietotekniikka on poistanut ajan ja paikan muodostamia esteitä ihmisten kohtaamiselle. Siksikin globaali tietoisuus ja jopa globaali identiteetti on mahdollinen.

Tämän kirjan tekijäjoukko on kunnostautunut mediatutkimuksessa, historiassa, sosiologiassa, tulevaisuudentutkimuksessa, internettutkimuksessa ja erityyppisillä politologian alueilla. Artikkelien aiheet liittyvät kunkin kirjoittajan tutkimusalaan, ja aiheen käsittelyssä on erityisesti huomioitu tulevaisuusperspektiivi.

Kirjan aloittaa professori Heikki Paloheimon artikkeli ristiriitaut-

tuvuuksista ja puoluelohkeamista. Paloheimo käy läpi keskeisimpiä suomalaisten puolueiden ristiriitaulottuvuuksia ja ennakoi, mitkä puolueet hyötyisivät ja mitkä häviäisivät tiettyjen ristiriitaulottuvuuksien tullessa keskeisiksi yhteiskunnassa. Dosentti, erikoistutkija Kimmo Elo pohtii politiikan tietämyksen merkitystä puolueille. Elo jakaa poliittisen tietämyksen erilaisiin luokkiin ja pohtii niiden vaikutusta puolueisiin. Akatemiaturkija Maija Setälä on tutkinut varsinkin akateemisessa keskustelussa paljon esillä ollutta deliberatiivista demokratiaa. Deliberatiivisesta demokratiasta ja puolueista ei ole tähän mennessä kirjoitettu juuri lainkaan. Setälä pohtii, voivatko puolueet edistää vai peräti haitata deliberatiivisen demokratian toteuttamista. Eduskuntatutkimuksen keskuksessa työskentelevän tutkija Ville Pitkäsen aiheena on puolueiden tulevaisuus mediamarkkinoilla. Pitkänen pohtii, millaisia strategioita puolueet voivat käyttää mediahallinnassaan. Kari A. Hintikka (MA) pohtii erilaisia mahdollisuuksia rakentaa internet-puolue. Hintikka pohtii muun muassa, miten hierarkkisen puolueorganisaation käy, kun internet-kommunikaatiovaltaa siinä alaa. Professori Tapio Raunion aiheena ovat europuolueet. Hänen keskeinen kysymyksensä on, voiko näistä eliittiryhmistä kasvaa kansanvaltaisia. Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen johtaja Juha Kaskinen ja dosentti, yliassistentti Rauli Mickelsson pohtivat yhdessä laatimassaan artikkelissaan globaalipolitiikanteon uusia muotoja ja rakenteita puolueinstituutioiden näkökulmasta. He pohti-

vat, millaisia voisivat olla globaalihallinta ja siinä toimivat puolueet tulevaisuudessa.

Asiantuntijoiden laatimien artikkeleiden lisäksi kirjassa virikkeitä antavat keväällä 2009 Turun yliopiston valtio-opin laitoksella järjestetyn ”Puolueiden tulevaisuus” -kurssin laatimat puolueskenaariot. Skenaariot esitellään artikkeleiden välissä.

Heikki Paloheimo

VTT, professori, Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos

PUOLUEJÄRJESTELMÄN LOHKEAMAT JA RISTIRIITAULOTTUUVUUDET

Tässä luvussa tarkastellaan poliittisten ristiriitaulottuvuuksien tai puoluejärjestelmää jäsentävien jakolinjojen kehittymistä Suomessa ja arvioidaan lopuksi lyhyesti niiden tulevia kehityssuuntia. Luvun lähtökohtana on paradoksaalinen havainto: vaikka suomalainen yhteiskunta on sadassa vuodessa valtavasti muuttunut, puoluejärjestelmä on säilynyt yllättävän vakaana. Maaseutukeskeinen agraarinen yhteiskunta on muuttunut urbaaniksi ja kansainvälistyneeksi teollisuuden ja palveluelinkeinojen yhteiskunnaksi. Siitä huolimatta puoluejärjestelmän rungon muodostavat yhä samat puolueet kuin maamme itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä. Muiden Pohjoismaiden tapaan puoluejärjestelmämme rungon ovat muodostaneet viittä eri aatteellista suuntausta edustavat puolueet: vasemmistososialistinen, sosiaalidemokraattinen, agraarinen, liberaalinen ja konservatiivinen, minkä lisäksi Suomessa on koko yksikamarisen eduskunnan ajan ollut maamme ruotsinkielistä vähemmistöä edustava puolue.

Vasemmiston ja oikeiston välisen jännitteen lieveneminen vei ajan mittaan liberaalisen puolueen toimintatilan, kun vasemmisto sitoutui liberalistisen demokratian arvoihin ja oikeisto vaihtoi vanhakokoomuslaiset arvonsa liberalismiin ideologiasta omaksuttuihin yksilökeskeisiin arvoihin ja alkoi suhtautua aikaisempaa myönteisemmin julkisen sektorin aktiiviseen rooliin hyvinvointipalveluiden tarjoajana ja tuloerojen tasoittajana. Agraarista traditiota edustava Maalaisliitto on ajan mittaan muuntunut maatalousväestön puolueesta maaseudun yleispuolueeksi, joka monilla maaseutupaikkakunnilla saa vaaleissa yli puolet kaikista äänistä.

Viime vuosikymmenten julkisessa keskustelussa niin Suomessa kuin muissakin demokraattisissa maissa on usein esitetty väitteitä, että politiikan vanhat jakolinjat ovat lieventyneet ja menettäneet merkitystään, ja niiden tilalle on tullut uusia jakolinjoja; puoluejärjestelmän ongelmana on, ettei se ole uudistunut yhteiskunnan kehityksen mukana, vaan heijastaa edelleen menneen yhteiskunnan jakolinjoja.¹

Suhtautuminen talousjärjestelmään ei enää erottele puolueita toisistaan samalla tavalla kuin ennen. Vielä 1970-luvulla niin SKDL:n kuin SDP:n puolueohjelmissa oli tuotantovälineiden yhteiskunnallisen omistuksen tärkeyttä korostavia tavoitteita, ja ne esittivät muun muassa pankkien ja vakuutuslaitosten, SKDL myös suurteollisuuden sosiaalisointia koskevia vaatimuksia. Itä-Euroopan vallankumousten ja sosialististen järjestelmien kaatumisen jälkeen lähes kaikki puolueet ovat

ohjelmissaan sitoutuneet markkinatalouteen ja tuotantovälineiden yksityiseen omistukseen. Länsi-Euroopan kuihtuneet kommunistiset puolueetkaan eivät enää kannata proletariaatin diktatuuria, niin kuin vielä muutamia vuosikymmeniä sitten, vaan nekin sitoutuvat ohjelmissaan puolueiden avoimeen ja vapaaseen kilpailuun poliittisessa elämässä.

Suhtautuminen julkisen sektorin harjoittamaan tulonsiirtopoliittikkaan ja sen tarjoamiin julkisiin palveluihinkaan ei enää erota eurooppalaista poliittista vasemmistoa ja oikeistoa toisistaan yhtä jyrkästi kuin ennen. Avokätinen julkinen sektori on suurelta osin poliittiseen vasemmistoon ja keskustaan kuuluvien puolueiden rakentama, mutta niin Suomessa kuin muissa Länsi-Euroopan maissa poliittiseen oikeistoon kuuluvat puolueet ovat ajan mittaan hyväksyneet suuren osan toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä rakennetuista julkisista palveluista, eivätkä ole hallituksessa ollessaan radikaalisti purkaneet julkisen sektorin palveluvarustusta. Sen seurauksena julkisen sektorin osuus koko kansantaloudesta on ajan mittaan kasvanut yhä suuremmaksi.

1970-luvulla yhteiskuntatieteilijät alkoivat puhua uudesta politiikasta. Sen mukaan politiikan perinteiset osallistumismuodot eivät enää riitä kehittyneiden läntisten demokratioiden yhä paremmin koulutetuille kansalaisille. Ronald Inglehart korosti materialististen ja postmaterialististen arvojen erilaisuutta (Inglehart 1977). Hänen mukaansa ihmiset

---

alkavat elintason noustessa aineellisen elintason ja niihin liittyvien materialististen arvojen sijasta kiinnittää yhä enemmän huomiota viihtyvyyteen, keskinäiseen kanssakäymiseen ja omiin yhteiskunnallisiin osallistumismahdollisuuksiinsa. Ihmiset alkavat vaatia uusia osallistumismuotoja, joita käyttäen he voivat aikaisempaa aktiivisemmin osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Joka tapauksessa toisen maailmansodan jälkeisenä aikana vain kolme uutta puoluetta on vakiinnuttanut asemansa eduskuntapuolueena. Kristillisdemokraatit nousivat eduskuntaan ja vakiinnuttivat asemansa kannattamalla niitä arvoja, jotka muiden porvarillisten puolueiden toiminnassa jäivät 1960- ja 1970-lukujen modernisaatiokehityksessä varjoon. SMP juurrutti asemansa eduskuntapuolueena korostamalla kasvukeskusten ja syrjäseutujen välistä vastakohtaisuutta ja toisaalta poliittisen eliitin ja kansan välistä kuilua. Sen aatteellisena perillisinä jatkava Perussuomalaiset on nostanut kannatustaan korostamalla eliitin ja kansan välistä ristiriitaa ja maamme EU-jäsenyyden haitallisia vaikutuksia. Vihreä liitto on vakiinnuttanut asemansa eduskuntapuolueena erityisesti luonnonsuojelun merkitystä korostamalla, mutta myös yhteiskunnallista moniarvoisuutta korostaen.

Tässä artikkelissa tarkastellaan Suomen puoluejärjestelmän perinteisten ristiriitaulottuvuuksien voimakkuutta oman aikamme politiikassa ja arvioidaan näiden ulottuvuuksien voimakkuuden muutosta. Perinteisinä ristiriitaulottuvuuksina tarkastellaan sosioekonomisiin

jakoihin perustuvaa vasemmiston ja oikeiston välistä vastakohtaisuutta sekä kasvukeskusten ja syrjäseutujen välistä vastakohtaisuutta. Uudempina vastakohtaisuuksina tarkastellaan EU-jäsenyysajan kansainvälisyyskehitystä koskevia vastakohtaisuuksia ja julkisessa keskustelussa usein esiin nostettua poliitikkojen ja laajojen kansankerrosten välistä vastakohtaisuutta ja kansalaisten odotuksia omien osallistumismahdollisuuksiensa laajentamisesta.² Empiirisinä aineistoina käytetään puolueiden ohjelmia koskevia tutkimuksia sekä kansalaisten mielipiteitä luotaavia kysely- ja haastattelututkimuksia.

VASEMMISTO VASTAAN OIKEISTO

Vasemmiston ja oikeiston välinen jako on edelleen keskeinen puolueita toisistaan erottava tekijä. Tämä jako ilmentää erilaisia arvoja ja erilaisia uskomuksia talousjärjestelmän toimintaperiaatteista. Siinä on kysymys työn ja pääoman vastakkainasettelusta, suhtautumisesta markkinatalouden sääntelyyn ja suhtautumisesta julkisen sektorin vastuiden laajuuteen. Vaikka kapitalismin ja sosialismin välinen vastakkainasettelu on menettänyt merkityksensä suomalaisia puolueita toisistaan erottavana tekijänä, on puolueiden välillä kuitenkin selviä eroja sen suhteen, kuinka paljon ne luottavat markkinoiden erilaisiin itsesäätelymekanismeihin. Vasemmistopuolueet katsovat rajoittamattomien markkinoiden usein epäonnistuvan niin työllisyyden, tulonjaon kuin monien muidenkin tärkeiden tavoitteiden toteuttamisessa.

Sen takia ne vaativat markkinoiden aktiivista poliittista sääntelyä. Oikeistopuolueet sen sijaan luottavat markkinoiden itsesääntelykykyyn ja katsovat markkinoiden poliittisen ohjauksen usein heikentävän talousjärjestelmän toimintaa.

Tämä ero näkyy selvästi puolueiden periaateohjelmissa (Paloheimo 2008, 38–40). Sekä Vasemmistoliiton, SDP:n että Vihreän liiton voimassa olevissa periaateohjelmissa korostetaan voimakkaasti tarvetta erilaisin tavoin säännellä markkinatalouden toimintaa sen haitallisten vaikutusten rajoittamiseksi ja suotavina pidettyjen tavoitteiden edistämiseksi. Markkinoiden sääntelytarvetta koskevissa kysymyksissä Vihreä liitto on aatteellisesti lähellä vasemmistopuolueita.

Suhtautuminen julkisen sektorin vastuisiin sosiaaliturvan ja muiden julkisten palveluiden ylläpitäjänä on vanhastaan erottanut jyrkästi poliittista vasemmistoa ja oikeistoa toisistaan. Oikeisto on aikaisemmin suhtautunut huomattavasti vasemmistoa ja keskustaa pidättyvämmiin julkisen sektorin vastuiden lisäämiseen hyvinvointivaltion rakentamisessa. Näin on tilanne edelleen monissa kehittyneissä demokratioissa. Suomessa vasemmiston ja oikeiston väliset erimielisyydet julkisen sektorin vastuiden laajuudesta sen sijaan ovat ajan mittaan olennaisesti vähentyneet. Puolueiden vaaliohjelmissa valtion laajaa vastuuta ja uusia velvollisuuksia koskevat kannanotot ovat 1970-luvulta alkaen selvästi lisääntyneet 1950- ja 1960-lukuihin verrattuna (Paloheimo 2007, 306–309). Vuonna 2009 voimassa olevissa peri-

aateohjelmissaan kaikki eduskuntapuolueet esittävät selvästi enemmän hyvinvointivaltion vastuiden lisäämistä koskevia kannanottoja kuin niiden rajoittamista koskevia kannanottoja (Paloheimo 2008, 40–42).

Syy tähän puolueohjelmien konvergoitumiseen näyttää löytyvän kansalaisten mielipiteistä. Vuodesta 1992 alkaen Elinkeinoelämän Valtuuskunnan (EVA) kansallisissa asennetutkimuksissa on ollut väite: “Vaikka hyvän sosiaaliturvan ja muiden julkisten palveluiden ylläpitäminen maksaa paljon, suomalainen hyvinvointivaltio on aina hintansa arvoisen”. Vuoden 1992 mittauksessa runsaat 60 prosenttia vastaajista oli väitteestä täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Sen jälkeen väitteestä samaa mieltä olevien osuus on entisestään lisääntynyt. Vuodesta 2000 alkaen vähintään neljä viidesosaa vastaajista on kaikissa EVA:n kansallisissa asennetutkimuksissa ollut väitteestä täysin tai jokseenkin samaa mieltä. Samalla kun väitteestä samaa mieltä olevien osuus on kasvanut, myös eri väestöryhmien väliset mielipide-erot ovat pienentyneet.

Myös sitoutuminen määrättyjen väestöryhmien etujen ajamiseen on vanhastaan erottanut vasemmistoon, keskustaan ja oikeistoon kuuluvia puolueita toisistaan. Viime vuosikymmeninä puolueet ovat kuitenkin vähentäneet ohjelmistaan kannanottoja, joissa ne sitoutuvat joidenkin määrättyjen yhteiskuntaluokkien tai taloudellisten ryhmien etujen ajajiksi. Vasemmistoliittoa lukuun ottamatta kaikkien eduskun-

---

tapuolueiden vuonna 2009 voimassa olleissa periaateohjelmissa on yhteiskuntaluokkia tai vastaavia väestöryhmiä koskevia kannanottoja olennaisesti vähemmän kuin niiden ohjelmissa oli vielä 1970-luvulla. Vasemmistoliitto sen sijaan korostaa vuonna 2007 hyväksytyssä periaateohjelmassaan sitoutumistaan työväenliikkeeseen yhtä määrätietoisesti kuin SKDL vuonna 1967 hyväksytyssä periaateohjelmassaan. Muut puolueet ovat halunneet vahvistaa kuvaansa yleispuolueina, jotka kokoavat kannatusta kaikilta puolueen arvot hyväksyviltä kansalaispiireiltä.

Vaikka puolueet ovat muuttuneet yleispuolueiden suuntaan, vasemmiston ja oikeiston välinen jako näkyy edelleen vahvana kansalaisten poliittisissa samastumisissa. Mielipidemittauksissa yli 90 prosenttia vastaajista sijoittaa itsensä edelleen poliittiseen vasemmistoon, keskustaan tai oikeistoon, ja tämä identiteetti perustuu vasemmistoa, keskustaa ja oikeistoa toisistaan erottaviin poliittisiin arvoihin ja uskomuksiin³ (taulukko 1). Näihin eri puolueiden kannattajien omiin käsityksiin perustuvassa tarkastelussa puolueet sijoittuvat kutakuinkin sovinnaisella tavalla vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle⁴:

VAS – SDP – VIHR – PS – KD – KESK – RKP – KOK

Julkisuudessa usein esitetty käsitys, että vasemmisto–oikeisto-jako olisi menettänyt merkityksensä, on liioiteltu. Mielipidemittauksissa niiden vastaajien osuus, jotka osaavat sijoittaa itsensä tälle ulottuvuudelle, on nykyään yhtä suuri kuin 30 vuotta sitten. Nuorten aikuisten

keskuudessa on kuitenkin viime aikoina jonkin verran lisääntynyt niiden osuus, jotka eivät osaa sijoittaa itseään vasemmisto–oikeistoluottavuudelle.

Taulukko 2. Puolueiden kannattajien jakaantuminen yhteiskuntaluokkiin vuonna 2007.

	Työväenluokka	Alempi keskiluokka	Keskiluokka	Ylempi keskiluokka tai yläluokka	Ei mikään luokka	Yhteensä % (n)	
SKDL/VAS	57	10	19	10	4	100	(93)
SDP	44	12	37	4	3	100	(244)
VIHR	24	13	43	16	6	100	(110)
PS	51	14	30	3	3	100	(37)
KD	30	22	35	6	6	100	(63)
KESK	22	16	48	8	7	100	(244)
RKP	18	6	50	24	2	100	(50)
KOK	5	9	55	27	4	100	(215)
Äänesti jotain muuta	58	8	25	8	0	100	(12)
Ei äänestänyt	41	15	32	3	9	100	(244)
Kaikki	29	13	42	12	5	100	(1312)

Vastajilta kysyttiin: Mihin yhteiskuntaluokkaan katsotte lähinnä kuuluvanne? Puoluekannan osalta vastaajat merkitsivät haastattelijan antamaan korttiin, mitä puoluetta he äänestivät vuoden 2007 eduskuntavaaleissa.

Aineisto: Vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimus (FSD2269)

Myös sosioekonomiselta taustaltaan puolueiden kannattajakunnat poikkeavat edelleen toisistaan tavalla, joka keskeisesti on ilmentänyt vasemmiston ja oikeiston välistä vastakohtaisuutta (taulukko 2). Vasemmistopuolueet ovat edelleen ensisijaisesti työväenluokan ja alemman keskiluokan puolueita, Kristillisdemokraatit ja Keskusta ensi-

sijaisesti keskiluokan ja alemman keskiluokan, RKP ja Kokoomus selvimmin keskiluokan ja ylemmän keskiluokan puolueita. Puolueiden kehitys yleispuolueiden suuntaan on parin viime vuosikymmenen aikana vain vähän laentanut ja monipuolistanut niiden kannattajakunnan sosioekonomista taustaa.

Taulukko 1. Puolueiden kannattajien sijoittuminen vasemmisto–oikeistoluottavuudelle vuonna 2007.

	Vasemmalla	Jonkin verran vasemmalla	Keskellä	Jonkin verran oikealla	Oikealla	Ei osaa sanoa	Yhteensä % (n)	
VAS	39	46	5	8	1	1	100	(92)
SDP	18	28	26	21	3	4	100	(243)
VIHR	13	23	30	23	5	7	100	(111)
PS	11	26	29	18	13	3	100	(38)
KD	3	15	31	36	15	2	100	(62)
KESK	1	7	25	38	25	3	100	(245)
RKP	0	6	18	42	30	4	100	(50)
KOK	0	0	10	27	63	0	100	(215)
Muut	31	23	8	31	8	0	100	(13)
Kaikki	10	17	21	27	23	3	100	(1069)

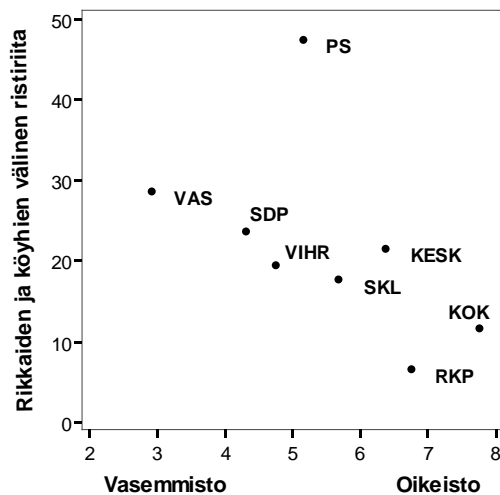
Vasemmisto–oikeistoluottavuutta mitattiin asteikolla, jossa nolla tarkoittaa eniten vasemmalla ja kymmenen eniten oikealla. Vastaajia pyydettiin sijoittamaan itsensä tälle 11-luokkaiselle asteikolle. Oheiseen taulukkoon luokkia on yhdistelty siten, että asteikolle itsensä sijoittaneet jakaantuvat viiteen eri luokkaan.

Aineisto: Vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimus (FSD2269)

Vuosina 1986 ja 2000 EVA on kansallisissa asennetutkimuksissaan kysynyt vastaajilta, kuinka voimakkaina he pitävät kyselyssä mainittuja erilaisia ristiriitoja tai vastakohtaisuuksia. Vuosien 1986 ja 2000

välisenä aikana rikkaiden ja köyhien välinen vastakohtaisuus näyttää voimistuneen. Vuoden 1986 asennetutkimuksessa kolme vastaajaa viidestä piti rikkaiden ja köyhien välistä ristiriitaa hyvin tai melko voimakkaana. Niin ikään kolme vastaajaa viidestä piti sosialistien ja porvariain välistä vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana.

Kuvio 1. Rikkaiden ja köyhien välisen ristiriidan kokemisen ja vasemmisto–oikeisto-jaon välinen yhteys.

Vaaka-akseli kuvaa eri puolueiden kannattajien keskimääräistä sijaintia vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella vuoden 2007 vaalitutkimuksessa. Pystyakseli kuvaa rikkaiden ja köyhien välistä vastakohtaisuutta hyvin voimakkaana pitävien prosenttiosuutta vuoden 2000 EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa.

Aineisto: EVA:n kansallinen asennetutkimus 2000 ja vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimus

Vuonna 2000 sosialistien ja porvariain välistä vastakohtaisuutta piti hyvin tai melko voimakkaana enää 30 prosenttia vastaajista. Rikkaiden ja köyhien välinen ristiriita sen sijaan on voimistunut. Vuonna 2000 jo neljä viidesosaa vastaajista piti tätä vastakohtaisuutta hyvin

---

tai melko voimakkaana. Rikkaiden ja köyhien välinen ristiriita liittyy edelleen vasemmiston ja oikeiston väliseen vastakohtaisuuteen (kuvio 1), mutta tämä yhteys on löystymässä. Vasemmisto ei enää “omista” köyhyden poistamiseen liittyvää politiikkaa samalla tavalla kuin aikaisemmin.⁵ Kansainvälistyneen politiikan aikakaudella sen uskottavuus vähäosaisten etujen hoitajana on heikentynyt.

KASVUKESKUKSET VASTAAN SYRJÄSEUDUT

Suomi jakaantuu puolueiden kannatussuhteiden perusteella toisistaan poikkeaviin poliittisiin ilmastoalueisiin. Minkään puolueen kannatus ei jakaannu tasaisesti maan eri osiin. Nämä jo 1900-luvun alkupuolella muotoutuneet ilmastoalueet ovat ajan kuluessa muuttuneet vain vähän (Rantala 1965; Paloheimo & Sundberg 2005, 183–190). Suomi jakaantuu suurten puolueiden kannatuksen perusteella kahteen suuralueeseen. Keskustan ja Vasemmistoliiton kannatuksen ydinalueet sijaitsevat pohjoisessa, SDP:n, Kokoomuksen ja Vihreän liiton taas etelässä. RKP:n kannatus keskittyy Uudenmaan, Turunmaan saariston ja Pohjanmaan rannikon ruotsinkielisille alueille. Kristillisdemokraattien ja Perussuomalaisten kannatus on alueellisesti jakaantunut edellä mainittuja puolueita tasaisemmin.

Puolueiden kannatuksen alueellinen eriytyminen näkyy jossain määrin myös niiden ohjelmissa. Maalaisliitto kiinnitti aikoinaan ohjelmissaan erityistä huomiota maaseudun elinoloihin. Maaseu-

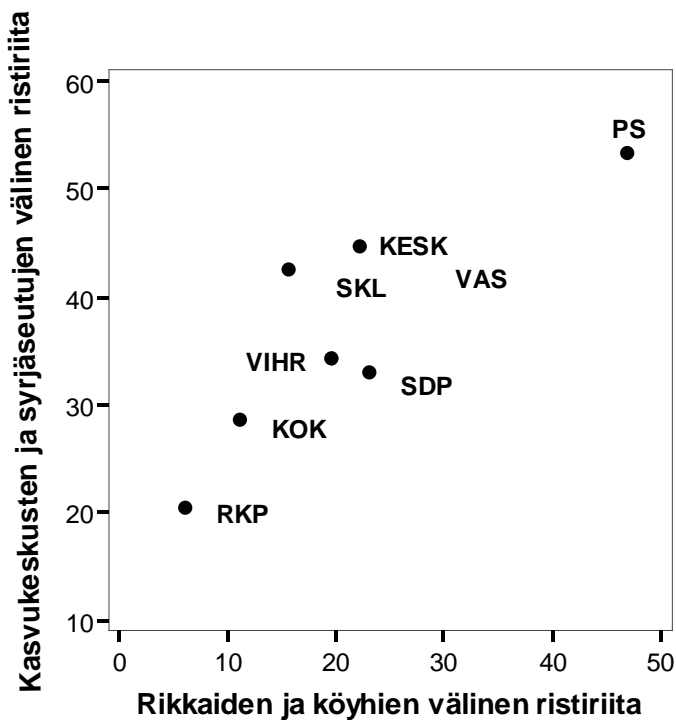
tukusymysten voimakas korostaminen kuitenkin väheni puolueen ohjelmissa sen vaihdettua nimensä Keskustapuolueeksi. Nykyisissä ohjelmissaan Keskuista visioi maatumme maakuntien Suomena. Tällä retoriikalla se erottuu varsinkin SDP:stä ja Kokoomuksesta, jotka ohjelmissaan ja toiminnassaan korostavat kasvukeskusten merkitystä.

Suuri osa kansasta pitää kasvukeskusten ja syrjäseutujen välistä vastakohtaisuutta suurena. Vuonna 2000 EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka voimakkaana he pitivät kasvukeskusten ja syrjäseutujen välistä vastakohtaisuutta. Kolmasosa vastaajista piti tätä vastakohtaisuutta hyvin voimakkaana ja yli puolet vastaajista melko voimakkaana.

Kasvukeskusten ja syrjäseutujen välinen vastakohtaisuus on selvästi vasemmiston ja oikeiston välisestä ristiriidasta poikkeava lohkeama, mutta toisaalta se lomittuu selvästi rikkaiden ja köyhien väliseen vastakohtaisuuteen. Kasvukeskukset ovat vauraita ja vaurastuvia alueita, kun taas syrjäseudut ovat köyhiä ja usein entisestään taantuvia alueita. Kuviosta 2 havaitaan, kuinka kasvukeskusten ja syrjäseutujen välinen vastakohtaisuus yhdistyy pikemminkin rikkaiden ja köyhien väliseen kuin vasemmiston ja oikeiston väliseen vastakohtaisuuteen. Kuvion vasemmassa alareunassa olevat puolueet RKP, Kokoomus, Vihreät ja SDP ovat muita puolueita selvemmin urbaanin kulttuurin puolueita. Niiden kannattajat pitävät alueellisia kehityseroja luonnollisempina tai ongelmattomampina kuin muiden puolueiden kannattajat. Kasvu-

keskusten ja syrjäseutujen välinen vastakohtaisuus antaa Keskustalle identiteetin, johon perustuen sillä on hyvät edellytykset säilyttää asemansa suurimpana maaseutupuolueena.

Kuvio 2. Rikkaiden ja köyhien välisen ristiriidan kokemisen sekä kasvukeskusten ja syrjäseutujen välisen ristiriidan kokemisen välinen yhteys.

Vaaka-akseli kuvaa rikkaiden ja köyhien välistä vastakohtaisuutta hyvin voimakkaana pitävien prosenttiosuutta vuoden 2000 EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa. Pystyakseli kuvaa kasvukeskusten ja syrjäseutujen välistä vastakohtaisuutta hyvin voimakkaana pitävien prosenttiosuutta vuoden 2000 EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa.

Aineisto: EVA:n vuoden 2000 kansallinen asennetutkimus

KANSALLINEN VASTAAN KANSAINVÄLINEN SUHTAUTUMINEN

Suomen ulkopolitiikan keskeiset jakolinjat ovat liittyneet myöntäväisyyslinjan ja legalistisen linjan, kansainvälisen avautumisen ja kansallisen sulkeutumisen sekä itä- ja länsisuuntautuneisuuden välisiin jännitteisiin. Myöntäväisyyslinjan ja legalismin välisessä jännitteessä on ollut kysymys ennen muuta siitä, kuinka paljon Suomi sovittautuu myötäilemään Venäjän (aiemmin Neuvostoliiton) odotuksia ja vaatimuksia omassa ulkopolitiikassaan. Toisen maailmansodan päätyttyä myöntäväisyyslinja sai hallitsevan aseman ja se muotoutui maamme virallisen ulkopolitiikan doktriiniksi. Tälle doktriinille oli ominaista voimakas yksimielisyyden korostaminen ja jyrkän torjuva suhtautuminen niihin puolueisiin, ryhmiin ja henkilöihin, joiden ei katsottu olevan virallisen ulkopolitiikan linjalla. Virallisen ulkopolitiikan kannattamiseen perustuvien argumenttien niin joitakin puolueita kuin yksittäisiä poliitikkoja suljettiin poliittisen yhteistyön ulkopuolelle.

Virallista ulkopolitiikkaa koskeva yksimielisyyden paine oli suurimmillaan 1970-luvun lopussa, minkä yhtenä ilmauksena oli presidentti Urho Kekkosen uudelleenvalinta presidentin virkaan vuonna 1978 viiden eri puolueen yhteisenä ehdokkaana. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen yhdenmukaisuuden paine ulkopoliittisessa keskustelussa on vähentynyt ja Suomen jäsenyys Euroopan unionissa on korostanut

---

ulkopolitiikkaan liittyviä puolueiden välisiä linjaeroja. Perinteinen vasemmiston ja oikeiston välinen jännite on ainakin jossain määrin siirtynyt myös ulkopoliittikan alueelle, kun vasemmistopuolueet korostavat kansainvälistymisessä markkinoiden lisääntyvän sääntelyn tarvetta ja oikeisto markkinoiden vapautumisen aikaansaamia etuja.

Kansainvälisessä yhteistyössä ja Eurooppa-politiikassa poliittisen eliitin ja laajojen kansanjoukkojen mielipiteet eroavat jyrkästi toisistaan (Mattila & Raunio 2006). Perussuomalaisia lukuun ottamatta kaikki eduskuntapuolueemme suhtautuvat ohjelmissaan myönteisesti kansainväliseen yhteistyöhön ja sen lisäämiseen. Laajat kansanjoukot sen sijaan suhtautuvat kansainväliseen yhteistyöhön ja Eurooppapolitiikkaan selvästi kielteisemmin tai ainakin varauksellisemmin. EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa vastaajilta on joinakin vuosina kysytty, miten he suhtautuvat maamme EU-jäsenyyteen. Taulukossa 3 esitetään kysymykseen saatuja vastauksia vuosien 2000, 2004 ja 2009 asennetutkimuksissa. Noin kaksi viidesosaa vastaajista on kaikissa mittauksissa suhtautunut maamme EU-jäsenyyteen joko erittäin tai ainakin melko myönteisesti. Jäsenyyteen kielteisesti suhtautuvien osuus on vuoden 2000 jälkeen jonkin verran pienentynyt. Vuoden 2000 mittauksessa joka kolmas vastaaja suhtautui maamme EU-jäsenyyteen kielteisesti, vuonna 2009 enää joka neljäs.

Taulukko 3. Miten te suhtaudutte nykyisin maamme EU-jäsenyyteen: erittäin tai melko myönteisesti suhtautuvien prosenttiosuus eri vuosina.

	2000	2004	2009
Kaikki	39	43	40
Sukupuoli			
Miehet	44	43	45
Naiset	35	42	36
Ikäryhmä ¹			
18–30 vuotta	44	52	47
31–50 vuotta	40	42	38
51–65 vuotta	38	40	36
Yli 65 vuotta	35	34	33
Koulutus			
Korkeintaan ammattikurssi	32	35	34
Ammattikoulu	30	35	26
Opisto tai ammattikorkeakoulu	43	47	42
Yliopisto tai korkeakoulu	59	65	62
Ammattiryhmä			
Ylempi toimihenkilö	55	61	65
Alempi toimihenkilö tai työntekijä	35	40	33
Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja	42	49	44
Maatalousyrittäjä	5	4	4
Opiskelija	53	35	52
Eläkeläinen	38	35	34
Muu	29	35	33
Luokka-asema			
Työväenluokka	33	31	23
Alempi keskiluokka	32	40	31
Keskiluokka	43	46	46
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	61	71	69
Ei mikään luokka	32	38	37

Taulukko 3 jatkuu:

Miten te suhtaudutte nykyisin maamme EU-jäsenyyteen: erittäin tai melko myönteisesti suhtautuvien prosenttiosuus eri vuosina.

	2000	2004	2009
Puolue			
VAS	39	28	38
SDP	54	49	37
VIHR	46	55	54
SMP/PS	7	30	15
SKL/KD	9	22	18
KESK	23	36	40
RKP	49	50	56
KOK	67	73	62
Ei äänestäisi lainkaan	28	22	22
Varianssianalyysien selitysasteet ² (R^2)			
Selittäjinä sosioekonomiset muuttujat	0,11	0,10	0,14
Selittäjänä puoluekanta	0,16	0,12	0,16
Selittäjinä kaikki muuttujat	0,20	0,19	0,22

1. Vuonna 2009 ikäryhmät olivat 18–35 vuotta, 36–55 vuotta, 56–65 vuotta ja yli 65 vuotta.
2. Taulukon muuttujista laskettiin varianssianalyysit, joiden avulla mitattiin, kuinka suuri osa EU-mielipidettä koskevan muuttajan vaihtelusta saadaan tilastollisesti selitettyä taulukossa esitettävillä sosioekonomisilla muuttujilla ja puoluekannalla. Varianssianalyyseissa selitettävä muuttuja on viisiluokkaisena. Luokat ovat (1) täysin samaa mieltä, (2) jokseenkin samaa mieltä, (3) vaikea sanoa, (4) jokseenkin eri mieltä ja (5) täysin eri mieltä.

Aineisto: EVA:n kansalliset asennetutkimukset

Väestön eri osaryhmien väliset erot ovat kuitenkin suuria. Sekä koulutus, ammattiryhmä että luokka-asema vaikuttavat huomattavasti kansalaisten EU-jäsenyyttä koskeviin arvioihin. Paljon koulutusta saaneet suhtautuvat maamme EU-jäsenyyteen myönteisemmin kuin vähän koulutusta saaneet. Ylemmät toimihenkilöt ja opiskelijat suhtautuvat siihen muita ammattiryhmiä myönteisemmin. Maanviljelijät suhtautuvat EU-jäsenyyteen erityisen kielteisesti. Ylempään keskiluokkaan ja keskiluokkaan samastuvat suhtautuvat EU-jäsenyyteen myönteisem-

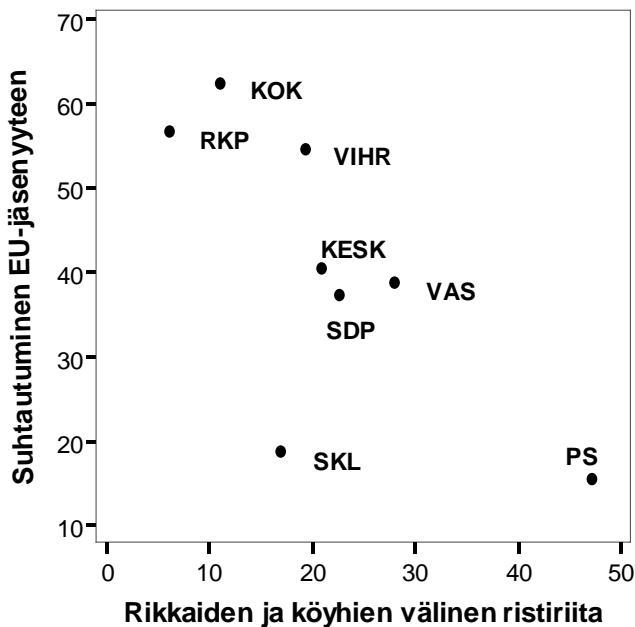
min kuin työväenluokkaan ja alempaan keskiluokkaan samastuvat.

Niiden puolueiden kannattajat, jotka pitävät rikkaiden ja köyhien välistä vastakohtaisuutta voimakkaana, näyttävät olevan tyytymättömiä maamme EU-jäsenyyteen (kuvio 3). EU-jäsenyyden aikana pääomamarkkinat ovat vapautuneet ja kansainvälistyneet, yritysten toiminta ja omistus on kansainvälistynyt ja työmarkkinoiden kansainvälinen avoimuus on lisääntynyt. EU-jäsenyyden aikana pääomatulojen osuus kansantulosta on kasvanut ja tuloerot ovat kasvaneet (Taimio 2008). Suuri osa niistä kansalaisista, jotka pitävät rikkaiden ja köyhien välistä ristiriitaa voimakkaana, arvioi EU-jäsenyyden syventäneen tätä lohkeamaa.

Yhteiskunnan vähäosaisten epäluuloinen tai kielteinen suhtautuminen EU-jäsenyyttä kohtaan lisää myös heidän kielteistä suhtautumistaan maahanmuuttajia kohtaan. Monissa EU-maissa onkin viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana noussut puoluekartalle oikeistopopulistisia puolueita, joiden keskeisenä teemana on kielteinen suhtautuminen maahanmuuttajia kohtaan (Kestilä 2007). Nämä oikeistopopulistiset puolueet ovat yleensä lisänneet kannatustaan pikemminkin poliittisen vasemmiston kuin perinteisen oikeiston kustannuksella. Näin on käynyt myös Suomessa. Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa Perussuomalaiset sai noin neljäsosan kannatuksestaan äänestäjiltä, jotka edellisissä eduskuntavaaleissa olivat antaneet äänensä SDP:n ehdokkaalle. Timo Vihavaisen mukaan vastakohtaisuutta kärjistää se,

että suomalainen älymystö vaikenee maahanmuuton aiheuttamista yhteiskunnallisista ongelmista. Keskustelu vaiennetaan ja kriitikot leimataan samaan tapaan kuin 1970-luvun suomettuneisuuden aikakaudella. (Lyytinen 2009)

Kuvio 3. Rikkaiden ja köyhien välisen ristiriidan kokemisen ja EU-jäsenyyteen suhtautumisen välinen yhteys.

Vaaka-akseli kuvaa rikkaiden ja köyhien välistä vastakohtaisuutta hyvin voimakkaana pitävien prosenttiosuutta vuoden 2000 EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa. Pystyakseli kuvaa EU-jäsenyyteen myönteisesti suhtautuvien prosenttiosuutta vuoden 2009 EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa.

Aineisto: EVA:n kansalliset asennetutkimukset vuosilta 2000 ja 2009

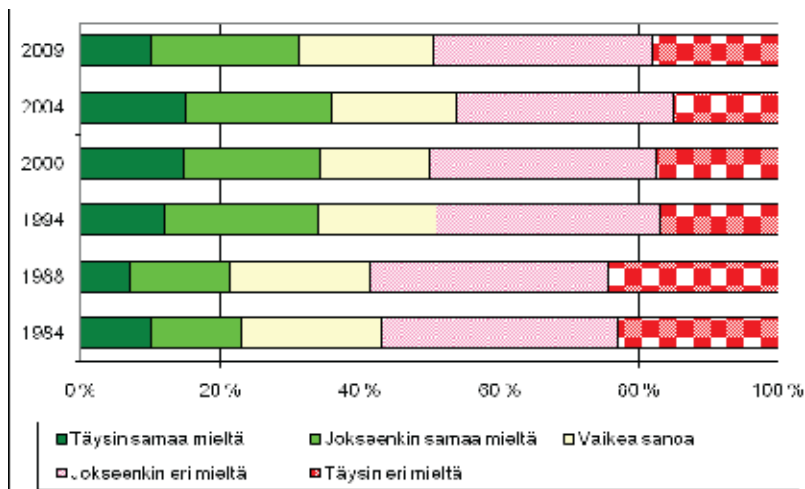
EKOLOGISET ARVOT VASTAAN KASVU JA KULUTUS

Luonnonsuojelun ja kestävän kehityksen teemat nousivat puolueiden ohjelmissa esille 1970-luvulta alkaen. Sitä varhaisemmalta ajalta puolueohjelmista löytyy vain satunnaisia viittauksia luonnonsuojeluun. 1980-luvulta alkaen kestävästä kehityksestä ja luonnonsuojelusta käsittelevien teemojen näkyvyys puolueiden ohjelmissa on asteittain lisääntynyt. Minkään puolueen vuonna 2009 voimassa olleessa periaateohjelmassa ei ole lausumia, joissa moititaan luonnonsuojelun saamaa liiallista huomiota tai luonnonsuojeluun käytettyjen voimavarojen liiallisuutta. Periaateohjelmien kaikki luonnonsuojelua käsittelevät lausumat korostavat luonnonsuojelun tärkeyttä. Vihreiden voimassaolevassa periaateohjelmassa luonnonsuojeluteemat ovat suhteellisesti laajemmin esillä kuin minkään muun eduskunta- puolueen periaateohjelmassa, Keskustan ohjelmassa toiseksi eniten. Perussuomalaisten periaateohjelmassa luonnonsuojelua käsitellään vähiten. (Paloheimo 2008, 51–52)

EVA:n kansallisissa asennetutkimuksissa on vuodesta 1984 alkaen ollut väite “Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellista ja teollista toimintaa liian paljon”. Väitteestä eri mieltä olevat suhtautuvat luonnonsuojeluun pääosin myönteisesti. Väitteestä samaa mieltä olevat sen sijaan suhtautuvat luonnonsuojeluun ainakin jossain määrin varauksellisesti. Kaikilla kuviossa 4 esitetyillä mittauskerroilla väit-

teestä eri mieltä olevia vastaajia on ollut enemmän kuin siitä samaa mieltä olevia. Luonnonsuojelulla on ainakin periaatteellisella tasolla laaja kannatus kansan keskuudessa. Tällä yhdellä kysymyksellä mitattuna myönteinen suhtautuminen luonnonsuojelua kohtaan ei kuitenkaan ole tarkasteluajanjaksolla lisääntynyt vaan pikemminkin vähentynyt.

Kuvio 4. Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellista ja teollista toimintaa liian paljon.

Aineisto: EVA:n kansalliset asennetutkimukset

Suhtautuminen luonnonsuojeluun näyttää eriytyvän väestöryhmittäin voimakkaammin kuin suhtautuminen mihinkään muuhun tässä artikkelissa tarkasteltuun poliittiseen kysymykseen. 2000-luvulla tehdyissä mielipidemittauksissa taulukossa 4 esitetyt sosioekonomiset muuttujat (sukupuoli, ikä, koulutus, ammatti ja luokka-asema) se-

littävät tilastollisesti noin 20 prosenttia yllämainitun luonnonsuojeluväittämän variaatiosta. Kun selittävien muuttujien joukkoon lisätään vielä puoluekanta, saadaan selitettyä noin 25 prosenttia kyseisen mielipidemuuttujan vaihtelusta. Yllä olevat sosiodemografiset muuttujat eivät selitä yhtä hyvin edes kansalaisten käsitystä omasta paikastaan vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Vuoden 2007 vaalitutkimuksen aineistossa sukupuoli, ikä, koulutus, ammatti ja luokka-asema selittivät vain 16 prosenttia vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle sijoittumisen tilastollisesta vaihtelusta. Puoluekannan ja vasemmisto–oikeisto-akselille sijoittumisen välinen yhteys on kuitenkin vielä vahvempi kuin puoluekannan ja luonnonsuojelun korostamisen välinen yhteys. Vuonna 2007 puoluekanta selitti yksin 31 prosenttia vasemmisto–oikeisto-jatkumolle sijoittumisen tilastollisesta vaihtelusta, ja edellä mainittujen sosiodemografisten muuttujien kanssa se selitti peräti 37 prosenttia kyseisestä vaihtelusta.

Periaateohjelmien antama kuva kestävän kehityksen ja luonnonsuojelun teemojen painoarvosta puolueiden toiminnassa ei vastaa puolueiden kannattajien mielipiteitä. Vuoden 2007 vaalitutkimuksessa vastaajilta kysyttiin, kuinka paljon ilmastonmuutoksen hillitseminen ja muu luonnonsuojelu olivat vaikuttaneet heidän puoluevalintaansa. Vihreä liitto erosi selvästi kaikista muista eduskuntapuolueista. Sen kannattajille ilmastonmuutoksen hillitseminen ja muu luonnonsuojelu olivat muiden puolueiden kannattajia tärkeämpiä kysymyksiä.

Taulukko 4. Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellista ja teollista toimintaa liian paljon: täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien prosentti-osuus eri väestöryhmissä.

	1984	1994	2000	2004	2009
Kaikki	22	34	34	36	31
Sukupuoli					
Miehet	27	41	43	45	40
Naiset	18	26	26	28	24
Ikäryhmä ¹					
18–30 vuotta	13	19	15	17	19
31–50 vuotta	16	32	28	29	28
51–65 vuotta	28	47	47	47	44
Yli 65 vuotta	35	59	64	66	58
Koulutus					
Korkeintaan ammattikurssi	23	44	46	45	38
Ammattikoulu	21	35	35	39	38
Opisto tai ammattikorkeakoulu	20	27	29	30	30
Yliopisto tai korkeakoulu	15	20	19	23	17
Ammattiryhmä					
Ylempi toimihenkilö	23	22	24	25	22
Alempi toimihenkilö tai työntekijä	18	32	30	31	27
Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja	23	49	38	42	44
Maatalousyrittäjä	56	65	75	74	81
Opiskelija	14	17	11	13	10
Eläkeläinen	32	49	56	60	52
Muu	18	32	30	33	26
Luokka-asema					
Työväenluokka	21	38	41	41	34
Alempi keskiluokka	20	38	36	37	33
Keskiluokka	22	32	33	35	31
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	24	32	35	41	32
Ei mikään luokka	23	34	31	32	29

Taulukko 4 jatkuu:

Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloudellista ja teollista toimintaa liian paljon: täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevien prosenttiosuus eri väestöryhmissä.

	1984	1994	2000	2004	2009
Puolue					
SKDL/VAS	13	23	31	31	27
SDP	19	37	37	40	34
VIHR	8	8	5	5	6
SMP/PS	30	35	53	47	42
SKL/KD	16	21	31	29	36
KESK	32	52	50	52	44
RKP	30	29	27	20	33
KOK	28	45	46	48	36
Ei äänestäisi lainkaan	20	38	35	35	34
Varianssianalyysien selityksasteet ² (R ²)					
Selittäjinä sosioekonomiset muuttujat	0,08	0,15	0,19	0,19	0,19
Selittäjänä puoluekanta	0,07	0,09	0,13	0,13	0,12
Selittäjinä kaikki muuttujat	0,13	0,21	0,27	0,26	0,24

1. Vuonna 2009 ikäryhmät kuten taulukossa 3.

2. Varianssianalyyseissa selitettävä muuttuja viisiluokkaisena kuten taulukossa 3.

Aineisto: EVA:n kansalliset asennetutkimukset

Keskustan kannattajien mielipiteet olivat jyrkässä ristiriidassa puolueen periaateohjelman painotusten kanssa. Keskustan periaateohjelman ekologisesta aktivismista huolimatta ympäristönsuojelu ei ollut puolueen kannattajille tärkeä puolueen valintaan vaikuttanut asia. Keskustan kannattajien pidättyvä tai kielteinen suhtautuminen luonnonsuojeluun perustuu siihen, että monet luonnonsuojelua edistämään tarkoitetut päätökset ovat rajoittaneet yksityisten maanomistajien edellytyksiä päättää vapaasti oman maaomaisuutensa käytöstä.

POLIITIKKOJEN JA KANSAN VÄLINEN VASTAKOHTAISUUS

Useimmissa kehittyneissä demokratioissa kansalaisten luottamus politiikkaa, poliitikkoja ja oman maan hallitsemislaitosten toimivuutta kohtaan on viime vuosikymmeninä heikentynyt. Kysymys ei ole siitä, että kansalaiset eivät kannattaisi demokratiaa. Esimerkiksi suomalaisista noin 90 prosenttia pitää demokratiaa muita hallitsemisjärjestelmiä parempana hallitsemistapana. Tyytymättömyys kohdistuukin siihen, miten demokratia toimii.

Poliitikkojen ja kansan väliset suhteet ovat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä olennaisesti muuttuneet. Menneinä vuosikymmeninä yhteiskunnan luokkarakenne oli nykyistä selvärajaisempi. Samastuminen johonkin poliittiseen puolueeseen oman sosioekonomisen aseman perusteella oli nykyistä helpompaa. Yhteiskunta oli vertikaalisesti lohkoutunut. Se jakautui luokkiin, ja kullakin luokalla oli politiikassa omat edustajansa.

Tämän päivän yhteiskunnassa luokkien väliset erot ovat epäselvempiä (Melin 2009). Yhteiskunta jakaantuu lukuisten erojen ja eriarvoisuuksien perusteella, ja erilaiset identiteetit lomittuvat toisiinsa. Kun puolueet ovat muuttuneet mitä erilaisimmista väestöryhmistä kannatusta kokoaviksi yleispuolueiksi, ne ovat tietoisesti häivyttäneet taka-alalle kuvaa omasta puolueestaan vain joidenkin luokkien tai ammattiryhmien etujen ajajina.

Suomeen on juurtunut konsensuspolitiikan perinne, joka puolueiden välisessä kilpailussa on omiaan hillitsemään toisten puolueiden voimakasta haastamista. Tämä perinne on kehkeytynyt monista eri tekijöistä. Niitä ovat muun muassa vuosikymmeniä harjoitettu, yksimielisyyttä korostava ulkopolitiikka, ennen vuotta 2000 voimassa olleeseen valtiosääntöön sisältyneet määräenemmistösäädökset, jotka kannustivat etsimään laajoja enemmistöjä eduskunnan lainsäädäntötyössä, sekä 1960-luvun lopulta muotoutunut tulopoliittinen hallitsemistapa, jossa korostetaan maan hallituksen ja työmarkkinoiden eri osapuolten konsensukseen perustuvaa yhteistyötä.

Hallituksia muodostettaessa ei Suomessa ole omaksuttu Ruotsin tai Norjan kaltaista blokkipolitiikkaa, jossa hallituspohjan perusvaihtoehdot ovat selvillä jo vaalikampanjan aikana. Suomessa lähes minikälaiset puolueyhdistelmät tahansa ovat mahdollisia hallituskoalition puoluepohjana, toisin kuin useimmissa Länsi-Euroopan maissa. Tämä kehitys on ohentanut puolueiden välisiä aatteellisia eroja. Suurimman vasemmistopuolueen ja suurimman oikeistopuolueen väliset aatteelliset erot ovat Suomessa pienempiä kuin muissa Pohjoismaissa (Mair 1997, 133).

Kansalaisten kannalta suomalainen puoluejärjestelmä on kartelli. Tähän puoluekartelliin kuuluvat kaikki hallituskelpoiset eduskuntapuolueet. Maallemme ominaisen konsensuspolitiikan seurauksena puolueet eivät Suomen eduskuntavaaleissa haasta toisia puolueita

---

yhtä väkevästi kuin joidenkin muiden maiden parlamenttivaaleissa. Hallitusvaihtoehtojen osalta suomalaiset puolueet menevät vaaleihin sammutetuin lyhdyin. Antaessaan äänensä eduskuntavaaleissa suomalaisella äänestäjällä ei useimmissa tapauksissa ole mitään tietoa siitä, minkälaista hallitusvaihtoehtoa se puolue, jolle hän äänensä antaa, tulee ajamaan. Poliitikko näyttäytyy kansalaisille vaihtoehdottomampana kuin kaksipuoluejärjestelmän tai selkeän blokkipolitiikan maissa. Vuonna 2006 tehdyssä EVA:n kansallisessa asennetutkimuksessa 57 prosenttia vastaajista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteestä: “On samantekevää mitkä puolueet istuvat kevään eduskuntavaalien jälkeisessä hallituksessa, asiat/harjoitettava politiikka ei siitä muutu”.

Kaikki nämä tekijät korostavat poliittisen eliitin ja kansan välistä vastakohtaisuutta. EVA:n mielipidetutkimuksissa kansalaisia on pyydetty esittämään käsityksensä siitä, kuinka voimakkaana he pitävät poliitikkojen ja kansan välistä vastakohtaisuutta. Vuonna 1986 tehdyssä mielipidetutkimuksessa 65 prosenttia vastaajista piti poliitikkojen ja kansan välistä vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana (taulukko 5). Vuoden 2000 mielipidetutkimuksessa tätä mieltä oli jo 72 prosenttia vastaajista – yli kaksi kertaa enemmän kuin samassa tutkimuksessa sosialistien ja porvarien välistä vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana pitäviä!

Vastaajien sosioekonominen asema ei vaikuttanut kovin paljon siihen,

kuinka suuri osa eri ryhmiin kuuluvista piti poliitikkojen ja kansan välistä vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana. Vähintään kaksi kolmasosaa kaikkiin ikäryhmiin kuuluvista, eri koulutustason omaavista ja kaikkiin ammattiryhmiin kuuluvista vastaajista piti tätä vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana. Niin ikään ainakin kolme viidestä jokaisen eduskuntapuolueen kannattajasta piti tätä lohkeamaa erittäin tai melko voimakkaana. Perussuomalaisten kannattajista puolet piti poliitikkojen ja kansan välistä vastakohtaisuutta erittäin voimakkaana. Se oli monin verroin enemmän kuin millään muulla eduskuntapuolueella.

Taulukko 5. Poliitikkojen ja kansan välistä vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana pitävien prosenttiosuus vastaajista eri väestöryhmissä vuosina 1986 ja 2000.

	1986	2000
Kaikki	65	72
Sukupuoli		
Miehet	64	70
Naiset	65	75
Ikäryhmä		
18–30 vuotta	67	69
31–50 vuotta	68	75
51–65 vuotta	60	73
Yli 65 vuotta	62	68
Koulutus		
Korkeintaan ammattikurssi	64	71
Ammattikoulu	67	74
Opisto tai ammattikorkeakoulu	66	75
Yliopisto tai korkeakoulu	63	70

**Taulukko 5 jatkuu:
Poliitikkojen ja kansan välistä vastakohtaisuutta hyvin tai melko
voimakkaana pitävien prosenttiosuus vastaajista eri väestöryhmissä vuosina
1986 ja 2000.**

	1984	2000
Ammattiryhmä		
Ylempi toimihenkilö	66	70
Alempi toimihenkilö tai työntekijä	68	77
Yrittäjä tai yksityinen ammatinharjoittaja	70	69
Maatalousyrittäjä	58	67
Opiskelija	58	67
Eläkeläinen	60	69
Muu	66	75
Luokka-asema		
Työväenluokka	71	75
Alempi keskiluokka	67	78
Keskiluokka	62	71
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	61	70
Ei mikään luokka	63	72
Puolue		
SKDL/VAS	69	70
SDP	63	71
VIHR	76	76
SMP/PS	70	64
SKL	70	86
KESK	52	72
RKP	64	68
KOK	55	61
Ei äänestäisi lainkaan	77	81
Varianssianalyysien selitysasteet ¹ (R^2)		
Selittäjinä sosioekonomiset muuttujat	0,02	0,02
Selittäjänä puoluekanta	0,03	0,03
Selittäjinä kaikki muuttujat	0,05	0,05

1. Varianssianalyyseissa selittävän muuttujan arvot olivat (1) hyvin voimakkaita, (2) melko voimakkaita, (3) vaikea sanoa, (4) melko heikkoja ja (5) ei esiinny lainkaan.

Aineisto: EVA:n kansalliset asennetutkimukset

EDUSTUKSELLINEN VASTAAN SUORA DEMOKRATIA

Ronald Inglehart esitti 1970-luvulla teorian, jonka mukaan elintason noustessa ihmisten arvot muuttuvat (Inglehart 1977). Mitä korkeammaksi elintaso nousee, sitä tärkeämmäksi muut kuin aineelliseen elintasaan liittyvät asiat tulevat. Nämä elintason noustessa vahvistuvat postmaterialistiset arvot liittyvät muun muassa yksilölliseen itsensä toteuttamiseen ja laajoihin toimintamahdollisuuksiin yhteisöjen jäsenenä ja kansalaisena. Yleinen uskomus viime vuosikymmeninä onkin ollut, että kansalaisten tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen voidaan lisätä, kun edustuksellista demokratiaa täydennetään erilaisilla kansalaisten uusilla osallistumistavoilla (esim. Barber 1984; Putnam 2000).

Samalla kun vaali- ja puolueosallistuminen useimmissa Länsi-Euroopan maissa on viime vuosikymmeninä vähentynyt, erilaisten muiden osallistumismuotojen suosio on lisääntynyt. Vuonna 1975 Suomessa tehdyssä mielipidemittauksessa 19 prosenttia vastaajista oli edeltävien neljän vuoden aikana allekirjoittanut jonkin vetoomuksen (Pesonen & Sänkiaho 1979, 205). Vuoden 2007 vaalitutkimuksessa näin oli kuluneen neljän vuoden aikana tehnyt jo 45 prosenttia tutkimusaineiston vastaajista. Vuonna 1975 vain yksi prosentti vastaajista oli edeltävien neljän vuoden aikana osallistunut boikottiin tai maksu- tai ostolakkoon (mt., 205). Vuonna 2007 näin oli tehnyt jo

---

17 prosenttia tutkimusaineiston vastaajista. Yli kolmasosa vuoden 2007 vaalitutkimuksen vastaajista oli kuluneen neljän vuoden aikana tehnyt ostopäätöksiään siten, että voisi kuluttajana vaikuttaa yhteiskunnallisiin tai poliittisiin asioihin, ja melkein kaksi kolmasosaa oli tehnyt kulutuspäätöksiä siten, että voisi omilla kulutustavoillaan edistää luonnonsuojelua.

Vuonna 2002 ilmestyneessä kirjassaan ”Happiness and Economics” sveitsiläiset kansantaloustieteilijät Bruno S. Frey ja Alois Stutzer esittävät eri maita vertailevaan empiiriseen aineistoon perustuen kiinnostavan teorian poliittisten instituutioiden ja ihmisten henkilökohtaisen onnellisuuden välillä. Heidän mukaansa ihmiset ovat sitä tyytyväisempiä elämäänsä, mitä paremmin demokratia maassa toimii ja mitä runsaampia ovat kansalaisten suoran osallistumisen mahdollisuudet.

Vuonna 2006 ilmestyneessä ja vuonna 2008 suomeksi ilmestyneessä kirjassaan ”Vastademokratia” Pierre Rosanvallon (2008) kuvaa poliittisen osallistumisen ja päätöksenteon laajoja kehityskaaria läntisissä demokratioissa. Rosanvallonin mukaan demokratiassa on aina ollut jännite vaaleilla valitun edustuksellisen järjestelmän ja kansalaisten välittömien osallistumismahdollisuuksien välillä. Demokratian muotoutumisprosessissa 1800-luvulla liberaali edustuksellinen demokratia voitti selvästi sellaiset radikaalidemokratian vaihtoehdot, jotka olisivat antaneet kansalaisille laajat osallistumis- ja vaikutta-

mismahdollisuudet myös vaalien välisinä aikoina, esimerkiksi mahdollisuuden hylätä kansanäänestyksellä edustuslaitoksen hyväksymiä lakeja tai peruuttaa edustajan vaaleilla saama valtakirja.

Rosanvallonin mukaan liberaaliin edustukselliseen demokratiaan perustuvat järjestelmät ovat viime aikoina kehittyneet tavalla, joka on korostanut edustuksellisen demokratian ja kansalaisten välittömien vaikutusmahdollisuuksien välistä jännitettä. Edustajien ja äänestäjien välinen suhde on heikentynyt, kun ei ole selkeästi muotoiltavia intressejä ja niihin liittyviä identiteettejä, joita edustajat voisivat edustaa. Äänestämässä on olennaiseksi tullut hallitsevien henkilöiden valinta, mutta asiakysymyksiä koskevat linjaukset jäävät vaaleissa paljolti avoimeksi. Se kannustaa kansalaisia ottamaan kantaa ja vaikuttamaan asioihin myös vaalien välisinä aikoina.

Amerikkalaisten John Hibbingin ja Elizabeth Theiss-Morsen (2002) mukaan kansalaisten enemmistö ei kuitenkaan halua sellaista poliittista järjestelmää, jossa heidän pitäisi jatkuvasti osallistua poliittiseen toimintaan. Suuri osa kansalaisista pitää ihanteenaan sellaista edustuksellista demokratiaa, jossa kansalaisten täytyy vain vähän vaivata itseään poliittisten kysymysten pohtimisella ja poliittisella osallistumisella. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että maata hallitsevat poliitikot ovat moraaliltaan korkeatasoisia henkilöitä, jotka pyrkivät toiminnallaan edistämään yleistä etua. Kansalaiset voivat sitten vaaleissa vaihtaa päätöksentekijöitä, jos he katsovat olevan siihen tarvetta.

Tämä käsitys on jyrkässä ristiriidassa osallistuvan demokratian oppien kanssa. Hibbing ja Theiss-Morse käyttävät tästä demokratiamallista nimeä *stealth-democracy*⁶. Vuoden 2007 vaalitutkimuksen pääraportissa Åsa Bengtsson ja Mikko Mattila ovat suomentaneet sen sanalla häivedemokratia (Bengtsson & Mattila 2009).

Kansalaisten käsitykset ihanteellisesta demokratiasta eivät välttämättä olekaan kovin selviä, ja heidän käsityksensä siitä, minkälainen olisi hyvin toimiva demokratia, poikkeavat toisistaan. Kansalaiset todennäköisesti jakaantuvat erilaisiin ryhmiin sen perusteella, minkälaisia ovat heidän hyvin toimivaa demokratiaa koskevat odotuksensa. Näitä erilaisia käsityksiä voidaan karkeasti kuvata tarkastelemalla yhtäältä sitä, korostavatko kansalaiset asiantuntijoiden keskeistä roolia poliittisina päätöksentekijöinä vai eivät, ja toisaalta sitä, korostavatko he edustuksellisen demokratian täydentämistä erilaisilla uusilla kansalaisten osallistumisen tavoilla vai eivät. Näiden kahden ulottuvuuden avulla voidaan jäsentää neljä erilaista hyvin toimivan demokratian ideaalityyppiä (kuviokuva 5).

Hibbingin ja Theiss-Morsen tutkimustuloksiin perustuvaa ideaalityyppiä voidaan nimittää *häivedemokratiaksi*. Siinä poliittista yhteisöä hallitsevat hyvät hallitsijat, jotka tarvittaessa voidaan vaaleilla vaihtaa uusiin, mutta järjestelmän toiminta ei edellytä kansalaisten laajaa ja aktiivista osallistumista poliittiseen toimintaan. Mallia, jossa edustuksellista demokratiaa täydennetään kansalaisosallistumisella,

mutta ammattipoliitikoilla tai muilla asiantuntijoilla on kuitenkin keskeinen asema päätöksentekijöinä, voidaan nimittää *kansanäänestysdemokratiaksi*. Poliittisilla puolueilla ei ole tällaisessa mallissa välttämättä mitään keskeistä roolia. Keskeistä on poliittisten johtajien ja laajojen kansanjoukkojen välinen suhde.

Kuvio 5. Hyvin toimivan demokratian neljä ideaalityyppiä.

	Edustuksellinen demokratia	Edustuksellista demokratiaa kansalaisosallistumisella täydentävä demokratia
Asiantuntijoilla tulee olla keskeinen rooli päätöksentekijöinä	Häivedemokratia	Kansanäänestysdemokratia
Kansalaisilla tulee olla keskeinen rooli päätöksentekijöinä	Puoluevetoinen demokratia	Osallistuva demokratia Vastademokratia

Myös sellaiset hyvin toimivan demokratian ideaalityypit, jotka korostavat kansalaisten keskeistä roolia päätöksentekijöinä, voivat korostaa kansalaisaktiivisuutta joko edustuksellisessa demokratiassa tai sitten ne voivat painottaa tarvetta täydentää edustuksellista demokratiaa erilaisilla kansalaisosallistumisen tavoilla. Ensiksi mainittu on *puoluevetoista demokratiaa*. Siinä korostuu kansalaisten toiminta puolueissa ja puolueiden rooli niin vaaleissa kuin edustuslaitoksen päätöksenteossa. Kansalaisten suoran osallistumisen muodot ovat tällaisen mallin kannattajille häiriötekijöitä, jotka rajoittavat vaaleilla mandaatin saaneiden puolueiden edellytyksiä panna täytäntöön vaa-

---

leissa antamansa lupaukset. Viimeisenä tyyppinä ovat *osallistuvan demokratian* ja vastademokratian mallit. Niiden välillä on huomattavia eroja, edellisen korostaessa ylhäältä tarjottavia osallistumismahdollisuuksia ja jälkimmäisen taas kansalaisten harjoittamaa spontaania valvontaa, epäkohtien paljastamista, asioiden politisoimista ja eräänlaisen kansalaisveto-oikeuden käyttöä.

Vuoden 2007 vaalitutkimukseen sisältyy kysymyksiä, joiden avulla voidaan empiirisesti testata edellä esitettyssä typologiassa mainittujen demokraatiatyyppien kannatusta kansan keskuudessa. Suhtautumista asiantuntijoiden rooliin päätöksenteossa voidaan mitata kysymyksellä “Suomen asiat hoituisivat paremmin, jos päätöksenteko annettaisiin riippumattomille asiantuntijoille poliitikkojen ja kansalaisten asemesta”. Suhtautumista edustuksellista demokratiaa täydentävään kansalaisosallistumiseen voidaan mitata kysymyksellä “Tärkeät yhteiskunnalliset kysymykset pitäisi entistä useammin päättää kansanäänestyksellä”. Näillä muuttujilla tehdyn luokittelun empiiriset tulokset esitetään taulukoissa 6 ja 7.

Taulukko 6. Erilaisten demokratiatyyppien kannatus eri väestöryhmissä (%).

	Häive-demokratia	Puoluevetoinen demokratia	Kansanäänestys-demokratia	Osallistuva demokratia	Yhteensä % (n)	
Kaikki	11	22	26	41	100	(907)
Sukupuoli						
Miehet	14	25	22	40	101	(444)
Naiset	8	20	30	42	100	(461)
Ikäryhmä						
18–24 vuotta	8	14	31	48	101	(65)
25–39 vuotta	13	23	25	39	100	(178)
40–59 vuotta	10	24	28	39	101	(330)
Yli 59 vuotta	11	23	23	43	100	(334)
Koulutus						
Kansakoulu, peruskoulu tai keskikoulu	9	19	26	46	100	(205)
Ammattikoulu tai -kurssi	9	15	30	46	100	(292)
Opisto tai ammattikorkeakoulu	13	22	28	38	101	(286)
Yliopisto	13	47	12	28	100	(123)
Ammattiryhmä						
Maatalousyrittäjä	15	15	31	39	100	(26)
Muu yrittäjä tai ammatinharjoittaja	13	26	29	33	101	(55)
Johtava asema tai ylempi toimihenkilö	13	40	15	32	100	(152)
Alempi toimihenkilö	9	22	29	39	99	(142)
Työntekijä	8	11	32	49	100	(240)
Eläkeläinen	13	24	25	38	100	(209)
Opiskelija	7	16	26	51	100	(55)
Muu	17	24	21	38	100	(29)
Luokka-asema						
Työväenluokka	7	14	33	47	101	(249)
Alempi keskiluokka	16	18	28	38	100	(113)
Keskiluokka	11	25	24	40	100	(390)
Ylempi keskiluokka tai yläluokka	18	35	19	28	100	(119)
Ei mikään luokka	3	16	24	57	100	(37)

Aineisto: Vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimus FSD2269

Taulukko 7. Erilaisten demokraatiyppien kannatus politiikkaa koskevan kiinnostuksen, tietotason ja puoluekannan mukaan.

	Häive-demokratia	Puoluevetoinen demokratia	Kansanäänestys-demokratia	Osallistuva demokratia	Yhteensä % (n)	
Kaikki	11	22	26	41	100	(907)
Politiikkaa koskeva kiinnostus						
Hyvin kiinnostunut	13	34	15	38	100	(190)
Jonkin verran kiinnostunut	10	24	24	42	100	(451)
Vain vähän kiinnostunut	11	12	36	40	99	(235)
Ei lainkaan kiinnostunut	10	10	33	46	100	(39)
Politiikkaa koskeva tietotaso						
Heikot tiedot	5	11	45	39	100	(152)
Melko heikot tiedot	12	14	32	41	99	(299)
Melko hyvät tiedot	11	26	19	45	101	(273)
Hyvät tiedot	14	41	9	36	100	(181)
Puoluekanta						
VAS	7	17	25	51	100	(69)
SDP	10	26	24	41	101	(174)
VIHR	13	26	21	40	100	(76)
PS	17	4	38	42	101	(24)
KD	10	26	29	36	101	(42)
KESK	7	24	20	49	100	(160)
RKP	11	26	32	32	101	(38)
KOK	15	37	20	28	100	(148)
Ei äänestänyt	10	3	42	45	100	(108)

Aineisto: Vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimus FSD2269

Yllä mainitulla tavalla mitattuna osallistuvan demokratian malli on muita demokratian malleja suosittu. Kaksi viidesosaa vastaajista voidaan luokitella osallistuvan demokratian kannattajiksi. Neljäsosa vastaajista voidaan luokitella kansanäänestysdemokratian kannattajiksi, runsas vii-

desosa puoluevetoisen demokratian kannattajiksi ja kymmenesosa häivedemokratian kannattajiksi. Hibbingin ja Theiss-Morsen teoria ei suomalaisessa aineistossa saa tukea siltä osin, että se olisi kansalaisten yleisimmin kannattama demokratian ihannemalli. Se saattaa olla amerikkalaisessa mielipideilmastossa suosituampi kuin suomalaisessa.

Osallistuvan demokratian kannatus näyttää olevan keskimääräistä suurempaa opiskelijoiden, työntekijöiden, nuorten ja vähän kouluja käyneiden keskuudessa. Se on poliittista vasemmistoa ja keskustaa kannattavien joukossa yleisempää kuin Kokoomusta ja RKP:tä kannattavien keskuudessa. Kansanäänestysdemokratiaa pitävät ihannemallinaan erityisesti ne, joiden tiedot politiikasta ovat niukat ja kiinnostus politiikkaa kohtaan vähäistä.

Puoluevetoisen demokratian malli näyttää olevan keskimääräistä suosituampi niiden keskuudessa, joilla on akateeminen koulutus ja hyvät tiedot politiikasta, jotka ovat kiinnostuneita politiikasta ja kuuluvat ammattiasemaltaan ylempiin toimihenkilöihin. Puoluevetoisen demokratian kannatus on erityisen pientä niiden keskuudessa, jotka eivät äänestäneet vuoden 2007 eduskuntavaaleissa tai äänestivät Perussuomalaisia. Häivedemokratian kannatus on paljon koulutusta saaneiden keskuudessa hieman yleisempää kuin vähän koulutusta saaneiden keskuudessa. Se on myös vähän yleisempää niiden keskuudessa, joilla on hyvät tiedot politiikasta, verrattuna niihin, joiden

tiedot politiikasta ovat heikot. Häivedemokratian malli on tarkastelun kohteena olleista demokratian ideaalityypeistä kaikkein elitistisin. Se korostaa asiantuntevien eliittien keskeistä roolia poliittisessa päätöksenteossa. Sen suosio näyttää myös olevan suhteellisesti suurin ylempään keskiluokkaan tai yläluokkaan itsensä samastavien keskuudessa.

Yhden haastatteluaineiston avulla ei voida tehdä päätelmiä siitä, onko osallistuvan demokratian suosio kasvamassa. Tiedot muiden kuin vaali- ja puolueosallistumiseen liittyvien osallistumismuotojen suosion verkkaisesta lisääntymisestä kuitenkin tukevat sitä oletusta, että osallistuvan demokratian suosio on kasvamassa.

LOPUKSI

Poliittiseen elämään jännitteitä tuovat ristiriitaulottuvuudet ovat pitkäkestoisia. Keskeiset ristiriitaulottuvuudet vaihtelevat maasta toiseen, ja yksittäisten ristiriitaulottuvuuksien voimakkuus voi ajan mittaan joko heikentyä tai vahvistua. Sosialismin ja kapitalismin välinen vastakohtaisuus on Suomen poliittisessa elämässä 1900-luvun alkupuolella ollut jyrkempi kuin useimpien muiden Länsi-Euroopan maiden politiikassa. Viime vuosikymmeninä se on muuttunut vasemmiston ja oikeiston väliseksi erimielisyydeksi siitä, millä tavalla ja kuinka paljon markkinatalouden toimintaa on poliittisesti säänneltävä. Suomelle ominaisen konsensuspolitiikan ja henkilökeskeisen vaalijärjes-

telmän yhteisvaikutuksena vasemmiston ja oikeiston välinen ristiriita onkin tämän päivän Suomessa lievempi kuin useimmissa muissa Länsi-Euroopan maissa. Julkisen sektorin tarjoamia hyvinvointipalveluita koskevissa kysymyksissä vasemmiston ja oikeiston väliset erot ovat 1980-luvulta alkaen olennaisesti lieventyneet aikaisempiin vuosikymmeniin verrattuna. Vasemmiston ja oikeiston välisen ristiriidan lieventyminen on omiaan heikentämään vanhojen puolueiden edellytyksiä ylläpitää kannattajissaan vahvaa puoluesamastumista. Alla käydään vielä läpi keskeisiä nykyhetken politiikkaan vaikuttavia tendenssejä.

Voimistuvat vastakohtaisuudet. Sekä luonnonsuojeluun että kansainväliseen vuorovaikutukseen liittyvien ristiriitojen merkitys politiikassa on vahvistunut. Luonnonsuojeluteemojen osalta Vihreä liitto ja Suomen Keskusta sijoittuvat ristiriitailottuvuuden vastakkaisiin päihin. Vihreän liiton kannattajat suhtautuvat luonnonsuojeluasioihin myönteisemmin kuin mikään muu puolue, ja vastaavasti Keskustan kannattajakunnassa on suhteellisesti eniten niitä, joiden mielestä luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan liikaa taloudellista ja teollista toimintaa. Taloudellisen toiminnan nopea kansainvälistyminen on synnyttänyt syvän lohkeaman kansainvälistymisen eduista eniten nauttivan hyvin koulutetun keskiluokan ja sen varjopuolista kärsivän, vähän koulutetun työväestön välille.

Rikkaiden ja köyhien välinen vastakohtaisuus on vanhastaan ollut osa

vasemmiston ja oikeiston välistä lohkeamaa. Se on sitä edelleenkin, mutta toisaalta yhdistyy nykyään aikaisempaa enemmän moniin muihin, vasemmiston ja oikeiston välisestä ristiriidasta poikkeaviin lohkeamiin: EU-kriittisyyteen, poliitikkojen ja kansan väliseen kuiluun ja välittömän demokratian lisäämisvaatimuksiin (ks. taulukko 8).

Taulukko 8. Erilaisten poliittisten lohkeamien väliset järjestyskorrelaatiokertoimet.

	2 Rikkaat vs. köyhät	3 Kasvukeskukset vs. syrjäseudut	4 EU-myönteisyys	5 Maahanmuutto-kriittisyys	6 Luonnonsuojelun liiallisuus	7 Lisää kansanäänestyksiä	8 Poliitikot vs. kansa
1 Vasemmisto–oikeisto	-0,74	-0,38	0,55	0,34	0,47	-0,51	-0,45
2 Rikkaat vs. köyhät		0,79	-0,71	0,32	0,16	0,76	0,74
3 Kasvukeskukset vs. syrjäseudut			-0,69	0,52	0,47	0,82	0,88
4 EU-myönteisyys				-0,37	-0,31	-0,80	-0,91
5 Maahanmuuttokriittisyys					0,92	0,35	0,52
6 Luonnonsuojelun liiallisuus						0,30	0,42
7 Lisää kansanäänestyksiä							0,87

Spearmanin järjestyskorrelaatiot aineistosta, jossa tapauksina ovat eduskunnassa olevat kahdeksan puoluetta (N=8) ja muuttujina alla mainitut kahdeksan muuttujaa.

1. Puolueiden keskimääräinen sijainti vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella (kuviosta 1)
2. Rikkaiden ja köyhien välistä vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana pitävien osuus puolueen kannattajista (kuviosta 1)
3. Kasvukeskusten ja syrjäseutujen vastakkainasettelua hyvin tai melko voimakkaana pitävien osuus puolueen kannattajista (kuviosta 2)
4. EU-jäsenyyteen myönteisesti suhtautuvien osuus puolueen kannattajista (kuviosta 3)
5. Maahanmuuttoon kriittisesti suhtautuvien osuus puolueen kannattajista (vaalitutkimus 2007)
6. Luonnonsuojelua liiallisena pitävien osuus puolueen kannattajista (taulukosta 4, vuosi 2009)
7. Kansanäänestysten lisääntyvää käyttöä kannattavien osuus puolueen kannattajista (vaalitutkimus 2007)
8. Poliitikkojen ja kansan vastakohtaisuutta hyvin tai melko voimakkaana pitävien osuus puolueen kannattajista (taulukosta 5, vuosi 2000)

Oikeistopopulismien nousu. Samanlaiset kehityspiirteet ovat yleisiä useimmissa Länsi-Euroopan maissa. Poliitikkojen ja kansan välinen kiilu, kansainvälistyminen sekä rikkaiden ja köyhien välisen risti-riidan yhdistyminen muihin kuin vasemmiston ja oikeiston väliseen lohkeamaan synnyttää puoluekenttään kysyntää oikeistopopulistisille puolueille, jotka vanhan oikeiston tapaan suhtautuvat myönteisesti kansalliseen yhtenäiskulttuuriin, mutta vanhoista porvarillisista puolueista poiketen näkevät kansainvälisessä vuorovaikutuksessa selvästi enemmän uhkia kuin mahdollisuuksia ja katsovat vanhojen puolueiden epäonnistuneen epävarmassa asemassa olevien kansankerrosten etujen hoitamisessa. Niiden kannattajakunta on suurelta osin työväestöä, ja niiden kannatuksen kasvu pienentää vasemmistopuolueiden kannatusta enemmän kuin oikeistopuolueiden. Sen takia näitä puolueita ei myöskään ole aivan helppo sijoittaa perinteiselle vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle. Perussuomalaisten kannatuksen nousulla on Suomessa samanlainen kasvuympäristö kuin oikeistopopulististen puolueiden kannatuksen nousulla monissa muissa Länsi-Euroopan maissa.

Uusi porvarillinen vasemmisto. Poliittisen kentän vasemmistoon sijoittuvat puolueet ovat aikojen kuluessa vaihtuneet. 1800-luvulla liberaalipuolueet olivat oman aikansa vasemmistoa, ne kun vaativat oloihin suuria muutoksia. Kun liberaali demokratia oli rakennettu, liberaalipuolueiden omintakeinen identiteetti heikkeni, ja lähes kai-

---

kissa Länsi-Euroopan maissa ne kuihtuivat pieniksi puolueiksi. Sosialistiset työväenpuolueet ovat olleet 1900-luvun eurooppalaista vasemmistoa. Kun Itä-Euroopan sosialistiset järjestelmät romahtivat ja länsieurooppalaiset hyvinvointivaltiot on rakennettu kypsään vaiheeseen, vasemmistopuolueiden omintakeinen identiteetti on heikentynyt ja niiden kannatus on kääntynyt laskuun. Tämän päivän yhteiskunnassa ekologinen liike vaatii yhteiskuntaan suuria muutoksia (Dobson 2007). Se on oman aikamme vasemmistoa, mutta saa kannatuksensa pikemminkin hyväosaiselta keskiluokalta kuin työväestöltä.⁷ Liberalismin ideologian tapaan sen arvoperusta on yksilökeskeinen. Se on jonkinlaista porvarillista vasemmistoa, jonka kannatuksen kasvu voi heikentää sekä vanhojen keskustaoikeistolaisten puolueiden että vasemmistopuolueiden keskiluokkaista kannatusta. Ekologisten puolueiden omintakeinen identiteetti saattaa kuitenkin ajan mittaan heikentyä sen takia, että muutkin puolueet omaksuvat ohjelmiinsa aikaisempaa vaativampia ekologisia tavoitteita.

Vanhan vasemmiston identiteettikriisi. Sosiaalidemokraattisten puolueiden nykyisen identiteettikriisin perustana on kaksi asiaa (Callaghan ym. 2009). Hyvinvointivaltiota koskevissa kysymyksissä ne ovat puolustuskannalla, kun uusliberalismiksi moititusta kehitysuunnasta huolimatta julkisen sektorin menot useimmissa Länsi-Euroopan maissa kasvavat vuodesta toiseen ja valtion kansalaisiin kohdistama holhous etenee yhä yksityiskohtaisempiin asioihin. Toiseksi

sosiaalidemokraattisten puolueiden aikanaan menestykselliset poliittiset ohjelmat ovat kansallisvaltiokeskeisiä, eikä niillä ole selkeätä visiota kansainvälistyneen maailman aikakaudelle. Kommunistisen puolueen manifestissa Karl Marx kehotti kaikkien maiden proletareja liittymään yhteen. Talouden kansainvälistymisen seurauksena on kuitenkin käynyt niin, että kaikkien maiden pääomat ovat liittyneet yhteen, ei työväenluokka. Jää nähtäväksi, onko eurooppalaisella sosiaalidemokratialla tulevana vuosikymmeninä samanlainen kohtalo kuin liberaalipuolueilla 1900-luvulla, vai pystyvätkö ne kehittämään uuden aatteellisen vision säilyttääkseen laajan joukkokannatuksen kansainvälistyneessä maailmassa.

Ikäpolvien välinen lohkeama. Poliitiikan sukupolviteorioiden mukaan nuoruudessa omaksutut poliittiset uskomukset ja arvot vaikuttavat sukupolven poliittiseen osallistumiseen koko sen myöhemmän elinkaaren ajan. Ikäryhmien välisten erojen perusteella voikin ainakin varovaisesti tehdä tulevaisuutta koskevia ennusteita. Nuoret aikuiset eivät pidä vasemmiston ja oikeiston välistä ristiriitaa yhtä jyrkkänä kuin varttuneempi väki. Se antaa puoluejärjestelmässä kasvupohjaa perinteisestä vasemmisto–oikeisto-jaosta eroaville puolueille, kuten oikeistopopulismille ja porvarilliselle vasemmistolle. Nuoret aikuiset kokevat poliitikkojen ja kansan välisen lohkeaman suurempana kuin vanhemmat ikäryhmät. Sen seurauksena nuoret myös kannattavat vanhempia ikäryhmiä enemmän osallistuvan ja kansanäänestysde-

---

mokratian malleja. Edustukselliseen demokratiaan onkin kehittymässä ikäpolvien välinen lohkeama, kun puolueiden jäsenistö ikärakenteeltaan vanhenee ja nuoremmat ikäpolvet kiinnittyvät politiikkaan ensisijaisesti muunlaisilla osallistumistavoilla.

Vastademokratia. Selkeärajaisen luokkayhteiskunnan muuttuminen hajautuneiden eriarvoisuuksien yhteiskunnaksi lisää puoluejärjestelmän ulkopuolelle sijoittuvaa kansalaisaktiivisuutta. Erilaisten uusien osallistumismuotojen kasvu näyttää jossain määrin muuttavan kansalaisyhteiskunnan ja puoluevetoisen edustuksellisen demokratian suhdetta. Puolueiden ulkopuolella esiintyvien uusien osallistumismuotojen suosio lisääntyy ja niiden poliittinen painoarvo vahvistuu. Kansalaiset vaikuttavat poliittiseen toimintaan kansalaisjärjestöissä ja internetissä, ottavat kantaa kuluttajina, boikotoivat ja ilmaisevat mieltä. Aikaisempaa useammin asioita politisoidaan ja nostetaan julkisen keskustelun areenalle pikemminkin uusien osallistumismuotojen kuin perinteisen puolue toiminnan kautta. Ei ole kuitenkaan merkkejä siitä, että puolueet olisivat menettämässä hallitsevan asemansa edustuslaitosten virallisessa päätöksenteossa. Ne asettavat edelleen ehdokkaat vaaleihin, ja kansalaiset äänestävät edelleen kansanedustuslaitoksiin puolueiden ehdolle asettamia henkilöitä. Edustuksellisessa demokratiassa puolueiden tehtävänä on tarkastella, miten julkisessa keskustelussa politisoidut kysymykset ovat ratkaistavissa ja miten erilaiset tavoitteet ovat yhteen sovitettavissa. Tässä päätöksen-

tekoympäristössä puolueet ovat ”kotikentällään” ja tekevät päätöksiä joko ideologisiin periaatteisiinsa tai pragmaattisiin lähtökohtiin perustuen. Uudet osallistumismuodot taas ovat parhaimmillaan asioiden politisoimisessa ja julkisen keskustelun virittämisessä.

Loppuviitteet

1. Aiheen kansainvälisestä keskustelusta ks. Mair 1997; Karvonen ja Kuhnle (eds.) 2001.
2. Muitakin lohkeamia on olemassa. Tässä luvussa ei tarkastella esimerkiksi sitä, ovatko eri ikäryhmien väliset vastakohtaisuudet politiikassa lisääntyneet.
3. Puolueiden ajankohtaistutkimuksissa vastaajilta on kysytty, mihin kohtaan he sijoittavat itsensä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella, kun sitä kuvataan numeerisella asteikolla, missä 1 tarkoittaa äärimmäistä vasemmistoa ja 9 äärimmäistä oikeistoa. Vuoden 1991 vaalitutkimuksessa asteikko vaihteli yhdestä kymmeneen, vuosien 2003 ja 2007 vaalitutkimuksissa nolasta kymmeneen.
4. Vuoden 2007 vaalitutkimukseen perustuva mittaus.
5. Eikä se sitä koskaan ole yksin omistanut. Jo yksikamarisen eduskunnan alusta alkaen Maalaisliitto korosti toiminnassaan voimakkaasti köyhyyden vähentämistä, ja myös joidenkin muiden porvarillisten puolueiden ohjelmissa on ollut vahvoja sosiaalipoliittisia painotuksia.
6. Sana *stealth* viittaa amerikkalaiseen stealth bomber -pommikoneeseen. Sen pinnat on rakennettu niin, että lentokone ei näy tavallisessa tutkassa. Hibbingin ja Theiss-Morsen mukaan kansalaisten enemmistö haluaa sellaista demokratiaa, joka ei oikeastaan juuri näy heidän arkipäivässään. Tehtäviensä tasalla olevat poliitikot hoitavat asiat kansalaisten etua edistäen.
7. Ekologiseen liikkeeseen kuuluu kuitenkin myös ekologinen oikeisto, joka hylkää teollisen yhteiskunnan ja vaatii paluuta teollista yhteiskuntaa edeltävän aikakauden tuotanto- ja elämäntapoihin.

SKENAARIOITA PUOLUETYYPEISTÄ

Artikkelien väleissä esitellään opiskelijoiden laatimia skenaarioita puoluetyypeistä. Skenaariot on laatinut ”Puolueiden tulevaisuus” -kurssi, joka pidettiin keväällä 2009 Turun yliopiston valtio-opin laitoksella. Kurssilla oli parikymmentä osallistujaa, jotka olivat iältään pääosin alle 25-vuotiaita ja opiskelualtaan valtio-opin ja poliittisen historian opiskelijoita – heidän kaltaisensa tulevat todennäköisesti vaikuttamaan paljon puolueiden kehitykseen. Skenaarioiden tulevaisuushorisontti ulottuu 10–15 vuoden päähän, eli ne luonnostelevat puolueiden olemusta vuosina 2020–2025. Tulevaisuuden tutkimuksen menetelmiä noudattaen skenaarioiden laadinnassa on huomioitu nykyisin vaikuttavat ja tulevaisuuteen todennäköisesti jatkuvat vahvat kehitystendenssit sekä nykyisin näkyvät heikot signaalit tulevaisuudessa vaikuttavista tendensseistä. Puoluetypittelyt on tehty yhden tai korkeintaan kahden keskeisen ominaisuuden perusteella: näitä ovat puolueiden organisoitumistapa, ristiriitaulottuvuus, jonka varaan puolue on perustettu sekä tapa, jolla puolue ymmärtää ideologiansa.

Organisoitumistavan perusteella tehty skenaario on esimerkiksi Nettipuolue, ristiriitaulottuvuutta ilmentää Sukupolvipuolue ja ideologian käsittämisen tapaa fundamentalistinen Ammatillisen puolue-eliitin johtama yhden totuuden puolue. Koska skenaariot rakentuvat pääasiassa yhden ominaisuuden varaan, on ne järkevämpää tulkita puolueisuuksina kuin yhden puolueen kuvauksena. Samassa puolueessa voi olla nettipuolueisuutta ja sukupolvipuolueisuutta. Sen strategiasta voi vastata erikoisasiantuntijoista koostuva kaaderisto, vaikka puolue antaakin tilaa julkiselle harkinnalle. Näin myös jäsenten kohtaamisen tapoja voi yhdessä puolueessa olla monta.

Ammatillisen puolue-eliitin johtama yhden totuuden puolue

Politiikan kehitys yksin eliitille kuuluvaksi toiminnaksi ja poliitikanteon ammattimaistuminen tukee elitististen puolueiden vahvistumista. Puolue-eliitti koostuu ammattipoliitikoista ja virkamiehistä, jotka toimiessaan poliittisen järjestelmän sisällä saavat käsiinsä tietoa, joka ei ole saatavilla jäsenistölle. Poliitikkaa ei tehdä avoimesti ja edustuksellisesti, vaan suurin osa päätöksistä tehdään puolueen etujoukon kesken, julkisen päätöksenteon ulkopuolella. Puolueen vahva ideologia ja luottamus puolueen johtoon tuottavat kiinteään organisaation ja jäsenistön vahvan sitoutumisen. Puolueen johtoon voi nousta niin karismaattinen poliitikko kuin taitava virkamies, sillä eliitti nostaa johtajan keskuudestaan puolueen keulakuvaksi ja tosiasialliseksi johtajaksi. Tilanteessa, jossa äänestysaktiivisuus hiipuu, on eliittipuolue vahvoilla verrattuna muihin, löyhemmän organisaation puolueisiin, sillä tämän tyyppinen puolue saa melko helposti mobilisoitua koko jäsenistönsä puoluejohdon ja puolueen ehdokkaiden taakse. Eliittipuolue voidaan nähdä vaalikoneistona toimivan kaaderipuolueen ja toisaalta joukkopuolueen yhdistelmänä.

Puolueiden tavoite yleisesti on päästä käyttämään valtiolista valtaa, ja myös eliittipuolueen tarkoitus on nostaa eliitti vallankahvaan ajamaan puolueen ideologiaa. Ideologia perustuu jonkinlaisen fundamentaaliseen ydintotuuteen kuten kommunismiin, fasismiin tai uskonnolliseen fundamentalismiin.

Yhteiskunnan fragmentoitua erilaisiin, aikaisemmista luokista poikkeaviin ryhmiin, vaatii eliittipuolue jäsenikseen ihmisiä, jotka sopeutuvat vahvaan johtajuuteen ja asiantuntijuuteen yhteiskunnallisessa toiminnassa. Vahva yhteen totuuteen, johtajaan ja yhteisöön sitoutuminen voidaan nähdä vastareaktiona yhteiskuntatieteilijöiden havaitsemalle subjektin hajoamiselle ja muiden muassa Zygmunt Baumanin (2002) esiintuomalle "naulakkoyhteisyydelle". Vahvan sitoutumisen saavuttamista pidetään perinteisesti helpompana kohdattaessa kasvokkain, joten toiminta esimerkiksi internetin välityksellä asettaa haasteita integraatiopuolueelle.

Yksi vaihtoehto kohdata ja sitouttaa jäsenistöä myös internetin välityksellä olisi luoda tiivis ja kattavaan kommunikaatioon perustuva internetyhteisö. Toinen vaihtoehto olisivat alueellisuutta hyödyntävät paikallisosastot tai ryhmät, jotka sekä sitouttaisivat jäsenistöä puolueeseen että toimisivat sosiaalisena viitekehystenä ja eräänlaisena heimona ryhmän jäsenille.

Jäsenten kohtaaminen tapahtuisi paikallisissa ryhmissä, internetissä sekä puoluekokouksissa. Organisaatiomuodollaan tulevaisuuden eliittipuolue ei kovasti poikkeaisi nykyisin Suomessa toimivista suurista puolueista, muuten kuin jäsenistönsä sitoutumisasteen osalta. Puolue tarvitsee ruohonjuuritason toimintaa integroidakseen jäsenistöä puolueen tavoitteiden ja johtajien taakse. Jäsenistöä yhdistää usko puolueen ideologiaan ja johtajaa kohtaan osoittama tuki. Tämänkaltainen puoluetoiminta yhdenmukaistaa jäsenistöä, mutta lähtökohtaisesti jäsenistö voi olla hyvinkin heterogeeninen joukko.

Puolue, varsinkin sen eliitti, voisi toimia kansallisella tasolla, mutta myös heimonomaiset paikallisryhmät voisivat toimia poliittisesti. Tällainen kahden tason organisaatio mahdollistaisi kansallisen toiminnan ohella myös kansainvälisen tason (esim. EU-tason) toiminnan, eri maiden integraatiopuolueiden toimiessa yhteistyössä ylikansallisessa poliittisessa järjestelmässä. Kuitenkin itse puolueen ylin taso olisi kansallinen organisaatio ja politiikan teon tärkein taso kansallinen taso. Puolue kutoutuisi vahvoista ja ulkopuoliset poissulkevista sosiaalisista verkostoista. Puolueen vahvuutena on yhtenäisyyden tuoma puoluetoiminnan intensiivisyys ja heikkoutena poissulkevuus. Nämä asetelmat saattavat äärimillään johtaa "ghettoistumiseen".

Skenaarion ovat laatineet

Nuppu Ervasti, Piritta Jokelainen,

Taru Pakkanen ja Juha-Matti Ritvanen

Kimmo Elo

VTT, dosentti, erikoistutkija, Turun yliopiston valtio-opin laitos

POLIITTINEN TIETÄMYS JA PUOLUEIDEN TULEVAISUUS

JOHDANTO

Tietäväiset kansalaiset ovat demokratian välttämätön edellytys. Tämä väite löytyy hieman eri muodoissa lähes jokaisesta tutkimuksesta, jossa on käsitelty demokraattisissa järjestelmissä tapahtuvan poliittisen osallistumisen edellytyksiä. Tämän väitteen antiteesinä voidaan nähdä Russel Neumanin tunnetuksi tekemä ”massapolitiikan paradoksi” -käsite, joka kiteyttää sen hämmennyksen, että laajan osallistumisen ajatukselle perustuva demokratia näyttäisi toimivan hyvin kansalaisten ilmeisestä tietämättömyydestä huolimatta. Neuman pitää paradoksaalisena sitä, että Yhdysvaltojen demokraattinen järjestelmä näyttäisi toimivan hyvin huolimatta suuren yleisön välinpitämättömästä ja apaattisesta asenteesta politiikkaa kohtaan (Neuman 1986, 8; ks. myös Berelson ym. 1954).

Väite demokratian toimivuudesta on kuitenkin pikemminkin toteaa-

---

mus kuin todistettu asiointila. Näin etenkin siksi, että esimerkiksi Neuman ei missään vaiheessa tarkastele sitä kysymystä, mitkä ovat hyvin toimivan demokratian edellytykset, vaan selittää demokratian toimivuutta korostamalla poliittisen eliitin ja massojen (so. äänestäjien) välisen kommunikaation merkitystä (Neuman 1986, 187). Sofistikoitunut poliittinen eliitti – joka vastaa politiikan käytännön toiminnasta – estää kansalaisten tietämättömyyden heijastumista demokratian toimivuuteen (ks. myös Dahl 1963, 19). Siten Neumanin selitys paradoksille on itse asiassa se, ettei koko paradoksia ole olemassa, koska edustuksellinen demokratia ei edes näyttäisi edellyttävän kansalaisten laajaa osallistumista. Neuman siis puolustaa edustuksellista demokratiaa, jossa poliittisen eliitin yksi merkittävä rooli on toimia politiikan laadunvarmistajana, ja jossa kansalaisten poliittinen osallistuminen tapahtuu juuri äänestämisen kautta. Tämä käsitys vastaa varsin vahvasti poliittisen osallistumisen tutkimuksen valtavirrassa esiintyvää näkemystä, jonka mukaan juuri äänestäminen on kansalaisten tärkein ja yleisin osallistumismuoto edustuksellisissa demokratioissa (esim. Aldrich 1993, 246–247).

Puolueet muodostavat moderneissa edustuksellisissa demokratioissa keskeisen väylän poliittisen eliitin rekrytoinnille poliittisten johtajien ollessa ensisijaisesti vaali- ja puolueprosessien tuotosta (Breiner 2006, 27ff). Toimiakseen tämä rekrytointiprosessi edellyttää toimivia vaaleja, toimivat vaalit taas toimivia puolueita ja toimivat puolueet

osallistuvia, aktiivisia kansalaisia (Borg 1996, 215). Puolueet muodostavatkin edustettavien ja edustajien välille yhden poliittis-institutionaalisen välitason, jonka tehtävänä on paitsi kanavoida yhteiskunnalliset ristiriitautuvuudet ja intressit kamppailuksi poliittisesta vallasta (Lipset & Rokkan 1967, 4–5), myös ”varmistaa laatua” edistämällä ja tukemalla parhaiden ja tietäväisimpien tulemista valituiksi ja säilymistä edustajina (Ankersmith 2002, 110; ks. myös Vauhkonen 2008, 24).

Tässä artikkelissa tarkasteltava kysymys on seuraava: Millainen merkitys puolueiden tulevaisuudelle edustuksellisessa demokratiassa voidaan ajatella politiikkatietämyksellä olevan? Tämä kysymys voidaan nähdä tärkeänä tilanteessa, jossa äänestysaktiivisuuden lasku on jatkunut – tosin ainakin Suomessa hieman hidastuen – jo useita vuosikymmeniä, ja kansalaisten laajempi yhteiskunnallinen osallistuminen on sekä määrällisesti vähentynyt että laadullisesti muuttunut. Artikkelin tavoitteena ei ole laatia mitään puoluejärjestelmän kriisikartoitusta tai luodata suomalaisen yhteiskunnan poliittista asenneilmastoa. Tämän sijaan maalaan teoreettisemmalla ”siveltimellä” pyrkiessäni hahmottelemaan kansalaisten politiikkatietämyksen ja puolueiden tulevaisuuden välistä yhteyttä.

EDUSTUKSELLISUUS JA VASTADEMOKRATIA

Viimeisten vuosien aikana edustuksellisten demokratioiden keskeiseksi ongelmaksi on monien tutkijoiden toimesta nostettu kansan ja eliitin – siis edustettavien ja heidän (oletettujen) edustajiensa – etäännyminen toisistaan. Poliitiikan todellisuudella ei näyttäisi enää olevan juurikaan tekemistä edustettavien toiveiden ja intressien kanssa, kun kumpikin ryhmä eristyy toisesta omaan todellisuuteensa. (Ankersmith 2002, 117) Ongelmallista tässä tulkinnassa on kuitenkin se, että havaittu edustuksellisuuden kuilu määritellään pääsääntöisesti konfliktiksi tai vääristymäksi ilman sen pohtimista, onko taustalla vaikuttava käsitys edustajista ”kansana pienoiskoossa” ylipäättään realistinen.

Neumanin esittämän argumentin valossa kyse voi olla myös siitä, että poliittinen eliitti kamppailee sellaisten ongelmien parissa, joiden yhteys kansalaisten arkikokemukseen on vain välillinen, osittain jopa marginaalinen. Samalla kuitenkin näiden ongelmien ratkaiseminen on välttämätöntä myös demokraattisen järjestelmän tulevaisuuden varmistamiseksi.

Näin tulkittuna kyse on puhtaasti esteettisestä erosta, eli havaittu erilaisuus edustajien ja edustettavien välillä on (poliittiseen) edustamiseen luonnollisesti kuuluva seikka – eikä siis ongelma tai kriisi. Ero kulminoituu politiikan tilassa ja areenoilla toimivien ja näiden

areenoiden ulkopuolella olevien ”massojen” suhteeseen. Poliitiikan tilassa toimivien edustajien tehtävänä on tehdä politiikan tilasta pois-
sa olevien – vaalidemokratiassa siis äänestäjien – intressit jälleen läsnä oleviksi. Siten edustajat eivät muodosta ”kansaa pienoiskoossa”, vaan toimivat äänestäjien sijaisina politiikan tilassa¹. Edustajan tulee toki huomioida äänestäjiensä mielipide, mutta vain yhtenä päätöksenteon aineksena, osana kokonaisuutta. Itse päätöksen tulee kuitenkin perustua itsenäiseen ja riippumattomaan harkintaan, eli edustajalla on tietty autonomia suhteessa äänestäjiin.²

Tätä edustukselliseen demokratiaan olennaisesti kuuluvaa jakoa äänestäjiin ja heidän edustajiinsa voidaan tarkastella myös järjestelmänä, joka rakentuu sisäkkäisten kehien periaatteelle. Periaatteen voi mallintaa siten, että kunkin kehän halkaisija korreloi kehälle kuuluvien ihmisten määrän kanssa; siten sisimmällä kehällä on vähiten, ja uloimmalla eniten ihmisiä (esim. Dahl 1963, 56; Neuman 1986, 31). Sisimmän kehän muodostavat politiikan tilassa toimivat poliitikot, kun taas uloimmainen kehä sulkee sisäänsä koko yhteiskunnan. Näiden kehien väliin sijoittuu puolueista ja muista poliittisista ryhmittymistä koostuva kehä, joka muodostaa edustettavien ja edustajien välille yhden poliittis-institutionaalisen välitason.

Tällä asetelmalla on olennainen merkitys käsityksellemme poliittikatietämyksen merkityksestä edustuksellisen demokratian toimivuudelle. Vaikka poliittista valtaa itsessään ei edustuksellisessaakaan

---

demokratiassa omista kukaan (Vauhkonen 2008, 25), niin käytännössä edustuksellisessa demokratiassa on kyse eräänlaisesta yhteiskuntasopimuksesta, jonka mukaisesti äänestäjät – kehämällissä pääosin uloimmalla kehällä sijaitsevat toimijat – delegoivat vaaleissa valituille edustajilleen oikeuden poliittisen vallan käyttöön ennalta määrätyksi ajaksi. Vallankäyttöoikeuksien delegointi tapahtuu yleensä säännöllisesti toistuvina vaalipäivinä. (Ankersmith 2002, 113; Vauhkonen 2008, 25) Delegointi tarkoittaa tässä yhteydessä luonnollisesti sekä antamista että ottamista, eli äänestäjillä on myös oikeus ottaa aiemmilta edustajiltaan pois poliittisen vallan käyttöoikeus.

Suuren enemmistön sijoittuminen muualle kuin politiikan aktiiviseen tilaan tarkoittaa kuitenkin samalla, että edustuksellisessa demokratiassa kansalaisten on tiettyyn rajaan asti *pakko* luottaa edustajiinsa, koska kansalaisilla ei ole keinoja ymmärtää tai mahdollisuutta tahi kiinnostusta seurata kaikkia käsiteltäviä asioita (vrt. Rosanvallon 2008, 27). Tämä politiikan asiakysymyksiin liittyvä tietojen ylläpito- ja päivitysvastuu onkin edustuksellisessa demokratiassa lähinnä politiikan tilassa toimivien henkilöiden velvollisuus. Sen sijaan äänestäjien kohdalla poliittisen tietämyksen ajantasaisena pitäminen on lähinnä henkilön oman kiinnostuksen varassa. Tämä ajatus on koherentti edellä esitetyn kehämällin kanssa. Poliittikatietämyksen näkökulmasta on perusteltua ajatella, että eri kehillä tapahtuvat poliittisen osallistumisen muodot asettavat toimijoille toisistaan eroavia

tiedollisia vaatimuksia. Tällöin kehältä toiselle siirtymisen voidaan ajatella vertautuvan kiipeämiseen tietämyksen tikapuita joko ylös- tai alaspäin (ks. myös Sartori 1970, 1984, 1991; Galtung, 1964). Konkretisoiden: mitä sisemmällä kehällä henkilö politiikkaan haluaa osallistua – eli mitä laajempaa poliittisen vallan käyttöoikeutta hän yhteisössä tavoittelee – sitä laajemmin hänen tulee hallita politiikan asiakysymyksiä.³

Vaikka edustuksellinen demokratia kiistämättä lataa suuremmat tiedolliset vaatimukset edustajille kuin äänestäjille, ei äänestäjien tietämyksen taso suinkaan ole merkityksetön asia demokratian toimivuudessa. On ongelmallista, jos suurta osaa kansalaisista ei juurikaan kiinnosta, mitä vaikutuksia äänioikeuden käyttämisellä on (ks. myös Berelson ym. 1954, 306). Äänestäjää ei siis voida määritellä edustuksellisen demokratian ”vapaamatkustajaksi”, vaan hänet tulisi nähdä vastademokraattina, jonka roolissa yhdistyvät vallanpitäjien valvonta, ”huonon” politiikan torjunta ja politiikan altistaminen arvostelulle ja arvioinnille. (Rosanvallon 2008, 26) Vastademokraatilta edellytetäänkin sekä kiinnostusta seurata että tiedollisia valmiuksia arvioida politiikkaa. Äänestäjän tulisi siis omata riittävät tiedot politiikan asiakysymyksistä kyetäkseen hahmottamaan edustukseen luonnollisena osana kuuluvan perustavanlaatuisen eron edustettavan ja edustajan välillä, mutta myös arvioidakseen, milloin edustajien toiminnassa ei ole enää kyse tämän eron reflektiosta, vaan poliittisen edustusoi-

uden väärinkäytöstä. (Ankersmith 2002, 113) Vaikka äänestäjän on tässäkin tiettyyn rajaan asti pakko luottaa puolueiden laadunvarmistuksen toimivuuteen, hänellä tulisi olla edes jonkinlaiset perustiedot ehdokkaiden laadun arvioimiseksi juuri omalta kannaltaan. Lisäksi, koska kaiken poliittisen toiminnan peruspiirteitä ovat ratkaisujen avoimuus, asioiden politisoitavuus ja kontingenssi eli pelivarojen ja -tilojen olemassaolo (ks. tark. Palonen 2007; Palonen 2008, 39), ovat valvonta ja varuillaan oleminen poliittisen kansalaisuuden olennaisia piirteitä (Rosanvallon 2008, 45). Siten äänestäjän omaama perustietämys politiikan asiakysymyksistä voidaan nähdä myös poliittisena henkivakuutuksena, joka auttaa suojautumaan ”huonolta” politiikalta.

Edustuksellisen demokratian häiriöalttein kohta – jos asiaa ajatellaan puhtaasti ennustettavuuden näkökulmasta – lienee juuri vaalipäivä, jolloin äänestäjillä on mahdollisuus ottaa kantaa siihen, millaiseksi politiikan tila (*polity* ja *policy*, politiikan teon tapa ja politiikan suunta) vaalien jälkeen alkavassa tulevaisuudessa muotoutuu. Vaalituloksen perusteella muodostuva poliittinen tila voidaankin nähdä tietyn ajanhetken, vaalipäivän, vastauksena tuolla ajanhetkellä vallinneisiin poliittisiin ja yhteiskunnallisiin haasteisiin. (Ks. myös Ankersmith 2002, 91) Vaalipäivään liittyy olennaisesti edustuksen arviointi eli vaalipäivänä kulminoituu *kaksi* ajallista ulottuvuutta. Yhtäältä menneisyys, koska vaalipäivänä vallitseva poliittinen todellisuus on tietyn

historiallisen prosessin kuluessa tapahtuneiden asioiden ja tehtyjen valintojen tulos. Toisaalta tulevaisuus, koska vaalipäivän tilanne muodostaa perustan tulevaisuuden politiikan tilan muodostumiselle.

Molempien aikahorisonttien arviointi edellyttää äänestäjältä jonkinlaista tiedollista pohjaa, jonka laadulla on oma merkityksensä. Poliittikatiedoiltaan heikompi valitsijakunta näyttäisi olevan taipuvainen tulkitsemaan edustajiaan juuri samankaltaisuuden vaatimuksen kautta, jolloin kaikki erot edustajien ja edustettavien välillä tulkitaan vääristelyksi. Toisaalta, poliittisesti laiska ja välinpitämätön äänestäjäkunta ei näe eroja edes silloin, kun edustajat ovat täysin erkaantuneet kaikista lupauksistaan ja edustuksellinen side edustettavien ja edustajien välillä on katkennut ja edustamisesta tullut vallan väärinkäyttöä. (Ankersmith 2002, 113) Yhteistä näille äänestäjätyypeille on se, että heidän arvionsa edustajien toiminnasta perustuu joko virheellisille, puutteellisille tai vanhentuneille tiedoille politiikan asiakysymyksistä.

Edellä sanotun perusteella puolueiden toiminnalle osana politiikan laadunvarmistusta voidaan nähdä toinenkin kohderyhmä: äänestäjät. Vaikka asenteet ja mielipiteet vaikuttavat politiikkatietämyksen ohella ihmisten osallistumishalukkuuteen ja sen muotoihin, eivät hyvät ja sofistikoituneetkaan mielipiteet kykene kompensoimaan äänestäjien tiedollisten puutteiden vaikutusta edustuksellisen demokratian toimintaan (ks. myös Neuman 1986, 49, 51ff). Toinen, joskin

melko vähäiselle huomiolle jäänyt kysymys on, kuinka paljon ihmisten varhaisessa vaiheessa – erityisesti koulussa ja kotona – oppimat perustiedot ja -asenteet politiikasta yhtäältä määrittävät heidän myöhempää toimintaansa, toisaalta päivittyvät heidän vanhetessaan. Jos ajatellaan, että edustuksellisessakin demokratiassa kansalaisilta voidaan odottaa edes kohtuullisia perustietoja politiikasta, niin näiden tietojen ajantasaisuus lienee yksi kriteeri tietojen laadulliseksi arvioimiseksi. Puolueiden erääksi tehtäväksi juuri vastademokratian kannalta voidaankin nähdä ajantasaisen tiedon tarjoaminen politiikan asiakysymyksistä. Ajantasainen tieto vaaleissa valittavina olevista skenaarioista ja politiikan asiakysymyksistä, mutta myös äänioikeuden käyttämisen merkityksestä, voisi osaltaan vähentää tietämättömyyden aiheuttamaa vaalitulosten heilahtelua.

SUOMALAISTEN POLITIIKKAKÄSITYKSET JA PUOLUEIDEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT

Suomalainen demokratia on alusta asti rakentunut edustuksellisuuden periaatteelle. Kuitenkin viime vuosikymmeninä havaittavissa ollut äänestäjien etäännyminen poliitikoista ja puolueista näyttäisi vaikuttavan negatiivisesti suomalaisen vaalidemokratian tilaan (esim. Mannermaa 2007, 69). Sinänsä tämä etäisyys ei ankersmithiläisessä ”poliitikot kansan sijaisina” -tulkinnassa ole ongelma, vaan poliittiseen edustamiseen kuuluva luonnollinen asia. Edustuksellinen demokratia

kuitenkin edellyttää – kuten Borg (1996, 215) huomauttaa – toimivia vaaleja, toimivat vaalit taas toimivia puolueita ja toimivat puolueet osallistuvia, aktiivisia kansalaisia. Puolueiden yksi keskeisimmistä tehtävistä on paitsi varmistaa ehdokkaiden laatu, myös tarjota äänestäjille vaalipäivänä valittaviksi erilaisia skenaarioita. Viimeinen Borgin esille nostamista seikoista – aktiivisten ja osallistuvien kansalaisten olemassaolo – on kuitenkin edustuksellisuuden kulmakiivi. Puolueet tarvitsevat paitsi äänestäjiä, myös jäseniä, koska vasta puolueuskollisen jäsenistön kautta puolue kykenee suunnittelemaan toimintaansa – ja etenkin sen pyörittämiseen tarvittavien resurssien hankkimista – pidemmällä aikavälillä. Monissa länsimaisissa demokratioissa havaittavissa oleva puolueiden jäsenmäärien lasku asettaa-kin puolueille uusia haasteita. Yksi tällainen haaste on jäsenmäärän pientymisen taloudellisten seurausten kompensointi tilanteessa, jossa vaalidemokratiaan kuuluvien vaalikampanjoiden kulut ovat jatkuvasti kasvaneet (esim. Crouch 2008, 98–99).

Suomalaisten käsitykset puolueista ja politiikasta

Seuraavan tarkastelun kohteena on ensisijaisesti Suomi, koska tarkastelun pohjana toimii Turun yliopiston ”Suomalaisten politiikkatietämys” -tutkimushankkeessa keväällä 2008 kerätty ”Yhteiskuntatutkimus 2008” -tutkimusaineisto. Aineisto sisältää tietoja suomalaisten poliittisista näkemyksistä ja erityisesti heidän politiikkatietämyksen-

sä tasosta⁴. Seuraava skenaarioiden tarkastelu perustuu ankersmithiläiseen lähestymistapaan, jonka perusteella puolueiden haasteiksi nähdään kaksi seikkaa. Ensimmäinen haaste liittyy kansalaisten käsityksiin puolueiden tehtävistä ja kansalaisten puoluekiinnittyneisyyteen, koska näiden voidaan katsoa kertovan siitä, millaiseksi puolueiden rooli yhteiskunnassa mielletään. Toinen haaste liittyy kansalaisten tiedollisiin valmiuksiin, koska tämän perusteella voidaan tehdä arvioita siitä, millaiset valmiudet kansalaisilla on toimia vastademokraatteina eli arvioida edustajiensa toimintaa. Tätä jaottelua voidaan pitää sikäläkin perusteltuna, että poliittinen kansalaisuus toteutuu Suomessa pääosin juuri äänestämisen kautta. Äänestäminen on suomalaisille poliittisen osallistumisen tärkein muoto (Elo & Rapeli 2008, 108–109).

Taulukossa 1 on esitelty ikäluokittain ryhmiteltynä suomalaisten käsityksiä siitä, miten tärkeäksi he kokevat puolueiden toiminnan tietyillä poliittisen toiminnan osa-alueilla. Taulukon lukujen perusteella kansalaiset näyttäisivät pitävän puolueita tärkeinä toimijoina yhteisöpolitiikan saralla. Suuri enemmistö suomalaisista katsoo – ikäryhmästä riippumatta – että puolueilla on tärkeä rooli sellaisten ”suurten” tehtävien kohdalla kuin *yhteiskunnallisten intressien kanavointi, huolehtiminen yhteiskunnan tasapainoisesta kehityksestä ja kansalaisten hyvinvoinnista huolehtiminen*. Näiden tulosten perusteella suomalaiset näyttäisivät pitävän puolueita edustuksellisen

välitason yhtenä tärkeänä toimijaryhmänä. Samalla kansalaiset näyt-täisivät näiden tulosten perusteella asettavan laadullisia vaatimuksia edustukselliselle politiikalle: puolueiden nimissä toimivien poliitik-kojen tulisi toiminnassaan huomioida myös yhteisön hyvinvointi ja tulevaisuus.

Taulukko 1: Näkemykset puolueiden toiminnan merkityksestä tietyillä osa-alueilla ikäryhmittäin luokiteltuna (luvut % vastaajista).

	Ikäryhmä			
	18–30	31–45	46–60	Yli 60
Poliittisten johtajien rekrytointi				
Vähintään tärkeä	35,3	44,5	38,3	39,7
Enintään melko tärkeä	56,8	53,0	57,5	49,4
EOS	7,9	2,5	4,2	10,9
Yhteiskunnallisten intressien kanavointi				
Vähintään tärkeä	71,1	73,5	70,9	64,8
Enintään melko tärkeä	21,6	24,5	27,6	30,3
EOS	7,3	2,0	1,5	4,9
Ehdokasasettelu vaaleissa				
Vähintään tärkeä	54,0	66,6	70,1	73,5
Enintään melko tärkeä	40,7	31,0	28,4	23,9
EOS	5,3	2,4	1,5	2,6
Vastuu kansalaisten hyvinvoinnista				
Vähintään tärkeä	87,7	84,1	85,1	87,4
Enintään melko tärkeä	8,9	15,1	13,8	11,3
EOS	3,4	0,8	1,1	1,3
Vastuu yhteiskunnan tasapainoisesta kehityksestä				
Vähintään tärkeä	85,8	86,5	83,9	84,5
Enintään melko tärkeä	10,3	11,8	14,9	13,9
EOS	3,9	1,7	1,2	1,6

Datan lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineisto.

Ensinäkemältä nämä tulokset näyttäisivät olevan ristiriidassa aiemmissa tutkimuksissa tehtyjen havaintojen kanssa, joiden mukaan suomalaisten luottamus poliitikkoja ja puolueita kohtaan olisi kansainvälisesti vertaillen varsin heikkoa (esim. Haikonen & Kiljunen 2003, 61ff; Borg 2005, 27). Jos kuitenkin ajatellaan, että nämä kaksi asiaa – näkemys puolueiden tehtävistä ja luottamus poliitikkoihin ja puolueisiin – ovat edustuksellisen puoluedemokratian kaksi eri puolta, havainto asettuu toiseen valoon. Eli: suomalaiset pitävät puolueita instituutioina tärkeinä yhteiskunnallisina toimijoina ja intressien kanavoijina, mutta samalla heidän luottamuksensa puolueiden ja etenkin näiden nimissä toimivien poliitikkojen *käytännön toimintaan* on heikkoa. Tätä taustaa vasten myös Grönlundin ja Setälän (2007) tekemä havainto, jonka mukaan luottamuksella poliitikkoihin tai tyytyväisyydellä hallitukseen ei ole merkittävää vaikutusta äänestysaktiivisuuteen, on looginen – ovathan juuri vaalit se tapahtuma, jonka kautta hallituksen kokoonpanoon voi yrittää vaikuttaa.

Taulukossa 2 vastaava tarkastelu puolueiden toiminnan tärkeydestä tietyillä yhteiskunnallisen toiminnan osa-alueilla on esitelty vastaajien politiikkatietämyksen tason mukaan ryhmiteltynä. Mielenkiintoista ikäryhmä- ja tietämyspohjaisten luokittelujen välillä on erityisesti kaksi seikkaa. Ensinnäkin, erityisesti poliittisten johtajien rekrytoinnin ja yhteiskunnallisten intressien kanavoinnin kohdalla tietämystason nousu näyttäisi olevan yhteydessä käsitykseen tehtä-

vän tärkeydestä: kummankin tehtävän kohdalla paremman tietämystason omaavat vastaajat pitävät puolueiden toimintaa kyseisellä osaluueella selvästi tärkeämpänä kuin mitä heikomman tietämystason

Taulukko 2: Näkemykset puolueiden toiminnan merkityksestä tietyillä osaluueilla vastaajien tietämyksen mukaan ryhmiteltynä (luvut % kvartiiliin vastaajista).

	Tietämyskvartiili ^{a)}			
	Q1	Q2	Q3	Q4
Poliittisten johtajien rekrytointi				
Vähintään tärkeä	33,8	36,7	39,8	50,4
Enintään melko tärkeä	51,9	58,3	56,3	48,1
EOS	14,3	5,0	3,9	1,5
Yhteiskunnallisten intressien kanavointi				
Vähintään tärkeä	61,0	65,4	73,8	80,8
Enintään melko tärkeä	29,3	32,5	24,5	18,7
EOS	9,7	2,1	1,7	0,5
Ehdokasasettelu vaaleissa				
Vähintään tärkeä	56,4	66,6	72,7	74,3
Enintään melko tärkeä	35,9	31,7	26,3	25,7
EOS	7,7	1,7	1,0	0,0
Vastuu kansalaisten hyvinvoinnista				
Vähintään tärkeä	82,6	85,6	89,0	87,4
Enintään melko tärkeä	11,8	14,3	11,0	12,6
EOS	5,6	0,1	0,0	0,0
Vastuu yhteiskunnan tasapainoisesta kehityksestä				
Vähintään tärkeä	78,0	88,6	88,7	86,0
Enintään melko tärkeä	15,6	11,0	11,0	14,0
EOS	6,4	0,4	0,3	0,0

Datan lähde: Elo ja Rapeli 2008, 70–71.

a) Tietämyskvartiilit Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston perusteella laskettujen ratkaisuprosenttien (so. oikeiden vastausten prosentiosuuden) mukaan. Q1: 0–41,18; Q2: 43,19–54,55; Q3: 54,56–68,18; Q4: 68,19–100 (Elo & Rapeli 2008, 6).

---

omaavat vastaajat arvioivat. Toiseksi, ehdokasasettelun kohdalla politiikkatietämyksen tasolla ei ole ikäryhmästä poikkeavaa vaikutusta vastaajien käsitykseen toiminnan tärkeydestä. Merkittävää eroa ikä- ja tietämysryhmien välisessä vertailussa ei myöskään voida havaita suhtautumisessa kansalaisten hyvinvoinnin tai yhteiskunnan tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi.

Puolueiden tulevaisuuden kannalta mielenkiintoisinta lienee lähes identtinen ero sekä ikäryhmä- että tietämystasovertailussa suhteessa puolueiden tehtävään *huolehtia ehdokasasettelusta vaaleissa*. Luku- ja valossa näyttää siltä, että sekä nuoret että heikomman politiikkatietämyksen omaavat vastaajat eivät täysin hahmota puolueiden funktiota osana vaalidemokratian ketjua. Tätä johtopäätöstä tukee myös melko vahva korrelaatio ehdokasasettelun ja poliittisten johtajien rekrytoinnin tärkeäksi kokemisen välillä koko aineistossa. Koska kyse on poikkileikkaus- eikä aikasarja-aineistosta, havainnon vaikutuksilla voidaan ainoastaan spekuloida. Jos kuitenkin oletetaan, että politiikkatietämyksellä on yleisemminkin yhteys näkemykseen puolueiden merkityksestä ehdokasasettelussa, voi tällä havainnolla olla vaikutusta juuri edustuksellisuuden tulkintaan äänestäjien toimesta. Heikomman tietämyksen omaavien äänestäjien kohdalla edustajaa tulkittaisiin juuri samankaltaisuusvaatimuksen kautta, jolloin käsitys ehdokkaasta tietyn puolueen edustajana hämärtyisi tai katoaisi jopa kokonaan. Poliitiikkatiedoiltaan heikompi tasoinen äänestäjäkunta

Taulukko 3: Väitteiden sopivuus vastaajan politiikkakäsitykseen ikäryhmittäin luokiteltuna (luvut % ikäryhmän vastaajista).

	Ikäryhmä			
	18–30	31–45	46–60	Yli 60
a) Poliitikassa on kyse ainoastaan henkilökohtaisen hyödyn tavoittelusta***				
Sopii erittäin tai melko hyvin	24,5	36,8	43,0	40,9
Sopii erittäin tai melko huonosti	74,1	62,9	55,9	56,1
EOS	1,5	0,4	1,1	2,9
b) Poliitikka on julkista toimintaa				
Sopii erittäin tai melko hyvin	82,9	86,5	89,3	87,8
Sopii erittäin tai melko huonosti	14,2	13,4	10,3	11,3
EOS	2,9	0,0	0,4	1,0
c) Poliitikka on yhteisten asioiden hoitamista				
Sopii erittäin tai melko hyvin	84,3	86,9	82,3	88,4
Sopii erittäin tai melko huonosti	13,3	12,6	16,8	11,3
EOS	2,5	0,4	0,8	0,3
d) Poliitikka on kilpailua vallasta***				
Sopii erittäin tai melko hyvin	69,6	82,9	87,0	82,3
Sopii erittäin tai melko huonosti	28,9	15,1	12,2	17,1
EOS	1,5	2,0	0,8	0,6
e) Poliitiikan sisältöön vaikuttaminen edellyttää osallistumista***				
Sopii erittäin tai melko hyvin	86,3	86,5	82,3	74,5
Sopii erittäin tai melko huonosti	10,7	13,5	16,5	22,9
EOS	2,9	0,0	1,1	2,6
f) Poliitikka on ristiriitojen ratkaisemista				
Sopii erittäin tai melko hyvin	75,9	73,4	64,4	67,4
Sopii erittäin tai melko huonosti	20,6	26,1	32,1	30,0
EOS	3,4	0,4	3,4	2,6
g) Poliitikka ei vaikuta tavallisen ihmisen elämään*				
Sopii erittäin tai melko hyvin	16,1	22,5	23,8	25,1
Sopii erittäin tai melko huonosti	81,4	77,5	75,9	73,5
EOS	2,5	0,0	0,4	1,3
h) Poliitikka luo yhteisön pelisäännöt				
Sopii erittäin tai melko hyvin	80,4	84,5	78,6	79,3
Sopii erittäin tai melko huonosti	14,7	14,7	19,9	15,2
EOS	4,9	0,8	1,5	5,5

Datan lähde: Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineisto.

Tähdet (*) vaihtoehdon perässä kertovat khiin neliö -testisuureen tilastollisen merkitsevyyden (p-arvon) eli sen, onko ko. väittämän kohdalla ikäryhmien välillä tilastollisesti merkitsevää eroa: kolme tähteä tarkoittaa erittäin merkitsevää eroa; tähtien puuttuminen tarkoittaa, ettei merkitsevää eroa ole.

olisi siten taipuvaisempi tekemään päätöksensä ehdokkaan henkilön, ei niinkään hänen edustamansa puolueen perusteella.⁵

Eri ikäluokkien politiikkakäsitysten eroista antaa mielenkiintoista lisätietoa Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineistoon sisältyvä kysymys tiettyjen aspektien sopivuudesta vastaajan käsitykseen politiikasta⁶. Tilastollisesti merkittäviä eroja ikäryhmien välillä voidaan havaita väittämien (a), (d), (e) ja (g) kohdalla (Taulukko 3). Mielenkiintoinen havainto on, että nuorten politiikkakäsitykseen sopii muita ikäryhmiä selvästi huonommin väite, jonka mukaan politiikassa olisi kyse kilpailusta vallasta tai ainoastaan henkilökohtaisen hyödyn tavoittelusta. Tätä havaintoa tukee myös se, että nuorten politiikkakäsityksessä politiikka nähdään tavallisen ihmisen elämään vaikuttavana asiana. Vanhemmissa ikäryhmissä politiikka koetaan selvästi etäisemmäksi tavallisen kansalaisen elämästä ja myös henkilökohtaisen hyödyn tavoittelu leimaa vanhempien ikäryhmien politiikkakäsitystä nuoria enemmän. Mielenkiintoinen havainto on – etenkin suhteessa aiemmissa tutkimuksissa havaittuun nuorten heikkoon poliittiseen osallistumiseen – se, että nuorten politiikkakäsitykseen sopii muita ikäryhmiä paremmin väite, jonka mukaan politiikan sisältöön vaikuttaminen edellyttää osallistumista.

Kun edellä havaittiin suomalaisten näkevän puolueet yhteiskunnalliseen kehitykseen vaikuttavina toimijoina, niin kiinnostavaa olisi tietää, onko ilmiössä kyse puolueinstituutioon liittyvästä seikasta vai

kokevatko suomalaiset myös nykyiset puolueet itselleen läheisiksi. Tämä on merkityksellistä, koska puolueläheisyyden voidaan katsoa kertovan ainakin jonkin verran luottamuksesta edustuksellisen demokratian reaalisia toimijoita kohtaan.

Taulukko 4: Jonkin puolueen itselleen melko tai erittäin läheiseksi kokevien vastaajien osuus (% ryhmän vastaajista; ryhmittely tietämyksen, iän, kiinnostuksen ja äänestysaktiivisuuden perusteella).

	Osuus vastaajista	$p(\chi^2)^{a)}$
Politiikkatietämyksen taso		<.001
Keskimääräinen tai parempi	81,5	
Keskimääräistä heikompi	65,6	
Ikäryhmä		<.01
18–30 vuotta	66,7	
31–45 vuotta	69,4	
46–60 vuotta	77,0	
Yli 60 vuotta	77,7	
Kiinnostus politiikkaa kohtaan		<.001
Kiinnostunut	85,3	
Ei kiinnostunut	55,9	
Äänesti vuoden 2003 eduskuntavaaleissa		<.001
Kyllä	81,3	
Ei	32,2	

a) Khiin neliö -testisuureen tilastollinen merkitsevyys. Arvo kertoo, onko tarkasteltavan muuttujan luokkien välillä tilastollisesti merkitsevää eroa (<.01 tarkoittaa merkitsevää eroa ja <.001 erittäin merkitsevää eroa).

Kuten taulukosta 4 voidaan havaita, suomalaisten selkeä enemmistö kokee jonkin nykyisessä eduskunnassa edustettuna olevasta kahdeksasta puolueesta itselleen vähintään läheiseksi.⁷ Kuitenkin samalla voidaan nähdä, että valittujen taustamuuttujien luokkien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja. Vähintään keskimääräisen politiik-

---

katietyksen omaavat vastaajat ovat selvästi enemmän puoluekiinnittyneitä kuin tietämystasoltaan keskimääräistä heikomman tietämyksen omaavat vastaajat. Merkittävä ero voidaan nähdä myös politiikasta kiinnostuneiden ja kiinnostumattomien vastaajien puolueläheisyyksien välillä. Erityisen selkeänä ero näkyy äänioikeuden käyttämisen ja puolueläheisyyden välillä: äänioikeutta eduskuntavaaleissa 2003 käyttäneistä 81,3 % koki jonkin puolueen itselleen läheiseksi, äänioikeutensa käyttämättä jättäneistä näin koki vain 32,2 %.

Mielenkiintoinen havainto on, että ikäryhmien välillä vallitseva ero puolueläheisyydessä ei ole aivan yhtä selkeä kuin kahden muun taustamuuttujan kohdalla. Etäännyminen puolueista näyttäisi olevan myös yhteydessä vastaajan politiikkatietämyksen tasoon. Vähintään keskimääräisen politiikkatietämyksen omaavat 18–30-vuotiaat kansalaiset kokevat ikätovereitaan todennäköisemmin jonkin puolueen itselleen vähintäänkin läheiseksi.

Yhteenvetona edellä esitellyistä tuloksista voidaan todeta suomalaisen äänestäjäkunnan eri ikäryhmien välillä vallitsevan melko suuriakin eroja – mutta myös suuria yhteneväisyyksiä – suhteessa sekä puolueiden tehtävään että politiikkakäsitykseen. Siinä missä kaikki ikäluokat pitävät ristiriitojen ratkaisua yhtenä politiikan näkökulmista, nuorten politiikka-käsityksessä konfliktinäkökulma ei ole yhtä vahvasti läsnä kuin vanhemmilla ikäryhmillä. Nuorten politiikkakäsitystä leimaavat pikemminkin yhteisöllisyys, yhteisten asioiden

hoitaminen ja osallistuminen kuin vallan tai oman edun tavoittelu. Kun nämä löydökset suhteutetaan käsityksiin puolueiden tehtävistä (Taulukko 1), *ei nuorten poliittisuus näyttäydy yhtä puolue- ja vaalikeskeisenä kuin vanhempien ikäryhmien*⁸. Jos tätä johtopäätöstä tarkastellaan kytköksissä havaintoihin nuorten vähäisestä poliittisesta osallistumisesta – paradoksaalisestihan nuoret katsovat politiikan edellyttävän osallistumista, mutta samalla heidän osallistumisensa politiikkaan on aiempien tutkimusten valossa vähäistä – niin huomataan, että ongelma saattaa piillä mittareissa eikä mittauksen kohteissa. Sekä eri *Nuorisobarometreissä* että esimerkiksi Paakkunaisen ja Hoikkalan (2007) tutkimuksissa on löydetty viitteitä siitä, että nuoret saattavat osallistua enemmän ”mittareiden” ulkopuolella kuin niiden puitteissa. Näin ollen nuorten politiikan ”paikanmäärittäminen” – myös käsitetasolla – saattaisi tuoda huomattavasti uutta tietoa nuorten ja ”vakiintuneen politiikan” suhteesta sekä nuorten poliittisuudesta ja politiikan teon muodoista.

Puolueiden tulevaisuus Suomessa: kolme skenaariota

”Yhteiskuntatutkimus 2008” -aineiston perusteella puolueiden suurimpana tulevaisuuden haasteena voidaan nähdä se, että tietämys, kiinnostus ja osallistuminen kumuloituvat muutamien sosiaalisten ryhmien edustajille: hyvin koulutetuille, hyvin toimeentulleille ja iäkkäämmille (ks. myös Elo & Rapeli 2008, 116–117). Edustuksel-

---

lisuuden näkökulmasta tämä Suomessa havaittavissa oleva politiikkatietämyksen epätasainen jakautuminen voi johtaa vääristymiin ja häiriöihin edustuksellisessa toimintalogiikassa.

Aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella voidaan laatia kolme skenaariota politiikkatietämyksen vaikutuksesta puolueiden tulevaisuuteen osana edustuksellista vaalidemokratiaa. Olen nimennyt skenaariot seuraavasti: ”puolueet laadunvarmistajina”, ”tempoileva politiikka” ja ”eliitin politiikka”. Näiden skenaarioiden yhteisenä nimittäjänä on oletus, että edustuksellinen vaalidemokratia säilyy jatkossakin suomalaisen poliittisen järjestelmän perusasetelmana. Jos ajatellaan dominoivia nykytrendejä – lisääntyvä monimutkaisuus, keskinäisriippuvuus ja globalisaatio – niin on vaikeaa kuvitella politiikan agendalle nousevien asiakysymysten muuttuvan yksinkertaisimmiksi tai ”kyllä–ei”-dikotomiaan puristettaviksi. Skenaariot lähtevätkin siitä oletuksesta, että politiikka tulee jatkossa vaatimaan entistä laajempaa asiantuntemusta siihen osallistuvilta henkilöiltä, mikä väistämättä voimistaa ja syventää edustajien ja edustettavien välillä vallitsevaa eroa. Tämä ei, todettakoon se vielä kerran, ole ongelma, mikäli äänestäjäkunnalla on edellytykset havainnoida tämä ero ja valitut edustajat kantavat vastuunsa politiikan tilasta poissa olevien intressien läsnäolevina edustajina. Keskeistä on siis luottamus: edustuksellisessa demokratiassa poliittisten kansalaisten on tiettyyn rajaan asti pakko luottaa edustajiinsa, koska kansalaisilla ei

ole keinoja ymmärtää kaikkia käsiteltäviä kysymyksiä. Tämän luottamuksen menettäminen vaikuttaisi kohtalokkaalla tavalla edustuksellisuuden toteutumiseen.

Puolueet laadunvarmistajina -skenaariossa politiikan laadunvarmistusprosessi säilyy toimintakykyisenä jatkossakin. Puolueet onnistuvat molemmissa tehtävissään: Yhtäältä, puolueet kykenevät huolehtimaan parhaiden ja tietäväisimpien rekrytoinnista ehdokkaiksi ja edustajiksi ja heidän pitämisestään sellaisina. Toisaalta puolueet – yhdessä median kanssa – onnistuvat pitämään enemmistön äänestäjistä sekä kiinnostuneina politiikasta että tiedollisesti ajan tasalla politiikan asiakysymyksistä. Siten kansalaisten enemmistö hyväksyy puolueet vaalidemokratian keskeisinä toimijoina, joiden kautta yhteiskunnalliset kysymykset, ristiriidat ja intressit tulevat kanavoituiksi ja muunnetuiksi kamppailuksi poliittisesta vallasta.

On kuitenkin syytä huomauttaa, ettei puolueet laadunvarmistajina -skenaario oletta nykyisen puoluekentän säilyvän muuttumattomana, joskin muutokset painottunevat pienpuolueisiin. Suomalaista puoluekenttää on leimannut pääpuolueiden pysyvyys juuri ohjelmallisen uudistumisen kautta (ks. esim. Mickelsson 2007) – suuret pääpuolueet ovat osaltaan olleet uudistamassa Suomea agraarivaltaisesta yhteiskunnasta ensin teolliseksi ja nyt jälkiteolliseksi yhteiskunnaksi. Siten on perusteltua olettaa, että ainakin osa näistä puolueista vaikuttaa tulevaisuudessakin olennaisesti Suomessa toteutettavan yhteiskuntapolitiikan peruslinjauksiin.

Puolueet laadunvarmistajina -skenaarion toteutumisen kannalta olennaista on puolueiden kyky jatkossakin vastata muutoshaasteisiin siten, että rakenteellisesti monimutkaistuvan yhteiskunnan sisällä piilossa olevat intressit, ongelmat ja ristiriidat tulevat identifioituiksi ja edustetuiksi politiikan tilassa. Edellä osoitettiin, että puolueiden näkeminen yhteiskunnallisen kehityksen ja muutoksen vetureina yhdistää suomalaisia ikä- tai tietämystaustasta riippumatta. Tämän tilanteen säilyminen myös tulevaisuudessa vahvistaisi puolueinstituution asemaa. Samalla puolueiden merkitys vastademokratialle korostuisi, koska poliittinen prosessi kanavoituisi yhä vahvemmin juuri puolueiden kautta. Tässä skenaariossa puolueiden elintärkeänä intressinä tulisi olla ”hyvän politiikan” toteuttaminen, koska puoluekeskeisessä järjestelmässä epäluulo ja -luottamus puolueita kohtaan vaikuttaisivat keskeisesti juuri puolueiden omaan asemaan.

Puolueet laadunvarmistajina -skenaarion riskitekijänä on toistaiseksi vain tiettyihin sosiaalisiin ryhmittymiin keskittyneen poliittisen apatian ja heikon politiikkatietämyksen leviäminen myös laajempiin ryhmiin. Tällaisen kehityksen seurauksena valitsijakunta aiempaa herkemmin tulkitsisi edustajiaan juuri samankaltaisuuden vaatimuksen kautta. Puolueiden kannalta riskitekijäksi nousisi tällöin se, että äänestäjät eivät vaaleissa enää arvioisikaan edustajiensa onnistumista kompleksisten asiakokonaisuuksien hallinnassa, vaan ensisijaisesti äänestäjän omien toiveiden toteuttajina. Tätä kautta saattaisi syn-

tyä paradoksaalinen tilanne: Yhtäältä, puolueiden tehtävä politiikan laadunvarmistajina saisi entistä suuremman merkityksen äänestäjäkunnan tietämyserojen tasaajana. Toisaalta, äänestäjien vaalipäivänä tekemien valintojen sattumanvaraisuuden lisääntyminen todennäköisesti vähentäisi kompetenttien henkilöiden halukkuutta alistaa toimintansa tällaiselle epävarmuudelle. Tämä voisi synnyttää edustuksellisen demokratian laadullisen noidankehän, jossa edustettavien ja edustajien politiikkatietämyksen tason heikkeneminen ruokkisivat toinen toistaan puolueiden kustannuksella.

”Tempoileva politiikka” -skenaariossa liikkeellepanevana voimana on edustuksellisuuden kriisi, jonka taustalla on kansalaisten politiikkatietämyksen tason tai politiikkakiinnostuksen heikkeneminen (tai molemmat, koska näiden tekijöiden on osoitettu olevan vahvasti sidoksissa toisiinsa) (ks. esim. Delli Carpini & Keeter 1996; Holmberg & Oscarsson 2004; Grönlund 2007; Tranter 2007). Tämän seurauksena puoluekenttä ajautuisi voimakkaaseen eroosioon ja muutokseen, kun ehdokkaiden henkilökohtaisia ominaisuuksia suosiva, jopa korostava yhteiskunnallinen ilmapiiri avaisi poliittisia pelitiloja sellaisille puolueille, joiden tavoitteena olisi mobilisoida perinteisiin puolueisiin pettyneitä, puolueista etäänntyneitä tai poliittisesti passiivisia ryhmiä – siis ryhmiä, jotka eivät koe tulevansa edustetuiksi minkään muun tahon kautta. Äänestäjien arviot ja päätökset ovat tässä skenaariossa entistä vähemmän yhteydessä politiikan asiaky-

---

symyksiin, joten äänestäjien liikkuvuus ja sen myötä vaalitulosten heilahtelut lisääntyvät. Samalla ehdokasasettelu vaikeutuisi, kun äänestäjien preferenssien ennustaminen ja arviointi muuttuisi aiempaa hankalammaksi ja äänestäjien puoluesidonnaisuus heikkenisi voimakkaasti. Kokonaisuutena nämä kehityskulut lisääisivät politiikan tempoilevuutta, politiikan asiakysymysten vaihtuvuuden lisääntymistä ja politiikan aikahorisonttien lyhenemistä. Samalla politiikan laadunvarmistus ajautuisi vaikeuksiin, kun puoluekenttä olisi jatkuvassa myllerryksessä puolueiden tullessa ja mennessä ja yhden vaalikauden ja asian liikkeiden noustessa kilpailemaan äänestäjistä. (Ks. myös Crouch 2008, 97ff)

Oma merkityksensä tälle skenaariolle voidaan nähdä olevan myös kansalaisten sivistystason ylläpidolla. Koska politiikkaa leimaa satunnaisuus, monimutkaisuus ja intressien monimuotoisuus, ajantasaisella tietämyksellä politiikan asiakysymyksistä on olennainen merkitys myös äänestäjälle. Asia voidaan ilmaista myös kääntäen: vanhentuneilla tai virheellisillä tiedoilla operoiva äänestäjä ei myöskään täytä demokratiateorioissa usein artikuloitua vaatimusta tietäväisestä kansalaisesta demokratian toimivuuden yhtenä olennaisena elementtinä. Tiedollinen taantuminen ei siten tarkoita yksinomaan tietämyksen absoluuttisen tason laskua, vaan se voi tapahtua myös tietämyksen laadullisen heikkenemisen kautta. Runsaskaan yksityiskohtien ja ”nippelitiedon” hallinta ei kykene kompensoimaan kokonaisuuden

hallinnassa olevia puutteita. Konkreettisesti: ongelmallisena voidaan pitää tilannetta, jossa äänestäjät tietävät runsaasti politiikan termejä, mutta eivät osaa liittää niitä mihinkään asiakokonaisuuksiin.

”Eliitin politiikkaa” -skenaario lähtee siitä, että jo nyt havaittavissa olevat erot politiikkatietämyksessä erilaisten sosiaalisten ryhmien välillä jatkavat kasvuaan, jolloin osallistuminen kumuloituu, jopa monopolisoituu yhä selkeämmin yhteiskunnan parempiosaisten etuoikeudeksi. Edustuksellisen demokratian tilalle kehittyisi tällöin ”edustuksellinen oligarkia”, kun puolueet profiloituvat yhä selkeämmin vahvojen osallistumisryhmien intressien ajajiksi ja edustajat alkavat yhä selkeämmin ajaa vain aktiiviosallistujien ryhmäetuja. Tällöin passiivisten kansalaisryhmien edut jäävät piileviksi, eli eivät tule edustetuiksi eivätkä puolustetuiksi kenenkään toimesta. Näiden ryhmien kohdalla kokemus kuulumisesta yhteiseen maailmaan alkaisi heiketä, jopa hajota kokonaan. Tämän kehityksen seurauksena yhteisöä koossa pitävä sosiaalinen ja yhteisöllinen ”kitti” alkaisi haurastua, kun tehdyt päätökset toimisivat pahimmillaan vain pienen vähemmistön parhaaksi.

Eliitin politiikkaa -skenaarion toteutumistodennäköisyyttä lisää poliittisesti apaattisen, poliittisesti kiinnostumattoman ja välinpitämättömän väestönosan kasvu. Kiinnostumattomuus politiikan tapahtumia kohtaan estää havaitsemasta edustuksellisuuden kriisiä edes silloin, kun edustamisesta on tullut vallan väärinkäyttöä. Poissulkevuus siis vahvistuu poliittisesti kiinnostumattoman ja politiikkatietämykseltään heikon väestönosan

---

vahingoksi. Suomen kohdalla haasteena on etenkin nuorten, heikosti koulutettujen sekä sosiaalisesti syrjäytyneiden muita ryhmiä vähäisempi kiinnostus sekä politiikkaa että poliittista osallistumista kohtaan. Tämä asettaa puolueet hankalan dilemman eteen. Yhtäältä, näiden ryhmien kasvu lisää *potentiaalisten* äänestäjien määrää, mikä varmasti houkuttelee valtaresursseja tavoittelevia puolueita. Toisaalta, näiden ryhmien kiinnostumattomuus, jopa antipatia politiikkaa ja puolueita kohtaan ei ainakaan helpota heidän mobilisoimistaan, mistä johtuen puolueet saattavat päätyä maksimoimaan helpommin mobilisoitavien ryhmien ääniä. Jälkimmäinen vaihtoehto voi kuitenkin johtaa siihen, että ”eliitin politiikka” -skenaario aluksi voimistaa itse itseään, mutta alkaa sen jälkeen muuntua kohti ”tempoileva politiikka” -skenaariota, kun uudet poliittiset ryhmittymät alkavat politisoida politiikan tilasta poissuljettuja ristiriitoja ja intressejä.

LOPUKSI

Tässä artikkelissa olen pyrkinyt hahmottelemaan politiikkatietämyksen merkitystä puolueiden tulevaisuudelle edustuksellisessa vaalidemokratiassa. Tarkastelun keskeisenä oletuksena oli, että edustuksellinen vaalidemokratia edellyttää toimivia vaaleja, toimivat vaalit taas toimivia puolueita ja toimivat puolueet osallistuvia, aktiivisia kansalaisia.

Tätä ketjua voidaan – yhdistämällä edustuksellisuus, vastademokratia ja politiikkatietämys – tarkastella myös ”lopusta alkuun”, jolloin kansalaisesta tulee edustuksellisen prosessin alkupiste. Aktiivinen kansalainen on

kiinnostunut valvomaan, torjumaan ja alistamaan arvostelulle politiikkaa ja politiikan toimijoita ilman, että kyse olisi avoimesta politiikan vastaisuudesta eli apoliittisuudesta.⁹ Aktiivinen kansalainen ei siis ole välinpitämätön eikä tietämätön politiikasta, vaan kykenee erottamaan, milloin edustajien toiminnassa on kyse puhtaasti esteettisestä erosta suhteessa kansalaisiin ja milloin valtaoikeuksien väärinkäytöstä. Aktiivisten kansalaisten joukko muodostaa edustuksellisen vastademokratian ytimen, jolla on tärkeä poliittisen edustuksen valvontavastuu. Poliittikiinnostuksen ja -tietämyksen tason heikkeneminen supistavat tätä joukkoa, lisäävät edustuksellisen prosessin häiriöalttiutta ja rapauttavat edustajien ja edustettavien suhdetta.

Realismia on kuitenkin myös sen tunnustaminen, että kansalaisten poliittikiinnostuksen ja -tietämyksen taso vaihtelee suuresti eri sosiaalisten ryhmien välillä. Tästä johtuen puolueilla on nyt ja tulevaisuudessa tärkeä rooli näiden erojen tasaajina, yhteiskunnallisten intressien kanavoijina ja uusien kysymysten politisoijina. Puolueilla on merkittävä rooli laadullisina suotimina edustettavien ja edustajien välillä. Puolueiden tulevaisuuden kannalta keskeistä onkin se, miten hyvin puolueet kykenevät tätä laadunvalvontatehtäväänsä monimutkaistuvassa ja globalisoituvassa yhteiskunnassa toteuttamaan.

Edustuksellinen demokratia on yhtä vahva kuin sen heikoin lenkki. Kansalaisista muodostuva lenkki on sitä heikompi, mitä suuremmaksi välinpitämättömyys ja tietämättömyys politiikasta kasvavat. Kansalaiset

---

eivät ole äänestäjiä, vaan mahdollisia äänestäjiä, joiden motivointi poliittiseen osallistumiseen on tulevaisuuden yksi keskeinen haaste. Tosiasia on, että ilman aktiivisia kansalaisia edustuksellisuuden ketju katkeaa heti alkuunsa.

Mutta myös puolueet voivat muodostua edustuksellisuuden ketjun heikoksi lenkiksi, mikäli ne epäonnistuvat äänestäjien mobilisoinnissa tai politiikan laadunvarmistustehtävässään. Ehdokasettelun roolia ei voida liikaa korostaa: edustajien tehtävä on tehdä politiikan tilasta poissaolevat intressit läsnäoleviksi – siis huolehtia siitä, että eri yhteiskuntaryhmien intressit tulevat edustetuiksi – mikä onnistuu ainoastaan siten, että puolueet ottavat vakavasti niille kuuluvan erityistehtävän edistää ja tukea parhaiden ja tietäväisimpien tulevista valituiksi edustajiksi ja heidän pitämistään sellaisina.

Edellä sanotun perusteella voidaan todeta, että politiikkatietämyksellä on edustuksellisen demokratian ketjun kaikissa vaiheissa tärkeä rooli. Perustellusti voidaan olettaa, että tulevaisuudessa myös politiikan tilasta muodostuu yhtä monimutkaisempi ja globaalimpi, mikä tulee entisestään korostamaan poliittisen tietämyksen merkitystä. Historia on osoittanut, että pyrkimys estää kansalaisia saamasta riittäviä tietoja on johtanut poliittisiin kriiseihin. Demokratian toimivuuden kannalta tämä tarkoittaa, että parantamalla kansalaisten mahdollisuuksia saada tarvittaessa tietoa politiikasta vahvistetaan myös demokratiaa.

Loppuviitteet

1. Ankersmith 2002, 109–110. Tämä tulkinta edustajan ja edustettavien välisestä suhteesta ei ole riskitiedossa edellä esitetyn Neumanin kompensatio-argumentin kanssa: Oletus edustajasta äänestäjensä heikompaa tietämystä kompensoivana toimijana ei toteudu, jos edustajan pitää muistuttaa äänestäjäänsä. Tällöinhän myös heidän tiedollisten valmiuksiensa tulisi olla samankaltaiset.
2. Ankersmith 2002, 112. On syytä huomauttaa, että Suomen perustuslainkin 29 § korostaa kansanedustajan olevan “velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset”.
3. Sekä akateemisen tutkimuksen että (ja ensisijaisesti) politiikan prosessin laadunvarmistuksen kannalta voidaankin pitää ongelmallisena, että keskustelua ehdokkaiden laadunvarmistuksesta ja sen merkityksestä politiikan toimivuudelle näkee kovin harvoin. Vaikka äänestäjät luovuttavat edustajilleen poliittisen vallan käyttöoikeuden määrääjäksi, tietomme näiden poliittista valtaa käyttävien ihmisten politiikkatietämyksestä ovat jopa huolestuttavan vähäiset. Tässä suhteessa Russell Neumanin yli 20 vuotta sitten esittämä vääristymä on tänäänkin olemassa: “Ironically, because of the standard sampling procedure of survey research, there are only hints and fragments of evidence about this activist elite. Both the apolitical and the mass publics are large enough to provide ample proposition in a survey data to make their character evident” (Neuman 1986, 187).
4. Käyntihaastatteluna suoritettussa kyselyssä mitattiin ensimmäistä kertaa kattavasti äänestysikäisten suomalaisten tietämystä politiikasta. Edustavalta otokselta 18 vuotta täyttäneitä suomalaisia (n=1020) kysyttiin yhteensä 38 tietokysymystä, jotka liittyivät politiikan peruskäsitteisiin ja yleistietoon, Suomen sekä EU:n poliittiseen järjestelmään sekä kansantalouteen. Tietokysymysten lisäksi vastaajilta kysyttiin kattavasti taustamuuttujakysymyksiä sekä tiedusteltiin heidän mielipiteitään mm. politiikasta ja demokratiasta. (Ks. tark. Elo & Rapeli 2008)
5. Osittaista tukea tälle selitykselle voidaan löytää havainnosta, jonka mukaan politiikkatietämykseltään heikommät vastaajat olivat taipuvaisempia äänestämään kulloinkin omasta mielestään parhaalta vaikuttavalla ehdokalla (Elo & Rapeli 2008, 106).
6. Kysymyksen sanamuoto oli seuraava: ”Politiikka voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Miten hyvin alla luetellut väittämät sopivat omaan käsitykseenne politiikasta?”
7. Lukujen perustana ovat laskelmat Yhteiskuntatutkimus 2008 -aineiston perusteella.
8. Tämä päätelmä on linjassa Paakkunaisen ja Hoikkalan (2007, 139–140) näkemyksen kanssa, jonka mukaan nuorten poliittista osallistumista leimaa projektiluonteinen osallistuminen, eli nuoret osallistuvat eri toimijoiden – myös puolueiden – järjestämään toimintaan silloin, kun katsovat sen palvelevan heidän tavoitteitaan.
9. Pikemminkin kyse olisi antipolitiikasta, joka pyrkii rajaamaan politiikan sille kuuluvalla alueella toimimaan vastavoimana etabloituneelle vallankäytölle (ks. tark. Palonen 1993, 75ff).

Sukupolvi puolue

Sukupolvi puolue voi olla muutakin kuin eläkeläisten puolue. Jos sukupolven rooli politiikassa kasvaa, voi sukupolvi puolue nousta minkä ikäryhmän keskuudesta tahansa. Suomessa väestö ikääntyy vääjäämättä, ja jo nyt vastakkainasetteluja esimerkiksi niin kutsuttujen suurten ikäluokkien ja uudempien sukupolvien välillä on lievinä havaittavissa (esim. Osku Pajamäen "Ahne sukupolvi" -teos, 2006). Tällainen "sukupolvien konflikti" voisi helposti nousta hyvinkin suureen rooliin Suomen poliittisessa elämässä. Asiakysymyksissä voitaisiin tällöin nähdä kaksi kantaa: vanhempi sukupolvi tahtoo ylläpitää hyvinvointivaltiota eli puolustaa jo saavutettuja etuuksiaan, ja toisaalla nuoremmat haluavat suurta yhteiskunnallista "uusjakoa", esimerkiksi eläkejärjestelmän uudelleenorganisoinnista. Tämä nuorempi vs. vanhempi sukupolvi -asetelma voi teoriassa levitä kaikille politiikan osa-alueille ja nostaa uudet sukupolvi puolueet laaja-alaisiksi yleispuolueiksi, jolloin kiisteltäisiin esimerkiksi siitä, mitä kulttuuria tuetaan, mihin palveluihin panostetaan ja mitä alueita kehitetään.

Vaikka puolueet harrastavatkin kasvojenkohotusta vaihtamalla keulakuviaan nuoremmiksi, jäsenistön keski-ikä nousee, eikä kansanedustajien ikäkään näytä olevan erityisessä laskussa. Suurilla ikäluokilla ei siis ole kiire pois politiikan parista. Ihmiset elävät yhä vanhemmiksi ja pysyvät aktiivisina elämänsä loppuun asti. Suurilla ikäluokilla ja heidän edustamallaan sukupolvella on runsaasti valtaa jo nyt kaikissa puolueissa, eli heidän ei tarvitse muodostaa erillistä puoluetta oman etunsa puolustamiseen. Tällöin todennäköisempi sukupolvi puolue olisi nuorten muodostama, ja vanhempien ihmisten sukupolvi puolue syntyisi siihen vastareaktiona (vanhemman sukupolven puolueen muodostuminen ensimmäisenä on silti sekin yhä realistinen vaihtoehto). Jos tällainen uusjakoa vaativa "Uusi Nuorten Suomalaisten Puolue" sitten nousisi nuoremmen sukupolven keskuudesta, olisi se ainakin aluksi oppositiossa vaikuttava voima. Oppositioon päätyisi ensin myös vanhemman sukupolven puolue, mutta yhteiskuntaa säilyttämään pyrkivänä voimana sen tie vallan ytimeen olisi todennäköisesti paljon sileämpi kuin kilpailevalla nuorten sukupolvi puolueella.

Sukupolvi puolueen syntymisen mahdollisuutta pohdittaessa on huomattava, että nykyäänkin on olemassa "ikäryhmä puolueita", kuten Senioripuolue. Hyppy tästä tilanteesta täysimittaiseen sukupolvi puo-

lueseen ei ole suuren suuri. Sukupolvi puolueen loisivat erityisesti yhteinen kokemustausta ja sen tuottamat jokaisen sukupolven sisäiset ja sille yhteiset sosiaaliset verkostot, sekä yhteiset edut tietyissä yhteiskunnallisissa etujen jakoa koskevissa tilanteissa. Puolueen ohjelma ja ideologia olisivat löyhät, sillä puolue pyrkisi ajamaan edustamansa sukupolven ”yhteistä etua” jokaisessa asiakysymyksessä erikseen. Olisiko sukupolvi puolue tämän myötä erityisen populistinen, on hieman laajempi kysymys. Alussa populismi olisi kuitenkin erittäin todennäköisesti puolueessa läsnä, kun se pyrkisi joko murtamaan tai säilyttämään yhteiskunnan rakenteita, milloin minkäkin ”yleisen ja yhteisen hyvän” nimissä. Puolueen jatkaessa taivaltaan voisi populismi kuitenkin tasaantua ja vähentyä.

Puolueen muoto riippuisi siitä, mitä sukupolvea se edustaisi. Vanhempi sukupolvi olisi todennäköisempi järjestäytymään samalla tyylillä kuin perinteiset puolueetkin, kun taas nuorempi sukupolvi voisi etsiä vaihtoehtoisempia järjestäytymismuotoja, kuten nettipuolue. Tämä vaikuttaisi myös puolueen organisaatioon ja siihen, millainen sen johtaja olisi. Alkuvaiheessa sukupolvi puolueen johtoon kuitenkin todennäköisesti nousisi joku karismaattinen, puolueen äänitorvena toimiva hahmo, joka lisäisi tietoisuutta puolueen olemassaolosta ja sanomasta. Sukupolvi puolue pyrkisi luultavimmin vaikuttamaan eritoten vaaleissa ja eduskunnassa, eli perinteisissä valtarakenteissa, koska myös sen huomio kohdistuisi olemassa oleviin rakenteisiin, joko niitä murtavana tai säilyttävänä.

Sukupolvi puolue-skenaariossa on tiettyjä vakuuttavia piirteitä, mutta sen ongelmat ovat silti moninaiset. Suurin niistä on jatkuvuus. Miten tietyn sukupolven ympärille syntynyt puolue voisi uudistua ja houkutella aina uusia äänestäjiä? Tällainen puolue kuolisi väistämättä pois aina edustamansa sukupolven mukana, tai vaihtoehtoisesti hukaksi juurensa ja muuttuisi haaleaksi yleispuolueeksi. Toinen ongelma on se, etteivät läheskään kaikki ihmiset koe kuuluvansa tiettyyn sukupolveen, ja koko sukupolven käsitekin on joustava. Olisiko tällaisten ”sukupolvivälisiin putoajien” joukko vastavoimana jopa sukupolvi puolueita suurempi? Lisäksi on huomattava, etteivät läheskään kaikki itsensä tiettyyn sukupolveen kuuluviksi mieltävät koe sukupolvi ajattelua (ainakaan nykyään) itselleen kovin tärkeäksi. Ja tämä nostaakin esiin sukupolvi puolueen vastaskenaarion. Sukupolvien välille kyllä syntyisi tässäkin skenaariossa konflikti, mutta se ei synnyttäisi uusia puolueita tai ne eivät ainakaan saisi suurta kannatusta. Sen sijaan konflikti

ratkaistaisiin muiden puolueiden sisällä. Toisiin puolueisiin keskittyisi vanhempaa ja toisiin nuorempaa äänestäjäkuntaa. Tällöin eri puolueet voisivat päätyä ajamaan eri sukupolvien asioita, mutta tiettyyn sukupolveen kuulumisen ei muodostuisi puolueen olemassaoloa määrittäväksi tekijäksi, antaen sille enemmän liikkumisvaraa tulevaisuudessa ja taaten näin puolueen jatkuvuuden. Vastaskenaariossa puoluekenttä ei siis uudistuisi, vaan vanhat puolueet omaksuisivat uusia agendoja.

Skenaariot ovat laatineet Juuso Alatalo, Anna Lehtinen,
Lauri Miikkulainen, Antti-Jussi Vesa ja Markus Ylimaa.

Nationalistinen puolue

Nationalistisen puolueen tarkoituksena on säilyttää oma maa yhtenäisenä ja vahvana sekä ajaa oman valtion intressejä globalisoituvassa maailmassa. Puolueen voisi ajatella syntyvän vastareaktionä juuri globalisaatiolle tai esimerkiksi etnisen puolueen perustamiselle.

Puolueen motto on ”oma kansa ensin”. Taloustaantumien kurimuksessa esimerkiksi protektionismi nostanee päätään. Lisäksi työttömyyden noustessa suhtautuminen maahanmuuttajiin saattaa kiristyä, kun omille kansalaisillekaan ei riitä työtä. Eräs keskeisimmistä asiakysymyksistä on oman valtion suverenisuus. Halutaan, että päätösvalta omista asioista on ensisijaisesti omilla kansalaisilla, ei esimerkiksi ”EU:n byrokraateilla”. Lisäksi kulttuurinationalismin näkökulmasta saatettaisiin vaalia ja pyrkiä säilyttämään omaa kansallista identiteettiä. EU:n ja globalisaation vastustaminen ovat teemoja, joiden ympärille nationalistisen puolueen agenda voisi rakentua.

Sosiaalisen verkoston muodostuessa koko maan ”alkuperäisestä” väestöstä voitaisiin kannattajakunnan mobilisoinnin ajatella olevan helppoa ja nopeaa, esimerkiksi median avulla. Media voisi kuitenkin kääntyä myös puoluetta vastaan tai ainakin leimata nationalistisen puolueen jossain määrin rasistiseksi. Tällöin kansallisuutta puolustavan puolueen tulisi muotoilla selkeä agenda ja täten pitää puolueen tavoitteet selkeinä ja näin välttää vääränlainen julkinen kuva puolueesta.

Erityisesti internetin avulla nationalistinen puolue voisi saada kerättyä kannattajakuntaa. Netti ja populistinen julkisuudentavoittelu

on kaikille pienille puolueille elinehto, ja todennäköisesti keskeinen sosiaalinen areena myös tulevaisuudessa nationalistiselle puolueelle. Puolueen kansallismieliset jäsenet eivät liiemmin "kohtaa" toisiaan aktiivisesti. Nationalistisen puolueen kannatus on pikemminkin uinuvaa lähiöiden ja syrjäseutujen potentiaalia, joka realisoituu, kun syntyperäiset kansalaiset tuntevat "etunsa" loukatuksi (vrt. perussuomalaiset). Nationalistisen puolueen jäsenistö on homogeenistä kansallisesti, mutta saattaa olla hyvinkin heterogeenistä esimerkiksi sosio-ekonomiselta asemaltaan. Yhtälailla teollisuuspatruuna kuin työtönkin saattavat löytää "yhteisen sävelen" nationalismista. Toisaalta, luultavimmin peruskannattajakunta muodostuisi ennen kaikkea vähemmän koulutetusta kansanosasta. Lähiöt ja syrjäseudut saattaisivat olla potentiaalista kannatusaluetta.

Puolueen politiikan teon paikkoina ovat erityisesti "ulkoparlamentaariset" kentät, mutta myös perinteiset instituutiot. Nationalistinen puolue toimii ennen kaikkea kansallisvaltiotasolla, mutta pyrkii valvomaan oman valtion intressejä myös Euroopan Unionissa ja Yhdistyneissä Kansakunnissa. Globaalissa maailmassa kansallinen konteksti ei enää riitä etujen ajamiseen, ja tähän tosiseikkaan myös nationalistinen puolue joutuu tyytymään.

Useimmissa suomalaisissa puolueissa on jossain määrin nationalistisiä piirteitä. Perussuomalaisten voitaisiin nähdä jo olevan nationalistinen puolue. Perussuomalaisten politiikka, ainakin julkisuudessa näkyvä osa siitä, keskittyy nimenomaan maahanmuuton, EU:n ja globalisaation seurausten kritisointiin ja kansallisten arvojen puolustamiseen.

Transnationalistinen puolue

Transnationalistisuus viittaa tässä toisen kuin asuinmaan kansalaistunteen varaan rakentuneeseen identiteettiin. Transnationalistisen puolueen voisi perustaa suuri vähemmistöryhmä, kuten esimerkiksi Suomen venäläiset. Perustamisen syynä olisi paitsi kansallisen identiteetin vaaliminen myös oman aseman parantaminen. Tällaisen puolueen perustaminen saattaisi provosoida suomalaisia nationalistisia voimia perustamaan oman puolueensa. Kehitys voisi kulkea myös toisin päin: voimakas suomalaiskansallisen nationalismiin korostaminen saattaisi provosoida vähemmistökansalaisissa tarvetta järjestäytymiseen.

Transnationalistisen puolueen syntyminen johtuisi – ainakin osittain – muiden puolueiden kyvyttömyydestä integroida vähemmistökansallisuuksia mukaan toimintaansa. Transnationalistien julkisuus tapahtuisi jäsenten ja kannattajien äidinkielellä. Muihin puolueisiin integroitunut transnationalistinen puolueisuus merkitsisi esimerkiksi omankielisten puolueosastojen perustamista. Isoissa puolueissa voisi toimia esimerkiksi venäjän- ja somalinkielisiä puolueosastoja

Skenaarion on laatinut kurssilla käydyn keskustelun pohjalta Rauli Mickelsson.

Maija Setälä

PhD, akatemiaturkija, Turun yliopiston valtio-opin laitos

**PUOLUEET JA
DELIBERATIIVINEN DEMOKRATIA****JOHDANTO**

Moderneissa edustuksellisissa demokratioissa sekä niitä koskevassa empiirisessä tutkimuksessa vaaleissa vallasta kilpailevilla puolueilla on keskeinen rooli. Esimerkiksi Schumpeterin ”empiirisen demokratiamääritelmän” mukaan poliittisten eliittien välinen, vaaleissa tapahtuva kilpailu vallasta on demokratian keskeisin tunnuspiirre. Sen sijaan normatiivinen demokrateoria on ollut suhteellisen vaihtelias puolueiden roolista (van Biezen & Saward 2008). Demokrateoreetikkojen ja puoluetutkijoiden välillä näyttäisi vallitsevan yleisempikin kommunikaatiokatkos, mikä johtuu toisaalta erilaisista tutkimusintresseistä ja toisaalta erilaisista demokrateoriakäsityksistä. Demokrateoreetikot ovat kiinnostuneita demokrateoriakäsityksen normatiivisista lähtökohdista, kuten poliittisen tasa-arvon ideasta.

Puoluetutkijat ovat suuntautuneet empiiriseen tutkimukseen, eikä demokratiakäsitteen normatiivisia lähtökohtia tunnusteta tai katsota tarpeelliseksi analysoida.

Demokratiateorioiden lähtökohtana on myös usein niin sanottu klassinen, antiikin Ateenan käytäntöjä heijasteleva demokratiakäsitys, jossa keskeistä on kansalaisten suora osallistumismahdollisuus julkiseen päätöksentekoon. Klassisessa demokratiakäsityksessä arpomista ja rotaatiota pidettiin demokraattisina tapoina rekrytoida kansalaisten edustajat ja virkamiehet, eikä vaaleja pidetty erityisen demokraattisina. Vaaleilla valittiin vain virkamiehet, joilta vaadittiin erityistä asiantuntemusta. Nykyaikaiseen demokratiakäsitykseen niinikään vaikuttaneessa republikanistisessa ajattelussa vaaleja saatettiin pitää suorastaan ongelmallisina, koska vaalien pelättiin synnyttävän kilpailevia, eri ehdokkaiden takana olevia ryhmäkuntia. Republikanistinen ajattelu kehittyi keskustelussa, joka koski joidenkin renessanssiajan Pohjois-Italian kaupunkivaltioiden, kuten Venetsian, tasavaltaista hallintomuotoa. Republikanistisen näkemyksen mukaan poliittisessa toiminnassa tavoitteena tulee olla yhteisen hyvän edistäminen, joten ryhmäkunnille ominainen erityisintressien ajaminen nähtiin tuhoisana. (Manin 1997, 42–53)

Tämän artikkelin tavoitteena on tarkastella puolueiden ja deliberatiivisen demokratian suhdetta. Deliberatiivisen demokratian teoriat ovat hallinneet demokratiateoreettista keskustelua 1990-luvulta läh-

tien. Ne korostavat eri näkökulmia edustavien yksilöiden välistä julkista keskustelua ja harkintaa, joka edeltää poliittista päätöksentekoa. Deliberatiivisen demokratian teoria on inspiroinut runsaasti myös empiiristä tutkimusta. Monet deliberatiivisen demokratian tutkijat ovat olleet kiinnostuneita erilaisista demokraattisista innovaatioista, ennen kaikkea erilaisista deliberatiivisista kansalaisfoorumeista. Kuitenkin deliberatiivisen demokratian tutkijat pitävät edustuksellisia instituutioita, ennen kaikkea parlamentteja keskeisimpinä demokraattisen deliberaation foorumeina. Sen sijaan deliberatiivinen näkökulma ei joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta ole heijastunut puolueiden tutkimukseen (esim. Teorell 1999).

Tämän artikkelin alussa esitetään eräänlainen idealisoitu näkemys siitä, minkälainen puolueiden rooli voisi olla deliberatiivisessa demokratiassa. Näin osoitetaan, että deliberatiivisesta näkökulmasta puolueiden keskeinen asema edustuksellisessa politiikassa ei ole samalla tavalla lähtökohtaisesti ongelmallista kuin se on esimerkiksi republikanistisesta näkökulmasta. Tämän ideaalimallin jälkeen artikkelissa tarkastellaan niitä puolueiden toiminnan piirteitä, joita voidaan pitää problemaattisina deliberatiivisen demokratian kannalta – eräänlaisia puoluepolitiikan ”kipupisteitä”. Näin muodostuu kaksi puolue toimintaa koskevaa erilaista skenaariota, joista toisessa puolueet nähdään deliberatiivisen demokratian mahdollistajina ja toisessa sen esteinä. Näihin skenaarioihin palataan vielä artikkelin lopuksi.

DELIBERATIIVISEN DEMOKRATIAN TEORIA

Deliberatiivisen demokratian teorioiden filosofisena lähtökohtana on toisaalta Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria ja toisaalta John Rawlsin teoriat oikeudenmukaisuudesta ja poliittisesta liberalismista. Habermasin tavoitteena on kehittää teoria poliittisen päätöksenteon legitimitetistä, kun taas Rawlsin pyrkimyksenä on tarjota teoria oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Filosofisista lähtökohtaeroista huolimatta deliberatiivisen demokratian teorioita yhdistää näkemys yksilöistä autonomisina ja tasa-arvoisina toimijoina, joiden välinen julkinen deliberaatio eli keskustelu ja harkinta on keino ratkaista päätöksentekoon liittyvät arvo- ja intressiristiriidat. Tällaisen julkisen deliberaation tulisi olla avoin kaikille päätöksenteon piirissä oleville yksilöille tai heidän edustajilleen.

Habermasin (1996) terminologiaa seuraten poliittista päätöksentekoa edeltävää julkista keskustelua tulisi ohjata niin sanottu kommunikatiivinen rationaalisuus, mikä tarkoittaa sitä, että keskustelussa esitettyjä argumentteja arvioidaan niiden ansioiden perusteella. Habermasin mukaan eri tyyppisiin argumentteihin soveltuvat erilaiset validiteettikriteerit; normatiivisten väitteiden validiteettikriteerinä on niiden yleinen hyväksyttävyyys ja faktuaalisten väitteiden kriteerinä on niiden todenmukaisuus. Habermas korostaa kommunikatiivisen ja strategisen rationaalisuuden välistä eroa. Strategista puhetta käytetään

ainoastaan tiettyjen ennalta määriteltyjen tavoitteiden saavuttamiseksi, eikä strategista puhetta ole tarkoitettu arvioitavaksi deliberatiivisen demokratian kriteerien avulla. Tyypiesimerkkinä strategisesta puheesta ovat poliittiset neuvottelutilanteet, joissa arvioidaan argumenttiin liittyvien uhkausten ja lupauksen uskottavuutta.

Omia päämääriäänkin ajavien poliittisten toimijoiden välinen keskustelu voi toisinaan olla luonteeltaan sellaista, että argumentteja arvioidaan niiden ansioiden perusteella. Erityisesti tietyt institutionaaliset tekijät, kuten päätöksenteon julkisuus ja muut päätöksenteon tilivelvollisuuden mekanismit, voivat toimia omia päämääriään ajavien toimijoiden argumentaation ”puhdistajina”. Julkisuuden ”puhdistava” vaikutus perustuu siihen, että julkisessa keskustelussa pelkästään omaan etuun perustuvat argumentit eivät ole vakuuttavia. Julkisuuden voidaankin olettaa neutralisoivan poliittisten toimijoiden strategisia päämääriä tai ainakin kannustaa heitä perustelemaan toimintaansa yleisesti hyväksyttäviin periaatteisiin vedoten. Lisäksi julkisuuden ja tilivelvollisuuden mekanismit luovat poliittisille toimijoille paineita sitoutua julkisesti tunnustamiinsa periaatteisiin sekä toimimaan niiden mukaisesti (Gutmann & Thompson 1996; Habermas 1996, 336–341; Elster 1998).

Muiden demokratiateorioiden tavoin myös deliberatiivisen demokratian ihanteiden mukaan poliittisen päätöksenteon tulisi olla inklusiivista, eli päätöksenteon vaikutuspiirissä olevat yksilöt mukaan

---

ottavaa. Deliberatiivisessa demokratiassa inklusiivisuuden ei välttämättä kuitenkaan katsota toteutuvan parhaiten esimerkiksi kansanäänestysten tai muiden massaosallistumisen muotojen kautta. Näin on siksi, että massaosallistumista näyttäisi olevan vaikeaa yhdistää poliittiseen harkintaan. Sen sijaan deliberatiivisessa demokratiassa korostetaan sitä, että kaikkien päätöksen kannalta olennaisten näkökulmien tulisi olla edustettuina päätöksentekoa edeltävässä julkisessa keskustelussa ja harkinnassa. (Esim. Dryzek & Niemeyer 2008)

Demokraattisen deliberaation ihanteet toteutuvatkin kenties parhaiten niin sanotuissa deliberatiivisissa kansalaisfoorumeissa, kuten kansalaisjuryissa, konsensuskonferensseissa ja deliberatiivisissa mielipidetutkimuksissa. Näissä kaikissa ajatuksena on koota yhteen edustava joukko kansalaisia keskustelemaan jostakin politiikkakysymyksestä. Keskustelijoille annetaan mahdollisimman puolueetonta informaatiota keskustelun aiheesta. Keskusteluja ohjaavat moderaattorit, ja kaiken kaikkiaan niissä pyritään siihen, että jokaisella osallistujalla on mahdollisuus ilmaista mielipiteitään. Näin ollen osallistujat joutuvat kuulemaan asiakysymystä koskevia erilaisia näkökulmia, ja näitä kohdatessaan he mahdollisesti joutuvat muuttamaan omia mielipiteitään ja käsityksiään. Deliberatiivisten kansalaisfoorumeiden on todettu lisäävän osallistujien tietotasoa sekä muuttavan heidän asenteitaan keskustelun kohteena olevaan asiakysymykseen. Lisäksi deliberatiivisilla kansalaisfoorumeilla on havaittu olevan kansalaisten

demokraattisen osallistumisen edellyttämiä kykyjä kehittävä vaikutus. (Esim. Herne & Setälä 2005)

Habermasin mukaan edustuksellisessa demokratiassa päätöksenteon inklusiivisuus voi toteutua siten, että päätöksentekoa ohjaavat niin sanotut autonomiset julkiset sfäärit. Nämä julkiset sfäärit edellyttävät foorumeita, joissa kansalaiset voivat kommunikoida ja muodostaa poliittisia mielipiteitään vapaasti. Julkisina sfääreinä voidaan pitää esimerkiksi kansalaisjärjestöissä ja joukkotiedotusvälineissä käytyjä julkisia keskusteluja sekä kansalaisten spontaaneja poliittisia keskusteluja. Kansalaisyhteiskunnan vapaa julkinen keskustelu on Habermasin mukaan edellytyksenä sille, että kansalaiset pystyvät jäsentämään poliittisia ongelmia ja muodostamaan omat käsityksensä niistä. Demokraattisessa yhteiskunnassa on myös sellaisia instituutioita ja järjestelyjä, joiden kautta julkisissa keskusteluissa muodostetut mielipiteet välittyvät poliittisen päätöksenteon (lainsäädännön) sfääriin (Habermas 1996, 368–369). Muun muassa vaalit ja niihin liittyvä kilpailutilanne kannustavat julkiseen keskusteluun ja kansalaisyhteiskunnan huomioimiseen.

PUOLUEET DELIBERATIIVISEN DEMOKRATIAN MAHDOLLISTAJINA

Deliberatiivisen demokratian näkökulmasta myös puolueet voidaan nähdä osana kansalaisyhteiskunnan julkisten sfäärien järjes-

telmää. Puolueiden sisäisessä keskustelussa tuodaan esille erilaisia yhteiskunnallisia ongelmia ja etsitään niihin ratkaisuja. Perinteisiä puolueiden sisäisen keskustelun foorumeita ovat eri puolue-elinten kokoukset ja seminaarit sekä puoluelehdet. Informaatioteknologian kehittyminen on luonut uusia foorumeita puoluiden sisäiselle keskustelulle; esimerkkeinä olkoot puolueiden nettikeskustelufoorunit ja poliitikkojen blogit. Puolueiden sisäisissä keskusteluissa näkökulmia vaihdetaan toisinaan keskusteluihin osallistuvien aktiivisten rivijäsenten välillä; toisinaan taas rivijäsenten ja puoluetta johtavien poliitikkojen välillä.

Julkisen keskustelun sfääreinä puolueilla on samankaltaisuuksia esimerkiksi kansalaisjärjestöjen kanssa. Kuitenkin puolueiden ja kansalaisjärjestöjen välillä on ainakin kaksi olennaista eroa. Ensinnäkin puolueiden keskeinen asema edustuksellisessa päätöksenteossa tekee niistä formaalin, puolivirallisen linkin kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen päätöksenteon välillä. Näin ollen puolueen sisäisellä keskustelulla näyttäisi olevan erityistä poliittista painoarvoa. Toiseksi puolueet joutuvat ottamaan kantaa laajempaan asiakysymysten kirjoon, kun taas kansalaisjärjestöt voivat keskittyä vain tiettyihin asiakysymyksiin. Puolueet osallistuvat siis ”deliberatiiviseen työhön” myös priorisoimalla asiakysymyksiä ja tarjoamalla kokonaisvaltaisempia ratkaisumalleja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Deliberatiivisesta näkökulmasta puolueiden sisäinen keskustelu on

siis keskeistä poliittisten ongelmien ja ratkaisuvaihtoehtojen määrittelyssä. Jotkut deliberatiivisen demokratian teoreetikot ovat korostaneet myös vaaleissa tapahtuvan puoluekilpailun merkitystä. Esimerkiksi Habermasin (1996, 171) mukaan puolueiden välinen kilpailu vaaleissa kannustaa niitä artikuloimaan yhteiskunnallisia ongelmia ja etsimään niihin ratkaisuja. Deliberatiivisesta näkökulmasta puoluekilpailun arvo on myös siinä, että se kannustaa puolueita kuuntelemaan äänestäjien ongelmia ja näkemyksiä vaalikampanjoiden yhteydessä ja lisäksi vaalien välillä. Puolueiden välistä kilpailua vaaleissa voidaan niinkään pitää järjestelmänä, joka mahdollistaa hallituksen politiikan ”diskursiiviset haasteet” (Warren 1996). Puolueiden välinen kilpailu vallasta kannustaa oppositiopuolueita haastamaan hallituspuolueiden kannanottoja ja politiikkaohjelmia. Puoluekilpailu edistää näin ollen hallitusten tilivelvollisuutta: hallitusten on pystyttävä perustelevaan päätöksensä mahdollisimman laajalle äänestäjäjoukolla. Lisäksi puoluekilpailu kannustaa puolueita tietynlaiseen koherenssiin toisaalta retoriikassaan sekä toisaalta retoriikkansa ja poliittisten toimenpiteidensä välillä, koska kilpailijat mielellään tarttuvat epäjohdonmukaisuuksiin.

Puolueiden esittämät poliittiset näkökulmat ovat lähestulkoon määritelmällisesti jossain määrin yksipuolisia. Puoluejaon perusteenahan ovat tietyt yhteiskunnassa vallitsevat arvo- ja intressiristiriidat. Deliberatiivisen demokratian kannalta olennaista on se, että puolueiden

---

edustamat erilaiset näkökulmat sovitellaan yhteen edustuksellisilla foorumeilla. Ajatuksena on, että ennen kaikkea parlamentit toimivat julkisen deliberaation foorumeina, joissa eri intressejä ja arvoja edustavat kansanedustajat ja puolueet etsivät yhteisymmärrystä keskustelun avulla. Monet deliberatiivisen demokratian teoreetikot korostavatkin parlamentaarisen deliberaation roolia yhteiskunnassa vallitsevien arvo- ja intressiristiriitojen käsittelemisessä ja ratkaisemisessa (esim. Richardson 2002). Tosin jotkut teoreetikot ovat suhtautuneet varauksellisesti siihen, että edustukselliset instituutiot välttämättä edistävät demokraattista deliberaatiota, jossa poliittisia argumentteja arvioidaan niiden ansioiden perusteella. Parlamentaarissakin järjestelmässä puolueiden väliset neuvottelumekanismit ovat hyvin tavanomainen tapa ratkaista ristiriitoja. Toisin kuin argumenttien ansioihin keskittyvässä deliberaatioissa, neuvotteluissa vallitsee strateginen rationaalisuus, ja ratkaisevinta on osapuolten voimasuhteet.

Eräät deliberatiivisen demokratian teoreetikot ovat väittäneet, että todellisuudessa poliittisissa keskusteluissa toimii kaksi rinnakkaista logiikkaa: strategiseen rationaalisuuteen perustuva neuvottelulogiikka ja argumenttien ansioihin perustuva deliberaatiologiikka. Deliberaatiologiikan on väitetty vahvistuvan toisaalta päätöksenteon julkisuuden ja tilivelvollisuuden kautta (Gutmann & Thompson 1996) ja toisaalta osapuolten keskinäisen luottamuksen kasvaessa (McLaver-

ty & Halpin 2008). Nämä keinot edistää demokraattista deliberaatiota ovat siinä mielessä ristiriitaisia, että osapuolten välinen luottamus lisääntyy todennäköisimmin julkisuuden ulkopuolella tapahtuvissa neuvotteluissa. Jotkut deliberatiivisen demokratian teoreetikot ovatkin esittäneet, että deliberatiivisen demokratian ihanteiden mukainen päätöksenteko edellyttää sekä ei-julkisia että julkisia keskustelu- ja päätöksentekofoorumeita (esim. Elster 1998).

Deliberatiivisen demokratian teoreetikkojen piirissä ei kuitenkaan näytä olevan täyttä yksimielisyyttä siitä, pidetäänkö parempana enemmistövaalitapaa ja sen tyypillisenä seurauksena olevaa kaksipuoluejärjestelmää vai suhteellista vaalitapaa ja sen tuottamaa monipuoluejärjestelmää. Suhteellinen vaalitapa näyttäisi mahdollistavan paremmin sen, että eri poliittiset näkökulmat tulevat edustetuiksi poliittisen päätöksenteon areenoilla. Etenkin marginaaliset ryhmät saavat usein äänensä paremmin kuuluviin suhteellisen vaalitavan järjestelmissä (esim. Beitz 1989). Lisäksi koalitionhallitukseen nojautuvissa monipuoluejärjestelmissä korostuu tarve etsiä yhteisymmärrystä yli puoluerajojen, mikä näyttäisi olevan deliberatiivisen demokratian ideaalin mukaista. Kuitenkin kahden valtapuolueen välinen kilpailuasetelma näyttäisi suosivan avointa julkista keskustelua kilpailevien puolueiden välillä. Tämä tehostaa hallitusten tilivelvollisuutta eli velvollisuutta perustella julkisesti tehdyt päätökset. Joissakin monipuoluejärjestelmissä konsensusta etsitään lähinnä eliittien välisissä,

ei-julkisissa neuvotteluissa, joissa demokraattinen tilivelvollisuus ei toteudu.

Ideaalimallin perusteella puolueet näyttäytyvät deliberatiivisen demokratian olennaisena osana. Puolueiden ja deliberatiivisen demokratian suhde ei kuitenkaan ole aivan niin harmoninen kuin edellä esitetty malli antaisi ymmärtää. Puolueperusteiseen edustukselliseen demokratiaan liittyy monia piirteitä, jotka ovat selvästi deliberatiivisen demokratian ihanteiden vastaisia. Toisinaan puoluepolitiikkaa pidetään jopa autonomisten ja tasa-arvoisten yksilöiden välisen keskustelun keskeisenä esteenä. Seuraavassa osiossa käsittelem ensin puolueiden sisäisen deliberaation ongelmia ja tämän jälkeen puolueiden välisen kilpailun ongelmia.

PUOLUEET DELIBERATIIVISEN DEMOKRATIAN ESTEINÄ

Oligarkiset taipumukset ja polarisaatio

Deliberatiivisen demokratian ihanteita seuraten puolueet tulisi muun aktiivisen kansalaisyhteiskunnan ohella nähdä foorumeina, joissa poliittisia mielipiteitä muodostetaan julkisen keskustelun ja harkinnan kautta. Lisäksi puolueilla on keskeinen rooli kansalaisyhteiskunnassa muodostettujen näkemysten välittämisessä edustuksellisen päätöksenteon foorumeille. Tämä näkemys voi kuitenkin perinteisen puoluetutkimuksen näkökulmasta näyttäytyä naiivina. Puoluetutki-

muksessa varmaankin tunnetuimpia yleistyksiä on Michelsin ”oligarkian rautainen laki”, jonka mukaan puolueissa, kuten muissakin organisaatioissa, on vahvasti oligarkiset tendenssit. Tämä ”laki” antaa siis varsin huonon ennusteen puolueiden sisäiselle demokraattiselle keskustelulle. Vallan kasautumisen taustalla on tyypillisesti puoluejohdon pyrkimys toimia strategisesti, esimerkiksi puolueen valta-aseman vahvistamiseksi tai politiikkatavoitteiden saavuttamiseksi. Tällainen strateginen toiminta ei jätä tilaa puolueen tavoitteita tai toimintaa koskevalle avoimelle keskustelulle.

Puolueiden sisäisen demokratian puutetta ei kuitenkaan nähdä ongelmana kaikissa demokratiakäsityksissä. Joidenkin käsitysten mukaan poliittisen päätöksenteon vastuullisuus ja tilivelvollisuus toteutuvat puolueiden välisen kilpailun kautta. Puolueiden sisäinen demokratia voi tästä näkökulmasta jopa haitata niitä mekanismeja, joilla äänestäjien preferenssit muunnetaan hallituspolitiikaksi. (Esim. Strøm 1990; Teorell 1999, 364) Esimerkiksi Schattschneiderin (1942; viittaus Teorell 1999; Beitz 1989, 183) mukaan demokratia löytyy puolueiden väliltä eikä puolueiden sisältä. Schattschneiderin ohjelmallisen kilpailun idean mukaan puolueiden tulee olla identifioitavissa ohjelmiansa perusteella. Tämä antaa äänestäjille vaihtoehtoja vaaleissa sekä mahdollisuuden pitää hallituspuolueita tilivelvollisina. Puoluekilpailua korostavien teorioiden näkökulmasta puolueiden sisäinen demokratia voi olla haitallista, koska se heikentää puolueiden kykyä

---

sitoutua tiettyihin ohjelmiin ja tavoitteisiin. Tämä puolestaan heikentää äänestäjien mahdollisuuksia arvioida puolueita asiaperustein.

Lisäksi puolueiden sisäinen demokraattinen keskustelu voi haitata puolueiden välistä yhteistyötä. Esimerkiksi hallituskoalitiota muodostettaessa ja koalitionhallituksen ohjelmaa laadittaessa puolueet todennäköisesti pyrkivät valtaresurssiensa mukaan saavuttamaan ennalta asetetut politiikkatavoitteensa. Puolueiden välisiin mahdollisiin ristiriitatilanteisiin pyritään löytämään ratkaisuja neuvotteluille ominaisten kompromissien ja lehmänkauppojen avulla; toki toisinaan näiden rinnalla esiintyy myös argumenttien ansioihin keskittyvää deliberatiota. Hallituskoalition puolueiden kansanedustajilta edellytetään tällöin sitoutumista puoluejohtajien neuvottelemaan ohjelmaan ja puoluekurin noudattamista. Koalitionhallituksessa olevien puolueiden sisäinen keskustelu politiikkatavoitteista voidaan kokea jopa haitalliseksi hallitusyhteistyön kannalta, eikä tällaisella keskustelulla pitäisi ainakaan olla vaikutusta puolueen hallituksessa harjoittamaan politiikkaan.

Vallan kasautuminen ja puoluekuri ovat kuitenkin selvästi ongelmia deliberatiivisesta näkökulmasta, jossa puolueiden odotetaan toimivan kansalaisyhteiskunnan ja poliittisen päätöksenteon välillä toimivina julkisen keskustelun foorumeina. Deliberatiivisesta näkökulmasta puolueiden sisäisen demokraattisen keskustelun lisääminen on siis toivottavaa. Toisaalta näkemys siitä, että puolueet voisivat toimia de-

mokraattisen deliberaation foorumeina, voi olla jo lähtökohtaisesti virheellinen. Perinteisessäkin puoluetutkimuksessa on esitetty, että puolueaktiiveilla on taipumusta äärimmäisiin mielipiteisiin. Ajatukselle puolueaktivistien äärimmäisyystaipumuksista voidaan löytää tukea viimeaikaisesta tutkimuksesta, jossa on tutkittu poliittista keskustelua sosiaalipsykologisesta näkökulmasta.

Mainittua kysymystä on käsitellyt Diana C. Mutz kirjassaan ”Hearing the Other Side” (2006). Mutz päätyy empiiristen tutkimustensa perusteella siihen johtopäätökseen, että poliittiset keskustelut eri näkökulmia edustavien ihmisten kanssa voivat itse asiassa vähentää yksilön taipumusta poliittiseen aktiivisuuteen. Näin ollen Mutzin mukaan deliberatiivisessa demokratiassa ihannoitu eri poliittisten näkökulmien kuuleminen voi itse asiassa johtaa poliittiseen passiivisuuteen. Tämä havainto tukee siis ainakin epäsuorasti sitä näkemystä, että puoluepoliittinen aktiivisuus ei ole helposti yhdistettävissä halukkuuteen kuulla ja ymmärtää omista mielipiteistä poikkeavia näkökulmia.

Cass Sunstein (2002) on puolestaan varoittanut mielipiteiden polarisaation riskeistä silloin, kun julkinen keskustelu käydään lähtökohtaisesti samanmielisten ihmisten keskuudessa. Polarisaatio tarkoittaa sitä, että ryhmän mielipiteen mediaani siirtyy keskustelun kuluessa kohti sitä ääripäätä, jota kohti ryhmän mielipiteet olivat alun perin suuntautuneet. Polarisaatiota voi Sunsteinin mukaan tapahtua ennen

---

kaikkea samanmielisten yksilöiden ”enklaaveissa” tapahtuvissa keskusteluissa, koska kaikki asiakysymyksen kannalta olennaiset episteemiset ja normatiiviset näkökulmat eivät tule esille tällaisissa keskusteluissa. Polarisaation taustalla voi olla myös keskustelijoiden pyrkimys korostaa omaa identifioitumistaan ryhmään, mikä saa heidät välttämään ristiriitaisten argumenttien esittämistä suhteessa ryhmässä vallitsevaan käsitykseen.

Koska demokraattisessa deliberaatiossa tulevat kuulluiksi kaikki relevantit näkökulmat, niissä ei pitäisi tapahtua mielipiteiden polarisaatiota. Esimerkiksi deliberatiivisissa kansalaisfoorumeissa ja parlamentaarisisissa keskusteluissa eri näkökulmien kuulluiksi tuleminen varmistetaan, koska niissä osallistujat edustavat eri kansalaisryhmiä ja näiden näkemyksiä. Deliberatiivisten kansalaisfoorumeiden ja parlamenttien keskustelut ovat myös strukturoituneita niin, että erilaisilla mielipiteillä pitäisi olla jokseenkin yhtäläiset mahdollisuudet tulla kuulluiksi keskustelun aikana. Kohdatessaan erilaisia näkökulmia keskustelijat joutuvat arvioimaan kriittisesti omia episteemisiä ja normatiivisia lähtökohtiaan, ja näin ollen arvioimaan uudelleen ja mahdollisesti muuttamaan omia mielipiteitään. Tätä käsitystä tukevat myös eräät deliberatiivisiin kokeiluihin perustuvat empiiriset tutkimukset (esim. Luskin ym. 2002; Setälä ym. 2010).

Mielipiteiden polarisoitumisen taustalla saattaa myös olla Iris Marion Youngin (2000, 53–57) terminologiaa seuraten keskustelun ulkoi-

nen tai sisäinen ekskluusio eli poissulkevuus. Ulkoisella ekskluusiolla tarkoitetaan sitä, että keskustelussa esitetyt argumentit ja evidenssi ovat vinoutuneet, koska kaikki yhteiskunnassa vallitsevat näkökulmat eivät ole edustettuina keskustelussa. Ääritapauksena ulkoisesta ekskluusiosta voidaan pitää Sunsteinin määritelmän mukaista ”enklaaveissa” tapahtuvaa keskustelua. Samanmielisten keskusteluissa ei kuulla niitä vastakkaisia argumentteja, jotka voisivat haastaa ryhmässä vallitsevan mielipiteen. Koska puoluejaon taustalla ovat tietyt yhteiskunnalliset ristiriitaisuudet, puolueet kokoavat jossain suhteessa samanmielisiä yksilöitä. Puolueiden sisäinen keskustelu siis tapahtuu mielipiteiltään jo lähtökohtaisesti samankaltaisten yksilöiden välillä. Tällainen keskustelu ei täytä deliberatiivisessa demokratiassa keskeistä vaatimusta kaikkien olennaisten näkökulmien huomioimisesta. Ulkoinen ekskluusio näyttäisikin olevan puoluepolitiikassa hyvin tyypillinen asetelma, ja sen seurauksena on keskustelun vinoutuminen ja mahdollisesti mielipiteiden polarisaatio.

Toiseksi polarisaatiota voi aiheuttaa myös keskustelun sisäinen ekskluusio, toisin sanoen se, että kaikki näkökulmat eivät tule kuulluiksi keskusteluissa. Sisäisen ekskluusion taustalla voi olla se, että vain tietynlaiset puhutavat katsotaan hyväksyttäviksi. Youngin mukaan sisäisen ekskluusion ongelma on tietyllä tavalla sisäänrakennettu Habermasin käsitykseen deliberatiivisesta demokratiasta, jossa korostetaan argumenttien rationaalisuutta. Rationaalisuuden vaatimus voi

---

suosia esimerkiksi hyvin koulutettujen ja julkiseen argumentaatioon harjaantuneiden yksilöiden näkemyksiä.

Sisäisen eksklusion taustalla voivat myös olla tietyt sosiaalipsykologiset mekanismit, joita toisinaan kutsutaan ryhmäpaineiksi. Ryhmäpainemekanismeista voidaan mainita ensinnäkin konformismi, joka tarkoittaa yksilön tarvetta mukautua ryhmän enemmistön tai joidenkin mielipidejohtajien mielipiteeseen. Myös yksilön pyrkimys korostaa omaa ryhmäidentiteettiään saattaa olla enemmistön ja johtajien myötäilyn taustalla. Toinen ryhmäpaineen mekanismi on niin sanottu deferenssi, joka tarkoittaa joidenkin yksilöiden taipumusta aliarvioida omia mielipiteitään ja myötäillä esimerkiksi paremmin koulutettujen ja ryhmässä paremmassa asemassa olevien yksilöiden mielipiteitä. (Przeworski 1998)

Puolueorganisaation sisäisten keskustelujen muotoja kehittämällä voidaan jossain määrin päästä eroon edellä mainituista ryhmäpaineilmiöistä. Mikäli puolueen sisäisen keskustelun lähtökohdaksi otetaan tietyn ongelman ratkaiseminen tasapuolisessa ja tasa-arvoisessa keskustelussa, puolueiden sisäisten keskustelujen deliberatiivinen taso voi parantua. Myös erilaisten deliberatiivisten foorumeiden käyttöä puolueiden sisällä on suositeltu ja myös kokeiltu (Teorell 1999). Esimerkkinä mainittakoon Kreikan sosialistisen Pasok-puolueen vuonna 2006 Marousi-nimisessä kaupungissa järjestämä deliberatiivinen mielipidetutkimus. Deliberatiivista foorumia käytettiin pohtimaan

paikallispolitiikan kysymyksiä sekä valitsemaan puolueen ehdokas kaupungin pormestariksi. (Fishkin ym. 2008)

Koska puolueiden jäsenistö ei yleensä edusta koko kansalaisyhteiskunnassa vallitsevaa mielipiteiden kirjoa, ensin mainitusta ulkoisen eksklusion ongelmasta ei välttämättä päästä eroon edes puolueiden sisäisen keskustelun formaatteja tai keskustelukulttuuria parantamalla. Puolueiden sisäisen keskustelun vinoutuneisuus ja tästä johtuva taipumus polarisaatioon on ongelmallista ennen kaikkea siksi, että tällainen kehitys voi estää deliberaatiota edustuksellisilla foorumeilla. Mikäli puolueaktivistien mielipiteet ovat polarisoituneita, puoluetta johtavien poliitikkojen pyrkimykset julkisen keskustelun kautta tapahtuvaan sovitteluun saatetaan tulkita heikkouden merkkeinä. Näin puoluedemokratia voi myös muodostua edustuksellisissa päätöksentekofoorumeissa tapahtuvan deliberaation esteeksi.

Toisaalta nyky-yhteiskunnassa puolueiden sisäisen keskustelun vinoutumista voi lievittää poliittisten ongelmien monimutkaistuminen ja se seikka, että poliittiset konfliktit näyttäisivät entistä vähemmän seuraavan perinteisen puoluejaon taustalla olevia ristiriitalinjoja. Esimerkiksi monissa eettisissä tai ympäristöä koskevista kysymyksissä kansalaisten poliittiset mielipiteet eivät välttämättä seuraa perinteistä oikeisto–vasemmisto-jaottelua. Tästä johtuen hyvinkin erilaisia näkökulmia saattaa olla yhä useammin edustettuina myös puolueiden sisäisissä keskusteluissa. Tämä puolestaan edesauttaisi tasapuolista

---

demokraattista deliberaatiota ja vähentäisi mielipiteiden polarisaation riskiä.

Puoluekilpailun strategiat

Äänestyskäyttäytymistä on perinteisesti selitetty puolueidentifikaatiolla ja sen taustalla olevilla sosioekonomisilla tekijöillä. Puolueiden välisten ideologisten erojen on nähty heijastavan yhteiskunnassa vallitsevia intressi- ja arvostusriitoja, jotka on voitu palauttaa eri väestöryhmien, ennen kaikkien eri yhteiskuntaluokkien, välisiin ristiriitoihin. Tämän puolueidentifikaatiota korostavan sosiologisen lähestymistavan rinnalla on toinen, rationaalisen valinnan teoriaan perustuva lähestymistapa (Downs 1957). Tässä lähestymistavassa puolueet kilpailevat äänistä ideologisten ohjelmiansa avulla, ja äänestäjät antavat äänensä ideologisesti lähimpänä olevalle puolueelle. Rationaalisen valinnan teoriaan perustuvassa mallissa puolueet nähdään strategisina toimijoina, joiden tavoitteena on maksimoida vaaleissa saadut äänet. Tässä mallissa äänestäjien poliittiset näkemykset otetaan annettuina, ja puolueet asemoivat itsensä ideologisesti näihin varmistaakseen mahdollisimman laajan kannatuksen. Myös silloin, kun puolueet tuovat poliittiselle asialistalle uusia ristiriitailottuuksia, niiden tavoitteena on ensisijaisesti puolueen saamien äänten maksimointi (esim. Riker 1982).

Yksittäisen äänestäjän vaikutusmahdollisuudet ovat tässä ”downsi-

laisessa” mallissa samankaltaiset kuin kuluttajan markkinoilla; hän valitsee sen vaihtoehdon, joka on eniten hänen preferenssiensä mukainen (Downs 1957). Perinteiseen puoluekilpailumalliin liittyi myös käsitys, jonka mukaan demokratia merkitsee ennen kaikkea vaaleissa toteutuvaa valinnan vapautta. Vastaavasti kuin kuluttajat voivat markkinoilla valita eri tuotteiden välillä, äänestäjät voivat valita puolueiden välillä. Vaalikelpailun ansiosta harjoitettu politiikka heijastaa äänestäjien tai käytännössä äänestäjien enemmistön preferenssejä.

Deliberatiivisen demokratian teorioiden näkökulmasta puolueiden välinen kilpailu nähdään puolestaan diskursiivisena prosessina, jossa sosiaalisia ongelmia määritellään ja niihin etsitään ratkaisuja. Puoluekilpailun odotetaan edistävän demokraattista tilivelvollisuutta siten, että kilpailu kannustaa etenkin hallituspuolueita perustelemaan omat päätöksensä mahdollisimman laajalle äänestäjäjoukolle. Puoluekilpailun tulisi myös kannustaa puolueita ja ehdokkaita kuuntelemaan äänestäjiä. Tämän näkemyksen mukaan puoluekilpailu ei siis merkitse äänestäjille ainoastaan mahdollisuutta valita eri politiikkavaihtoehtojen välillä, vaan myös mahdollisuutta ilmaista omat näkemyksensä puolueille ja ehdokkaille. Hirschmanin (1974) terminologiaa soveltaen voidaan siis väittää, että deliberatiivisen näkemyksen mukaan puolueiden välinen kilpailu ei tarjoa äänestäjille pelkästään rationaalisen valinnan teorian kuvaamia valinnan mahdollisuuksia (*exit*) vaan myös mahdollisuuden saada omat näkökulmansa kuulluiksi (*voice*).

Rationaalisen valinnan teoriaan perustuvan puoluekilpailumallin ongelmana voidaankin pitää sitä, että äänestäjien politiikkapreferenssit nähdään annettuina ja tietyllä tavalla demokraattisen prosessin ulkopuolisina tekijöinä. Tämä käsitys on turhan suppea. Deliberatiivisen demokratian teorioissa tarkastellaan myös sitä prosessia, jossa kansalaisten poliittiset preferenssit muotoutuvat. Tämän näkökulman mukaan kansalaisten poliittisten preferenssien muotoutuminen edellyttää julkista keskustelua, jossa poliittiset ongelmat ja niiden ratkaisuvaihtoehdot määritellään. (Beitz 1989)

Deliberatiivisen demokratian teoretikoista muun muassa Habermas (esim. 1962) on kiinnittänyt huomiota siihen, että puolueiden pyrkimys äänen maksimoimiseen on johtanut sellaisiin poliittisen julkisuuden muotoihin, jotka eivät vastaa deliberatiivisen demokratian ihanteita rakentavasta dialogista toisaalta äänestäjien kesken ja toisaalta äänestäjien ja ehdokkaiden välillä. Näitä ongelmia voidaan pitää yleisemminkin nykymuotoisen edustuksellisen demokratian ongelmina. Downsian teorian mukaan puolueiden tavoitteena on äänen ja vaikutusvallan maksimoiminen. Poliittinen julkisuus on tämän näkemyksen mukaan alisteinen tälle tavoitteelle, ja sitä ohjaa siis strateginen, ei kommunikatiivinen rationaalisuus. Puolueet eivät kuitenkaan pyri maksimoimaan ääniään ainoastaan Schattschneiderin ja Downsian korostaman politiikkaohjelman rakentamisen kautta. Puolueet ja ehdokkaat voivat lähestyä äänestäjiä myös mielikuvien,

eikä politiikan sisältöä koskevien argumenttien kautta. Tämä tilanne luo itse asiassa haasteen deliberatiivisen käsityksen lisäksi myös Schattschneiderin ja Downsin käsityksille puolueiden välisestä kilpailusta, koska näissä kaikissa äänestäjien valinnan ajatellaan perustuvan politiikan sisältöön.

Joidenkin arvioiden mukaan nykyisessä niin sanotussa yleisödemokratiassa poliittiset mielikuvat ovatkin kaikkein tärkein keino äänestäjien suosion kalastelussa (esim. Manin 1997, 193–194). Habermasin varhaisessa teoksessa *Julkisuuden rakennemuutos* (1962) kuvataan julkisuuden ongelmia massademokratiassa. Habermasin teoriassa keskeinen käsite on ”julkinen mielipide”, joka Habermasille tarkoittaa fokusoituneen sekä tasa-arvoisen ja tasapuolisen julkisen keskustelun kautta kehittynyttä poliittista mielipidettä. Habermas (1962, 244) kutsuu ”ei-julkisiksi” sellaisia mielipiteitä, jotka eivät ole perustuneet tällaiselle keskustelulle.

Habermasin kuvaamassa massayhteiskunnassa äänestäjät ovat atomisoituneita yksilöitä, jotka eivät muodosta poliittisia mielipiteitään julkisissa sfääreissä tapahtuvaan kriittiseen argumentaatioon perustuen. Massayhteiskunnassa kansalaisten kyky arvioida politiikan sisältöä koskevia argumentteja jää myös heikoksi. Äänestäjien mielipiteet muodostuvat median kautta välittyvien yksinkertaistettujen viestien ja niihin perustuvien mielikuvien perusteella. Tällaisessa kontekstissa äänen maksimointiin pyrkivät puolueet ja ehdokkaat

tuskin ensisijaisesti panostavat hyvin perusteltuihin argumentteihin. Vaalikilpailusta tulee eräänlainen ”kauneuskilpailu”, jossa painavat hyvät mediataidot ja onnistunut retoriikka. Deliberatiivisen demokratian näkökulmasta keskeistä olisikin kansalaisten kykyjen kehittyminen siten, että poliittiset valinnat perustuisivat politiikan sisältöä koskevien argumenttien kriittiseen ja tasapuoliseen arviointiin.

Massademokratiassa poliittinen kommunikaatio tapahtuu ylhäältä alaspäin joukkotiedotusvälineiden kautta, eikä kansalaisilla ole juurikaan mahdollisuuksia vastata median välittämiin viesteihin. Periaatteessa uusi viestintäteknologia mahdollistaa entistä horisontaalisempia julkisen keskustelun muotoja. Kuitenkaan ei ole itsessään selvää, että esimerkiksi internetin keskustelufoorumit edistävät deliberatiivisen demokratian edellyttämää harkittua ja tasapuolista julkista keskustelua, vaan kenties pikemmin Sunsteinin kuvaamaa ”enklaaveissa” tapahtuvaa keskustelua.

PUOLUEET JA DELIBERATIIVINEN DEMOKRATIA:

KAKSI SKENAARIOTA

Jotkut deliberatiivisen demokratian teoretikot ovat maalailleet hyvinkin myönteisen kuvan puolueista ja niiden välisestä kilpailusta demokraattisen deliberaation edistäjinä. Erityisesti Habermas on korostanut puolueiden roolia kansalaisyhteiskunnassa muodostetun julkisen mielipiteen välittäjänä poliittisen päätöksenteon sfääriin.

Puolueiden sisäistä keskustelua tarvitaan poliittisen agendan määrittelyssä sekä eri asiakysymysten priorisoimiseksi. Lisäksi puoluekilpailun on ajateltu kannustavan puolueita kuuntelemaan kansalaisyhteiskuntaa laajemminkin ja edistävän tilivelvollisuutta, esimerkiksi päätöksentekijöiden tarpeena julkisesti perustella päätöksensä. Viime kädessä puolueiden edustamat näkökulmat punnitaan parlamentaarissa deliberaatioissa.

Toisaalta deliberatiivisessa demokratiassa keskeistä on autonomisten ja tasa-arvoisten yksilöiden välinen keskustelu ja harkinta, ja tietyt puoluepolitiikalle ominaiset piirteet näyttäisivät suorastaan estävän yksilöiden mahdollisuuden käyttää omaa harkintaansa. Puolueiden sisäisen demokraattisen deliberaation mahdollisuudet voivat olla rajallisia sen vuoksi, että puolueen jäsenistö tyypillisesti edustaa vain osaa yhteiskunnassa vallitsevasta mielipiteiden kirjosta. Puolueiden sisäisissä keskusteluissa voi myös esiintyä ryhmäpaineita. Puolueaktivistien mielipiteiden polarisaatio voi edelleen muodostua parlamentaarisen deliberaation esteeksi. Puolueiden välisiä neuvottelutilanteita ohjaa strateginen, ei kommunikatiivinen rationaalisuus. Puoluekuri estää tehokkaasti puolueen sisäisen keskustelun. Myös vaalikiilpailun mahdollisuudet edistää demokraattista deliberaatiota näyttävät rajallisilta. Poliittiset ohjelmat eivät välttämättä ole tärkeintä valuuttaa puolueiden välisessä kilpailussa, vaan keskeisintä näyttävät olevan median välittämät mielikuvat.

Kuten edellä esitetty yhteenveto osoittaa, puolue toiminta näyttää hyvin ristiriitaisilla tavoilla deliberatiivisen demokratiateorian normatiivisesta näkökulmasta. Nämä katsantokannat voidaan tiivistää kahdeksi puolue toimintaa koskeväksi skenaarioksi, joista toisessa puolueet nähdään deliberatiivisen demokratian mahdollistajina ja toisessa sen esteinä. Nämä skenaariot on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1: Puoluepolitiikka deliberatiivisen demokratian näkökulmasta: kaksi skenaariota.

Puoluepolitiikan osa-alue	Puolueet deliberatiivisen demokratian mahdollistajina	Puolueet deliberatiivisen demokratian esteinä
<i>Puolueen sisäinen keskustelu</i>	Puolueiden sisäisessä keskustelussa eri mielipiteitä punnitaan ja arvioidaan; puolueiden sisäisessä keskustelussa välitetään näkökulmia "alhaalta ylös"	Puolueiden sisäinen keskustelu on lähtökohtaisesti vinoutunut, mikä johtaa mielipiteiden polarisaatioon; puolueiden sisäisessä keskustelussa on ryhmäpaineita
<i>Puoluekilpailu</i>	Puoluekilpailu kannustaa puolueita kuuntelemaan kansalaisten mielipiteitä ja nostamaan niitä julkiseen keskusteluun; se mahdollistaa myös hallituspolitiikan "diskursiiviset haasteet"	Puoluekilpailu on strategista toimintaa, jossa puolueet maksimoivat ääniään luomalla myönteisiä mielikuvia; valinta ei perustu poliittisten argumenttien tasapuoliseen arviointiin
<i>Edustuksellinen päätöksenteko</i>	Edustukselliset päätöksentekelimet toimivat keskustelufoorumina, joissa pyritään kaikkien osapuolten hyväksyttävissä oleviin päätöksiin; päätöksenteon julkisuus ja tilivelvollisuus lievittävät taipumuksia strategiseen toimintaan	Edustuksellinen päätöksenteko perustuu kompromisseihin ja lehmänkaappoihin; puolue-eliittien tekemät sopimukset sitovat kansanedustajia (puoluekuri) sekä estävät puolueen sisäisen keskustelun

Negatiivisen skenaarion osoittamista puoluepolitiikan kipupisteistä huolimatta demokratia ja myös deliberatiivinen demokratia näyttävät kuitenkin tarvitsevan puolueita. Vaikka deliberatiivisen demokratian teoreetikot ovatkin tutkineet demokraattisia innovaatioita, erityisesti erilaisia deliberatiivisia kansalaisfoorumeita, niin ajatuksena näyttää olevan, että nämä täydentäisivät, eivät korvaisi perinteistä puolueperusteista edustuksellista demokratiaa. Deliberatiivisia kansalaisfoorumeita voitaisiin käyttää esimerkiksi teknisesti monimutkaisissa asiakysymyksissä, joissa harkitun mielipiteen muodostaminen on vaikeaa kansalaisille sekä heidän edustajilleen.

Tällä hetkellä ensimmäisen, myönteisen skenaarion toteutumisen todennäköisyyttä näyttäisivät lisäävän internet sekä viestinnän muut uudet mahdollisuudet, jotka edesauttavat puolueiden sisäistä horisontaalista keskustelua. Uusi teknologia tarjoaa myös mahdollisuuksia deliberatiivisten kansalaisfoorumien kaltaisille informoiduille ja jäsennellyille keskusteluille. Perinteisen puoluejaon taustalla olevien yhteiskunnallisten ristiriitailottuvuuksien heikkeneminen saattaa sekin osaltaan lisätä puolueiden sisäisen deliberaation mahdollisuuksia ja estää uhkakuvana pidettyä mielipiteiden polarisaatiota. Tosin taloudellisen kasvun hidastuminen ja ympäristöongelmien kasautuminen voivat tulevaisuudessa kärjistää yhteiskunnallisia ristiriitoja ja näin ollen lisätä puoluekentän polarisaation riskiä.

Monikulttuurinen puolue

Monikulttuurisen puolueen ohjelma koostuisi tavalla tai toisella kantaväestön ja maahanmuuttajien välisen kitkan lieventämisestä. Se olisi vastavoima poissulkevan nationalismiin korostamiselle. Agendalla olisivat syrjinnän vähentäminen niin koulussa, työelämässä kuin asunnonhaussakin. *Puolueen ideologiana* olisi siis monikulttuurisuus ja ihmisten välinen tasa-arvo taustasta riippumatta. Tavoitteena olisi saada maahanmuuttajien ja muiden "ei-natiivien" kansalaisten ääni kuuluviin. Puolue voisi ajaa myös kouluihin neutraalimpaa uskontokasvatusta ja monipuolisempaa kulttuurientuntemusopetusta, valtion tukirahojen kasvattamista eri uskontokunnille käytettäväksi vaikkapa kokoontumistilojen rakentamiseen sekä erityisoikeuksia uskonnon tai vakaumuksen perusteella (esimerkiksi asevelvollisuuslakiin). Agendan tulisi kuitenkin olla suppea, jotta asiakysymyksissä päästäisiin yhteisymmärrykseen näin heterogeenisessä ryhmässä.

Sosiaalisen verkoston asettamana rajoitteena on puolueen suuri heterogeenisyys ja hajanaisuus; toisaalta mahdollisuutena on laajahko kannattajakunta, mikäli enemmistö etnisestä väestöstä saadaan jonkinlaisen yhtenäisen agendan taakse. Ehtona tässä on se, etteivät puolueen potentiaaliset kannattajat toimi toisiaan vastaan. Puolueella on mahdollisuus saada tukijoikseen myös kansainvälisyydestä kokemusta omaavia ja eri ihmisryhmien yhtäläisiä oikeuksia ajavia äänestäjiä. Monikulttuurisen puolueen kannattajakunta olisi todella heterogeeninen, mikä tuottaisi luultavasti enemmän ongelmia kuin hyötyjä, kuten vaikeus saada jäsenistö yhtenäisen ohjelman taakse. Mitä huonommin etnisten ryhmien asiat ovat, sen yhtenäisemmäksi ryhmä toiminnaltaan muodostuu. Vastoinkäymiset yhdistävät heterogeenistäkin ryhmää. Monikulttuurinen puolue voi jo itsessään olla väylä harjoittaa ja ylläpitää omaa kulttuuri-identiteettiään. Puolue asettaisi konkreettiseksi tavoitteekseen myös julkisten varojen ohjaamisen oman kielensä ja kulttuurinsa ylläpitoa tukevaan toimintaan, kuten mediaohjelmiin sekä koulu- ja kulttuuriprojekteihin. Toisaalta moninaisuuskin voi tuottaa eheän ja toimintakykyisen puolueen. Yksi esimerkki tästä on useasta vaihtoehtokulttuurin haarasta kehittynyt vihreys, joka varsinkin Saksan liittotasavallassa yhdisti monta erilaista väestöryhmää.

Maantieteellisesti puolue toimisi koko Suomessa sekä mahdollisesti organisoituisi myös EU-tasolla. Maailmanlaajuiset yhteydet voisivat

niinikään tulla kysymykseen. Raskas alueellinen puolueorganisaatio vaikuttaa epätodennäköiseltä kannattajakunnan moninaisuuden vuoksi. Kansalaisyhteiskunnan konteksti, kuten internet ja yhteiset kokoontumiset, olisi luultavasti luontevampi kohtaamispaikka. Luonnollista olisi, että esimerkiksi yhden suuren kaupungin puolueosasto jakaantuisi pienryhmiin kansallisuuksien perusteella, kuten nykyään suurimpien puolueiden osastot jakaantuvat alaosastoihin asuinalueen mukaan. Jako voisi siis helposti muodostua luontaisten sosiaalisten verkostojen ympärille, mutta se saattaisi myös vaikeuttaa puolueen toimintaa mahdollisten vastakkainasettelujen vuoksi.

Politiikan teon paikkoina toimisivat perinteiset demokraattiset instituutiot, kuten eduskunta ja Euroopan parlamentti, sekä edunvalvonta kyseisiin instituutioihin nähden. Välittömämpi ja todennäköisempi politiikan teon paikka on kuitenkin ehkä ruohonjuuritason kansalaisyhteiskunta, ennen kaikkea internet ja jäsenten keskinäiset yhteisöt. Monikulttuurisen puolueen menestyminen kunnallisvaaleissa ei olisi edes kovin yllättävä asia. Kuntataso voisi siis olla ensimmäinen perinteinen vaikuttamisen areena. Puolueen potentiaaliset äänestäjät ovat melko passiivisia äänioikeuden käyttäjiä, mutta naapurin ehdolle asettuminen ja arkielämän yhteiset ongelmat voisivat olla tarpeeksi hyviä kannustimia äänestää.

Suurin este monikulttuuriselle puolueelle on maahanmuuttajaväestön poliittinen passiivisuus ja osalla myös kansalaisuuden puuttuminen. Tietysti myös olemassa olevat puolueet pyrkivät ottamaan maahanmuuttajia mukaan toimintaansa, ja tarjoavat innostuneille mahdollisuuksia päästä eteenpäin. Ja voi olla myös niin, ettei pelkkä ”etninen” tausta riitä puolueen pohjaksi, vaan maahanmuuttajatkin identifioituvat muihin arvoihin.

Tulevaisuudessa selviää, ottavatko olemassa olevat puolueet selkeää kantaa maahanmuuttajien intresseihin, vai syntyykö puoluekenttään todellakin uusi puolue maahanmuuttajille. Jos tällainen puolue syntyisi, synnyttäisi se todennäköisesti vastareaktion myös nationalistisen puolueen. Vaikka etnisten vähemmistöryhmien oloissa löytyy paljonkin kohennettavaa, ei ole kuitenkaan selvää, että nämä intressit kanavoituisivat omaan puolueeseen. Voi myös olla, että perinteiset puolueet onnistuvat värväämään edustavia maahanmuuttajaehdokkaita ja maahanmuuttajien poliittinen kanta pääsee kanavoitumaan tätä kautta, jolloin monikulttuurisille puolueille ei synny tarvetta

Kenen tahansa puolue

”Kenen tahansa puolue” viittaa kenen tahansa mahdollisuuteen perustaa puolue ja toimia yhteiskunnallisesti. Skenaariossa on paljon samoja elementtejä kuin nettipuolueisuudessa, erityisesti koska puoluetyyppin keskeinen mahdollistaja on internet. Puolue syntyisi hyvin samantapaisesti kuin kansalaisjärjestöt, ja kehitys voisikin kulkea kansalaisjärjestön kautta puolueeksi, sillä puoluestatuksen saavuttaminen pelkäästään internetin kautta organisoitumalla ei toistaiseksi ole todennäköistä. Puolueen ideologia voisi kehittyä yhtä asiakysymystä koskevasta kannasta (joka toimisi liikkeen/puolueen alkusysäyksenä) yhä laajempaan tavoitekenttään. Toinen vaihtoehto olisi puolueen perustajan luoma laajempi puolueideologia tai perustajan ajatusmaailma, jolle tämä hakee internetin kautta laajempaa kannatusta.

”Kenen tahansa” puolueen synnyn mahdollistaa nimenomaan jatkuvasti lisääntyvä internetissä tapahtuva vuorovaikutus. Toisin kuin perinteisillä puolueilla, kenen tahansa puolueen fyysinen kohtaaminen on vasta seurausta internetissä tapahtuvalle organisoitumiselle ja aktivoitumiselle. Toinen vaihtoehto on, että pienen aktiiviryhmän toiminta tiettyyn asiakysymykseen liittyen alkaa saada laajempaa kannatusta. Onnistumisen kokemukset ja eräänlaiset ”spektaakkelit” puolueen toiminnassa edistävät tässä tapauksessa organisoitumista.

Kenen tahansa puolueella ei periaatteessa ole maantieteellisiä rajoja. Organisaation pohjautuessa internetiin kenellä tahansa on mahdollisuus perustaa liike tai puolue, ja saada sille kannattajia mistä tahansa maailmankolkasta. Toisaalta moderneihin viestintäyhteyksiin perustuva organisaatio sulkee pois laaja-alaisen kannatuksen maissa, joissa infrastruktuuri on puutteellinen. Näin ollen kenen tahansa puolue on mahdollinen länsimaissa tai maissa, jotka lähitulevaisuudessa saavuttavat riittävän tietoyhteiskunnan tason. Tällä hetkellä ”kenen tahansa” puolueen toiminta voidaan nähdä mahdollisena lähinnä kansallisella tasolla, mutta puolueen vaikutukset ja aatteet voivat levitä laajemmallekin, synnyttäen ehkä toimintaa myös muissa maissa.

Jäsenten sitoutuminen puolueeseen olisi ainakin aluksi löyhää, mutta toiminnan kehittyessä organisaatio voisi tiivistyä. Luultavasti puolueella on pieniä, aktiivisia ja hyvin itsenäisiä paikallisryhmiä, jotka tarpeen tullen pystyvät mobilisoimaan enemmänkin kannattajia esimerkiksi vaaleihin tai mielenilmauksiin. Tällöin tavoitteena on kiinnit-

tää huomio näyttävällä vaalityöllä, hyödyntäen myös populismia; tässä puolueen perustajan persoona on keskeisessä asemassa. Alun perin yhden tai muutaman asiakysymyksen ympärille organisoituneen puolueen kannattajajoukko ja jäsenistö olisi luultavasti melko monimuotoista.

Syntymistapansa mukaisesti kenen tahansa puolue aktivoituisi ensin toimimaan internetin välityksellä, osallistumiskynnyksen ollessa pieni, mutta toiminnan laajetessa uusille alueille myös politiikan teon paikat moninaistuisivat. Toiminta niin valtiosotasella kuin globaalisti olisi todennäköistä, puolueen kaaderien (esim. perustajien) hakiessa kuitenkin jatkuvasti kaikupohjaa jäsenistöltään internetin välityksellä. Kaaderipuolueelle tyypillisesti kenen tahansa puolue jalkautuu reaali-maailmaan nimenomaan vaalien yhteydessä.

Skenaarion ovat laatineet Nuppu Ervasti, Piritta Jokelainen,
Taru Pakkanen ja Juha-Matti Ritvanen.

Ville Pitkänen

VTM, tutkija, Eduskuntatutkimuskeskus,
Turun yliopiston poliittisen historian laitos

PUOLUEIDEN TULEVAISUUS MEDIAMARKKINOILLA

Puolueiden rooliin ja asemaan vaikuttavista tekijöistä yksi liittyy yhteiskunnallisen keskustelun puitteisiin. Vielä 1960- ja 1970-luvuilla puolueet pystyivät hallitsemaan julkisuuttaan esimerkiksi puoluelehdistön avulla. 2000-luvulla taas yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitämisestä vastaavat ensisijaisesti kaupalliset tiedotusvälineet, ja puolueiden mahdollisuudet ohjata julkisuutta ovat heikentyneet aikaisempaan verrattuna olennaisesti. Samanaikaisesti mediajulkisuuden merkitys äänestäjien valinnoissa on kasvanut ja tavallisten kansalaisten käsitys politiikasta ja poliitikoista syntyy yhä selvemmin kaupallisen mediajulkisuuden välityksellä – mediajulkisuuden, jonka toimintalogiikka poikkeaa olennaisella tavalla puolueiden toimintalogiikasta.

Thomas Meyer (2002) on hahmotellut tutkimuksessaan politiikan toimintalogiikan ja median toimintalogiikan välisiä eroja. Ideaalitalanteessa politiikkaan ja poliittisiin prosesseihin kuuluvat olennaisesti perusteellinen harkinta ja laaja poliittinen osallistuminen. Poliittisten prosessien pitkä ajallinen kaari mahdollistaa, että laaja joukko toimijoita pääsee tuomaan tarpeensa ja intressinsä keskusteluun, ja tekee mahdolliseksi erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen punnitsemisen. Tiedotusvälineiden toimintalogiikka on täysin päinvastainen, sillä median ajallinen horisontti on pikemminkin jatkuvasti kaventunut ja sen toimintaa ohjaa internet-aikakaudella pyrkimys tavoittaa nykyhetki. Eilispäivän uutinen on arvoton.

Poliittiseen päätöksentekoon liittyy yhteiskunnallisen keskustelun käyminen abstraktilla tasolla monimutkaisista yhteiskunnallisista teemoista. Tiedotusvälineet puolestaan pyrkivät yksinkertaistamaan ja popularisoimaan yhteiskunnallista keskustelua. Poliittinen päätöksenteko perustuu asiapohjaiseen dialogiin, neuvotteluihin ja kompromisseihin. Median toimintalogiikassa painottuvat asioiden ja poliittisten prosessien sijaan henkilöt, sillä tiedotusvälineet pyrkivät painottamaan yhteiskunnallisen päätöksenteon toiminnallisia elementtejä ja politiikan toimijoiden välisiä ristiriitoja. (Mt.)

On ymmärrettävää, että puolueet ja media toimivat eri tavoin: puolueen ensisijaisena tavoitteena on vaikuttaa yhteiskunnallisiin oloihin ja median tavoitteena on saavuttaa laaja yleisö. Demokratian nä-

---

kökulmasta eräs 2000-luvun haasteista liittyy kuitenkin puolueiden toimintalogiikan ja median toimintalogiikan yhteensovittamiseen. Poliitiikan muuttuessa yhä mediavälitteisemmäksi on tiedotusvälinejulkisuus muuttunut politiikan toimijoiden silmissä halutuksi resurssiksi, ja poliittiset eliitit ovat alkaneet sopeuttaa toimintaansa median toimintalogiikkaan. (Meyer 2002)

Poliitiikan toimijat ovat ryhtyneet ennakoimaan toimintansa saamaa julkisuutta ja erottautumaan julkisuudessa tavalla, joka maksimoi julkisuudesta saatavaa hyötyä. Puolueet paketoivat politiikkansa medialogiikan vaatimalla tavalla ja hyödyntävät toiminnassaan erilaisia markkinointikeinoja. Puolueiden sopeutuessa median toimintalogiikkaan median ja puolueiden ajalliset horisontit alkavat lähestyä toisiaan. Poliittikka muuttuu nopeatempoisemmaksi ja reaktiivisemmaksi. Puoluejohdon merkitys alkaa korostua aikaisempaa voimakkaammin päätöksenteossa. Puolueiden sisäinen ja ulkoinen dialogi ohenee, ja kehityksen seurauksena poliittiseen päätöksentekoon olennaisesti liittyvä perusteellinen harkinta ja laaja poliittinen osallistuminen heikkenevät. (Mt.)

Tarkastelen artikkelissani, millä tavoin muutokset politiikkaan liittyvässä julkisuudessa ovat muokanneet puolueiden toimintatapoja ja yhteiskunnallista roolia. Aloitan kuvailemalla suomalaisessa julkisuudessa tapahtuneita muutoksia.¹ Tarkastelen, millä tavoin tiedotusvälineiden kaupallistuminen on muuttanut politiikan julkisuutta

ja millä tavoin puolueet ovat reagoineet muutoksiin. Kiinnitän huomiota puolueiden julkisuuden hallintaan ja markkinointiin liittyviin keinoihin, ja kehitellen puolueille vaihtoehtoisia politiikan mediaehtoistumiseen liittyviä skenaarioita. Hyödynnän analyysissäni Jennifer Lees-Marshmentin (Lilleker & Lees-Marshment 2005) kehittämää mallia, jossa eritellään puolueiden vaihtoehtoisia markkinointistrategioita.

SUOMALAISEN JULKISUUDEN KAUPALLISTUMINEN

1900-luvun alun Suomessa mielipiteiden tärkeimpinä organisoijina ja julkisen keskustelun ylläpitäjinä olivat puolueet, sosiaaliset luokat, naapurusto ja perhe. Suomalainen lehdistö oli kehittynyt poliittisten liikkeiden ympärille, ja tämä asetelma leimasi julkista keskustelua myös maailmansotien välisen ajan. Julkinen keskustelu oli ideologisesti väritynyttä ja puolueet olivat julkisen asialistan ensisijaisia määrittäjiä.

Alkujaan vahva suomalainen poliittinen lehdistöjärjestelmä alkoi heikentyä toisen maailmansodan jälkeen, ja julkisuuden hallinnointi siirtyi vähitellen aatteellisilta tiedotusvälineiltä sitoutumattomalle ja kaupallisilla markkinoilla toimivalle medialle (Pernaa 2007, 104–105). Kehitys liittyi läheisesti puolueiden yhteiskunnallisessa roolissa tapahtuneisiin muutoksiin, jotka vahvistuivat vuosikymmen vuosikymmeneltä 2000-lukua kohti tultaessa. Perinteiset poliittiset

ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet heikkenivät, puolueiden väliset rajaidat madaltuivat ja kansalaisten kiinnittyminen puolueisiin ohentui.

Tiedonvälityksen professionalisoituminen liittyi Suomessakin yleismaailmallisempaan kehityskulkuun, jossa kaupallistuneet tiedotusvälineet pyrkivät omaksumaan ulkopuolisen tarkkailijan ja kriitikon roolin ja katkaisemaan siteensä valtaapitäviin. Sitouduttiin länsimaisen journalismin perusarvoihin, kuten objektiivisuuteen ja toimittajien autonomiaan. Kehitykseen liittyi myös taloudellista tarkoituksenmukaisuutta, sillä poliittisesta sitoutumisesta alkoi tulla kaupallisilla markkinoilla toimiville sanomalehdille rasite. (Tommila & Salokangas 1998)

Yhä useammista maakunnissa ilmestyvistä puoluelehdistä tuli alueensa niin sanottuja kakkoslehtiä, kun sitoutumattomat sanomalehdet ottivat levikillä mitattuna johtavan tiedotusvälineen aseman. 1970-luvulla kakkoslehtien määrä oli vähentynyt jo olennaisesti, ja toimintaansa jatkaneille puoluepoliittisesti sitoutuneille lehdille oli valtion 1970-luvun alusta lähtien myöntämästä lehdistötuesta tullut elinehto. (Mt.)

Poliittisten äänenkannattajien historian loppuluku kirjoitettiin viimeistään 1990-luvun alussa, kun valtionalouden synkistyessä tukisummat kääntyivät roimaan laskuun. Lehdistötuen väheneminen, lehtikuolemat ja sitoutumattomaksi julistautumiset merkitsivät sitä, että 1990-luvulle tultaessa suomalaista lehdistöä ohjasivat ensisijai-

sesti kaupalliset motiivit. 2000-luvulla poliittisesta lehdistöjärjestelmästä muistuttavat enää sellaiset puolueiden pää-äänenkannattajat kuin Suomenmaa, Uutispäivä Demari ja Kansan Uutiset. Näillä lehdistötuesta riippuvaisilla lehdillä on merkitystä ensisijaisesti poliittisen eliitin sekä puolue- ja järjestöaktiivien sisäisen keskustelun näkökulmasta. (Tommila & Salokangas 1998)

Sähköisen viestinnän puolella aikaisemmin tarkoin säänneltyä toimintaa alettiin 1980-luvun alusta lähtien asteittain vapauttaa kaupallisille yrittäjille. Yleisradion uutismonopoli murtui pitkällisen poliittisen kädenväännön jälkeen syksyllä 1981, kun MTV:n Kymmenen Uutiset sai oman uutisluvan. Seuraava askel otettiin vuonna 1985, kun kaupallisille paikallisradioille myönnettiin toimilupia. Television puolelle perustettiin loppuvuodesta 1986 Yleisradion, MTV:n ja Nokian yhteinen Kolmoskanava. Vuonna 1988 poistettiin MTV:n ajankohtaisohjelmia rajoittanut niin sanottu 24 tunnin sääntö, jonka seurauksena Mainostelevisio sai käsitellä viimeisimmän vuorokauden tapahtumia myös uutislähetysten ulkopuolella. Puoluepoliittisten ohjelmien esittäminen vapautettiin vuonna 1989 ja puolueiden tv-mainonta sallittiin vuonna 1991. (Mt.)

Sähköisen viestinnän sääntelypolitiikan ja muilla sektoreilla avoimen mediatalouden yhteensovittaminen alkoi 1990-luvulla käydä yhä vaikeammaksi, ja vuonna 1993 Mainostelevisio sai oman valtakunnallisen kanavansa (Lyytinen 2006, 121–170; Salokangas 1996,

393–438). Neloskanava aloitti toimintansa vuonna 1997. Sähköisen viestinnän sääntelyn keventäminen seuraili kansainvälisiä kehityskulkuja ja erityisesti Yhdysvalloissa vahvan jalansijan saanutta liberaalia mediateoriaa. Tämän ajattelun mukaan median vahtikoira-rooli vahvistuu ankkuroimalla tiedotusvälineet vapaaseen markkinatalouteen. Katkaisemalla median kytkökset valtioon se voi vapaasti suorittaa tärkeää yhteiskunnallista valvontatehtäväänsä. (Curran 2000, 121)

Aiemman sähköisen uutistarjonnan monopolin Ylen rinnalle on noussut 20–30 vuoden aikana lukuisia vaihtoehtoisia palveluntarjoajia. Erityisesti internetin yleistyminen on muuttanut kansalaisten mediakulutustottumuksia monin tavoin, ja kehityksen seurauksena julkisuus on alkanut eriytyä yhä voimakkaammin erilaisiin osajulkisuuksiin. Ei ole enää tilannetta, jossa yksi ja sama viesti tavoittaa koko yleisön. Kehitystä sähköisellä puolella kuvaavat hyvin Ylen uutislähetysten katsojamäärissä tapahtuneet muutokset. 1970-luvulla Yleisradion pääuutislähetysten ääreen kokoontui säännöllisesti yli kaksi miljoonaa katsojaa. (Pernaa 2009) Ylen televisiouutiset kuuluvat 2000-luvullakin katsotuimpiin televisio-ohjelmiin, mutta esimerkiksi syksyllä 2009 sen ääreen kokoontui enää keskimäärin 600 000 – 700 000 katsojaa. (Finnpanel 2009) Kriitikkojen mukaan yleisöjen sirpaloituminen voi pahimmassa tapauksessa merkitä julkisuuden jakautumista intressi- ja makuryhmien osajulkisuuksiksi, joissa mo-

niarvoisen keskustelun sijaan vahvistetaan kuppikuntaisia ennakkokäsityksiä ja ennakkoluuloja. (Sunstein 2002, 51–89; Turow 1997, 199)

Tiedotusvälineiden kytkökset puolueisiin ovat suurelta osin katkenneet ja puolueiden mahdollisuudet ohjata tai kontrolloida julkisuutta ovat heikentyneet merkittävästi. Julkisen keskustelun tärkeimpiä ylläpitäjiä ovat poliittisesti sitoutumattomat maakuntalehdet, iltapäivälehdet, aikakauslehdet sekä kotimaiset valtakunnalliset televisio-kanavat, joilla on omaa uutistoimintaansa. Lukuun ottamatta Yleisradiota, suomalaisen julkisuuden ylläpitämisestä vastaavat kaupalliset toimijat. Edes internet ei ole toistaiseksi heikentänyt perinteisten tiedotusvälineiden asemaa, sillä perinteisten tiedotusvälineiden portaalit ovat suosittuja myös verkossa. (TNS Gallup 2009)

MEDIALOGIIKKA JA POLITIIKAN JULKISUUS

Mitä suomalaisessa mediamaisemassa tapahtunut kehitys on merkinnyt julkisen yhteiskunnallisen keskustelun näkökulmasta? Tiedonvälityksen irtautuminen aatteellisista kytköksistä on johtanut siihen, että tiedotusvälineiden välittämästä informaatiosta on tullut neutraalimpaa, eikä esimerkiksi lähteitä valita etukäteen poliittisten sitoumusten perusteella. Julkisuudessa on lähtökohtaisesti aikaisempaa enemmän tilaa mielipiteiden vapaalle esiintulolle. Tästä huolimatta myös kaupallisissa tiedotusvälineissä tapahtuvaan keskusteluun liittyy run-

---

saasti rajoittavia tekijöitä, eikä kehitys ole kaikilta osin merkinnyt aikaisempaa moniarvoisempaa julkisuutta.

Kaupallisessa toimintaympäristössä operoivien tiedotusvälineiden täytyy jatkuvasti tasapainoilla kahden erilaisen roolin – yhteiskunnallisen ja kaupallisen – välillä. Tiedotusvälineiden yhteiskunnallisen roolin ytimenä on ylevä ajatus mediasta yhtenä demokratian kulmakivistä. Tiedotusvälineille on katsottu kuuluvan tärkeitä tehtäviä, kuten tasapuolisen tiedon välittäminen, informoidun kansalaiskeskustelun järjestäminen ja ylläpitäminen sekä valtaapitävien valvominen. Myös journalistin ohjeissa puhutaan journalistin ensisijaisesta vastuusta yleisölleen ja yleisön oikeudesta tietää yhteiskunnallisista asioista. Poliittisesti sitoutumattomien tiedotusvälineiden onkin katsottu terävöittäneen suhtautumistaan politiikan toimijoihin, ja toimittajien suhtautuminen valtaapitäviä kohtaan on muuttunut aikaisempaa kriittisemmäksi. (Aula 1991; Pernaa & Railo 2006)

Toisaalta kaupallisten tiedotusvälineiden on ennen kaikkea tuotettava tulosta omistajilleen, joten median yhteiskunnallinen tehtävä on käytännössä alisteinen taloudelliselle menestymiselle. Tästä näkökulmasta kansalainen muuttuu median silmissä kuluttajaksi ja mediasisältöjä aletaan tuottaa yhä enemmän kansalaisten mieltymysten mukaisesti. Kuluttajien mieltymykset ohjaavat julkisuutta kevyempään ja viihteellisempään suuntaan, ja samalla myös yhteiskunnallinen keskustelu muuttaa muotoaan. Siinä missä 1960- ja 1970-lukujen

politiikan julkisuus keskittyi poliittisiin instituutioihin ja politiikan julkisuutta tuottivat ensisijaisesti päivälehdet ja Yleisradio, tuottavat iltapäivälehdet, naistenlehdet ja esimerkiksi television viihdeohjelmat 2000-luvulla omaa viihteellisempää politiikan julkisuuttaan, jonka painopiste on asiasisältöjen sijaan henkilöissä ja politiikasta syntyvissä mielikuvissa. Poliitiikan ja viihteen välinen – aikaisemmin hyvin selkeä – raja-aita on hämärtynt. (Pernaa & Railo 2006)

Kaupalliset paineet ovat pakottaneet myös vakavammat mediatoumijat kopioimaan populaarimpien julkaisujen esitystapoja ja aihevalintoja. Kaikki mediatoumteet ovat läpäisseet saman uutiskriteerien seulan, minkä seurauksena mediassa painottuvat tietynlaiset uutiset. Tapahtuman uutisarvoa nostavat esimerkiksi lyhyt ajallinen kesto, läheisyys yleisöön sekä yllätysarvo. Median esitykset taipuvat luontevammin kuvailemaan toimintaa kuin prosesseja. Hyvä uutinen on mieluummin yksinkertainen ja visuaalinen kuin moniselitteinen ja abstrakti. Visuaalisuudella voidaan viitata uutiskuvien lisäksi myös kuvailevaan kielenkäyttöön. Toisin kuin politiikan toimintalogiikassa, median logiikassa ajankohtaisuus on avainsana ja pyrkimyksenä on siirtyminen kohti reaaliaikaisuutta. Mediatoumteiden onkin sanottu menettävän arvonsa välittömästi kun nykyhetki painuu menneisyyteen (Street 2001; Meyer 2002).

Kaupallisten tiedotusvälineiden toimintalogiikka voi siis rajoittaa mielipiteiden moninaisuutta monin tavoin. Kaupallisten tiedotusväli-

---

neiden tuottamaa julkisuutta onkin kritisoitu muun muassa viihteellis-
tymisestä, seksualisoitumisesta, väkivaltaistumisesta, journalistisen
laadun heikentymisestä ja huonon maun lisääntymisestä. Lisäksi tie-
dotusvälineitä on arvosteltu niiden pakkomielteestä henkilötarinoihin
ja elämäntyylijuuttuihin. Tiedotusvälineiden kiinnittäessä huomionsa
yhä useammin esimerkiksi laihduttamiseen, seksiin tai kuuluisuuksiin,
on vaarana, että vakavammat yhteiskunnalliset aiheet jäävät vähemmälle
huomiolle. (Nieminen, Aslama & Pantti 2005, 32–33)

Tiedotusvälineiden sisäinen toimintalogiikka heijastuu luonnollisesti
myös politiikan julkisuuteen; median tavoissa välittää politiikkaan liit-
tyvää informaatiota on paljon säännönmukaisuuksia. Poliittisen teeman
yhteiskunnallinen merkittävyys tai poliitikon näkemys asian tärkeydes-
tä ei riitä nostamaan aihetta median agendalle, vaan 2000-luvulla myös
politiikan aiheiden täytyy pystyä herättämään yleisön mielenkiinto.
Vaikka tämä lähtökohta tuntuukin nykypäivän näkökulmasta itsestään
selvältä, on muutos aikaisempaan merkittävä. Vielä 1960- ja jossain
määrin 1970-luvulla puolueisiin ja eduskuntaan liittyvällä tiedolla oli
tietty statusarvo, joka antoi sille etulyöntiaseman suhteessa muuhun
informaatioon. Esimerkiksi täysistunnoista raportointi oli olennainen
osa median yhteiskunnallista tehtävää. (Ks. esim. Perna 2007, 37, 62)
2000-luvulla politiikka on yksi elämänaalue muiden joukossa, ja se jou-
tuu kamppailemaan tasapäisesti julkisuudesta toisten aiheiden kanssa.
Silloin kun politiikka ylittää uutiskynnyksen, kiinnittyy tiedotus-

välineiden huomio puolueiden kilpailuasetelmiin, poliitikkojen persoonin ja henkilöiden välisiin vastakkainasetteluihin. Myös poliitikkojen yksityiselämää koskevia moraalisia ja eettisiä kysymyksiä käsitellään lähes kaikissa tiedotusvälineissä. Lisäksi tiedotusvälineet seuraavat rutiininomaisesti valtiollisten elinten toimintaa, ja tietyt ministerit ja puoluejohtajat saavat viestinsä julkisuuteen niin halutesaan. Esimerkiksi pääministerin tai valtiovarainministerin toiminta ylittää lähes poikkeuksetta uutiskynnyksen. Rivikansanedustajalle on puolestaan huomattavasti vaikeampaa läpäistä median seulaa. Tiedotusvälineet ovat siis vähintään yhtä kiinnostuneita siitä kuka sanoo kuin siitä mitä sanotaan. Lisäksi viihteellistynyt politiikan julkisuus nostaa otsikoihin poliitikkoja, jotka ovat profiloituneet julkisuudessa pääasiallisesti yksityiselämänsä kautta.

PUOLUEET SOPEUTUVAT MEDIAN TOIMINTALOGIIKKAAN

Puolueiden näkökulmasta tiedotusvälineiden toimintatavat muuttuvat yhä merkityksellisemmiksi aikana, jolloin kansalaisten ja puolueiden välisestä kanssakäymisestä vastaavat ensisijaisesti tiedotusvälineet. Poliitiikan muuttuessa jatkuvasti mediavälitteisemmäksi myös puolueet ja poliitikot ovat alkaneet sopeuttaa omaa toimintaansa median toimintatapoihin ja toimintalogiikkaan.

Julkisuuden hallinta ja politiikan toimijoiden pyrkimykset kontrolloida julkisuutta ovat kuuluneet politiikkaan jo useita vuosikymme-

---

niä, mutta erityisesti 1990- ja 2000-luvuilla puolueet ovat alkaneet kiinnittää yhä enemmän huomiota viestintään liittyviin kysymyksiin. Brian McNairin (1995, 114–134) mukaan puolueet hyödyntävät viestinnässään useita erilaisia keinoja, joilla pyritään vaikuttamaan sekä puolueen julkisuuskuvaan että politiikan julkiseen agendaan, niin käsiteltävien aiheiden kuin tulkintojen osalta. McNair jakaa puolueiden viestinnälliset keinot viiteen kategoriaan: mediahallintaan, imagon rakennukseen, poliittiseen markkinointiin, organisaation sisäiseen viestintään sekä tiedon hallintaan.

Mediahallinnalla viitataan keinoihin, joilla puolueet pyrkivät sopeuttamaan oman toimintansa median toimintalogiikkaan. Puolueet suunnittelevat ulostulonsa julkisuuteen siten, että ne vastaavat median tarpeisiin. Puolueet esimerkiksi huomioivat tiedotusvälineiden visuaalisia tarpeita luomalla julkisiin tilaisuuksiinsa puitteet, jotka tarjoavat medialle runsaasti värikästä ja puolueen näkökulmasta myönteistä kuva-aineistoa. Imagon rakennuksella viitataan poliitikojen tapaan pyrkiä muokkaamaan julkista kuvaansa esimerkiksi puhe- ja esiintymistapoja hiomalla sekä korostamalla omaa persoonaansa julkisuudessa. Sisäisellä viestinnällä tarkoitetaan puolueorganisaatioiden sisäistä viestintää, jonka tavoitteena on tiedonkulun parantaminen, toiminnan koordinoiminen ja palautteen kerääminen. Poliittisella markkinoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi mainontaa. Tiedon hallinnoinnilla viitataan politiikan toimijoiden pyrkimykseen tuo-

da julkiseen keskusteluun omasta näkökulmastaan myönteisiä asioita ja toisaalta pyrkimystä estää kielteisten asioiden tuleminen julkisuuteen. (Mt.)

Millä tavoin puolueiden julkisuuden hallinta ja sopeutuminen median toimintatapoihin sitten näkyy käytännössä? Tiedotusvälineet painottavat poliitikkoihin liittyvissä analyyseissaan poliitikkojen imagoja, heidän välittämiään vaikutelmia ja ulkoista olemusta. Siinä missä aiemmin poliitikon vahvuudet kumpusivat ensisijaisesti kokemuksesta ja asiantuntemuksesta, ovat 2000-luvun vahvuuksiksi nousseet mediataidot, poliitikon persoonan vetovoimaisuus ja julkinen tunnettuus. Tiedotusvälineet siis asettavat poliitikoille uudenlaisia odotuksia. Ei liene sattumaa, että 2000-luvulla sekä kokoomus, RKP, SDP, vihreät että vasemmistoliitto ovat valinneet puheenjohtajakseen alle neljäkymmentävuotiaat tuoreet kasvot.²

2000-luvulla puheenjohtajien tehtävänä ei ole pelkästään johtaa puolueen poliittisten linjausten määrittelyä, vaan edustaa persoonallaan puolueen arvomaailmaa ja vaikuttaa puolueesta syntyviin mielikuviin. Puolueiden johdossa tapahtuneisiin sukupolvenvaihdoksiin onkin liitettävissä julkisuuden hallintaan liittyvä strateginen ulottuvuus. Kasvonsa uudistava puolue osoittaa katsovansa tulevaisuuteen, ja mediassa edukseen esiintyvä johtaja kirkastaa koko puolueen imagoa. Myös johtavien poliitikkojen sukupuoleen on liittynyt viimeistään 1990-luvulta lähtien voimakas imagollinen lataus, ja erityisesti nai-

---

sen valintaa puolueiden johtotehtäviin on pidetty imagollisesti järkevänä siirtona.

Sama trendi on nähtävissä myös niin sanottujen julkkisehdokkaiden kohdalla. Tiedotusvälineiden logiikan mukaisesti henkilöt nousevat usein asiakysymyksiä näkyvämpään rooliin ja median mielenkiinto kohdistuu poliitikkojen persooniin ja imagoihin (Meyer 2002). Mediavälitteisen politiikan aikakaudella on puolueiden näkökulmasta rationaalista pyrkiä vastaamaan median asettamiin odotuksiin ja ottaa ehdokkaiksi kiinnostavia persoonia, jotka ovat tulleet kansalaisille tutuiksi esimerkiksi populaarikulttuurin välityksellä. Julkkisehdokkaita saatetaan kritisoida, mutta käytäntö on todistanut, että kriitistä huolimatta julkkisehdokkaat ovat keränneet puolueille runsaasti ääniä. (Niemi 2007, 151–173)

Poliitikkojen ”julkiskehitystä” ovat ruokkineet myös aktiivipoliitikot, jotka esiintyvät toistuvasti eri tiedotusvälineiden viihteellisemmissä ja yksityisen ja julkisen rajoja koettelevissa formaateissa. Yhä useammin naistenlehden kantta koristaa tyylikäs poliitikko, joka esittelee harrastustaan, kertoo parisuhteestaan sekä jakaa yleisön kanssa ilonsa ja surunsa. Television viihdeohjelmat puolestaan tarjoavat poliitikoille runsaasti positiivista ja ennen kaikkea ilmaista julkisuutta, josta vain harvalla on varaa kieltäytyä. (Ks. esim. Isotalus 1998, 242–245)

Puolueiden julkisuuden hallinta ja sopeutuminen medialogiikkaan eivät kuitenkaan näy pelkästään henkilötasolla. Julkisuuden hallin-

nasta ja poliittisesta markkinoinnista on tullut kaikilla osa-alueilla yhä ammattimaisempaa. Mainostoimistot kirkastavat puolueiden ”brändejä”, ja mainonnalla pyritään pikemminkin luomaan puolueista ja poliitikoista välittyviä positiivisia mielikuvia kuin kirkastamaan puolueiden poliittisiä ohjelmia. (Ks. esim. Mykkänen 2007, 75–77) Mielikuvien hyödyntäminen poliittisessa markkinoinnissa ei sinänsä ole uusi ilmiö, mutta 2000-luvulla puolueet käyttävät markkinointiin yhä suurempia taloudellisia panostuksia, samalla kun puolueiden ohjelmalliset julistukset ovat menettäneet merkitystään. Kuvaavaa on, että kansalaisilla on vaikeuksia erottaa suurten puolueiden harjoittamaa politiikkaa toisistaan. Vuonna 2007 toteutetussa Elinkeinoelämän Valtuuskunnan kyselyssä peräti 56 prosenttia suomalaisista koki, ettei hallituspohjassa tapahtuvilla muutoksilla ole merkittävää vaikutusta harjoitettavaan politiikkaan (Haavisto, Kiljunen & Nyberg 2007, 17).

Puolueet teettävät markkinatutkimuksia kansalaisten preferensseistä, ja kärjistäen politiikan markkinat vertautuvat kaupallisiin markkinoihin. Vaaleissa puolueet myyvät samaa tuotetta ja kilpailevat lähinnä siitä, kenen merkki myy parhaiten. Kola maistuu kolalta etiketistä riippumatta, mutta tarttuuko käteen Pepsi vai Kokis riippuu tuotteen brändistä. Puolue, johon kansalaiset liittävät eniten myönteisiä mielikuvia, on vahvoilla politiikan kilpakentillä.

Osuvan ajankuvan mielikuvapolitiikan vaikutuksesta tarjoaa Suo-

---

men Kuvalehden pääkirjoitus syksyltä 2008. Pääkirjoituksessa analysoitiin kuntavaalien lopputulosta, pohdittiin SDP:n vaalitappiota ja puolueen poliittisen viestin selkeytymättömyyttä:

”Mitä nuo [SDP:n] viestit voisivat olla kun kokoomus on jo nappanut työn tekemisen ja tulevaisuuden rakentamisen? Ideologisen päätöksen kokoomus on vaihtanut käytännölliseen ja ihmisläheiseen yksilöllisyyteen.” (Suomen Kuvalehti 44/2008)

Mikäli puolue siis pystyy menestyksekkäästi liittämään itseensä määreet ”työn tekeminen” ja ”tulevaisuuden rakentaminen”, voidaan poliittisen pelikentän nähdä käyvän ahtaaksi muille toimijoille. Kokoomuksen viesti ei ole erityisen konkreettinen yllä olevan pääkirjoitusotteen perusteella, mutta mielikuvien tasolla viestin sisältö on vaikuttava.

SKENAARIOITA PUOLUEMALLEISTA: TUOTEORIENTOITUNUT, MYYNTIORIENTOITUNUT VAI MARKKINAORIENTOITUNUT PUOLUE?

Kuten edellä on kuvattu, suomalaisessa mediamaisemassa tapahtuneiden muutosten seurauksena puolueet ovat olleet kannatusta saavuttaakseen pakotettuja muokkaamaan toimintamallejaan ja sopeutumaan median toimintalogiikkaan. Seuraavaksi hahmottelen puolueille vaihtoehtoisia skenaarioita suhteessa puolueiden valitsemiin markkinointistrategioihin. Analyysin apuna olen käyttänyt Jen-

nifer Lees-Marshmentin (Lilleker & Lees-Marshment 2005, 7–11) jaottelua, jossa puolueet ryhmitellään tuoteorientoituneisiin, myyntiorientoituneisiin sekä markkinaorientoituneisiin puolueisiin.

Tuoteorientoitunut puolue edustaa perinteistä puoluekäsitystä, jossa puolueen taustalla ovat aate ja yhteiskunnallinen ohjelma. Puolue luottaa siihen, että äänestäjäkunta ymmärtää ohjelman arvon ja äänestää sen puolesta. Puolue pyrkii välittämään argumenttinsa äänestäjäkunnalle ja kampanjoi aktiivisesti omien ajatustensa puolesta vaalien alla. Puolue luottaa aatteensa ja esittämiensä argumenttien voimaan. Mikäli puolue saa kannatusta, se lähtee toteuttamaan ohjelmaansa hallituksessa. Tuoteorientoitunut puolue ei ole valmis muuttamaan vakaumustaan, vaikkei saavuttaisikaan kansalaisten tukea vaaleissa. (Mt.)

Myyntiorientoitunut puolue eroaa tuoteorientoituneesta puolueesta siinä, että puolue pyrkii saamaan viestinsä perille hyödyntämällä laajamittaisesti erilaisia markkinoinnin keinoja ja tapoja ohjata julkisuutta. Myös myyntiorientoituneen puolueen taustalla on yhteiskunnallinen vakaumus, eikä puolue ole valmis muuttamaan vakaumustaan äänestäjiä miellyttääkseen. Puolueen toiminta-ajatuksena on kuitenkin markkinoinnin keinoin tehdä ”tuotteestaan” haluttava äänestäjille. Puolue voi hyödyntää työssään markkinatutkimuksen menetelmiä, ja hankkia tietoja siitä, mitkä äänestäjäsegmentit pitävät puolueen ajatuksista ja mitkä eivät, mihin äänestäjäsegmenttiin olisi

---

tarkoituksenmukaisinta kohdistaa markkinointipanostuksia ja mitkä ehdokas- tai puoluevalinnastaan epävarmat äänestäjäryhmät olisivat todennäköisimmin voitettavissa puolueen taakse. (Mt.)

Myyntiorientoitunut puolue pyrkii nostamaan julkiseen keskusteluun näkökulmia, jotka tukevat puolueen imagoa, ja puolestaan vaikenemaan teemoista, joiden voidaan katsoa olevan puolueen näkökulmasta kielteisiä. Talousasioihin profiloitunut puolue korostaa taloudellisia realiteetteja ja pyrkii välttämään keskustelua sosiaalipoliitikasta. Sosiaaliasioihin profiloitunut puolue puolestaan korostaa sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä ja pyrkii välttämään keskustelua talouden reunaehdoista. (Lilleker & Lees-Marshment 2005, 7–11)

Kolmas puoluetyyppi Lees-Marshmentin mallissa on markkinaorientoitunut puolue. Myynti- ja markkinaorientoituneiden puolueiden toimintatavoissa on paljon yhtäläisyyksiä, mutta toisaalta niiden päämäärät eroavat toisistaan olennaisesti. Siinä missä myyntiorientoitunut puolue pyrkii vaikuttamaan kansalaisten yhteiskunnallisiin mielipiteisiin, lähtee markkinaorientoitunut puolue liikkeelle kansalaisten odotuksista, kääntäen näin pääläelleen perinteisen ajattelutavan. Myyntiorientoituneen (sekä tuoteorientoituneen) puolueen toiminnan taustalla on aatteellinen ja ohjelmallinen vakaumus, kun taas markkinaorientoitunut puolue pyrkii tunnistamaan äänestäjäkunnan huolenaiheita sekä tärkeinä pitämiä asioita ja laatimaan ohjelmansa siten, että se vastaa kansalaisten tarpeisiin. (Mt.)

Markkinamallissa kansalaisille on tarjolla uudenlainen politiikan kuluttajan rooli, kun puolueiden lähtökohtana on kartoittaa äänestäjien mieltymyksiä ja valmistella sekä ohjelmatuote, markkinointi että lopullinen politiikkaohjelma kansalaisten mieltymysten mukaisesti. Markkinointipuolue nostaa agendalle kansalaisten tärkeinä pitämiä yhteiskunnallisia teemoja, hyödyntää viimeisimpiä markkinointisovelluksia kirkastaakseen sanomansa ja pyrkii lopulta vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla kuluttajakansalaisen toiveisiin. Puolueen toimintaa ei ohjaa ideologia, eikä sen pyrkimyksenä näin ollen ole vaikuttaa äänestäjien yhteiskunnallisiin mielipiteisiin. Markkinoinnissaan puolue on kaikkein vapain, sillä sen viestintää ei rajoita aatteellinen painolasti. (Mt.)

Yksikään edellä esitellyistä puoluetypeistä ei sellaisenaan vastaa suomalaista poliittista todellisuutta, mutta niitä voidaan hyödyntää arvioitaessa puolueisiin liittyviä skenaarioita. Mihin suomalaiset puolueet sijoittuisivat edellä kuvatussa mallissa? Suomalaiset puolueet ovat edelleen yhdistettävissä aatteellisiin taustoihinsa, joten niistä on löydettävissä piirteitä tuoteorientoituneesta puolueesta. Puolueiden voidaan katsoa olevan sitoutuneita tiettyihin arvoperustoihin, joiden uskotaan saavan vastakaikua omien kannattajien keskuudesta ja jotka ohjaavat puolueiden ohjelmallista toimintaa. SDP painottaa edelleen poliittisissa ohjelmissaan solidaarisuutta ja työväen asiaa, keskustan toiminnassa maakuntauuttavuus on edelleen näkyvästi

esillä ja kokoomuksen toiminnan ydinarvoja ovat edelleen yrittäjäyys sekä kansalaisten oikeus ja velvollisuus päättää omasta elämästään.

Toisaalta erityisesti eduskuntapuolueiden näkökulmasta tuoteorientoituneen puolueen toiminnalliset lähtökohdat vaikuttavat heikoilta. Poliitiikka on 2000-luvulla voimakkaan mediavälitteistä ja julkisuudessa syntyvillä tulkinnoilla politiikasta voi olla suurta vaikutusta puolueiden kannatukseen. Tuoteorientoituneen puolueen mahdollisuudet ohjata julkista keskustelua ja osallistua siihen ovat heikomat kuin markkinaosaamista hyödyntävillä puolueilla. Näin ollen tuoteorientoitunut puolue antaa vapaaehtoisesti kilpailuedun myynti- ja markkinaorientoituneille puolueille.

Tuoteorientoitunut puolue ei pääse osallistumaan täysipainoisesti oman politiikkaohjelmansa julkiseen määrittelyyn, sillä määrittelyn tekevät toimittajat sekä kilpailevat puolueet, jotka osaavat operoida mediavälitteisillä politiikan foorumeilla ja hyödyntää toiminnassaan median toimintalogiikkaa. Tiedotusvälinejulkisuuden toimintalogiikkaan sopeutuneilla puolueilla on runsaasti sellaista tulkinnallista valtaa mitä tuoteorientoituneella puolueella ei ole. Tuoteorientoituneen puolueen viesti ei tavoita kansalaisia puolueen toivomalla tavalla. Tätä taustaa vasten tuoteorientoituneen toimintamallin, jossa painotetaan politiikan asiasisältöjä ilman markkinointi- ja julkisuuden hallintaan liittyvää osaamista, voidaan ennustaa heikkenevän tulevaisuudessa.

Toisaalta uudet poliittiset liikkeet ja pienet puolueet voivat kenties tulevaisuudessakin tehdä politiikkaa niin sanotusti asiat edellä. Siinä missä suuret, asemansa vakiinnuttaneet puolueet pyrkivät palvelemaan laajoja kansanjoukkoja, pystyvät pienemmät toimijat keskittymään kapeampiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Pienemmät puolueet tai yhden asian liikkeet voivat pyrkiä tavoittamaan rajatumpia kannattajasegmenttejä, jolloin ne voivat pitää viestintänsä asiapainotteisena. Koska pienempien liikkeiden ei tarvitse miellyttää niin laajoja joukkoja kuin suurempien puolueiden, ne voivat tehdä myös voimakkaitakin ristiriitoja herättäviä aloitteita, ja toisaalta pitäytyä ottamasta kantaa yhteiskunnallisiin teemoihin, jotka eivät ole niiden kannattajien kannalta keskeisiä.

Hyvä esimerkki tuoteorientoituneesta puolueesta on syksyllä 2009 Suomen puolerekisteriin lisätty Piraattipuolue. Sen poliittinen ohjelma liittyy kapeasti tietoyhteiskuntaan, eikä puolue pyrikään määrittelemään kantaansa esimerkiksi tulonjakoon liittyvissä kysymyksissä. Puolueella ei ole tarvetta, eikä toisaalta resurssjakaan osallistua markkinaorientoituneeseen kampanjointiin. Sen tavoitteena on lähinnä vakiinnuttaa asemansa puoluekentässä. Puolue ei ole suurten puolueiden tavoin riippuvainen perinteisestä tiedotusvälinejulkisuudesta, vaan sen ensisijaisena viestintä- ja markkinointikanavana toimii internet.

PUOLUEEN KOKO JA TAVOITTEET MÄÄRITTÄVÄT PUOLUEEN SUHDETTA MARKKINOINTIIN

Vaikuttaa varsin todennäköiseltä, että tulevaisuudessa uusien puolueiden vakiinnuttaessa asemansa ja saavuttaessaan laajempaa kannatusta, niiden on sopeuduttava markkinalogiikkaan kannatuksensa varmistukseksi. Tällä tavoin puolueen koko ja tavoitteet määrittävät suurelta osin sen suhdetta markkinointiin. Yksikään asemansa vakiinnuttanut puolue ei voi luottaa siihen, että oman poliittisen ohjelman saattaminen kansalaisten tietoisuuteen riittäisi takaamaan menestyksen vaaleissa. Historiallisesta esimerkistä käy vihreä liike, joka organisoitui puolueeksi 1980-luvun lopulla. Vuonna 1988 puolurekisteriin merkitty Vihreä liitto oli toimintansa alkuaikoina tuoteorientoitunut yhden asian liike, mutta parlamentaarisen vastuun myötä puolueesta kehittyi nopeasti yleispuolue, joka alkoi hyödyntää markkinoinnissaan myyntiorientoituneen puolueen toimintatapoja.

Kehitys näyttäisikin johtavan siihen, että mitä suuremmasta puolueesta on kyse ja mitä paremmat taloudelliset resurssit puolueella on käytössään, sitä todennäköisimmin puolue toimii myynti- ja markkinaorientoituneen puolueen tavoin. Erityisesti eduskuntapuolueet ovat julkisuusstrategioissaan jo nyt voimakkaan myyntiorientoituneita, ja kehityksen voidaan arvioida vahvistuvan tulevaisuudessa. Asemansa vakiinnuttaneet puolueet sopeutuvat median toimintalogiikkaan

ja alkavat hyödyntää laaja-alaisesti erilaisia julkisuudenhallintakeinoja imagonrakennuksesta poliittiseen markkinointiin. Kaupallisten tuotteiden tavoin myös puolueiden markkinoinnissa itse tuotetta tärkeämmäksi tekijäksi nousevat tuotteesta välittyvät mielikuvat.

Viime vuosikymmenien yhteiskunnallinen kehitys viittaa myös siihen, että tulevaisuudessa erityisesti eduskuntapuolueet irtautuvat yhä selvemmin tuoteorientoituneen puolueen lähtökohdista. Suomen EU-jäsenyys ja talouden globalisaatio ovat kaventaneet merkittävästi kansallisen politiikan toimintamahdollisuuksia. Poliitiikan kansainvälistymisen lisäksi on ideologioiden heikentyminen johtanut tilanteeseen, jossa politiikan peruskysymyksistä vallitsee erityisesti suurten puolueiden välillä yksimielisyys.

Puolueiden markkinoinnissa ohjelmalliset painotukset ovat jatkuvasti heikentyneet ja puolueet ovat pikemminkin pyrkineet hämärtämään tai uudelleen määrittelemään aatteellisia lähtökohtiaan (Mykkänen 2007). Puolueiden keskuudessa lisääntynyt markkinaosaaminen kiinnittää niiden huomion erilaisiin äänestäjäsegmentteihin, jolloin kansalaiset muuttuvat myös puolueiden näkökulmista kuluttajiksi, joille yritetään myydä omaa tuotetta. Poliittiset asiakysymykset ovat edelleen puoluetoinnin ytimessä, mutta puolueiden ja poliitikkojen julkinen toiminta painottaa yhä useammin politiikan mielikuvia kuin asiaperusteista debattia.

Markkinaorientoitunut puolue tuntuu Suomen oloihin kaikkein vie-

---

raimmalta, sillä kuten sanottu, suomalaisten puolueiden historialliset ja aatteelliset taustat määrittävät edelleen puolueiden arvomaailmaa ja poliittisia ohjelmia. Myös vaikuttaminen äänestäjien yhteiskunnallisiin mielipiteisiin on edelleen keskeistä puolueille. Näin ollen puhtaasti markkinaorientoituneen puolueen syntymistä voidaan pitää epätodennäköisenä.

Toisaalta suomalaiset puolueet seuraavat tarkasti julkisen mielipiteen kehittymistä, ja tiettyjen poliittisten asiakysymysten kohdalla puolueet välttävät ottamasta julkisuudessa kantoja, jotka ovat voimakkaasti ristiriidassa julkisen mielipiteen kanssa. 2000-luvulla poliittista varovaisuutta on liittynyt esimerkiksi kysymykseen Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä. Kansalaismielipidettä seurailevaa tarkoituksenmukaisuutta on ollut havaittavissa myös puolueiden maahanmuuttoon liittyvissä julkisissa kannanotoissa. Puolueiden voidaan siis katsoa omaksuneen markkinaorientoituneen puolueen toimintatapoja tiettyjen asiakysymysten kohdalla.

Puolueiden on kuitenkin tulevaisuudessakin määriteltävä päämääränsä ja arvonsa ollakseen uskottavia toimijoita. Poliitiikan kuluttajien mieltymysten mukaisesti kantaansa vaihtava puolue menettää nopeasti uskottavuutensa ja puolueelle ei voida povata pitkäaikaisempaa menestystä. Markkinaorientoituneen puolueen käytännön ilmenemismuoto voi tulevaisuudessa olla populistipuolue, joka pyrkii saavuttamaan kannatusta kiinnittymällä kansalaisten perustarpeisiin

ja pelkoihin. Puolueen markkinoima poliittinen tuote vetoaa kansalaiseen, mutta viimeistään siinä vaiheessa kun markkinaorientoitunut puolue saavuttaa valta-aseman, se joutuu kohtaamaan poliittisen ohjelmansa käytännön toteuttamiseen liittyvät ongelmat.

PIILOUTUUKO POLITIIKKA?

Siirtyminen tuoteorientoituneista toimintatavoista kohti myynti- ja markkinaorientoituneita toimintatapoja on monilta osin toteutunut suomalaisessa politiikassa. Puolueiden vahvistunut ote markkinoinnissa, julkisuuden hallinnassa ja mielikuvapolitiikassa ei ole toistaiseksi merkinnyt sitä, etteikö julkisuudessa olisi edelleen tilaa asiakysymyksille ja asiapohjaiselle argumentaatiolle. Markkinalogiikan vahvistumiseen liittyy kuitenkin piirteitä, joiden voidaan katsoa heikentävän puolueiden yhteiskunnallista roolia.

Kielteinen puolueiden roolia koskeva skenaario on julkisen politiikan ja harjoitetun politiikan eriytyminen. Vaikka kansallisen politiikan pelitila on kaventunut ja suurista linjoista vallitsee puolueiden keskuudessa yksimielisyys, tehdään eduskunnassa edelleen jokaisen kansalaisen arkea koskettavia suuria päätöksiä. Parlamentaarinen politiikka käsittää yhä ne poliittiset prosessit ja poliittiset päätökset, joilla yhteiskuntaa tosiasiallisesti ohjailaan. Mikäli tiedotusvälineet painottavat enenevässä määrin poliitikkojen persoonia, puolueiden kilpailuasetelmia ja politiikasta syntyviä mielikuvia, niin voidaan ky-

syä, millä foorumilla keskustellaan politiikan asiasisällöistä ja missä poliittiset päätökset saavat perustelunsa.

1990- ja 2000-lukujen kehitys on antanut viitteitä siitä, että suomalaisen poliittisen eliitin keskuudessa tunnetaan suurta epäluuloa julkista keskustelua kohtaan. Anu Kantolan väitöskirjatutkimus suomalaisen poliittisen eliitin asenteista 1990-luvun talouskriisissä vahvistaa ajatusta siitä, että taloudellisen ja poliittisen eliitin suhtautuminen julkiseen keskusteluun on melko kielteinen, ja tällä epäluottamuksella niin mediaa kuin kansalaisiakin kohtaan saattaa olla negatiivisia vaikutuksia. Kun julkinen keskustelu muuttuu eliitin silmissä päätöksentekoa haittaavaksi ja hidastavaksi ilmiöksi, keskustelu alkaa rajoittua yhä pienempiin ja pienempiin sisäpiireihin (Kantola 2002, 291).

Samaa tematiikkaa sivutaan myös Marko Karttusen (2009) tuoreessa väitöskirjatutkimuksessa. Kolmen suurimman puolueen EMU-kantaja tutkinut Karttunen toteaa, että Suomen päätös liittyä EMU:un valmisteltiin erittäin suppeassa piirissä. Silloinen valtiovarainministeri Sauli Niinistö on niin ikään todennut muistelmissaan, että kyseessä oli huippusalainen valmistelu. Karttusen tutkimuksen mukaan puolueet eivät myöskään huomioineet päätöksenteossaan julkista mielipidettä (Karttunen 2009, 163, 172). Julkisen keskustelun tarkoituksena oli ainoastaan vakuuttaa kansalaiset päätöksen oikeellisuudesta.

Vahvistusta tulkinnalle poliittisen eliitin keskusteluhaluttomuudesta

saatiin esimerkiksi keväällä 2007, kun pääministeri Matti Vanhanen arvioi haastattelussa nurin mennyttä lainsäädäntöhanketta. Hallituksen esityksen tarkoituksena oli poistaa suomalaisesta päivähoitojärjestelmästä niin sanottu nollamaksuluokka. Nollamaksuluokkaan kuuluvat pienituloiset henkilöt eivät olleet aikaisemmin joutuneet maksamaan päivähoitomaksuja. Julkisuudessa esitystä kritisoitiin voimakkaasti ja hallitus joutui perääntymään päätöksestään. Nollamaksuluokkaan liittyneen keskustelun jälkimainingeissa uutisoitiin seuraavaa:

”Vaikka Vanhanen toivoo hallitukselta avointa keskustelua, hän ei halua sitä käytävän julkisuudessa keskeneräisistä asioista, koska se tuo vaikeuksia. Joskus on helpompi viedä asioita satamaan matalalla profiililla, eikä se estä aitoa julkista arviointia. Se vaihe aina tulee, kun hallitus tuo esityksensä eduskuntaan.” (Helsingin Sanomat 31.5.2007)

Vanhanen toteaa, että julkiselle debatille on paikkansa eduskunnan täysistunnoissa. Huomionarvoista kuitenkin on, että suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa on 2000-luvulla vahvistunut käytäntö, jonka mukaan hallituskauden alussa kirjoitetut hallitussopimukset sitovat puolueita yhä tiukemmin ja hallituksen rivit pyritään pitämään erityisesti ulospäin mahdollisimman suorina. Enemmistöhallitusten aikana eduskunnassa käytävillä keskusteluilla on harvoin todellista merkitystä päätöksentekoon. Hallituksen esitykset valmistellaan jul-

kisuuden ulottumattomissa, jolloin aikaa keskustelulle ja eri vaihtoehtojen punnitsemiselle jää toisinaan varsin vähän.

Myynti- ja markkinaorientoituneiden puoluemallien vahvistumisen voidaan nähdä edesauttavan kehitystä, jossa puolueiden julkinen politiikka ja harjoitettu politiikka alkavat erkaantua toisistaan. Poliitikkaa tehdään kulisissa, ja julkisuuden hallintaan liittyvää osaamista hyödynnetään mielikuvamarkkinoinnin ohella perustelemaan tehtyjä päätöksiä. Poliittisen eliitin näkökulmasta kehitys tekee päätöksenteosta mutkattomampaa, mutta suuntausta voidaan pitää ongelmallisena puolueorganisaatioiden näkökulmasta. Puolueiden kannalta kielteinen skenaario on, että niiden ensisijaisiksi tehtäviksi jäsenistöineen jää vaalien organisoiminen ja puoluejohdon valitseminen. Puolueiden tosiasialliset mahdollisuudet vaikuttaa politiikan asiiasältöihin heikkenevät poliittisen päätöksenteon siirtyessä asiantuntijaeliitille, joka koostuu johtavista poliitikoista, virkamiehistä sekä työmarkkinajärjestöjen ja elinkeinoelämän johtajista.

LOPUKSI

Suomalaisessa mediamaisemassa tapahtuneet muutokset yhdessä yhteiskunnallisten kehityskulkujen kanssa ovat johtaneet siihen, että puolueiden harjoittama julkisuuden hallinta ja poliittinen markkinointi ovat alkaneet näytellä yhä suurempaa roolia niiden toiminnassa ja viestinnässä. Tiedotusvälineiden tavat käsitellä uutismateriaalia

ja arvottaa politiikkaa ovat muuttuneet, ja puolueet ovat sopeutuneet näihin muutoksiin alkamalla painottaa julkisessa politiikassaan piirteitä, jotka vastaavat median odotuksiin. Tällä tavoin puolueet ovat itse olleet mukana vahvistamassa kehitystä, jossa politiikkaan liittyvä julkinen keskustelu painottaa asiakysymysten sijaan politiikasta syntyviä mielikuvia.

On todennäköistä, että tulevaisuuden puolueet kehittävät yhä hienostuneempia tapoja hallita julkisuuttaan. Kilpailukykyisen puolueen täytyy kehittää markkinaosaamistaan ja -strategioitaan. Markkinoinnin laajuuteen ja puolueiden omaksumiin toimintatapoihin tulevat puolestaan vaikuttamaan puolueen asema ja tavoitteet. Pienelle puolueelle tuoteorientoitunut lähtökohta voi olla tulevaisuudessaakin hedelmällinen, kun taas suuremmat ja asemansa vakiinnuttaneet puolueet tulevat painottamaan toiminnassaan myynti- ja markkinalogiikkaa. Käytännössä pienellä puolueella viitataan tässä yhteydessä eduskunnan ulkopuolisiin puolueisiin, sillä käytännössä kaikki eduskuntapuolueet hyödyntävät jo nyt erilaisia ammattimaisia markkinastrategioita.

Kuten edellä kuvattiin, myynti- ja markkinaorientaatioon voidaan liittää niin kansanvallan kuin puolueidenkin näkökulmasta kielteisiä tulevaisuuden kehityskulkuja, mutta toisaalta kielteinen kehitys ei ole vääjäämätön. Eräs myönteinen ja markkinalogiikan vaikutusta pehmentävä tekijä liittyy internetin yleistymiseen. Perinteiset mediat

---

ohjaavat edelleen julkista mielipiteenmuodostusta ja median toimintalogiikka ohjaa yhteiskunnallisten teemojen valikoitumista julkiseen keskusteluun. Tästä huolimatta internet on muuttanut julkisen keskustelun dynamiikkaa, ja erityisesti tiedonvälityksen perinteinen ”ylhäältä alas” -malli on murtumassa. Sähköposti, blogit, keskustelufoorumit, gallupit, verkkoadressit sekä monet muut verkkokommunikaation muodot ovat parantaneet kansalaisten mahdollisuuksia osallistua julkiseen keskusteluun, minkä seurauksena vuorovaikutus niin kansalaisten ja politiikan toimijoiden kuin kansalaisten ja toimittajienkin välillä on lisääntynyt.

Kansanvallan näkökulmasta eräs myönteinen kehityskulku voisi-kin liittyä juuri internetin myötä yhteiskunnallisen keskustelun organisoitumisessa tapahtuviin muutoksiin. Siirtyminen puolueiden hallinnoimasta julkisuudesta kaupallisten medioiden hallinnoimaan julkisuuteen ei ole lopullinen. Samalla kun historiallisten aatteiden merkitys politiikassa heikkenee, perinteiset ristiriitailottuvuudet menettävät merkitystään ja puolueita erottaneet vanhat raja-aidat madaltuvat, voivat niin puolueet kuin tiedotusvälineetkin olla pakotettuja tekemään tilaa uudenglaiselle mielipiteen muodostukselle.

Internetin mahdollistama julkisen keskustelun uudelleen jäsentyminen merkitsee sitä, että tulevaisuudessa politiikan agendalle nousee yhä useammin kysymyksiä ja ongelmia, joiden määrittelijöinä toimivat yksittäiset kansalaiset ja asiakysymysten ympärille organisoit-

tuvat löyhemmät yhteenliittymät. Moniarvoisemman julkisuuden myötä poliittisen eliitin, puolueiden ja kansalaisyhteiskunnan välinen vuorovaikutus lisääntyy. Puoluejohdon, puolueaktiivien ja tavallisten kansalaisten välisen etäisyyden kavetessa kansalaisten huolenaiheet ja ruohonjuuritason kokemukset välittyvät aikaisempaa paremmin päättäjille.

Tulevaisuudessa markkinaorientaation ei tarvitse merkitä ainoastaan puolueiden kehittämiä yhä hienostuneempia markkinointi- ja julkisuuden hallinnan keinoja, vaan myös kansalaisyhteiskunnan aitoa mukaan ottamista poliittiseen keskusteluun ja yhteiskunnalliseen mielipiteenmuodostukseen.

Loppuviitteet

1. Tässä artikkelissa huomio kiinnittyy ensisijaisesti perinteisiin tiedotusvälineisiin. Internetin ja puolueiden suhdetta tarkastellaan Kari A. Hintikan artikkelissa.
2. Kokoomuksen Jyrki Katainen oli puolueen puheenjohtajan tehtävään valittaessa 32-vuotias, RKP:n Stefan Wallin 39-vuotias, SDP:n Jutta Urpilainen 32-vuotias, Vihreitten Anni Sinnemäki 35-vuotias ja Vasemmistoliiton Paavo Arhinmäki 33-vuotias.

Joukkopuolueen jälkeinen kaaderipuolue

Kaaderipuolueella ymmärretään sitä, että sen johto kasaantuu harvojen käsiin ja että puolue kerääntyy kokoon vain vaalien alla. Tällä hetkellä puolueet kaaderisoituvat, ja syitä kehitykselle on useita. Perinteiset joukkopuolueet eivät ole enää onnistuneet sitouttamaan ja hankkimaan uusia jäseniä entiseen tapaan ja omat perinteiset kannattajat vanhenevat väijäämättä. 2000-luvun yhteiskunnassa voimakkaat kollektiivi-identiteetit käyvät yhä harvinaisemmiksi. Lisäksi nykypolitiikan asiakysymysten erittelemisen vaatii usein huomattavaa asiantuntemusta, jota ei löydy kansalaisilta siitäkään huolimatta, että suomalaisten koulutustaso on korkea. Tulee huomioida, että kaaderipuolueen vaikuttaminen ei tule välttämättä tapahtumaan pelkästään valtiollisten vaalien kautta, vaan kaaderipuolue voi merkitä myös yhteiskunnallista liikettä, joka aktivoituu, kun ilmenee ryhmän jäsenten kannalta polttava yhteiskunnallinen kysymys.

Jäsenten kontaktit jäävät väistämättä ohuiksi, lukuun ottamatta puolueen vähälukuista aktiivijäsenistöä. Kontaktit ovat myös yksisuuntaisia ja välitteisiä. Ne kulkevat johdosta median kautta äänestäjiin. Puolueen mahdollisuudet hankkia kannatusta ovat moninaiset, vaikka varmoja tukijoita ei ole missään. Toisaalta voidaan yrittää vedota mahdollisimman laajasti yhteiskunnan sisällä. Varsinaisten jäsenten toiminnan pontimena ovat kuitenkin hyvin perinteiset voimat: vaikuttamisen tai vallan halu ja tietoisuus siitä, ettei päätöksiä ainakaan virallisessa mielessä tehdä muualla kuin institutionalisoituneen politiikan areenalla. Suuri jäsenistö on puolueelle pikemminkin rasite kuin siunaus. Puolue voi toki onnistua brändäämään itsensä kaikenlaisten ihmisten puolueena, mutta tämä ei tarkoita, että yhteiskunnalliset ristiriidat olisivat hävinneet.

Kaaderipuoluekehityksen vastaisena tendenssinä voidaan nähdä se, että yksilöllistymiskehitys on saavuttanut lakipisteensä, ja että tulevaisuudessa ihmiset yksinkertaisesti alkavat kaivata kokonaisvaltaisia kollektiivi-identiteettejä, mikä taas puoltasi joukkopuolueistumiskehitystä. Kaaderipuolueistumisen vastainen kehitys voi lähteä liikkeelle myös siitä, että ihmiset esimerkiksi kohonneen koulutustason myötä alkavat kyllästyä puolueiden asiantuntijoiden määrittämiin ratkaisuihin. Ihmiset voivat alkaa kokea pystyvänsä vaikuttamaan itse –syntyy ”konsulttivastainen” reaktio.

Kari A. Hintikka

MA, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

KANSALAISET, LIIKEHDINNÄT, PUOLUEET JA INTERNET

Vaikka internet on jo muuttanut monia arkisia tapoja toimia, sen vaikuttavuudesta, toimintamalleista ja käyttötavoista on nähty vasta aavistus. Täyteen käyttöön internetin mahdollisuudet pääsevät eri asiantuntija-arvioiden mukaan vuosista 2030–2040 alkaen, jolloin lähes kaikki inhimillinen toiminta sekä käyttöesineiden ja fyysisten ympäristöjen keskinäinen informaationvaihto on enemmän tai vähemmän internet-välitteistä (esim. Castronova 2005; Tapscott & Williams 2006; Hintikka 2008a; Lasica 2009). Useat tutkimukset osoittavat jo, että jatkuva internetin käyttö muokkaa myös ihmisen hermoratoja. On kehittymässä uudenlainen netti-ihminen, joka biologiseltakin perustalta hahmottaa todellisuuden eri tavoin kuin aiemmat sukupolvet (Small & Vorgan 2008).

Esimerkiksi Yhdysvalloissa internetistä on muodostunut jo keskeinen poliittisen työn väline niin ehdokkaiden kannattajien organisointiin ja mobilisointiin kuin varainkeruuseen ja julkisuuden saamiseen.

Vastaavasti Pohjoismaissa on käynnissä EU-parlamenttiinkin yltänyt internet-liikehdintä, joka kehystää itsensä internetiin käyttäen sitä niin välineenä, julkisuusareenana ja organisoitumismuotona kuin aktioiden tapahtumapaikkana ja kohteena (Hintikka 2008b, 69). Parhaillaan koko yhteiskunnassa siirrytään hierarkkisista, keskitetyistä ja reaktiivisista toimintamalleista verkottuneisiin, hajautettuihin ja proaktiivisiin. Tämä koskee myös kansalaisia, liikehdintöjä ja puolueita organisoitumisesta mobilisointiin ja poliittisten kysymysten artikuloinnista päätöksentekoon.

TYÖN, VAIHDANNAN SEKÄ TUOTANTO- JA JAKELURAKENTEEN MURROS

Yksi keskeinen murros netin myötä on työn, tuotannon, jakelun, vaihdannan ja omistuksen painopisteen siirtyminen kohti immateriaalista, mitä jo nyt ovat esimerkiksi osakemarkkinat ja käteinen. Tuotanto kietoutuu digitaalisessa muodossa tarjottujen sisältöjen ja palveluiden ympärille, ja niiden tuottamisen työkalut muuttavat työn ja toiminnan organisoimista. Voidaankin puhua tuotanto- ja jakelurakenteen muutoksesta (esim. Hintikka 1993; Castells 1996). Tämä taas indikoi siirtymää yhteiskuntamuodosta toiseen, ja OECD-maissa alettiin keskustella informaatioyhteiskunnasta jo 1980-luvulla. Esimerkiksi Mika Mannermaa (2006, 101) esittää, että olisimme siirtymässä jo sen toiseen, kypsään vaiheeseen ja että vihreät olisi teollisen

ajan viimeinen puolue. Tätä murrosta on kuvattu lukuisilla eri termeillä, painotuksesta riippuen.¹ Toisaalta monet kansalliset puoluejärjestelmät ovat syntyneet nimenomaan teollisen työn, tuotannon ja omistuksen ympärille ja teollisen yhteiskunnan ristiriitakysymyksiin. Suomenkin 100-vuotiaat puolueet saavuttivat keskeisimmät tavoitteensa jo 1950–70-luvuilla ja ovat siirtyneet konkreettisista tavoiteohjelmista enemmän arvo-ohjelmiin (Mickelsson 2007, 300–302). Miten talouden perustan murros materiaalisesta immateriaaliseksi ja tekniset mahdollisuudet vaikuttavat kansalaisiin sekä puolueisiin, niiden kannattajapotentiaaliin ja ylipäänsä niiden organisoitumiseen?

Tarkastelen artikkelissani internetin vaikutuksia kansalaisten, liikekehintojen ja puolueiden organisoitumiseen, erityisesti Suomessa, ajallisen horisontin ollessa vuodessa 2020. Aloitan Suomen rakenteellisesta nykytilasta, ja tarkastelen ensin neljää nousevaa osallistumisen ja vaikuttamisen kehityssuuntaa. Sitten tarkastelen nykypuolueita organisoitumisen muotona sekä esittelen neljä internetin kollektiivisen toiminnan ilmiötä: *mittakaavaton verkosto*, *joukkoöly*, *wiki* ja *crowdsourcing*. Lopuksi esitän yhden typologian ja skenaarion muodollisten yhteenliittymien organisoitumisesta johdettuna näistä neljästä tunnistetusta, internetille ominaisesta piirteestä. Typologia ei ole teoreettinen malli, vaan se on ajateltu lähitulevaisuuden jäsentämis- ja skenaariotyökaluksi innovaatiotyöpajoihin, strategia-työhön sekä muuhun yhteiskunnan sekä organisaation ennakoivaan

---

tarkasteluun. Typologiassa on huomioitu puoluenäkökulma, mutta se sopii yleisluontoisesti minkä tahansa formaalin yhteenliittymän tarkasteluun, kuten yrityksen, viraston, kunnan ja valtion. Viitekehukseksi otan kaksi tuoretta rakenteellista analyysia suomalaisesta demokratiasta: Rauli Mickelssonin *Suomen puolueet* (2007) ja Mika Mannermaan *Demokratia tulevaisuuden myllerryksessä* (2006). Edellinen on puoluekenttämme kokonaistarkastelu sen syntyhistoriasta nykypäivään sekä yhteenveto puolueorioista. Jälkimmäinen tarkastelee demokratiamme nykyistä tilaa ja johtaa siitä skenaarioita eli mahdollisia kehityspolkuja aina ensi vuosisadalle vuoteen 2107 saakka. Otan pitkälti annettuna näiden teosten kuvaaman suomalaisen yhteiskunnan kehityshistorian ja -suunnat – koskien esimerkiksi maaltamuuttoa tai ikärakenteen muutosta.

Peilaan näitä kahta teosta nousevaan ja poikkeittieteelliseen ”internet-tutkimusalaan” ja sen neljään nykyteoriaan kollektiivisesta toiminnasta ja sen järjestymisestä internetissä.² Uusi ala on syytä laittaa vielä lainausmerkkeihin; aivan samoin 1990-luvulla keskusteltiin mediatieteen tieteellisyydestä. Digitaalinen ja verkottunut (media)-teknologia tuottaa uusia tutkimusaloja niin yhteiskunta- kuin muihinkin tieteisiin, kuten muutkin innovaatiot. Kehkeytymisvaiheessa uudet alat ovat aluksi vakiintuneiden tieteenalojen reunamilla, siten niiden välimaastossa ja irtautuvat viimein omiksi aloikseen, jos omaavat riittävää ja omaleimaista selitys- ja tulkintavoimaa. Orastava

internet-tutkimusala lainaa teoriasa ja havaintonsa muun muassa fyysikasta, matematiikasta, politologiasta, sosiologiasta, taloustieteistä ja verkostoanalyysistä. Valitettavasti alan epäkypsyys näkyy artikkeleissa rinnakkaisina termeinä.³ On korostettava, että monet internetissä havaitut ilmiöt ja lainalaisuudet eivät ole sinänsä mitenkään uusia tai ominaisia vain internetille. Ominaispiirteidensä⁴ takia netti kuitenkin joko vahvistaa niiden vaikutuksen tyystin toiselle tasolle kuin aiemmin tai tuottaa niille uudentyyppisiä ilmiöitä.

KANSALAISTEN YKSILÖLLISTYMINEN JA POLIITIKKOJEN HENKILÖITYMINEN

Tarkastelen aluksi kansalaisten, liikehdintöjen, puolueiden ja internetin lähivuosien suhdetta neljästä eri näkökulmasta. En esitä näkökulmia tärkeys- tai vaikuttavuusjärjestyksessä, mutta yleisesti katsoen tarkastelu etenee yksilötasolta laajoihin joukkoihin:

1) *Yksilöllistyminen ja henkilöityminen.* Miten yksilöllistyminen ja politiikan henkilöityminen ilmenee internetissä?

2) *Kansalaisten pragmaattinen omatoimisuus.* Perustarpeiden tyydyttymisen ja yleisen elintason nousun myötä yksilö voi keskittyä aiempaa yksityiskohtaisempiin asiakysymyksiin, politisoida henkilökohtaista sekä organisoitua lähes kustannuksitta (internetin avulla) aiempaan verrattuna. Miten tämä vaikuttaa kansalaisten yhteiskunnallisiin aktiviteetteihin?

3) *Internetin politisointi*. Informaatioyhteiskunta on luonut uuden poliittisen mahdollisuusrakenteen mutta tuottaa myös uusia ristiriitakysymyksiä niihin liittyvine liikehdintöineen. Millaisia ovat informaatioyhteiskunnan kehukset ja millaisia muotoja niiden esittäminen saa?

4) *Puolueorganisaatiosta itseorganisoituvaan joukkoölyyn*. Suomalaisen yhteiskunnan organisointi pohjustettiin 1800–1900-lukujen taitteissa puolueineen, keskusjärjestöineen ja hallinnollisine instituutioineen. Miten teollisen ajan hierarkkinen organisaatio suhtautuu moderneihin tapoihin organisoitua, mobilisoitua, kommunikoida ja järjestää toimintansa?

Yksilöllistyminen ja henkilöityminen on yleinen tendenssi, jonka taustalla ovat muun muassa OECD-maiden siirtymä ensin maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teolliseen, sitten informaatioyhteiskuntaan; perinteisten kiinteiden sosiaalisten verkostojen sekä kollektiivisubjektien heikentyminen; yleinen elintason kasvu; palvelusektorin kehittyminen; sekä maallistuminen ja riippumattoman valtajulkisuuden synty. (Mannermaa 2006, 37–39; Mickelsson 2007, 96, 133, 177–181, 271–272, 276). Mannermaa puhuu yksilön useista peräkkäisistä tai samanaikaisista elinkaari-identiteeteistä, tarkoittaen sitä, että ihmisellä voi olla aiempaa vaivattomammin useita, ristikkäisiäkin identiteettejä (mt., 59). Internet jatkaa luontevasti sekä yksilöllistymisen että henkilöitymisen etenemistä. Kansalaisen kannalta olen

kuvannut näitä nykymahdollisuuksia termillä *identiteettimegaplex* japanilaisia viihdekeskuksia muistuttaen. Netti on avoinna 24/7 ympäri vuoden ja tarjoaa erittäin helppoja, kevyitä, tilapäisiä, puoliano-nyymejä ja jopa viihteellisiä yhteiskunnallisia osallistumistapoja (Hintikka 2008c, 338). Näitä ovat esimerkiksi ruoka-apumainoksen klikkaus (tuottaa ruoka-annoksen kehitysmaahan), www-adressin allekirjoittaminen, blogien ja muiden sisältöjen kommentointi tai äänestäminen niiden kiinnostavuudesta, kampanjamainoksen laittaminen omaan nettiprofiiliin tai liittyminen sosiaalisen verkoston ylläpitopalvelua tarjoavan Facebookin aiheryhmiin ja sen kampanjoihin.⁵ Kansalainen, tai pikemminkin arvokuluttaja, voi muovaillla julkista identiteettiään joka hetki internetissä lukemattomista pikku osasista. Internetin myötä yhteiskunnallinen identiteetti ei olekaan enää välttämättä äänestyskopissa varjeltava salaisuus, vaan arkista sosiaalista toimintaa ja keskustelun aihe. J. D. Lasican (2009, 29–32) kokoamassa raportissa todetaan, että ajan myötä netti-identiteetistä voi kehittyä myös maksuväline. Henkilön maine voidaan globaalisti mitata internet-tekniikoilla, luoda mainejärjestelmiä ja järjestää muunnos olemassa oleviin rahajärjestelmiin.

Colin Hay (2007, 13–14, 21) osoittaa tilastollisesti, että yleinen äänestysaktiivisuus on ollut laskussa OECD-maissa jo vuosikymmeniä, ja että alan tutkimusta hallitsee keskustelu äänestäjien passiivisuudesta eli kysynnän (*demand*) vähyydestä (Suomen tilanteesta ks.

myös Borg 2005). Äänestysaktiivisuus ei kuitenkaan sellaisenaan ole tulkittavissa yhteiskunnallisen kiinnostuksen katoamiseksi. Edellä esitetyistä yhteiskunnan rakenteellisista muutoksista johtuen, sekä internetin myötä, aktiivisuus muuttaa osin muotoaan, kohteitaan ja luonnettaan (esim. Meikle 2002; Vegh 2003; Lappalainen 2005; Hay 2007, 23–27; Hintikka 2008a; Hintikka 2009). Hayn mukaan laskeva äänestysinto johtuu myös tarjonnan (*supply*) ongelmista: yhteiskunnan osa-alueet epäpolitisoituvat (mt., 54–60). Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalaa ulkoistetaan sekä kaupallisille toimijoille että kolmannelle sektorille, ja osa päätöksenteosta, kuten ilmastokysymys, siirtyy valtioilta EU:n kaltaisille ylikansallisille elimille.

Esimerkiksi Facebookin roolista suomalaisten arkielämässä ja aktiivisuudessa käy satunnaisotanta aihe ryhmistä. Syksyn 2008 ajan kohtaisiin teemoihin perustetuissa, esimerkinomaisesti valituissa ryhmissä oli jäseniä seuraavasti: *Alma Media boikottiin Johanna Korhosen potkujen takia!!* (8 787), *A tribute to those who passed at the Jokela School Shooting* (8 119) ja *Ilmastotalkoot.fi* (2 067). Vastaavasti puolueiden ”jäseniä” Facebookissa oli seuraavasti: Kokoomus (1 437), Vihreät (1 097), Sosialidemokraatit (847), Keskusta (466) ja Vasemmistoliitto (372). Ryhmien jäsenluvut indikoivat vain reilun viidensadantuhannen suomalaisen arvostuksia, ja he edustavat internet-taitoista varhaista enemmistöä.⁶ (Facebook 23.10.2008)

Suomalaiset poliitikot ja ehdokkaat eivät ole omaksuneet henki-

löitymisessään netin mahdollisuuksia aivan yhtä ripeästi. Muutama poliitikko on pitänyt aktiivisesti ja pitkään henkilöblogia eli verkkopäiväkirjaa, kuten Jyrki Kasvi, Osmo Soininvaara, Erkki Tuomioja, Tuulikki Ukkola ja Matti Vanhanen.⁷ Viime eduskuntavaalien 2007 ja kunnallisvaalien 2008 alla tosin perustettiin satoja uusia yhteiskunnallisia blogeja ehdokkaiden ympärille. Näihin kirjoittelu jäi kuitenkin vähäiseksi heti vaalien jälkeen riippumatta siitä, valittiinko ehdokas vai ei, mukaan lukien kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen. Poliittisten areenoiden muuttuminen käy ilmi esimerkiksi keskustan puoluesihteeri Jarmo Korhosen esittämästä puolueensa tavoitteesta olla kuntavaalien 2008 johtava internet-puolue: ”Tärkeintä on, että keskustan ehdokkaat ovat läsnä siellä, missä ihmiset netissä kohtaavat: Facebookissa, MySpacessa ja chateissa” (Vihreä lanka 14.12.2007). SDP:n järjestösihteeri Esa Suominen tiivistä EU-vaalien 2009 alla: ”Osallistuvuus ja itse tekeminen on nyt iso trendi, josta puolueiden on joko opittava [t]ai kuoltava” (Yle 4.6.2009). Edelleen, Ylen uutisoinnin mukaan ”kaikki puolueet vakuuttavat, että internetin merkitys on sisäistetty vanhaa polvea myöten” (Yle 2.6.2009). Puolueiden kommentoissa vivahtaa yritys internetin haltuunotosta eikä vielä sen luonteva käyttö arkisena toimintaympäristönä. Kuinka moni puolue ilmoittaa erikseen lähettävänsä kirjeitä tai painavansa rintamerkkejä vaalien alla?

Kansalaisten edistyneisyys uusien toimintatapojen käytössä ei rajoi-

---

tu vain yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Esimerkiksi maksuton ja kollektiivisesti tuotettu Wikipedia on romauttanut kaupallisten tietosanakirjojen markkinat; ohjelmien saralla avoin lähdekoodi on muokannut uudelleen ohjelmistoalan ansaintalogiikat (Hintikka 2008a). Internet tarjoaa kansalaisille aiempaa monipuolisemman osallistumistapojen kirjon sekä osallistumisen määrän että syvyyden suhteen. Niin ikään internet on helpottanut osallistumista yhdistysten ja järjestöjen toimintaan. Netti ei korvaa tapaamisia kasvokkain, mutta ratkaisee monia pakollisiin rutiinitapaamisiin liittyviä haasteita, ja tätä on oletettavasti ajateltu myös yhdistyslain uudistuksessa etäosallistumiseen liittyen.

Netin ripeän kehityksen ja sen viestintätapojen moninaisuuden myötä puolueiden, saati yksittäisen poliitikon kannattajaryhmineen, on kuitenkin mahdoton pysyä kaikkien mahdollisuuksien rinnalla vastaisuudessa. Facebook yksittäisenä palveluna on vielä hallittavissa, mutta yksistään sosiaalisen verkoston palveluja on kymmenittäin. Yksi uusimmista nettiviestintämuodoista ovat Jaikun, Qaikun ja Twitterin kaltaiset mikrokanavat.⁸ Niissä ovat toimineet jo vuosia muun muassa Sitran, Ylen ja oppilaitosten kaltaiset instituutiot, ja suomalaiset puolueetkin alkoivat hyödyntää niitä 2009. Kunhan poliitikot ja puolueet oppivat käyttämään internetiä luontevasti, niin ajan myötä niiden käyttöön seuloutuvat resursoinnin sekä tavoiteltavien kohderyhmien kannalta optimaaliset palvelut, kanavat ja väli-

neet. Se (valta)julkisuus, mihin puolueet ja poliitikot ovat aiemmin tottuneet, ei toteudu netissä, eikä ole enää hallittavissa, korkeintaan koordinoitavissa. Nettijulkisuus muodostuu lukemattomista yksittäisistä palveluista sekä mielipidevaikuttajien kirjoituksista – ne toki ohjautuvat Facebookin ja Youtuben kaltaisiin massapalveluihin, joissa ihmiset tekevät niistä tiivistelmiä tai esittävät linkkejä alkuperäislähteisiin. Tässä mielessä nettijulkisuutta voidaan ajatella kumuloituvana ja kasautuvana. Internetin vähemmän tunnetuista saarekkeista nostetaan esiin kiinnostavimpia alueita suuren yleisön suosimille alueille. Mutta keskeistä on, että netissä ihmiset itse suosittelevat, vinkkaavat, arvioivat, tähdittävät ja vaihtavat tietoa, ja näin täydentävät ja valitsevat sisältöjä toisilleen joukkoviestimien rinnalla. Netin julkisuus muodostuu sen kaikkien käyttäjien toiminnasta vakiintuneen joukkoviestintien jakelu- ja vastaanottajamallin sijaan. Eri nettipalveluita voidaan ajatella omaksuttavan Everett M. Rogersin ja Floyd F. Shoemakerin *innovaation adaptaatiokäyrän* mukaisesti innovaattoreista myöhäisiin omaksujiin.⁹ Ehdokkaiden taustaryhmien (ja puolue toimiston) pitäisi siis ensin osata valita itselleen kohderyhmät, joita tavoitellaan adaptaatiokäyrä huomioiden, ja tämän jälkeen etsiä palvelut, joita kyseiset kohderyhmät käyttävät juuri kampanjoinnin aikana.

KANSALAISTEN PRAGMAATTINEN OMATOIMISUUS

Internet tarjoaa osaltaan erinomaisen välineistön kansalaisyhteiskunnalle. Internetissä on kyse pitkälti kansalaisliikkeiden – ja minkä tahansa formaalin organisaation – organisoitumisen ja mobilisoinnin kustannusten laskusta lähes nollaan (Garrett 2006). Martti Siisiäinen (2002, 20–22) sanoo uusien tekniikoiden ja innovaatioiden kumoavan yhdistysten työntensiivisen mallin hallitsevan aseman. Siinä missä aiemmin tarvittiin valtakunnallinen ja fyysinen jakelu- ja toimintaorganisaatio vaikkapa adressin keräämiseksi sekä paikkaan sidottuja tapahtumia, niin internetissä voi kuka tahansa helposti käynnistää kansalaisadressin, perustaa uuden uskonnon tai julkaista kiinnostavan videon¹⁰ miljoonien mahdollisten osallistujien ja katsojien ulottuville. Toki nettiaktiivisuuden luonne on vaikuttavuudeltaan erilaista kuin vakiintunut mobilisoituminen, mutta toisaalta se on paljon nopeampaa ja voi ylittää helpommin valtakunnallisen uutiskynnyksen, mitä voidaan taas käyttää yhtenä painostuskeinona.

Kansalais- ja vaihtoehtoliikkeiden tutkimuksessa esitetään DIY-kulttuurin (Do It Yourself, tee-se-itse) saapuneen Suomeen 1970-luvulla punk-liikkeen myötä ja levinneen tätä kautta muun muassa anarkisti- ja eläinoikeuspiireihin (Konttinen & Peltokoski 2004, 46–47). DIY-kulttuurilla viitataan liikkeiden kykyyn ja taipumukseen luoda itse omaehtoinen kulttuurinsa julkaisukanavineen, tapahtumineen ja

välineineen valmiin tarjonnan sijaan. Skeptikko voisi sanoa, että tee-se-itse-ilmio on ollut olemassa niin kauan kuin on ollut ihmisiäkin, ja että Suomen tapauksessa kyse oli pitkälti siitä, että 1970-luvulla esimerkiksi tuotantoon ja jakeluun tarvittavan tekniikan, kuten mustekopiokoneen, käyttö alkoi olla riittävän edullista ja helposti saatavilla. Toisaalta, nyt internet on kehittynyt tälle asteelle.

Yhteiskunnallinen itsetekemisen mahdollisuus on otettu hyvin vastaan myös laajemmissa kansanosissa. Omatoimisuus sekä ei-formaali osallistuminen vaikuttavat lisääntyvän jatkuvasti, ja internet osaltaan kiihdyttää niiden kehitystä. Colin Hay esittelee tutkimuksia, joiden mukaan esimerkiksi Iso-Britanniassa ja USA:ssa on kasvanut sekä ei-edustuksellinen osallistuminen että valmius siihen (Hay 2007, 22–23). Åsa Bengtsson ja Kimmo Grönlund (2005, 157–158) ovat havainneet vastaavaa siirtymää Suomessa sekä käytännön osallistumiseen liittyen että periaatteellisen valmiuden osalta ajanjaksolla 1975–2003. Vetoomusten allekirjoittaminen suomalaisilla kasvoi 39 prosenttiin (19 %:sta) ja mielenosoitukseen osallistuneiden määrä 13 prosenttiin (6 %:sta) sekä boikottiin tai maksu- tai ostolakkoon osallistuneiden osuus niinkään 13 prosenttiin (1 %:sta). Valmius vetoomuksen allekirjoittamiseen on kasvanut 80 prosenttiin (76 %:sta) ja valmius boikottiin tai maksu- tai ostolakkoon 58 prosenttiin (44 %:sta). Valmius mielenosoitukseen on laskenut 50 prosenttiin (59 %:sta).

Porkkanamafia (*Carrotmob*) on Yhdysvalloissa kesällä 2008 synty-

---

nyt kuluttajaliik ehdintä, joka levisi nopeasti myös Suomeen yksittäisen internet-videon välityksellä. Kuvaavaa ajalle on, että liikehdintä levisi lähes samanaikaisesti sekä valtamedian että kansalaisaktiivien tietoisuuteen. Toimittajat halusivat kommentteja ennen kuin liikehdintä oli edes alkanut.¹¹ Liikehdinnän ideana on muuttaa yhtiöiden tuotanto- ja jakelutoimintoja vähähiilisemmiksi tarjoamalla yrityksille kepin sijasta porkkanaa. Liike kokoaa suuren joukon tavallisia kuluttajia yksittäisiin ostotempauksiin. Tietyn alan yrityksiä (esim. ravintolat, ruokakaupat, energiayhtiöt) kilpailutetaan siitä, kuka sitoutuu käyttämään eniten ostotempauksen tuottamia voittoja toimintansa vähähiilisyden edistämiseen. Esimerkiksi 50 % tarjous tarkoittaa, että yritys sijoittaisi puolet mahdollisista voitoista vähähiilisyteen, 100 % tarjouksella koko voiton ja 150 % tarjouksella voiton lisäksi vielä puolet voittoa vastaavasta summasta. Tempauksen tuotot ohjataan voittaneen yhtiön toiminnan ekologiseen kehittämiseen. Toimintamallia on kuvattu käänteisboikotiksi.

Porkkanamafia on kiinnostava liikehdintä monessakin mielessä: Facebook ja mediajulkisuus ovat sen keskeisimmät massaviestintäkanavat; toiminta ei ripustaudu perinteisiin tai uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin; siihen on helppo osallistua anonymisti ja yksinkertaisesti kuluttamalla; ja onnistunut lopputulos tyydyttää kaikkia osapuolia (*win-win*). Ihmisiä on kiinnostanut erityisesti se, että liike ei vastusta mitään. Kun tietoisuus liikehdinnästä levisi Suomessa syksyllä 2009,

eräät yhteiskunnalliset ja sosiaaliset liikkeet halusivat, että Porkkanamafia ottaisi edistääkseen muitakin asiakysymyksiä kuin vähähiilisyys-teemansa. Liikehdintä on kuitenkin kieltäytynyt yhteistyöstä vedoten profiilinsa kytkeytymiseen juuri vähähiilisyteen ja ilmastomuutokseen, mutta todennut, että muut liikkeet voivat vapaasti kopioida toimintamallin. Positiivisen ratkaisumallin tarjoaminen (vastustamattomuus), kehystyksen ja asiakysymyksen selkeys sekä erottautuminen aktivismista ovat oletettavasti kaikki vaikuttaneet liikehdinnän suosioon. Porkkanoinnin kaltainen osallistuminen hoituu kauppareissulla, ja osallistumisesta voi myös keskustella tuttavien kanssa tai työpaikan taukotilassa (oman netti-identiteetin tapaan). Leo Stranius (2009) kutsuu tällaista osallistumista *kevytaktivismiksi*. Kevytaktivisti ”vaikuttaa kaupassa, bussissa, lounaalla ja lahjoittaessaan rahaa muille. Järjestösosallistumisen näkökulmasta hän poimii rusinat pullasta. Toisaalta hän tekee vaikuttamisen helpoksi ja mielekkääksi. Koko identiteettiä ei tarvitse luovuttaa yhdelle taholle tai järjestölle”.¹²

Vastaavasti suomalainen Sähköautot – Nyt! -liikehdintä (Sahkoautot.fi) toimii verkostona pääasiassa internetissä. Liikehdintä ei kerää rahaa tai muita resursseja, vaan sen tavoitteena on edistää sähköautojen yleistymistä ja myös alan kotimaisen teollisuuden kehittämistä. Liikehdinnän www-palvelun kautta saa tietoa, miten perinteinen auto muutetaan sähköautoksi, mitä se maksaa, mitä pitää huomioida, miten

akut toimivat ja niin edelleen. Autoalan toimijoita kannustetaan sähköautojen liiketoiminnalliseen hyödyntämiseen, ja liike myös edistää latauspisteiden verkostoa, eli tähtäimessä on sähköautoinfrastruktuurin luominen Suomeen. Kesällä 2009 sekä työ- ja elinkeinoministeriö että suomalaiset suuryhtiöt ilmaisivat kiinnostuksensa sähköautoihin liittyvään innovointiin, ja liikehdinnän tuottama ideointi mielletään jo vientituotteeksi.

Sekä Porkkanamafia että Sähköautot – Nyt! ovat esimerkkejä 2000-luvun proaktiivisesta ja pragmaattisesta ongelmanratkaisuliikehdinnästä, joka ei mobilisoidu ristiriitakysymyksistä, ja jolla ei näin myöskään ole opponenttia, vaan pikemminkin se liittoutuu joustavasti. Osallistumiskynnys sen toimintaan on matala eikä minkäänlaista sitoutumista tarvita. Nämä liikehdinnät näyttäytyvät myös Tapio Häyhtiön ja Jarmo Rinteen (2007) esittämänä *refleksiivisenä politiikkana*. Sille on ominaista mobilisoituminen verkostomaisena liikehdintänä. Toiminnallinen sosiaalinen verkosto kukoistaa lyhyen ja intensiivisen ajan. Refleksiivinen politiikka on myös tyytymättömyyttä *satunnaiseen politikointiin*, millä Häyhtiö ja Rinne viittaavat esimerkiksi äänestämiseen vaaleissa kansalaisen pääasiallisena vaikutuskeinona.

Oleellista ei ole nykyisen proaktiivisen tai muun aktiivisen liikehdinnän termi, vaan sen kasvu. Colin Hay esittääkin, että ihmiset ovat siirtyneet hoitamaan asioitaan suoraan vastustajan kanssa (Hay 2007, 23–27). He

eivät koe tarvitsevansa enää välttämättä puolueita, muita etujärjestöjä tai hallintoa välittämään agendaansa esimerkiksi globaaleja markkinajättejä koskien, vaan ristiriitoja ratkotaan suoraan tai tarjotaan omaa esimerkkikäyttäytymistä.¹³

Suomalaiset netin harrastelijaetsivät selvittivät Myyrmannin itsemurharäjähdyttäjän henkilöllisyyden omatoimisesti samoihin aikoihin kuin poliisi ja ennen joukkoviestimiä vuonna 2002. Suuri joukko kansalaisia selvitti internetissä vuoden 2004 Aasian tsunamin suomalaisuhrien nimet ja ohitti ulkoministeriön resursseineen. Niinikään poliisi kiitteli MuroBBS-nettiyhteisöä vuonna 2009 Suomen laajimman talousrikosvyyhden, Wincapitan, omatoimisista tausta- ja esiselvityksistä. Kutsun tällaista kollektiivista projektiluontoista ja lyhytkestoista ongelmanratkaisua termillä *verkkovoima*, ja määrittelen sen seuraavasti: *suuri joukko satunnaisesti valikoituneita ihmisiä voi itseorganisoitua projektiksi ja toimia ilman muodollista hierarkiaa tai koordinoitua nopeasti, tehokkaasti, tilapäisesti ja globaalisti yhteisen konkreettisen päämäärän toteuttamiseksi tietoverkkojen välityksellä* (Hintikka 2010). Oleellista ei tässäkään ole, että onko toiminta proaktiivista vaihtoehdon tarjontaa vai reaktiivista vastustamista, pragmaattista vai arvoväritteistä, vaan että sen suosio kasvaa sekä vakiintuneiden osallistumistapojen rinnalla että instituutioita tilapäisesti korvaten ja ohittaen. Tavallisilla ihmisillä on teknologian myötä sellaiset tuotanto- ja jakeluvälineet sekä organisoitumis- ja mobilisoitumiskanavat, joita ei esimerkiksi Suomen itsenäistymisen aikoihin ollut tarjolla.

INTERNETIN POLITISOINTI

Vakiintuneiden puolueiden internet-suhtautumista haastamaan on noussut 2000-luvulla liikehdintä, joka kietoutuu internetin ympärille, mutta kumpuaa yleisemmin työn, tuotannon ja jakelun uudelleenjärjestymisestä. Liikehdintää pidetään vielä ”nörttien” puuhasteluna siinä missä Wikipediaakin, mutta internetin immateriaalisuus aiheuttaa näköharhan – kyseessä ei ole sukupolvipuolue, vaan myös keski-ikäiset ja iäkkäämmät koulutetut ihmiset tukevat liikehdintää. Aikuiset ammattilaiset täydentävät Wikipediaa eri motiivein työ- ja kotikoneiltaan, siinä missä osallistuvat myös ”nettipuolueiden” tai alan etujärjestöjen, kuten digitaalisia kansalaisoikeuksia puolustavan EFFI:n, toimintaan. Liikehdinnän sanoma onkin jäänyt piratismikeskustelun alle. Valtiosta riippuen liikehdinnän taustalla on huoli esimerkiksi netin yksityisyydensuojasta, sensuurista ja internetyhteysverosta. Suomessa liikehdintä näkee huolestuttavina esimerkkeinä muun muassa ”Lex Karpelan” (liittyen kuluttajan oikeuksiin), poliisin luoman internet-palveluiden julkistamattoman sensuurilistan (sananvapaus) sekä ”Lex Nokian” (yksityisyydensuoja), ja lainsäädännöllisenä puutteena taas identiteettivarkauksia koskevat seikat.

Suomessa liikehdintä alkoi syksyllä 2005 tekijänoikeuslain, Lex Karpelan, uudistuksen myötä. Aktiiviset kuluttajat, EFFI:n kaltaiset etujärjestöt sekä joidenkin puolueiden nuorisojärjestöt pitivät teosten

käyttöoikeuksien rajoittamista liiallisena esimerkiksi koskien laillisesti ostetun musiikin omaa käyttöä. Www-kansalaisadressi ja kansanedustajiin suunnattu aktiivinen sähköpostikampanja arveluttivat joukkoviestimiä ja osaa lainsäätäjistä. Muun muassa keskustalaisen kulttuuriministerin Tanja Karpelan mukaan tekijänoikeuslain vastustamisessa oli kyse ”jonkinnäköisestä masinoidusta kampanjasta tietyiltä tahoilta” (Hintikka 2008b, 71). Tämä kuvaa osaltaan puolueiden orastavaa internet-heräämistä: vuonna 2007 pidettiin jo pääareenana sitä paikkaa (nettiä), jota vielä 2005 pidettiin arveluttavana ja jossa nettikampanjoita ”masinoitaisiin”.

Kehitys on johtanut ”piraattipuolueiden” syntymiseen muun muassa Pohjoismaissa, sillä omasta mielestään internetin kansalaisoikeuksia puolustavat ihmiset ovat tulkinneet etujärjestöjensä sekä nykypuolueiden olevan riittämättömiä lainsäädäntöön vaikuttamiseksi. Internetissä aktivoitunut liikehdintä pitää vallassa olevia ”ymmärtämättöminä” muun muassa liikkeelle tärkeässä tekijänoikeuskysymyksessä (TYP 2006). Henkilökohtainen tietotekniikka yleistyi vasta 1990-luvulla, joten nykyisten valtaapitävien ja opiskelijoiden käyttökulttuurit median ja tietoverkkojen suhteen ovat erilaiset, vaikka sukupolvijakoa ei voikaan pitää yksioikoisena. Näiden ryhmien tekijänoikeudellisten sisältö- ja tietoteollisten tuotteiden päivittäinen kulutus ja käyttö poikkeavat kuitenkin toisistaan, koskien esimerkiksi tv-sarjoja, elokuvia, musiikkia, tietokoneohjelmia ja verkkojul-

kaisuja. Juha Nurmelan, Lea Parjon ja Timo Sirkiän tilastoanalyysit (2006) osoittavat, että suomalaisilla opiskelijoilla pelien pelaaminen ja musiikin lataaminen internetistä viimeisen kolmen kuukauden aikana kasvoi otantajoukossa vuosina 2002–2005 aiemmasta 54 prosentista 72 prosenttiin, kun taas työllisillä vastaava käyttö kasvoi 16 prosentista 30 prosenttiin. Niin ikään nettiradion ja -television käyttö kasvoi edellisillä 32 prosenttiin (16 %:sta) ja jälkimmäisillä 18 prosenttiin (6 %:sta). Edelleen Sirkiän, Nurmelan ja Laura Mustosen (2004) mukaan vuonna 2004 suomalaisista opiskelijoista 26 prosenttia osti verkkokaupoista musiikkia ja videoita, mutta vain 19 prosenttia kirjoja ja lehtiä, kun taas työllisillä osuudet olivat 17 ja 22 prosenttia.

Työllisten verkko-ostokset olivat siis vähäisempiä musiikin ja videon suhteen, mutta suurempia kirjojen ja lehtien osalta. Opiskelijat kulluttavat digitaalista mediaa ja tätä kautta tekijänoikeuslakiin liittyvää sähköistä aineistoa työllisiä enemmän. Eroa korostaa se, että opiskelijoilla kulutus on suurempi, mutta tulot paljon vähäisemmät. Tekijänoikeuskysymyksen merkitys valtaapitäville on siis huomattavasti vähäisempi. Valtaapitävien käsitys tietoverkoista ”masinointina” se liittyy niin ikään tietoverkkojen omakohtaisen käytön vähäisyydellä.¹⁴ Nettioikeus-liikkeiden kannatus on Suomessa vielä marginaalista (Hintikka 2008, 70–71). Sen sijaan Ruotsin Piratpartiet sai huomiota yhdellä EU-edustajallaan vuonna 2009, ja puolueeseen loikkasi vielä

yksi saksalainen edustaja sosiaalidemokraateista.

Ilmastonmuutos ja kestävä kehitys yhdistävät esimerkiksi Porkkanamafia- ja Sähköautot-verkostoja ja ne edustavat kuluttamista vaikuttamisena, kuten myös 2000-luvulla kehittyneet kuluttajablogit. 1980-luvulla Suomessa oli Prosenttiliike, jossa omista tuloista luovutettiin kuukausittain yksi prosentti kehitysmaille, ja tuolloiset ruokapiirit sekä ensimmäiset reilun kaupan liikehinnät tarjosivat ”normaalia” kuluttamista ja positiivista vaikuttamista vastustamisen sijaan. 2000-luvulle tultaessa kuluttaminen on arkistunut rakenteellisten muutosten myötä. Erityisesti kasvukeskuksissa palveluiden käyttö on lisääntynyt eikä esimerkiksi ravintolailalliseen tarvitse enää erityistä syytä, vaan se alkaa muistuttaa eurooppalaista tapaa. Niinpä 2000-luvulla kuluttajuudella asiakysymyksenä tai osana keinovalikoimaa on tyystin toisenlainen kaikupohja kuin 1980-luvulla, jolloin sen käyttö liitettiin arvoväritteisesti uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin.

Kolmantena nousevana ryhmänä voidaan pitää *prekaareja* ja pätkätyöläisiä (Korhonen, Peltokoski & Saukkonen 2009). Julkisuudessa prekariatti leimattiin nopeasti korvauksilla eläviksi ”paskaduunin” vastustajiksi, mutta varsinaisena konfliktina on sekä Mannermaan että Mickelssonin esittämä rakennemuutos, jonka myötä epätavallinen työsuhde on tavalinen ja elinikäiset työsuhteet historiaa. Pätkätyöläisyyden kasvusta huolimatta yksikään puolue tai etujärjestö ei ole ottanut vielä kan-

nattajapotentialiaa omakseen – ensimmäisiä keskustelunavauksia ay-liikkeen suunnalta nähtiin kesällä 2009. Prekariaatti ei atomisoituneen luonteensa vuoksi nouse välttämättä esiin yhtenäisenä rintamana, mutta voi netin ja kännyköiden avulla itseorganisoitua hyvin-kin vahvoiksi ammattilaisten muodostamiksi pieniksi soluiksi.¹⁵

”Nettipuolueiden” tai nettivahvisteisen liikehdinnän vaikuttavuutta ja pysyvyyttä on ennen aikaista arvioida. Sen sijaan itse konflikti teollisen ja internet-välitteisen yhteiskunnan välillä on tullut jäädäkseen, ja nettiliikehdintöjen näkökulmasta jatkuva lainsäädännön kiristäminen ja uusien asiaryhmien huomiotta jättäminen vain lisää jännitteitä.

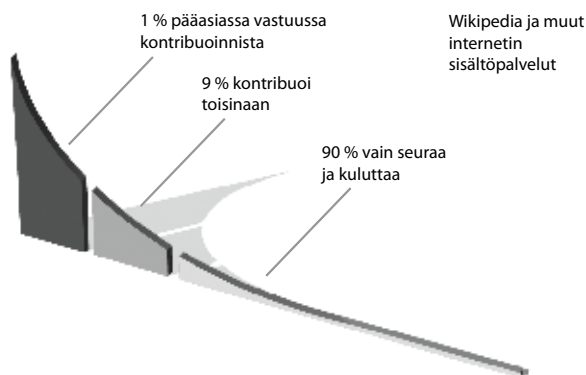
PUOLUEORGANISAATIOSTA ITSEORGANISOITUVAAN JOUKKOÄLYYN

Yksi tunnetuimmista internetin ominaispiirteistä on kansantaloustieteilijä Villfredo Pareton jo 1900-luvun alussa havaitsema niin kutsuttu *80–20-sääntö*, koskien sitä, että 20 prosenttia italialaisista omistaa 80 prosenttia maasta. Sääntö on sittemmin tarkentunut *mittakaavattoman verkoston* teoriaksi ja havaittu myös geneeriseksi eli universaaliksi. Ilmiön katsotaan selittävän niin ihmis-, sähkö-, tieto- kuin mikrobiverkostojenkin mekanismeja (Barabási 2002).¹⁶

Mittakaavattoman verkoston perusajatus on, että joukko havaintoyksiköjä tai noodeja (*nodes*) muodostaa tietyn mitattavan ominai-

suuden perusteella toisiinsa kytkeytyneinä verkoston. Useimmilla noodeilla on vain muutama yhteys (kuten ihmiskontaktit, kaapeli toiseen koneeseen), mutta joukossa on joitakin supernoodeja, joilla on suhteessa muihin eksponentiaalisesti kasvava määrä yhteyksiä, linkkejä tai muuta tarkasteltavaa ominaisuutta, kuten suosiota. Näitä verkoston supernoodeja tai ”solmukohtia” kutsutaan navoiksi. Kun noodit järjestetään tutkittavan ominaisuuden perusteella, niin universaalina tuloksena on mittakaavattoman verkoston käyrä.

Kaavio 1: Mittakaavattoman verkoston 1–9–90-rakenne. Niin kutsuttu pitkä häntä tarkoittaa oikean reunan 90 prosentin osuutta, joka on mitattavaan ominaisuuteen liittyen passiivinen, omaa vähän tai ei ollenkaan kontakteja, linkkejä tai muuta vastaavaa. Tässä kaaviossa tarkastellaan internetin sisältöpalveluihin liittyvää aktiivisuutta.

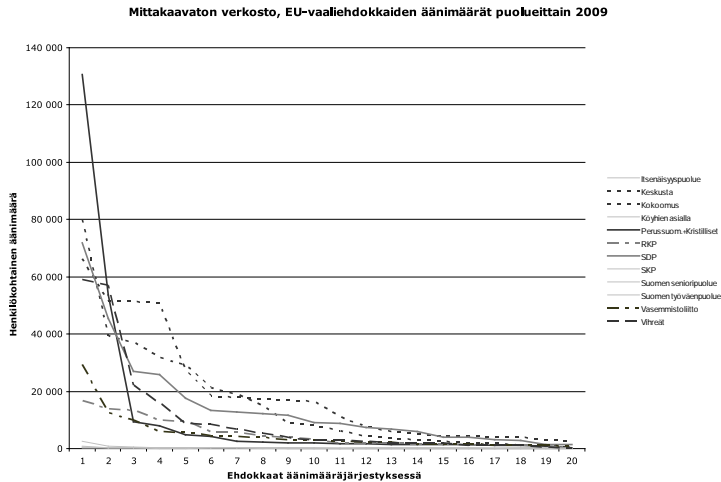

Käyrä lähtee korkealta vasemmalta (*supernoodit*), mutta laskee hyvin jyrkästi ja madaltuu sen jälkeen lähes olemattomiin niin kauan

kuin otantajoukkoa riittää. Siis sadan ihmisen verkostossa keskimäärin 1–2 henkilö(ä) on erittäin aktiivinen/aktiivisia, 9–10 ihmistä sadasta jonkin verran aktiivisia ja loput 90 passiivista sijoittuvat oikean reunan ”häntään”. Viime vuosina yleistynyt nimitys *pitkä häntä* viittaa oikeaan reunaan ja ”suureen massaan”, jonka koko kasvaa eksponentiaalisesti verrattuna vasemman reunan edustajiin otantajoukon suurentuessa.

Kun kyseessä on verkoston sijaan populaatio, niin tutkittava parametri tai muuttuja käyttäytyy aivan samoin kuin verkoston eri noodiin kontaktien määrä. Yhdestä kahteen prosenttia populaatiosta vastaa suurimmasta osasta aktiviteetteja tai kontakteja, yhdeksän prosenttia pienemmästä osasta ja 90 prosenttia joukosta on pääasiassa seuraajia. Ilmiö löytyy yhtä hyvin Wikipedian tekijöiden ja lukijoiden välisestä suhteesta kuin nykypuolueiden organisaatorakenteestakin: puolue-toimintaan osallistuu 2 % suomalaisista ja puolueiden jäsenenä on 8 % kansalaisista.

Oheinen esimerkki esittää suomalais ehdokkaiden saamat äänimäärät puolueittain EU-vaaleissa 2009 ja havainnollistaa mittakaavattoman verkoston ilmiötä. Ehdokkaita oli 242. Vaikka mittakaavattoman verkoston muoto alkaa näkyä selkeämmin vasta sadan yksilön tai isommalla otantajoukolla, niin käyrä on havaittavissa jokaisen puolueen 20 suosituimman ehdokkaan otannassakin (perussuomalaiset ja kristilliset olivat vaaliliitossa).

Kaavio 2: Suomalais ehdokkaiden saamat äänimäärät puolueittain EU-vaaleissa 2009 esimerkkinä mittakaavaton verkosto -ilmiöstä.
Lähde: Tilastokeskus.fi.

Puolueesta riippumatta vasemmalla on jokaisessa puolueessa muutama ääniharava (supernoodit), ja ehdokaskohtaiset äänimäärät vähenvät lähes eksponentiaalisesti. Sadalla tai tuhannella ehdokkaalla per puolue pitenisi oikean reunan ”pitkä häntä”. Mittakaavatonta verkostoa on tietävästi käytetty vielä vain vähän vaalisuunnittelussa. Voimakkaasti navoittunut puolue on vaaleissa vahvoilla, mutta supernoodit poistettaessa erittäin heikoilla. Voi olettaa, että ajan myötä osa puolueista optimoi ehdokasasettelunsa kulloisenkin vaalimatematiikan ja mittakaavattoman verkoston suhteen ennemmin kuin perinteisen enemmistöäänestyksen.

Suomalainen vakiintunut puolueorganisaatio noudattaa tätä käyrää siinä missä mikä tahansa otantajoukko millä tahansa kriteerillä mitat-

tuna. Mickelsson esittää Suomessa sosialidemokraattien omaksuneen kolmiportaisen hierarkkisen organisaation jo 1906 ja vielä vihreät-kin päätyivät epämuodollisten kokeilujen jälkeen kolmiportaiseen malliin 1993 (Mickelsson 2007, 98, 252–257). Mannermaa vertaa kiinnostavasti puolueiden rakennetta ja toimintamalleja suoraan teollisen aikakauden tuotannon organisoitiin (Mannermaa 2006, 25). Tayloristisessa tehdas- tai tuotantomallissa toiminta onkin järjestetty hierarkkisesti ja jokaisella tuotantoympäristön osalla on määritelty suhde kokonaisuuteen sekä toisiin osiin. Haluttu viesti tai signaali läpäisee tarvittaessa tehokkaasti ylhäältä alaspäin (*top-down*) koko struktuurin ja tarvittaessa uudelleenohjaa kokonaisuuden toimintaa.¹⁷ Samaa organisoitumismallia on sovellettu esimerkiksi liike-elämässä 1890-luvulta alkaen. Clay Shirky (2008, 39–42) huomauttaa oivalta-vasti, että hierarkkinen organisointi syntyi alun perin tarpeesta järjestää USA:n rautatieverkosto hallittavaksi kokonaisuudeksi, jotta junat eivät myöhästelisi.

Hierarkkinen malli sopikin teolliseen yhteiskuntaan, missä olosuhteet muuttuivat verkkaisesti, jos ollenkaan. Informaation saatavuus oli vähäistä, se oli kallista ja sen merkityssisältöjen tuottamiseen, tulkitsemiseen, tallentamiseen ja jakamiseen vaadittiin koulutettuja ammattilaisia. Organisaation sisäinen viestintä oli työlästä sopivien kommunikaatiovälineiden puuttuessa, ja Suomessakin puolueiden informaation jakelukanaviksi ja sisäisen koheesion ylläpitäjiksi va-

kiintuivat puoluehallitus, -kokoukset ja -ohjelmat. Samalla logiikalla toimivat esimerkiksi pörssiyhtiöt ja järjestöt hallitus- ja vuosikokouksineen. Vuosikokousten järjestäminen ja niihin mobilisoituminen on työlästä suurten ihmisjoukkojen saapuessa pitkienkin matkojen takaa tiettyyn aikaan tiettyyn paikkaan. Tällainen organisoitumismalli on jo lähtökohdiltaan reaktiivinen. Sitä ei ole edes suunniteltu saamaan mahdollisimman paljon erilaisia, ristiriitaisiakin signaaleja supernoodeille toiminnan ohjaamiseksi, vaan päinvastoin lähettämään suppean johdon luomia signaaleja yhtenäisesti kannattajakuntaan (pitkään häntään). Monissa menestyneissä internet-verkostoissa malli onkin käännetty toisinpäin: käyttäjät seuloivat parhaat internet-sisällöt Googlen (ja muiden hakukoneiden) puolesta, aivan kuten kuluttajat arvioivat Amazonille parhaat teokset. Myös avoimen lähdekoodin ohjelmistojen käyttäjille valikoituu tarjonnan parhaimmisto käyttäjäseulonnan myötä.

Riippumattoman joukkoviestinnän synty sekä yhteiskunnan kompleksisuuden lisääntyminen alkoivat tuottaa säröjä hierarkkisen mallin toimivuuteen. Suomessa 1970-luvulta alkaen puolueissa on koettu haasteiksi muun muassa puoluekokousten keskittyminen puheenjohtajiston valintaan asiakysymysten sijaan, televisiojulkisuuden tuottama puoluejohdon henkilöityminen, puoluejohdon viestintä joukkoviestimien kautta jäsenille suoran kommunikaation sijaan ja järjestökentän roolin heikkeneminen (Mickelsson 2007, 208, 216–

217, 258–259, 265–267). Internet-teorioiden näkökulmasta kehitys on ollut aivan loogista. Kun yhteiskunnalliset kysymykset monitukaistuvat ja hektistyvät, niin tällainen organisoitumismalli johtaa vääjäämättä puoluekokousten henkilövalintoihin keskittymiseen, koska käytettävissä ei ole ollut tapoja tuottaa ja koostaa monipuolisesti yksityiskohtaista keskustelua. Joukkoviestintä on itse asiassa parantanut viestintää puolueissa ylhäältä alaspäin. Kommunikointi olisi vieläkin etäisempää ja hitaampaa ilman joukkoviestintää.

Kolmiportainen, keskitetty ja yksisuuntainen ylhäältä alaspäin -malli istuu kuitenkin työläästi informaatioajan yhteiskuntaan, missä viestintä on nopeaa, hajautettua, verkotettua ja siihen osallistuu runsaasti ihmisiä kaksisuuntaisesti. Tämä ei johdu siitä, että ihmisille olisi syntynyt uusi tarve kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa kaksisuuntaisesti, vaan internetin ja kännyköiden myötä se mahdollistuu aivan toisella tavalla aiempaan verrattuna (vrt. organisoituminen ja mobilisointi). Vakiintuneiden organisaatioiden kannalta tämä tarkoittaa, että periaatteessa jokainen organisaation verkostoon kuuluva saa halutessaan mielipiteensä kuuluviin nopeasti – joko verkoston sisällä tai sen ulkopuolella – ja että viestit vahvistuvat aiempaa huomattavasti nopeammin yhtenäisiksi vaatimuksiksi, kuten erovaatimuksiksi poliittisten kohujen yhteydessä. Joukkoviestimien www-palveluiden keskustelufoorumit ja pikagallupit aggregoivat eli vahvistavat näitä mielipiteitä, ja päivälehdet sekä tv- ja radiouutiset tiivistävät ne uuti-

siksi ja ”faktaksi”, kuten tekee myös sisältöjen levittäminen internetin sosiaalisen median kanavilla.

Hierarkkinen päätöksentekomalli yhdistettynä moderneihin vuorovaikutuskanaviin on erittäin haasteellinen yhdistelmä. Esimerkistä käy keskustan vaalirahakohu kesällä 2009. Kentällä suhtauduttiin tapahtumaan ristiriitaisesti, puoluevaltuuskunta kokoontuu tätä kirjoitettaessa kuukauden päästä ja puoluejohdon kokoonpanoon otetaan kantaa seuraavan vuoden puoluekokouksessa. Vuosi on nykyään erittäin pitkä aika, ja koska tilanne ei ole hallittavissa mediassa, niin pitkittyessään kohu peittää alleen hallituksen muun toiminnan. Mika Mannermaa (2006, 46) puhuikin siirtymisestä *instantimisiin*, missä aikakäsitys on oleellisesti erilainen teolliseen yhteiskuntaan verrattuna. Internet ja kännykät tuottavat puolueiden nykyiselle organisoitumismallille haasteita sekä kommunikoinnissa että koordinoinnissa. Myös puolueiden tiukan edustuksellisen demokratian ylläpitämisessä on omat haasteensa jäsenmäärien ja resurssien pienentyessä (Mickelsson 2007, 263–272).

Puolueen tai sen edustamien linjausten kannattajakunnan mobiilisointi on vastaavasti erittäin vaivatonta, kuten osoitti vaikkapa SDP:n ja ay-liikkeen kevään 2009 internet-kampanjointi työeläkemutosta vastaan. Tosin tämäkin kampanja oli tyypillinen yksisuuntainen ja reaktiivinen toimintamuoto, vaikka tarjolla on ollut jo pitkään proaktiivisia toimintamuotoja sekä uusia ratkaisuja ja ideoita tuottavia tapoja. Yksinkertaisin tapa reagoida nykykehitykseen olisi siirtyminen

---

aktiivisesti erilaisiin neuvoa-antaviin tai sitoviin jäsenäänestyksiin, ensisijaisesti modernin viestintäteknologian välityksellä. Esimerkiksi postikortit ja paperiset adressit ovat edelleen käyttökelpoisia instantimissakin, mutta niiden saattaminen digitaaliseen muotoon sekä jatkokäsittely vaatii resursointia.

Mittakaavattoman verkoston vastinpari monessa mielessä on internetin toinen leimallinen ominaispiirre, *joukkoäly*. Termi ei ole vakiintunut¹⁸, mutta itse ilmiö kyllä. Yleisesti sillä viitataan *kollektiiviseen* ongelmanratkaisuun ja (internetin tarjoamiin) kollektiivihyödykkeiden tuotantomuotoihin. Niissä suuri joukko ihmisiä seuloo ja arvioi kollektiivisesti ”hyödyllisimmän” informaation tai ratkaisun hieman evolutionaarisesti, sen sijaan että toiminta ja valinnat nojaisivat mittakaavattoman verkoston (tai organisaation) aktiivisimpaan kärkeen. Joukkoäly eroaa keskeisesti yllämainituista nettijäsenäänestyksistä ja muusta organisaation mielipiteen muodostuksesta siinä, että toiminnan tuloksena ei ole vain kyllä–ei-mittaus, vaan luovia, symbolisia tuotoksia. Esimerkkinä joukkoälystä internetissä pidetään Wikipediää, mutta ilmiö ulottuu muun muassa netin innovaatiopörsseihin, sosiaalisiin kirjanmerkkeihin, hakukoneiden löydösten lajitteluun ja mielenkiintoisimpien uutisten seulontaan.

James Surowieckin (2004) neljä ehtoa tarjoavat hyvän kuvauksen joukkoälyn ja verkkovoiman toimintalogiikasta. Surowieckin mukaan a) osallistujien näkemyksissä oikeasta informaatiosta on diversi-

teettä eli hajontaa, b) he ovat riippumattomia toisistaan, c) osallistujat soveltavat omia tai paikallisia tietojaan ja d) näkemykset aggregoidaan eli kootaan keskitetysti. Koostaja voi olla yksittäinen ihminen, organisaatio, liike, liikehdintä tai muu toimija.

Surowieck esittää laajan kirjon sosiologian piiriin laskettavia tapauksia, joissa joukon tai kollektiivinen tietämys (*the wisdom of crowds*) ja ratkaisuehdotus on osoittautunut paremmaksi kuin yhdenkään yksittäisen asiantuntijan. Populaariesimerkistä käy, että *Haluatko miljonääriksi* -visailun yleisöarvaus osuu oikein 91-prosenttisesti, kun taas kilauta kaverille -asiantuntijuus 65-prosenttisesti. Keräämäni parikymmentä suomalaista ja ulkomaista tapausesimerkkiä aiemmin määrittelemästäni verkkovoimasta noudattavat joiltakin osin Surowieckin mallintamaa kollektiiviorganisoinnin logiikkaa, ja esimerkkienikin perusteella ehtoja voi pitää valideina. Toisaalta joukkoälyn toteutumisedellytykset on niin tarkkaan rajattu, etteivät ne selitä netin avointa verkkovoimaa sellaisenaan.

WIKI TYÖN ORGANISOIJANA

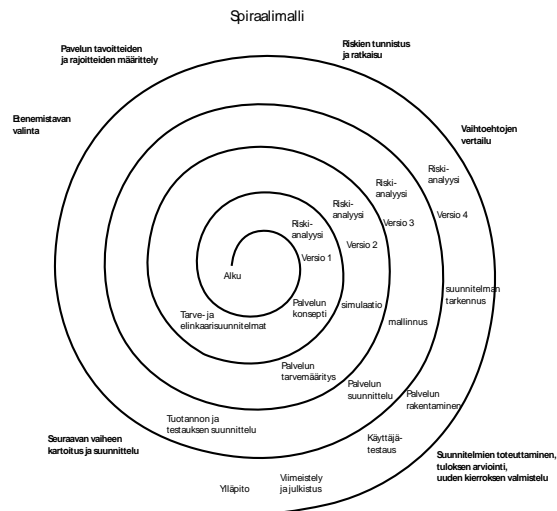
Internetin kolmantena ominaispiirteenä voidaan pitää wiki-tekniikoihin perustuvaa tuotantomallia, eli tapaa tuottaa esimerkiksi Wikipedian artikkeleita. Malli on yleistymässä nopeasti myös suomalaisissa organisaatioissa. Wikin yksinkertainen perusidea on, että kuka tahansa saa tuottaa, muokata ja kommentoida kollektiivisesti tuotettavia sisältöjä

---

haluamassaan laajuudessa. Wikillä voidaan tuottaa yhtä hyvin kokousagendoja, pöytäkirjoja ja strategioita kuin toimintaohjeita ja tietopankkeja mistä tahansa aiheesta. Aiempaan – tai esimerkiksi nykyisten puolueiden jäsenten mahdollisuuksiin – verrattuna wiki tarjoaa huomattavasti enemmän tapoja osallistua: sisältöjä voi ideoida ja muokata, tekstille voi tehdä kielenhuoltoa ja kommentoida sitä, etsiä lähteitä, tilastoja tai muita tausta-aineistoja, tehdä laskelmia, visualisoida ja niin edelleen.

Wikipedia edustaa *sosiaalista mediaa*. Jukka-Pekka Erkkolan (2008, 84) mukaan sosiaalinen media on ”jälkitekollinen ilmiö, jolla on tuotanto- ja jakelurakenteen muutoksen kautta vaikutuksia yhteiskuntaan, talouteen ja kulttuuriin. Samalla sosiaalinen media on teknologiasidonnainen ja rakenteinen prosessi, jossa yksilöt ja ryhmät rakentavat yhteisiä merkityksiä sisältöjen, yhteisöjen ja verkkoteknologioiden avulla vertais- ja käyttötuotannon kautta”. Wiki ei siis ole vain väline sisältöjen tuottamiseksi kollektiivisesti vaan myös organisoitumistapa ja prosessi.

Wikitekniikoiden keskeisin ominaisuus on organisaatioilta vielä pitkälti huomaamatta. Se järjestää työn uudelleen tayloristisesta, hierarkisesta ja vaiheistetusta projektista – kuten tuotteen tai dokumentin valmistaminen – hajautetuksi prosessiksi, jonka tunnuspiirteitä ovat ”valmiiseen” dokumenttiin tai tiedostoon verrattuna jatkuva ajantasaisuus ja tätä kautta hieman paradoksaalisesti pysyvä keskeneräisyys.

Kaavio 3: Ylhäällä vakiintunut ja vaiheistettu projektimalli ("vesiputous") ja alhaalla iteratiivinen prosessimalli ("spiraali", lähdeä mukaillen) (Powell 1998).

Siinä missä vakiintuneessa *vesiputous*-mallissa työ etenee vaiheittain ja loppupään tekijät joutuvat odottamaan alkupään valmistumista, wikin kaltaisessa *spiraalimallissa* työ voidaan pilkkoa minimaalisen pieniin tehtäviin ja niitä voidaan suorittaa rinnakkain sekä tarvittaessa lyhyissä jaksoissa.

Suomessa Espoon ja Vantaan vihreät laittoivat vuoden 2008 kunnallisvaaliohjelmansa internetiin kaikkien halukkaiden vapaasti muokattavaksi wikitekniikalla, suomalaisen Wikipuolue-liikehännän inspiroimana. Espoon vihreiden kunnallisvaaliohjelma oli auki 3.2.2008 saakka, minkä jälkeen työstöä jatkoi vaaliohjelmatyöryhmä. Tekstin tuottamiseen osallistui avoimen vaiheen aikana noin 50 henkilöä. Tavoitteen mukaisesti lopullisen kunnallisvaaliohjelman hyväksyi Espoon vihreiden yleiskokous maaliskuussa 2008. (Espoon vihreät 2008) Tässä mallissa yhdistyy internetin hyödyntämisen ja kolmiportaisen organisaatiomallin edut. Puolue pystyy laajentamaan innovoinnin ja arvojen diversiteettiä sekä jäsenistön että sitäkin laajemman joukkoälyn suuntaan, ja vaaliohjelmatyöryhmä valmistelee löydöt yleiskokoukselle.

CROWDSOURCING – TYÖN ULKOISTAMINEN INTERNETILLE

Neljäntenä internetin ominaispiirteenä otan tarkasteluun wikitekniikan vastinparin. *Crowdsourcing* on joukkoälystä johdettu käytännön tuotanto- ja toimintamalli, mutta se on niin omaleimainen, että crowdsourcing ja joukkoäly erotetaan yleensä käsitteellisesti toisistaan. Termin

keksi Chris Howe (2006) ja se tarkoittaa yksinkertaisesti perinteistä työn ulkoistamista (*outsourcing*) internetille ja nimeämättömälle ihmisjoukolle (*crowd*). Termille ei ole vielä vakiintunutta suomennosta.¹⁹ Siinä missä wiki edustaa kollektiivista käsitystä, niin crowdsourcingissa etsitään yleensä parasta yksittäistä ratkaisua ja sen voi tuottaa yksittäinen ihminen. Muutama vuosi sitten VTT, Idealiike.fi ja avoin ideapankki Elohopea keräsivät internetissä lähes 40 000 mobiili-idea kansalaisilta kehittääkseen kännykkäpalveluita, erityisesti varttuneiden kohderyhmää ajatellen. Hallinnossa työ- ja elinkeinoministeriö sekä Demos Helsinki keräsivät syksyllä 2008 pioneerimaisesti Sukupolvifoorumi.fi-palvelussa palveluinnovaatioita, ideoita ja kokemuksia työstä, ja vastaanotto oli erittäin hyvä sekä osallistujamäärä että saadut ideat huomioiden.²⁰

Vaikka yllämainittuja internetin ominaispiirteitä on alettu hyödyntää pääosin vasta 2000-luvulla, niin ne ovat nopeasti osoittaneet toimivuutensa. Sami Viitamäen (2008) FLIRT-mallissa crowdsourcingin onnistuminen edellyttää viiden pääperiaatteen huomioimista: fokuksen (*Focus*), kielen (*Language*), kannustimien (*Incentives*), sääntöjen (*Rules*) ja työkalujen (*Tools*). Parhaat tulokset saadaan, kun ongelmanratkaisu, innovointi tai muu tavoite fokusoidaan, tavoite esitetään fokusta tukevassa kielellisessä muodossa, ratkaisemista motivoidaan kannustimilla, ratkaisua etsitään yhteisillä pelisäännöillä ja toiminnalle tarjotaan työkalut. Esimerkiksi SDP:n Reilusuomi.fi-palvelussa kan-

---

salaiset voivat esittää ideoitaan sosialidemokraattien tulevaisuudesta (Vihreä Lanka 14.12.2007). Fokusoimattomuutensa vuoksi palvelu sopii kuitenkin paremmin tausta-aineistojen, kuten unelmien, toiveiden, pelkojen ja arvojen keräämiseen kuin varsinaiseen crowdsourcingiin. Edelleen, Reilusuomi.fi-palvelussa on päivän kysymys vaihtoehdoilla kyllä ja ei, mutta tämä toimii lähinnä iltapäivälehtien tapaisena äänestysviihteenä.

Internetin mahdollistama itseorganisoituminen on alkanut viehättää monia viime vuosina (tästä keskustelusta ks. Garrett 2006). Taustalla on muun muassa tässäkin artikkelissa kuvatut yksilöllistyminen sekä mobilisoitumisen, organisoitumisen ja toiminnan vaikuttavuuden mahdollistuminen ilman muodollista organisaatiota. Itseorganisoituminen tarjoaa kiehtovia, arvolatautuneitakin mahdollisuuksia yksilöiden kollektiiviselle toiminnalle, mutta sitä on työlästä toteuttaa pitkällä aikajaksolla yhdistettynä laajaan osallistujajoukkoon. Puolueeteoretikot ovat osoittaneet puolueiden lähes vääjäämättömän institutionalisoitumisen ja liikkeen luonteen muuttumisen vakiintuneeksi toiminnaksi (Mickelsson 2007, 347–355). Vaikuttavuuteen ja laajentumiseen tähtäävän itseorganisoituvan liikehdinnän on yhtä työlästä välttää muodollista organisoitumista alkuvaiheestaan lähtien (Hintikka 2009).

Rajauksista ja varauksista huolimatta edellä kuvatut esimerkit osoittavat jo kollektiivisen, hajautetun ja alhaalta ylöspäin ohjatun kevyt-

rakenteisen puolueen toiminnan käytännön edut. Piratpartiet pääsi EU-parlamenttiin muutamassa vuodessa ja oli Ruotsin parlamenttivaaleissa jo kymmenenneksi suurin puolue, ohittaen lukuisia vaikiintuneita pienpuolueita. Vihreät nousi pienen joukon aktivismista hallitusvastuuseen viidessätoista vuodessa Suomessa.

SKENAARIO PUOLUEMALLEISTA INTERNET-AIKANA

Oheinen skenaario tarkastelee puolueita kahdella muuttujalla internet-ajan alkuvaiheesta vuoteen 2020. Oletuksena on, että puoluetta määrittävät keskeisesti ensinnäkin toimijuuden tyyppi (verkosto tai joukko) ja toiseksi sen tapa päättää artikulaatiostaan eli mielipide- ja arvopohjastaan (crowdsourcing tai wiki). Näkökulmana on puhtaasti *internet*, jonka edelläkuvatuista neljästä ominaispiirteestä on johdettu puoluemalleja koskien tilannetta, jossa puolueet käyttävät internetiä täysivoimaisesti. Skenaariota ei ole muodostettu johtamalla *puolueiden* nykytilaa internet-ympäristöön. Muodostetut mallit ovat geneerisiä, eli sopivat minkä tahansa toiminnan tyyppin (hallinto, liike-elämä jne.) skenarointiin. Esimerkiksi monet suuryhtiöt, kuten IBM, Lego ja Procter & Gamble ovat jo omaksuneet menestyksellisesti näitä malleja organisoitumisessaan ja toiminnassaan.

Oheisen skenaarion puoluetyypeistä vain wikipuolue-mallia on kehitetty käytännössä. Eri mallien hahmottamiseksi vertailukohdaksi on otettu – erittäin suuntaa-antavasti ja vain hahmottamisen tueksi

– joitakin valtioita ja alueita. Mallien ja valtioiden yhteen kytkeminen perustuu näiden alueiden informaatioyhteiskuntapolitiikkaan ja -strategioihin sekä suhtautumiseen internetiin.

Optimointipuolue on edustuksellinen ja hierarkkinen ja pohjaa toimintansa (jäsenistönsä) asiantuntemukseen, hyödyntäen myös internetin potentiaalia. Toimintatapaa voisi kutsua aivobasaariksi tai innovaatiohuutokaupaksi. Optimointipuolue hakee proaktiivisesti pragmaattisia, mitattavia ratkaisuja, toteuttaen niitä tehokkaasti. Toiminta perustuu asioiden valmisteluun asiantuntijoiden, jäsenten ja rajoitetusti periaatteessa kenen vaan kesken. Kertyneet vaihtoehdot käsitellään tiiviissä keskusteluvaiheessa, jossa argumentoidaan näkökulmat ja huomioidaan kokonaisvaikutukset, minkä jälkeen valitaan äänestämällä paras vaihtoehto, tai puoluejohto valitsee sen esiseulotuista ehdotuksista. Sitten seuraa suoraviivainen toimeenpano ja asia on tältä osin käsitelty: kaikki toimivat onnistumisen eteen ja mahdollinen kritiikki on hajanaista. Lähestymistapana on ”paras voittakoon”; toisin sanoen yksittäisenkin ihmisen ehdotus voi ohittaa laajan asiantuntijaryhmän, jos se muiden mielestä ratkaisee käsiteltävän asian parhaiten.

Optimointipuolueen haasteena on jäsenistön ja kannattajien kiinnostumisen löyhyys, jopa siinä määrin, että kannattajat eivät välttämättä viitsi edes äänestää sitä, olettaessaan ulkoistamisen hengessä, että joku muu äänestää.

Taulukko 1: Skenaario puolueille toimijuuden tyyppin ja artikulaation muodostumisen perusteella, johdettuna neljästä internetin ominaispiirteestä.

	Mittakaavaton verkosto	Joukkoöly
Crowdsourcing	<p>Optimointipuolue (Etelä-Korea)</p> <ul style="list-style-type: none"> - edustuksellinen - hierarkkinen - meritokraattinen - pragmaattinen toiminta perustuu crowdsourcingiin (valmistelu, keskustelu, valinta, toimeenpano) - proaktiivinen, tehokas - "paras voittakoon" 	<p>Diversiteettipuolue (Piilaakso)</p> <ul style="list-style-type: none"> - edustuksellinen, silti desentralisoitunut - ruohonjuuritaso projektive-toinen tai verkottuneesti atomisoitunut - evolutionäärinen - käsitysten diversiteetti: rinnakkaisia, jopa kilpailevia ideoita - parhaat käsitykset omaksumaan ja sovelletaan - jäsenet verkottuneita muiden puolueiden kanssa
Wiki-tekniikat	<p>Konsensuspuolue (Suomi)</p> <ul style="list-style-type: none"> - edustuksellinen - hierarkkinen - keskusteleva, huomioi kaikki mielipiteet - muodostaa käsityksensä konsensuksella - hyvä tuottamaan jäsenettyjä kokonaisnäkemystsiä: strategioita, tavoiteohjelmia yms. - hieman reaktiivinen tasapainottaessaan laajaa keskustelua ja toimeenpanoa 	<p>Wikipuolue (Hollanti)</p> <ul style="list-style-type: none"> - erittäin desentralisoitunut - ääni / osallistuja - toiminta perustuu Wikipediaan (läpinäkyvyys, tasa-arvoisuus, keskustelu, äänestys) - tavoitteita ja koko toimintaa leimaa projektimaisuus - edustajat politiikassa vain äänitorvia, voivat vaihtua milloin tahansa - voi olla reflektiivisen politiikan ääriverio

Niin ikään optimointipuolueen on kyettävä jatkuvasti uudistumaan muita malleja tehokkaammin, sillä pelkkä rationaalisuus tai pragmaattisuus (tai meritokratia) eivät kiinnitä toimintaan muiden puo-

---

luemallien tavoin. Käsitusten diversiteetti on aina suurempi yksittäisen organisaation ulkopuolella kuin sen sisällä. Tällainen puolue voisi toimia myös modernina kaaderipuolueena.

Diversiteettipuolue on optimointipuolueen vastinpari. Puolue on edustuksellinen ja muodollisesti hieman hierarkkinen, mutta optimointipuoluetta huomattavasti desentralisoituneempi sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti. Puolueessa voi olla Sakari Hännisen (Mickelsson 2007, 260) kuvailema projektivetoinen ruohonjuuritaso, josta nousee ideoita ja tekijöitä, mutta ruohonjuuritaso voi olla varsin atomisoitunutkin wikipuolue-mallin tavoin ja ulottua muihin, kilpailuviin puolueisiin. Mielipiteet ja käsitykset voivat olla ristikkäisiä ja ryhmittyneitä, myös ylätasolla, sillä puolueen malli kestää suuren diversiteetin ja jopa vaatii sitä. Optimointipuolueen tavoin paras idea kulloinkin voittaa, mutta ratkaisua lähdetään ennemmin kopioimaan ja varioimaan eri puolilla ja tasoilla puoluetta kuin toteuttamaan sitä yksituumaisesti. Myös muut puoluemallit kopioivat diversiteettipuolueen testaamia ideoita. Päätöksenteko voi toteutua osin ruohonjuuritasolla, ja mielipiteiden diversiteetti syötetään puoluevaltuuston kaltaiselle *hubille* eli keskustanavalle, joka koostaa tarjonnasta parhaan ratkaisun kulloiseenkin kysymykseen.

Diversiteettipuolueen haasteena on sateenvarjomaisuuden ja toiminnan vapauden luoma monimuotoisuus, minkä seassa määrätietoinen fraktio, tai yksilö, voi päästä nopeastikin monopoliasemaan ja puo-

luen johtoon aktiivisen vastarinnan puuttuessa. Toisaalta puolueella on kykyä esimerkiksi vaihtaa nopeasti koko johto, jos aiempaa selkeästi parempi on tarjolla. Ääritilanteessa puoluen ratkaisuna ei ole välttämättä edes itsensä puolustaminen vaan itsensä perustaminen uudelleen. Wikipuolueen tavoin diversiteettipuolue voi atomisoitua liikaa, mutta tässäkin tapauksessa se voi perustaa itsensä uudelleen.

Konsensuspuolue muistuttaa eniten nykypuolueita. Se on perustaltaan hierarkkinen ja edustuksellinen. Paras ratkaisu -puolueista poiketen se suosii laajaa jäsenistön ja muidenkin dialogia wiki-tekniikoilla. Ideoiden oletetaan syntyvän dialogin kautta ja osittain mittakaavattoman verkoston oikeasta reunasta, ikään kuin suurelta hiljaiselta enemmistöltä, ja sieltä puolue hakee myös oikeutuksensa. Keskusteleva sävy takaa konsensuksen ja samanmielisyyden, vaikka ennen keskusteluja eri asiakysymyksissä olisikin fraktioita.

Puolueen haasteena on konsensustavoitteiden sovittaminen proaktiivisuuteen ja innovatiivisuuteen. Siinä missä paras voittakoon -puolueet pohjautuvat samanhenkisyyteen, konsensuspuolue ja wikipuolue perustuvat yhteisen ylläpitämiseen. Keskustelua ja yhteistä päätöstä korostava malli on hyvä tuottamaan puolueohjelmia ja strategioita. Toimeenpanossaan puolue taas on hieman reaktiivinen ja paikoitellen byrokraattinenkin, vaikka sinänsä käyttää internetiä monipuolisesti. Toisaalta tämä puoluemalli takaa ehkä voimakkaimman jäsenistön ja kannattajien kiinnittymisen, joten sen avulla voidaan kannattajat

---

mobilisoida tehokkaimmin myös materiaalisen, netin ulkopuolisen todellisuuden toimintaan.

Wikipuolue on malleista ainoa, jota on kokeiltu tähän mennessä käytännössä. Näitä kokemuksia ei kuitenkaan kytketä puolueskenaariooni, vaan skenaarion wikipuoluemalli johdetaan esitetyistä muuttujista muiden mallien tavoin. Nykyiset wikipuoluekokeilut ovat kuitenkin ensimmäinen puhdas internet-aikakauden puolueemalli, ja tässä mielessä ne voisivat olla hedelmällinen tutkimuskohde – aivan kuten sata vuotta sitten perustetut ensimmäiset puolueet loivat mallin, jota uusimmatkin puolueet noudattivat vielä 1900-luvun lopussa.

Wikipuolueen esikuvana on Wikipedian, avoimen lähdekoodin ja muiden maksuttomien kollektiivihyödykkeiden avoimuus ja läpinäkyvyys yhteisvastuuseen perustuen. Julkisuusaste on puoluemalleista selkeästi pisimmällä. Jokaisella on yksi ääni, ja itse puolueorganisaatio on erittäin ohut. Koko toimintaa ja tavoitteita leimaa projektimaisuus. Wikipuolue voi järjestyä jopa asiakysymys- ja vaalikohtaisesti. Se voi asettaa tyystin erilaiset tavoitteet kunnallis-, eduskunta- ja EU-vaaleihin, ja projektiryhmät voivat olla hyvin itsenäisiä. Puolueen edustajat edustavat nimenomaan puolueen jäsenistön ja kannattajien käsityksiä, ja edustajia voidaan kierrättää milloin tahansa. Puolueen toiminta dokumentoituu kokonaisuudessaan internetiin. Tämä mahdollistaa periaatteessa suurimman tehokkuuden puoluemalleista. Uusi jäsen tai kannattaja voi helposti selvittää toiminnan eri vaiheet

yksityiskohtaisesti ja nähdä, kuka on tehnyt mitäkin, ja arvioida mihin oma panos sopii parhaiten. Näin puolueen toimintaan pääsee nopeasti mukaan. Samasta syystä tehtäviä ja vastuita on helppo vaihtaa vaikka kesken kokouksen tai äänestyksen. Wikipuoluetta voi pitää antiikin Ateenan *ekklesian* digitoituna ja verkotettuna versiona.

Wikipuolueen haasteena on konsensuspuolueen tavoin toiminnallinen tasapainotus deliberatiivisen keskustelun, keskustelun hallinnan ja toimeenpanon välillä. Toimeenpanoltaan wikipuolue muistuttaa optimointipuoluetta ja on periaatteessa hyvin tehokas, kunhan ratkaisut vain saadaan tehtyä. Toinen selkeä haaste on joko atomisoituminen tai fragmentoituminen, joka voi tapahtua jatkuvien keskusteluprosessien myötä.

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Sekä Matti Kortteinen (1987) että Matti Virtanen (1987) tallensivat sosiologisesta näkökulmasta työn muutoksen koskien sekä työaikaa ja -paikkaa että käsittelyn kohdetta: informaatioyhteiskuntaan liittyä keskeisesti *symbolinen työ*. Molemmat tosin perustellusti epäilivät muutoksen hallittavuutta. Internet osaltaan jatkaa ja syventää tätä muutosta. Yhtäältä netti tarjoaa kansalaisyhteiskunnalle tyystin uudentyyppisen ja kevyen organisoitumis- ja mobilisointiulottuvuuden. Toisaalta rakennemuutos ja kokonaiskehitys tuovat näkyviin uudenlaisia asiakysymyksiä, kuten internetin kansalaisoikeudet, va-

listunut kuluttaminen, ilmastonmuutos ja työn uudelleenjärjestyminen. Esimerkiksi Sandor Vegh (2003, 71–72) jaottelee tietoverkoissa tapahtuvan aktivismin kahteen päätyyppiin: internet-vahvisteiseen ja internet-perustaiseen. Edellisellä hän tarkoittaa aktivismia, jossa internetiä käytetään laajennettuna kommunikaatiokanavana, kun taas jälkimmäinen nojaa ensisijaisesti internetiin. Alkuvaiheessa yhteiskunnallinen toiminta on pääasiassa internet-vahvisteista, mutta merkkejä internet-perustaisesta toiminnasta on jo nähtävissä, ja ihmisten taitojen kasvaessa sen voi olettaa lisääntyvän vakiintuneiden osallistumistapojen kustannuksella.

Yllä esitetystä skenaariosta voi nähdä joitakin suuntaviivoja sille, millaisiksi organisaatiot voivat muuttua, jos ne lähtevät purkamaan vakiintuneita toimintatapojaan netin avulla. Liike-elämässä muuntautumistarve on suurempi kuin hallinnolla tai puolueilla, joilla on tavalla tai toisella legitimoitu ja legalisoitu monopoli toimintaansa. Kehityksen lakipisteenä voidaan pitää tilannetta, jossa ihmisten yhteiskunnallinen omatoimisuus (tietoverkkojen välityksellä) arkistuu siinä määrin, että puolueita, muita etujärjestöjä sekä hallintoa tarvitaan enää lainsäädännöllisissä kysymyksissä. Tällaista asetelmaa voidaan ehkäistä monin tavoin, alkaen esimerkiksi kunnallisäänestysten muuttamisesta arkipäiväisiksi vaikkapa kaavoitusasioissa.

Vuoteen 2020 mennessä Suomen edustuksellinen järjestelmä tuskin muuttuu ulkoisesti. Puolueiden kannatussuhteet luonnollisesti

vaihtelevat, mahdollisesti dramaattisestikin. Jokin Piraattipuolueen kaltainen liikehdintä nousee valtakunnan tietoisuuteen ja ehkä eduskuntaan tavoitteenaan lainsäädännön uudistaminen omasta näkökulmastaan nykyaikaiseksi. Vuonna 2020 nähtäen edelleen vakiintunut puolueista koostuva hallitus, jota johtaa vaaleissa suurimmaksi muodostuneen puolueen puheenjohtaja. Kiinnostavia kysymyksiä ovat, että haluavatko puolueet ottaa ihmiset mukaan toimintaansa, avata prosessejaan avoimelle arvioinnille, omaksua uusia toimintamalleja ja luovuttaa osan muodollisesta päätöksentekovallastaan. Vastineena olisi oikeutus toiminnalle informaatioyhteiskunnassa. Esimerkiksi Yhdysvalloissa viimeistään presidentinvaalien 2008 jälkeen tätä vaihtokauppaa on alettu pitää jo itsestäänselvyytenä.

Loppuviitteet

1. Vastaavia termejä ovat muun muassa huomiotalous, verkostoyhteiskunta, unelmayhteiskunta, verkoyhteiskunta ja osallistumistalous (ks. esim. Mannermaa 2006, 163).
2. Suomessa tätä tutkimusta tehdään muun muassa HIIT:issa, Jyväskylän yliopistossa, Kauppakorkeakoulussa, Lapin yliopistossa, Taik:in Medialaboratoriossa sekä Tampereen yliopistossa.
3. Artikkelissa pyritään käyttämään yhtä, mahdollisuuksien mukaan vakiintunutta suomenkielistä termiä itse tekstissä ja rinnakkaistermit on sijoitettu loppuviitteisiin. Valitettavasti joillekin ilmiöille, kuten crowdsourcing ei ole ehditty kehittää edes vakiintumattomia suomennoksia.
4. Kuten alhainen ja edullinen osallistumismahdollisuus, globaali vastaanottajapiiri ja sisältöjen jakelu. Internetin ominaispiirteistä (ks. esim. Anderson 2008).
5. Facebook on internet-palvelu, jossa ihminen voi halutessaan näyttää oman sosiaalisen verkostonsa muille, kommunikoida tuttaviansa kesken ja saada suosituksia tuttavilta uusista tuttavuuksista. Lisäksi kuka tahansa voi luoda siellä aiheyhmän haluamastaan aiheesta ja muut voivat liittyä ryhmän

- jäseniksi ja osoittaa tätä kautta kiinnostustaan aiheeseen. Aiheryhmiä voidaan käyttää yhtä hyvin positiiviseen artikulointiin, kuten Porkkanamafia, tai negatiiviseen mobilisoitumiseen. Vuonna 2009 Suomessa on nostettu julkisuuteen esimerkiksi Facebookin rasistiset aiheryhmät.
6. Facebook ei suoraan kerro esimerkiksi yksittäisen maan käyttäjämääriä. 9.8.2009 Facebookin Finland-verkostossa ilmoitetaan olevan 578 264 käyttäjää. Kyseinen verkosto on oletusasetus jokaiselle Suomesta liittyneelle, mutta luku on oletettavasti isompi, sillä osa ihmisistä jättää kertomatta kotimaansa, liittyy ollessaan ulkomailla ja niin edelleen.
  7. Blogilista.fi:ssa oli 12.8.2009 blogeja listattuna 25 658 kappaletta. Esimerkiksi Jyrki Kasvin sijoitus oli 206, Erkki Tuomiojan 290 ja Matti Vanhasen 358.
  8. Mikrokanavan ideana on lähettää tekstiviestin pituisia viestejä, joita muut käyttäjät lukevat ja kommentoivat. Palveluiden nopeaa suosiota selittää helppokäyttöisyys sekä mahdollisuus osallistua niin kännykällä kuin kannettavalla tai pöytätietokoneella, paikasta ja tilanteesta riippuen. Esimerkiksi Twitter nousi valtajulkisuuteen 2009, kun iranilaiset protestoitajat lähettivät videoita internetiin ja linkkejä niihin Twitterin välityksellä.
  9. Innovaation adaptaatiokäyrän mukaan innovaation ottavat käyttöön ensin innovaattorit (2,5 %) sekä varhaiset omaksijat (13,5 %) ja sitten varhaisenemmistö (34 %). Lopuksi tulevat myöhäinen enemmistö (34 %) sekä vitkastelijat (16 %). Kun enemmistö on omaksunassa innovaatiota, niin osa innovaattoreista ja varhaisista omaksujista on jo siirtynyt uudempien innovaatioiden pariin.
  10. Esimerkiksi YouTube-videonjakopalvelussa julkaistiin ennen joukkoviestimiä Saddam Husseinin teloitus kännyvideotaltointina sekä otoksia Iranin levottomuuksista 2009. Rakeisia ja huonolaatuista kännyvideoita näytettiin laajalti joukkoviestimissä.
  11. Amerikkalainen Carrotmob-liike julkaisi toimintaansa konkretisoivan videon internetissä <http://www.vimeo.com/925729>. Kun tieto videosta levisi netin mikrokanavilla, niin sekä suomalaiset kansalaisaktivistit että toimittajat havaitsivat videon samanaikaisesti. Liikkeen saapumisesta suomalaisten tietoisuuteen ks. esim. Jaiku mikrokanavana -keskustelu <http://mokka.jaiku.com/presence/42243257>.
  12. Porkkanamafiaa ei voi pitää luonteensa ja toimintamallinsa perusteella kevytaktivismina, mutta muutoin se kyllä täyttää Straniuksen havaitsemat tunnusmerkit vaikkapa vaivattomana vaikuttamisena tai osallistumisena.
  13. Esimerkiksi tuikitavallinen St. Albansin kylä Iso-Britanniassa oli säilynyt lähes muuttumattomana viktoriaanisen ajan alkutaipaleelta saakka, mutta 2000-luvulla kylään alettiin suunnitella kauppakeskusta. Kylä alkoi vastustaa Tesco-kauppajättiä internetissä ilman erityisiä nettitaitoja. Kyläläiset mobilisoituivat jakamalla tietoa suunnitelmasta muun muassa blogissaan Google Bloggerissa, sähköpostilistoilla, Yahoo-ryhmissä, Flickr-valokuvanjakopalvelulla sekä podcastilla eli äänivirtoina NowPublic.comissa. Vaikuttamisen myötä kauppakeskuksen rakentamista lykättiin ja siitä tuli suunniteltua pienempi.

14. Havaintoa tukee myös erillinen aineisto Myyrmannin räjäyttäjän henkilöllisyyden selvittämises-tä syksyllä 2002. Tämän prosessin aikana osallistujat halusivat kaiken ”nettiin”: iltapäivälehtien valokuvat, poliisiradiotallenteet, ylimääräiset uutislähetykset, digikuvia tapahtumapaikalta ja niin edelleen. Nyt uusimmat sukupolvet pitävät itsestään selvänä, että ”kaikki” olisi saatavilla internetin välityksellä. Tätä seikkaa tukevat myös yleiset median kulutuskäyttäytymisessä havaitut muutokset esimerkiksi television kustannuksella internetin hyväksi.
15. Ruotsissa aloitti toimintansa Jobbjakt-yhtiö vuonna 2006. Sen tarkoituksena oli luoda Amazonin Mechanical Turkin kaltainen www-työmarkkinapaikka Ruotsiin. Mutta toisin kuin Mechanical Turkissa tai aivobasaarissa, Jobbjaktissa myös työntekijät saivat tarjota työpanostaan huutokaupalla. Ruotsin ammattiyhdistysliike painosti Jobbjaktin heti alkuunsa tarkentamaan työtunnin minimihin-naksi 50 kruunua, sitten lisättiin myös tarjousvaihtoehto kiinteästä hinnasta. Ruotsin syndikalisti-nen nuorisoliitto (SUF) ei tyytynyt tähänkään. SUF on kertonut käyttäneensä Jobbjaktia tekaistuilla käyttäjäprofileilla, joilla he tekivät erityishalpoja tarjouksia palvelussa välitetyistä töistä tai ilmoit-telivat töistä, joita ei ollut olemassa. Muutaman sadan hengen aktivistijoukko kertoo saaneensa apua myös koti- ja ulkomaisilta ajatusmaailmansa kannattajilta. SUF alkoi tehdä palvelunestohyökkäyk-siä Jobbjaktin verkkopalvelimelle. Tämän takia verkkopalvelinta vuokraava yhtiö irtisanoi Jobbjak-tin sopimuksen, ja markkinapaikka joutui tilapäisesti kokonaan irti internetistä. (Hintikka 2008a; Korhonen, Peltokoski & Saukkonen 2009)
16. Tutkimusalasta ja käyttöyhteydestä riippuen ilmiötä kutsutaan myös muun muassa käsitteillä voima-laki (power law) sekä Zipfin laki (Zipf's law).
17. Rauli Mickelssonin tutkimissa aineistoissa esimerkiksi SDP:n puoluesihteerä kutsuttiin ”järjestö-koneen käyttäjäksi” (mt., 213). Puolueiden ja suuryritysten suunnanmuutoksista puhuttaessa myös vertaukset hidasilikkeisiin laivoihin ovat olleet suosittuja, mikä ilmenee vaikkapa tutuista ilmauk-sista ”kurssinmuutos”, ”pari piirua” ja ”reivaaminen”.
18. Joukkoälyn rinnalla puhutaan muun muassa kollektiivi- tai parviälystä. Näkökulmasta ja paino-tuksesta riippuen on käytetty myös termejä stigmergy (Grassé), hive mind ja swarm (Kelly), mobiilijoukot (Smart Mobs, Rheingold), joukkojen tietämys (The Wisdom of Crowds, Surowiecki), verkkovoima (Hintikka), joukkouttaminen ja talkoistaminen (crowdsourcing, Howe) ja wikitalous (wikinomics, Tapscott). Useimpia näistä termeistä ei ole vielä suomennettu vakiintuneesti.
19. Crowdsourcingille on ehdotettu muun muassa suomennoksia talkoistaminen ja joukkouttaminen. Internet-kielessä puhutaan sorsastuksesta, mikä sisältää viittauksen (avoimeen) lähdekoodiin (source) ja siihen tarvittavan tietotaidon jakamiseen muille.
20. Suomalaiset tuottavat vapaaehtoistyönä ympäristöhallinnolle luontohavaintoja noin 50 henkilö-työvuoden verran vuosittain. Kansalaisten omaehtoisissa hankkeissa internetissä on muun muassa ostettu jalkapallojoukkue, jota johdetaan kollektiivisesti ilman perinteistä manageria, ja kerätään pääomaa aloitteleville pienen yhtiöille tarjottaviin mikrolainoihin. Amazonin Mechanical Turk -palve-lussa voi palkata työtään tarjoavan tekemään esimerkiksi oikolukua muutaman dollarin tuntihintaan (Hintikka 2008a).

Nettipuolue

Nettipuolue voisi syntyä vastaamaan yhteiskunnan yhä kasvavan kompleksisuuden ja muutosnopeuden asettamiin haasteisiin. Netissä toimiva puolue tarjoaisi välineen, jolla käsiteltäisiin monia asiakysymyksiä vanhoilla keinoilla toimivia puolueita nopeammin ja joustavammin.

Nettipuolue ei olisi minkään suuren ideologian mukaan järjestäytynyt puolue. Sen asialista olisi pikemminkin jatkuvassa muutostilassa ja muokkaantuisi jatkuvassa internet-keskustelussa ja äänestyksissä. Olennaista olisi juuri asioiden esiin nostamisen sekä keskusteluun osallistumisen ja vaikuttamisen nopeus ja helppous. Ideologisesti puolue noudattaisi todennäköisesti jonkinlaista "roskakorimallia", omaksuen vaikutteita jatkuvasti niin oikealta kuin vasemmalta. Mitään pysyvää ideologiaa tai ohjelmaa ei siis tarvittaisi. Tällainen puolue olisi suoran, välittömän demokratian kanava. Jatkuva pohtiminen ja asioiden keskusteluluonne korostuisi. Myös vaikuttamisen kanavat olisivat moninaiset.

Puolueen keskeinen pyrkimys olisi päätöksentekoon vaikuttaminen julkista harkintaa (deliberaatiota) provosoimalla. Puolue ei välttämättä olisi edes kiinnostunut vaaleista, sillä jäykkä edustuksellinen demokratia ei olisi puolueen ydinajatuksen mukaista. Tosin puolueena oleminen edellyttäisi ainakin ehdokasasettelua vaaleihin. Puolueen jäsenille osallistuminen toimintaan olisi jokapäiväistä ja luontevaa ja hoituisi muun internetin käytön lomassa. Puolueen jäseniltä edellytettäisiin jatkuvaa pääsyä sähköisten viestintävälineiden äärelle. Fyysiset kokoontumiset kävisivät jatkuvan kommunikaation myötä yhä tarpeettomammiksi. Organisaatio olisi kokonaisuudessaan löyhä ja joustava. Myöskään yhtä suurta johtohahmoa ei puolueessa tarvittaisi, vaan kannoissa voitaisiin velloa "mehiläisparviaktivismiin" periaatteiden mukaisesti: tuetaan sitä, mikä kulloinkin kiinnostaa. Toisaalta puolueen uskottavuutta voisi lisätä, jos sillä olisi joku yksittäinen karismaattinen henkilö äänitorvena.

Jos nettipuolueen ideologia on jatkuvassa muutoksessa, voidaan kysyä, miten se voisi kehittyä pelkästä keskustelukanavasta vakavasti otettavaksi vaikuttajaksi? Ainakin anonymiteetin poistamista nettikeskustelussa tulisi vakavasti harkita, koska nimimerkin taakse kätkeytyminen pinnallistaa keskustelua ja kärjistää mielipiteitä. Puolueen

tulisi todennäköisesti kanavoida energiaansa jossain vaiheessa myös perinteiseen edustukselliseen demokratiaan. Mutta miten tämänkaltaisen puolue pärjäisi eduskunnassa, jos sillä ei olisi mitään yhtenäistä linjaa, vaan se poukkoilisi kannasta ja asiakysymyksestä toiseen tuuliviirimäisesti? Jotta linja tasaantuisi, tulisi puolueen luoda ainakin tiettyä ajanjaksona pätevä ja edustajiaan sitova ohjelma. Tämä taas olisi ristiriidassa puolueen alkuperäisen idean kanssa ja voisi vähentää puolueen reagointinopeutta eri asiakysymyksiin, ja karkottaa näin sen alkuperäistä kannattajakuntaa. Kolmas vakauteen liittyvä ongelma liittyy internetiin välineenä. Internetissä on monia turvallisuusriskejä. Sähköisiä äänestyksiä voitaisiin peukaloida ja jonkun nimissä esittää hänen todellisen kantansa vastaisia kommentteja. Nämä missä tahansa organisaatiossa esiintyvät ongelmat korostuisivat nettipuolueissa. Lisäksi se, kuinka hyvin pääsee uuden teknologian pariin ja kuinka hyvin ja luontevasti sitä osaa käyttää, asettaisi puolueen jäseniä ja kannattajia eriarvoisiin asemiin ja todennäköisesti suuntaisi sen äänestäjäkuntaa nuorempaan ikäpolveen. Tämä ongelma saattaa kuitenkin suurelta osin ratketa, kun teknologia kehittyy ja ihmiset tottuvat sitä käyttämään.

Skenaarion ovat laatineet Juuso Alatalo, Anna Lehtinen, Lauri Miikkulainen, Antti-Jussi Vesa ja Markus Ylimaa.

Tapio Raunio

FT, professori, Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos

EUROPUOLUEIDEN TULEVAISUUS

JOHDANTO

Euroopan yhdentymisen on hyvinvointivaltioiden rakentumisen sekä jälkiteolliseen yhteiskuntaan siirtymisen ohella epäilemättä yksi maanosamme suurista toisen maailmansodan jälkeisistä prosesseista. Integraation syveneminen on kaventanut olennaisesti Euroopan unionin (EU) jäsenvaltioiden päätösvaltaa. EU:n toimivalta kattaa nykyään lähes kaikki politiikan sektorit ja taloudellinen yhteistyö on saanut tehdä yhä enenevässä määrin tilaa poliittiselle unionille. Samalla EU on entistä selkeämmin ylikansallinen yhteisö, joka haastaa tai jopa asettaa kyseenalaisiksi kansalliset identiteetit ja toimintamallit.

Integraation kehitystä tai EU:n päätöksentekoa analysoitaessa korostetaan yleensä jäsenvaltioiden hallitusten tai unionin instituutioiden merkitystä. Sama pätee mediaan, joka turhan harvoin muistaa mainita, mitä puoluetta EU:n päätöksentekoon osallistuvat toimijat edustavat.

Integraatio ja EU:n päätöksenteko ovat kuitenkin kansallisen päätöksenteon tapaan puoluepolitiikkaa. Eurooppa-neuvostossa ja ministereineuvostossa ovat edustettuina puolueista rakentuvat jäsenvaltioiden hallitukset, komission kokoonpano heijastelee Euroopan parlamentin (EP) vaalien tuloksia ja parlamentin toiminta perustuu ylikansallisten puolueyhymien varaan. Täten koko integraatio ja unionin lainsäädäntö perustuvat puolueiden linjavalintoihin. On syytä painottaa, että puolueiden voimasuhteet vaikuttavat vahvasti EU:n kehitykseen ja sen politiikan sisältöön (Manow ym. 2008; Warntjen ym. 2008). Esimerkiksi kristillisdemokraattiset puolueet olivat keskeisessä roolissa integraatiota käynnistettäessä 1950-luvulla sekä Maastrichtin sopimukseen ja talous- ja rahaliittoon (EMU) johtaneissa neuvotteluissa (Johansson 2002a,b), kun taas sosiaalidemokraatit saivat vahvistettua integraation sosiaalisempaa ulottuvuutta 1990-luvulla (Johansson 1999; Ladrech 2000; Lightfoot 2005). Tämän vuosituhannen alussa puolestaan vasemmistopuolueiden kannatuksen lasku eri puolilla Eurooppaa on myötävaikuttanut EU:n politiikan markkinavetoisuuteen. Itse asiassa keskustaoikeistolaisilla puolueilla on ollut ideologinen värisuora EU:ssa viime vuosina: ne ovat hallinneet enemmistöä paikoista tai äänistä komissiossa, neuvostossa ja parlamentissa.

Tässä artikkelissa pohditaan Euroopan tasolla toimivien puolueiden eli europuolueiden tulevaisuutta. Keskeinen argumentti on, että ilman uudistuksia, jotka vahvistavat niiden sidettä kansalaisiin, euro-

---

puolueet jäävät eliittien seurustelukerhoiksi. Ensin esitellään lyhyesti europuolueiden kehitys, organisaatio ja tavoitteet. Sen jälkeen hahmotellaan, miten europuolueiden varaan rakentuva ylikansallinen demokratia voisi toimia unionissa. Lopuksi keskustellaan europuolueiden kohtaamista haasteista ja arvioidaan, mihin suuntaan ne tulevat kehittymään.¹

Euroopan yhdentyminen on asettanut uusia vaatimuksia puolueyhteistyölle. Koska puolueiden ensisijainen tavoite on saada valtaa voidakseen saavuttaa tavoitteitaan, ovat kansalliset puolueet integraation edetessä sijoittaneet voimavaroja yhä enenevässä määrin Euroopan tason puolueyhteistyöhön vaikuttaakseen EU:n (ja sen kautta myös kansalliseen) politiikkaan. Eurooppalaisen puolueyhteistyön tiivistyminen on siis seurausta unionin vallan kasvusta. Mitä enemmän puolueet siirtävät valtaa Brysseliin, sitä tärkeämpää kansallisille puolueille on yhteistyö eurooppalaisten sisarpuolueidensa kanssa.

Europuolueiden tai puoluefедераatioiden merkitys olikin hyvin alhainen aina 1980-luvun lopulle asti. Yhtenäisasiakirja (allekirjoitettu 1986) ja Maastrichtin sopimus (1992) lisäsivät kuitenkin tuntuvasti EU:n valtaa, ja samalla kansalliset puolueet näkivät europuolueiden aseman vahvistamisen tarpeelliseksi. Maastrichtin sopimuksen artikla 138a tunnusti virallisesti europuolueiden aseman yhdentymisessä: ”Euroopan tason poliittiset puolueet ovat tärkeä yhdentymistä edistävä tekijä unionissa. Ne myötävaikuttavat eurooppalaisen tie-

toisuuden muodostumiseen ja unionin kansalaisten poliittisen tahdon ilmaisemiseen.”² Tämä oli ensimmäinen kerta, kun poliittiset puolueet mainittiin unionin perussopimuksissa.³ Artikla kirjattiin sopimukseen nimenomaan kristillisdemokraattien ja konservatiivien muodostaman Euroopan kansanpuolueen (EPP, perustettu 1976) sekä sosiaalidemokraattien ja liberaalien eurofederaatioiden puheenjohtajien yhteisestä aloitteesta. Puolueet reagoivatkin nopeasti sopimustekstiin. Euroopan sosiaalidemokraattinen puolue (ESP) perustettiin 1992, ja seuraavana vuonna syntyi Euroopan liberaalidemokraattinen puolue (ELDR) sekä Euroopan vihreiden puolueiden federaatio, joka muutti vuonna 2004 nimensä Euroopan vihreäksi puolueeksi (EGP).

Kansallisista jäsenpuolueistaan riippuvaiset ja voimavaroiltaan heikot europuolueet vetosivat Maastrichtin sopimuksen puolueartiklaan vaatiessaan itselleen rahoitusta EU:n budjetista (Johansson & Raunio 2005). Nizzan sopimuksen (2001) mukaan neuvoston ja parlamentin tulikin laatia europuolueita ja erityisesti niiden rahoitusta koskevat säännöt.⁴ Vuodesta 2004 alkaen europuolueet ovat saaneet puoluetukea EU:n budjetista, mikä on johtanut myös uusien, pienempien europuolueiden syntyyn. Saadakseen puoluetukea europuolueen eli ”Euroopan tason poliittisen puolueen on täytettävä seuraavat ehdot: a) se on oikeushenkilö siinä jäsenvaltiossa, jossa sen kotipaikka sijaitsee; b) se on edustettuna Euroopan parlamentissa tai kansallisissa parlamenteissa tai alueparlamenteissa tai alueneuvostoissa vähintään

yhdessä neljäosassa jäsenvaltioista, tai se on saanut edellisissä Euroopan parlamentin vaaleissa vähintään kolme prosenttia kussakin valtiossa annetuista äänistä vähintään yhdessä neljäosassa jäsenvaltioista; c) se kunnioittaa puolueohjelmassaan ja toiminnassaan Euroopan unionin peruseriaatteita eli vapauden, demokratian, ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien kunnioittamisen sekä oikeusvaltion periaatetta; d) se on osallistunut Euroopan parlamentin vaaleihin tai ilmaissut aikomuksensa tehdä näin”.⁵ Kun vuonna 2005 europuolueita tuettiin 8,4 miljoonalla eurolla, on vuodeksi 2010 kaavailtu puoluetuki jo 11,1 miljoonaa euroa. Vuonna 2007 puoluetukea oikeutettiin saamaan myös europuolueisiin yhteydessä olevat Euroopan tason poliittiset säätiöt.⁶ Ne saivat vuonna 2008 EU:n budjetista 5 miljoonaa euroa ja vuoden 2010 tueksi on mitoitettu 7,1 miljoonaa euroa.⁷

Voidaan katsoa, että toiminnassa on neljä keskeistä europuoluetta: EPP, ESP, ELDR ja EGP. Lisäksi on olemassa useita pienempiä europuolueita, mutta koska ne ovat kannatukseltaan varsin marginaalisia sekä varsinkin puolueina vähemmän vakiintuneita, jätetään ne seuraavassa tarkastelun ulkopuolelle. Taulukossa 1 on perustietoja neljästä tärkeimmästä europuolueesta. ESP:n alhaisempi jäsenpuolueiden lukumäärä selittyy ennen kaikkea sillä, että yleensä kussakin Euroopan maassa on yksi kannatukseltaan vahva sosialistinen tai sosiaalidemokraattinen puolue. Kolmeen muuhun europuolueeseen kuuluu enemmän pieniä jäsenpuolueita, joita saattaa olla kaksi tai

useampikin maata kohden. Tärkeätä on huomata, ettei jäsenyys rajoitu EU:n jäsenmaihin. Näin europuolueet osaltaan madaltavat EU:n ja muun Euroopan välistä kuilua ja ovat myötävaikuttaneet sekä unionin laajentumiseen että demokratian vakiintumiseen unionin ulkopuolisissa Euroopan valtioissa (Pridham 2005).

Taulukko 1. Tärkeimmät europuolueet, 2009.

EUROPUOLUE	JÄSENPUOLUEITA (mukaan lukien liittännäis- ja tarkkailijajäsenet)	HENKILÖKOHTAISEN JÄSENYYPDEN MAHDOLLISUUS	RYHMÄ EUROOPAN PARLAMENTISSA
Euroopan kansanpuolue (EPP)	74	Ei	Euroopan kansanpuolueen ryhmä (EPP)
Euroopan sosiaalidemokraattinen puolue (ESP)	39	Ei, mutta halukkaat voivat liittyä "aktivisteiksi"	Euroopan parlamentin sosialistien ja demokraattien ryhmä (S&D)
Euroopan liberaalidemokraattinen puolue (ELDR)	56	Kyllä, mutta ilman ääni-oikeutta puolue-elimissä	Euroopan liberaalidemokraattien liiton ryhmä (ALDE)
Euroopan vihreä puolue (EGP)	45	Kyllä, mutta ilman ääni-oikeutta puolue-elimissä	Vihreät / Euroopan vapaa allianssi

Europuolueiden organisaatorakenne vastaa pitkälti kansallisten puolueiden organisaatioita: europuolueilla on puoluekokouksen valitsema puheenjohtaja, puoluehallitus ja/tai puoluevaltuusto (tai niitä vastaavat elimet), puoluekokous, Brysselissä sijaitseva puoluetoimisto (tai sihteeristö) sekä ryhmä Euroopan parlamentissa. Europuo-

lueilla on usein myös alakohtaisia työryhmiä sekä erilaisia liitännäisjärjestöjä, kuten nuorten ja naisten järjestöt. Vaikka europuolueissa sovelletaan nykyään tarvittaessa määräenemmistöpäätöksiä, leimaa niiden päätöksentekoa edelleen vahva konsensushakuisuus. Europuolueiden organisatorinen ja toiminnallinen tehokkuus on sidoksissa jäsenpuolueisiin, jotka ovat vastuussa europuolueiden tavoitteiden edistämisestä niin kansallisella kuin Euroopan tasolla. Vaikka europuolueet voivat sääntöjensä mukaan tarvittaessa erottaa jäsenpuolueitaan, ei niillä juuri ole käytettävissään rangaistuksia jäsenille, jotka rikkovat puolueen sääntöjä tai eivät muutoin toimi puolueen poliittisten tavoitteiden mukaisesti.

Europuolueiden hallitseva piirre onkin jäsenpuolueiden itsenäinen asema ja liikkumavapaus. Europuolueiden kansalliset jäsenpuolueet ovat vanhoja järjestöjä, joiden identiteetti ja poliittinen profiili ovat useimmissa tapauksissa muovautuneet vuosikymmenten saatossa. Ei myöskään pidä väheksyä käytännön esteiden, kuten kielimuurin ja maantieteellisen etäisyyden, merkitystä. Ennen kaikkea kansalaisten ja europuolueiden suhde on toistaiseksi lähes olematon. Europuolueilla ei ole ”omaa” äänestäjäkuntaa eikä varsinaisia yksilöjäseniä. ELDR ja EGP mahdollistavat toki yksilöjäsenyyden, mutta henkilökohtaisilla jäsenillä ei ole äänioikeutta puolue-elimissä. Vaikka esimerkiksi suomalaiset puolueaktiivit kuuluvat kansallisen puolueensa välityksellä epäsuorasti europuolueeseen, on erittäin todennäköistä,

ettei enemmistö heistä tunne oman europuolueensa ideologiaa tai toimintaperiaatteita (Raunio 2008).

Poliittiselta painoarvoltaan merkittäväksi europuolueiden toimieliemeksi ja vaikutuskanavaksi on 1990-luvulta alkaen noussut puheenjohtajien kokous, joka järjestetään Eurooppa-neuvoston kokousten yhteydessä. Kokouksiin osallistuvat yleensä europuolueen puheenjohtajisto, kansallisten jäsenpuolueiden puheenjohtajat, europarlamenttiryhmän puheenjohtaja sekä europuolueen komissaarit. Puheenjohtajien kokousten arvo selittyy nimenomaan osanottajien sekä Eurooppa-neuvoston poliittisella asemalla. Tapaamiset tuovat saman pöydän ääreen kansallisten puolueiden johtajat, kun taas muiden europuolueen elinten – kuten hallituksen, valtuuston tai puoluekokouksen – kokouksiin osallistuvat enimmäkseen puolueiden kansainväliset sihteerit ja kansanedustajat tai euroedustajat. Eurooppa-neuvostosta puolestaan on muotoutunut eräänlainen EU:n johtokunta, jossa päätetään unionin kehityksen suuntaviivoista, tehdään keskeiset henkilövalinnat ja sovitaan esimerkiksi laajentumisen aikatauluista. Riippuen kunkin hetkisestä voimatasapainosta Eurooppa-neuvostossa, on europuolueilla erinomainen mahdollisuus vaikuttaa maanosamme kehitykseen. Esimerkiksi syksyllä 2009 yli puolessa (14/27) EU:n jäsenmaista on EPP:n jäsenpuoluetta edustava pääministeri, ja näin kansanpuolueella on vahva asema huippukokouksissa – tietenkin sillä edellytyksellä, että EPP kykenee riittävän yhtenäiseen toimintaan.

Puoluejohtajien kokoukset tarjoavat lisäksi jäsenvaltioissaan oppositiossa oleville puolueille Eurooppa-poliittisen vaikutuskanavan. (Hix & Lord 1997, 167–197)

Europuolueilla on siis omat ryhmänsä Euroopan parlamentissa⁸, aivan samoin kuin Suomen puolueilla on ryhmänsä eduskunnassa. EPP ja ESP ovat yleensä hallinneet noin kahta kolmasosaa paikoista. Jako vasemmistoon ja oikeistoon on parlamentin selkeästi tärkein ideologinen ulottuvuus. Toinen mutta olennaisesti vähemmän merkittävä puolueyhjmiien koalitiotumista ohjaava ulottuvuus on suhtautuminen integraatioon. Kun EP on saanut lisää valtaa, jako vasemmistoon ja oikeistoon on lisännyt merkitystään. Kaksi suurinta ryhmää, eli EPP ja ESP (S&D vuoden 2009 vaalien jälkeen), ovat toki harjoittaneet yhteistyötä läpi parlamentin historian, varsinkin 1980-luvun lopusta alkaen liittyen parlamentin lainsäädäntövallan lisäyksiin. Kahden suuren ryhmän kompromissit edistävät parlamentin muutosesitysten läpimenoa komissiossa ja neuvostossa, ovathan lähes kaikki komissaarit ja jäsenvaltioiden ministerit kolmen suurimman europuolueen (EPP, ESP, ELDR) edustajia (Kreppel 2002). 1990-luvun lopulta alkaen nämä kaksi suurta ryhmää ovat kuitenkin äänestäneet yhä enemmän toisiaan vastaan. Tämä kehitys selittyy ennen kaikkea sillä, että EP:n lainsäädäntövalta ulottuu puolueiden kannalta yhä tärkeämpiin asioihin, kuten sisämarkkinakysymyksiin ja ympäristöpolitiikkaan. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden lisääntynyt merkitys on

hyödyttänyt pienempiä puolueryhmiä. Tämä koskee erityisesti liberaalien ALDE-ryhmää, joka sijoittuu kyseisellä ulottuvuudella EPP:n ja S&D-ryhmän väliin. Näin ALDE on usein ollut ratkaisevassa asemassa voittavia koalitioita muodostettaessa. Talouspolitiikassa liberaalit ovat pääosin koalitioituneet EPP:n kanssa, kun taas esimerkiksi ympäristöpolitiikassa sekä oikeus- ja sisäasioissa ALDE on äänestänyt useammin sosiaalidemokraattien kanssa samoin.

Vuoden 2004 laajentuminen ei vaikuttanut merkittävästi parlamentin puolueryhmien koalitioitumiseen tai ryhmäyhtenäisyyteen. Vaalikaudella 2004–2009 parlamentissa erottui kuitenkin selkeä keskustaoikeiston enemmistökoalitio, jonka muodostivat EPP, ALDE ja Unioni kansakuntien Euroopan puolesta (UEN) -ryhmä. Vasemmistoryhmät ESP, Vihreät / EFA ja Euroopan yhtyneen vasemmiston konfederaatioryhmä / Pohjoismaiden vihreä vasemmisto (GUE-NGL) jäivät täten useammin vähemmistöön. Kun vielä huomioidaan EPP:n ja ELDR:n enemmistöasema myös komissiossa ja neuvostossa, oli EU:n lainsäädäntö ja muu politiikka selkeästi keskustaoikeiston tahdittamaa vaalikaudella 2004–2009. Tästä huolimatta EPP ja ESP äänestivät samansuuntaisesti 68 % äänestyksistä. (Hix & Noury 2009)

Samalla puolueryhmät ovat tulleet yhä yhtenäisemmiksi. Keskimäärin 85–90 % edustajista äänestää ryhmänsä mukana. Selittävä tekijänä on valta: kansallisten puolueiden ja yksittäisten europarlamen-

---

taarikkojen on äänestettävä ryhmänsä mukana, jotta ne kykenisivät edistämään tavoitteitaan. Kansalliset puolueet ovat pääosin pidättäytyneet euroedustajiensa ohjeistamisesta, helpottaen näin puolueyhymien arkea. Toki on muistettava, että jos kansallisen puolueen ja sen EP-ryhmän näkökannat menevät ristiin, äänestää edustaja todennäköisemmin ehdokasvalinnasta vastaavan kansallisen puolueensa tavoitteiden mukaisesti. (Hix ym. 2007)

Koalitioitumista ja ryhmäyhtenäisyyttä on tutkittu ennen kaikkea parlamentin täysistuntoäänestysten avulla (Hix ym. 2007)⁹, mutta myös kyselyihin perustuneet tutkimukset ovat tuottaneet hyvin samansuuntaisia tuloksia (ks. esim. Thomassen ym. 2004; McElroy & Benoit 2007; Schmitt & Thomassen 2009). On erittäin todennäköistä, että vaalikauden 2009–2014 parlamentissa puolueoryhmät ovat vähintään yhtä yhtenäisiä kuin aikaisemmin. Koalitioituminen puolestaan tulee perustumaan ensisijaisesti kahden suuren ryhmän (EPP ja S&D) yhteistoimintaan, mutta oikeistoryhmien (EPP, ALDE ja mahdollisesti Euroopan konservatiivit ja reformistit ECR) voittava koalitiio on myös mahdollinen varsinkin talouspolitiikassa. (Hix 2009)

Europuolueet ovat siis vankistaneet rooliaan EU:ssa, varsinkin EP-ryhmiensä kautta. Vaikka europuolueet ja niiden kansalliset jäsenpuolueet vaikuttavat monin tavoin integraation kehitykseen ja unionin lainsäädäntöön (Lindberg ym. toim. 2008), ollaan edelleen kaukana tilanteesta, jossa EU:n poliittisen järjestelmän ytimen muodostaisivat

europuolueet. On myös realistinen arvio, että europuolueet ovat niimestään huolimatta enemmän jäsenpuolueidensa yhteistyöelimiä tai kattojärjestöjä kuin kansallisiin puolueisiin rinnastettavia, keskitettyä toimivia puolueita (Ladrech 2000; Bardi 2002). Mutta miten voisi toimia europuolueiden varaan rakentuva ylikansallinen demokratia? Artikkelin seuraavassa osiossa paneudutaan tähän skenaarioon.

SKENAARIO YLIKANSALLISESTA EU-DEMOKRATIASTA

EU:n poliittisen järjestelmän kehittäminen on herättänyt niin poliitikkojen kuin tutkijoiden keskuudessa vilkasta keskustelua. Valtaosa esitetyistä muutosehdotuksista on pohjautunut kansallisvaltioista tuttuihin poliittisiin järjestelmiin: parlamentaarisiin, puolipresidentiaaliin tai presidenttijohtoisin järjestelmiin. Näistä presidenttijohtoinen järjestelmä – jossa siis unionille valittaisiin Yhdysvaltojen tapaan suorilla vaaleilla presidentti – on saanut jäsenmaiden keskuudessa vain marginaalista tukea.¹⁰ Siksi tässä luvussa keskitytään parlamentaariseen vaihtoehtoon, joka nauttii jäsenmaiden keskuudessa varsin laajaa kannatusta. Parlamentaariseen malliin keskittymistä puoltaa lisäksi se, että unionin poliittista järjestelmää on 1980-luvulta lähtien kehitetty nimenomaan tähän suuntaan.¹¹

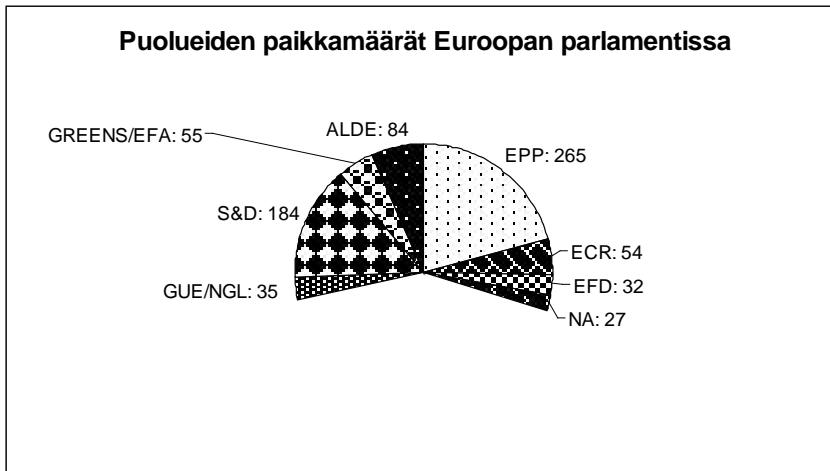
Europuolueiden varaan rakentuvan parlamentaarisen mallin ytimenä on todellisen EU-hallituksen ja lakiasäättävän kaksikamarisen parlamentin perustaminen. Parlamentin kamareista ensimmäinen eli

---

alahuone koostuisi nykyisen EP:n tapaan suorilla vaaleilla valittavista edustajista. Toinen kamari eli ylähuone koostuisi jäsenvaltioiden edustajista. Heidät valittaisiin joko suorilla vaaleilla (kuten Yhdysvaltojen senaatissa) tai sitten he olisivat jäsenvaltioiden hallitusten edustajia (kuten neuvostossa nykyään tai Saksan Bundesratissa). Hallitus muodostettaisiin alahuoneen vaalien tuloksen pohjalta, ja sen olisi nautittava alahuoneen luottamusta. Paikkajako voisi perustua nykyiseen malliin, jossa molempien kamarien (neuvosto ja parlamentti) sisäiset valtasuhteet heijastavat osittain jäsenvaltioiden asukasmääriä. Toinen paikkajaon vaihtoehto olisi Yhdysvaltain kongressin malli, jossa alahuoneen paikkajako perustuisi suoraan tai lähes suoraan jäsenvaltioiden asukaslukuun ja ylähuoneessa olisi yhtä monta senaattoria jäsenvaltiota kohden niiden asukasluvusta riippumatta. Parlamentin kamarit olisivat tasavertaisia kaikissa lainsäädännöllisissä asioissa.¹²

Parlamentaarisessa mallissa europuolueet tarjoaisivat EP-vaaleissa äänestäjille kilpailevia vaihtoehtoja, vaalit voittava puolue tai puolueet muodostaisivat parlamentille vastuullisen hallituksen (eli nykyisen komission) ja hallitus toteuttaisi EP:n puolueryhmiensä tuella hallitusohjelmaansa. Kunkin europuolueen vaalikampanja perustuisi yhteiseen vaaliohjelmaan eikä kansallisten jäsenpuolueiden ohjelmiin, kuten nykyään voittopuolisesti tapahtuu EP-vaaleissa. Kampanjan veturina toimisi europuolueen puheenjohtaja, joka samalla

olisi mahdollinen tuleva EU:n pääministeri (eli nykyisen komission puheenjohtaja) (ks. esim. Katz & Wessels 1999, 241).

Kuvio 1. Puolueeryhmien voimasuhteet Euroopan parlamentissa kesän 2009 vaalien jälkeen.

Entä mitkä europuolueet muodostaisivat EU:n hallituksen? Mitä europuoluetta edustaisi EU:n pääministeri? Kuviossa 1 on paikkajako EP:n puolueeryhmien kesken kesän 2009 vaalien jälkeen. Ryhmistä suurin on EPP, jolla on 265 paikkaa eli 36 % edustajista. Loput paikat jakaantuivat seuraavasti: sosiaalidemokraattien S&D 184 paikkaa (25 % edustajista), liberaalien ALDE 84 paikkaa (11,4 %), Vihreiden ja EFA:n ryhmä 55 paikkaa (7,5 %), Ison-Britannian konservatiivipuolueen johtama ECR 54 paikkaa (7,3 %), GUE-NGL 35 paikkaa (4,8 %) ja integraation vastustajista koostuva Vapaa ja demokraattinen Eurooppa EFD 32 paikkaa (4,3 %). Lisäksi 27 edustajaa ei kuulu puolueeryhmiin (NA).

Hallituksen kokoonpano riippuisi ainakin osittain siitä, tuleeko sen saada parlamentin hyväksyntä ennen virkaan nimittämistään ja päätääkö EP hyväksymisestä äänten vai jäsentensä enemmistöllä. Joka tapauksessa nyt pääministerin paikan saisi EPP, eli Euroopalla olisi keskustaoikeistolainen pääministeri. Turvallisin hallitusvaihtoehto olisi kahden suuren eli EPP:n ja S&D-ryhmän koalitio, jolla olisi 61 % paikoista. Tässä kohtaa on hyvä muistaa, että EU:n perussopimusten mukaan niin komission puheenjohtajan hyväksyminen (Lisabonin sopimuksen mukaan) kuin esimerkiksi muutosesitysten teko yhteispäätösmenettelyn toisessa käsittelyssä edellyttävät parlamentin jäsenten enemmistöä. Vahvan enemmistöaseman käänttöpuolena on kuitenkin tehokkaan opposition puuttuminen. Oppositio sijoittuisi tällä hetkellä liberaaleja lukuun ottamatta todennäköisesti vasemmisto-oikeisto-akselin molempiin päihin, eli sosiaalidemokraateista vasemmalle ja kansanpuolueesta oikealle, ja siten oppositio jäisi väistämättä heikoksi. Näin ollen suurten ryhmien koalitio saattaisi näivettää EP:n täysistuntoja ja ylipäätään EU-politiikkaa.¹³

Mielenkiintoisempi vaihtoehto olisikin EPP:n, ALDE:n ja ECR:n oikeistokoalitio, jolla olisi niukempi enemmistö (54,7 %) paikoista. Hallitus olisi todennäköisesti verraten toimintakykyinen talouspolitiikassa, mutta integraation tulevaisuuteen liittyvissä asioissa ECR:n varauksellinen suhtautuminen unioniin voisi aiheuttaa hallitukselle ongelmia. Oikeistohallitus toisi varmuudella lisää eloa ja jännitteitä

parlamenttiin, sillä koettaisihan sitä horjuttaa vasemmistoryhmien oppositio. Vasemmistoryhmät eivät olisi kyenneet muodostamaan hallitusta, saivathan ne yhteensä vain alle 40 % paikoista. Lisäksi voidaan toki kuvitella hallitus, jossa EPP ja ALDE koalitoituisivat Vihreät / EFA -ryhmän kanssa. Tällä hallituksella olisi 54,9 % paikoista, mutta ainakin sisämarkkinakysymyksissä sekä ympäristöpolitiikassa sille voisi olla vaikeaa muodostaa yhtenäistä linjaa.¹⁴

Parlamentaarisen skenaarion toteutuminen ei lähemmin tarkasteltuna merkitsisi ratkaisevan suurta muutosta nykytilanteeseen. EU:n perussopimusten mukaan komission puheenjohtajaehdokkaan valitsee Eurooppa-neuvosto määräenemmistöllä. Sen jälkeen puheenjohtajaehdokkaan on saatava EP:n hyväksyntä (nyt vielä äänten enemmistöllä; Lissabonin sopimuksen myötä jäsenten enemmistöllä). Lissabonin sopimuksen mukaan (Artikla 17) Eurooppa-neuvosto ”ottaa huomioon Euroopan parlamentin vaalit” jo puheenjohtajaehdokasta valitessaan. Tämä ei kuitenkaan merkitse muutosta nykykäytäntöön, sillä EP on tähänkin asti edellyttänyt vaalituloksen kunnioittamista. Täten esimerkiksi vuosien 2004 ja 2009 vaalien jälkeen keskustaoikeistolaiset ryhmät – ja varsinkin suurin ryhmä EPP – ilmoittivat suoraan, etteivät ne hyväksy komission puheenjohtajaksi vasemmistolaista poliitikkoa tai sellaista komissiota, jossa enemmistö jäsenistä edustaa vasemmistolaisia puolueita. Komission puheenjohtajana vuodesta 2004 toiminut José Manuel Barroso onkin keskustaoikeistolaisen

---

Portugalin sosiaalidemokraattisen puolueen (PSD) riveistä.

Toki europolueet voisivat jo nyt ottaa näkyvämmän roolin komission puheenjohtajaa valittaessa. Ne voisivat nimetä omat ehdokkaansa komission puheenjohtajaksi ennen EP-vaaleja, ja vaalit voittanut puolue voisi vaatia Eurooppa-neuvostoa nimeämään puolueen esittämän henkilön komission puheenjohtajaksi.

Puheenjohtajaehdokkaan saatua parlamentin hyväksynnän jäsenvaltiot valitsevat yhdessä tulevan puheenjohtajan kanssa komission muut jäsenet. Seuraavaksi koko komission on saatava nykytilanteesakin EP:n hyväksyntä (äänten enemmistöllä). Lopuksi neuvosto vielä nimittää komission virkaansa määräenemmistöllä; Lissabonin sopimuksen myötä tämä siirtyy koskemaan Eurooppa-neuvostoa. Komission toimikausi on yhtenevä EP:n vaalikauden kanssa, ja parlamentilla on oikeus erottaa koko komissio, muttei yksittäistä komissaaria. Komission erottamiseen vaaditaan äänestyksessä jäsenten enemmistö ja kaksi kolmasosaa äänistä.

Vaikka muutos ei olisi käytännössä suuri nykyiseen verrattuna, nostaisi ylikansallinen parlamentaarinen skenaario kuitenkin europolueet vallankäytön keskiöön. Toisin kuin nykyinen komissio, EU-hallitus olisi kansallisten hallitusten tavoin selvästi puoluepoliittinen toimija. Parlamentaarisen mallin myötä EU saisi pääministerin, josta tulisi komission puheenjohtajaa selvemmin unionin poliittinen johtaja. Näin varsinkin mikäli hallituksen (komission) asemaa

vahvistettaisiin samalla Eurooppa-neuvoston ja ministerineuvoston toimivallan kustannuksella. Europuolueiden pääministerikandidaatit joutuisivat kampanjoimaan ympäri unionia, ja siten he tulisivat (ainakin tiedotusvälineiden kautta) tutummiksi kansalaisille. Ylikansallista skenaariota on ymmärrettävästi arvosteltu siitä, että sen tuottama enemmistödemokratia olisi ristiriidassa EU:n vahvoihin kansallisiin identiteetteihin perustuvan monikulttuurisen luonteen kanssa. Aina-kin osittainen ratkaisu voisi olla kaikkien jäsenmaiden edustus hallituksessa: EU:n perussopimuksissa säädettäisiin kaikkien jäsenvaltioiden oikeudesta omaan ministeriinsä, aivan samoin kuin nykyään määrätään oikeudesta omaan komissaariin.

Unioniin kehittyisi samalla puoluejakoon perustuva hallitus–oppositio-asetelma, jossa hallituksen ja opposition toiminta perustuisi EP:n puolue ryhmien varaan. Tämä edellyttäisi europuolueilta nykyistä suurempaa yhtenäisyyttä ja mahdollisesti myös hierarkkisempia organisaatioita. Ongelman ydin on EP-vaalien ehdokasasettelu, joka nykyään tapahtuu yksinomaan jäsenvaltioissa kansallisten puolueiden toimesta. Yhtenäisemmän ja tehokkaamman europuolueen rakentaminen edellyttäisi luultavasti eurovaalien ehdokasvalinnan muuttamista siten, että europuolueet voisivat vaikuttaa ehdokaslistojen muotoutumiseen. Muutoin kansalliset puolueet voisivat ohjailta euroedustajiensa toimintaa, ja tämä voisi laskea hallituksen toimintakykyä. On kuitenkin erittäin epätodennäköistä, että kansalliset puolue-

eet antaisivat europuolueille oikeuden vaikuttaa ehdokasvalintaan.

Mihin suuntaan europuolueiden voi olettaa kehittyvän? Onko niitä EU-demokratian pelastajiksi, vai jäävätkö ne eliittien keskustelu-kerhoiksi? Näihin kysymyksiin paneudutaan artikkelin viimeisessä osassa.

LOPUKSI: ELIITTIEIN PUUHASTELUA

VAI EUROOPPALAISEN KANSANVALLAN TUKIPILAREITA?

EU on puoluepolitiikkaa. Vaalikauden 2009–2014 parlamentissa on EPP:n johdolla keskustaoikeistolainen enemmistö; komissiossa puheenjohtaja ja enemmistö jäsenistä on EPP:n ja ELDR:n jäsenpuolueista; ministerineuvostossa enemmistö hallituksista on keskustaoikeistolaisia. (Hix 2009) Näin ollen EU:n lainsäädäntö ja päätöksenteko tulevat olemaan lähivuosina vahvasti oikeiston tahdittamaa. Valitettavasti tämä puoluepolitiikan merkitys ei välity kansalaisille. Median antama kuva unionista on valtiokeskeisyydessään varsin harhaanjohtava.¹⁵

Puolueiden rooli nivoutuu vahvasti keskusteluun EU:n demokraattisuudesta. Mielenkiintoista on, että sekä federalistit että integraation vastustajat ovat väittäneet unionin kärsivän demokratiavajeesta, jolla laajasti ymmärrettynä tarkoitetaan kansalaisten puutteellista mahdollisuutta vaikuttaa unionin politiikkaan. Kapeammassa merkityksessä sillä viitataan yleensä kansalaisten suorilla vaaleilla valitsemien ins-

tituutioiden (kansalliset parlamentit ja EP) verrattain heikkoon asemaan EU:n poliittisessa järjestelmässä. Lisäksi on kritisoitu sitä, ettei EU muodosta mielekästä yhteistä julkisen keskustelun tilaa, jossa kansalaiset voisivat luontevasti käydä vuoropuhelua integraatiosta. Ylikansallisen demokratian puolustajat kannattavat yleensä EP:n valan lisäämistä ja sitä kautta europuolueiden aseman vahvistamista.

Demokratiavajeen laajuudesta – tai edes sen olemassaolosta – ei vallitse konsensusta tutkijoiden keskuudessa. Esimerkiksi Moravcsik (2002; ks. myös Majone 2005) huomauttaa, että EU:n toimivalta ei kata kansalaisten kannalta tärkeimpiä asioita, kuten verotusta, hyvinvointivaltion tehtäviä, puolustuspolitiikkaa tai koulutuspolitiikkaa. Näin tässä kirjoituksessa esitetty skenaario ylikansallisesta demokratiasta ei välttämättä johtaisi kansalaisten ja EU:n välisen siteen vahvistumiseen, sillä EU:ssa päätettävät asiat ovat kansalaisten kannalta vähempiarvoisia jäsenvaltioissa päätettäviin kysymyksiin verrattuna. Mielenkiintoista onkin havaita, että eurovaalien äänestysprosentti on laskenut ensimmäisistä vaaleista alkaen, ollen 63 % vuonna 1979 ja 43 % vuoden 2009 vaaleissa. Äänestysprosentti on siis laskenut siitä huolimatta, että parlamentin ja EU:n valta on olennaisesti lisääntynyt vuodesta 1979 lähtien.

Vastakkaisen näkemyksen mukaan unionin demokratiavaje johtuu nimenomaan vaalien kautta toteutuvan poliittisen kilpailun puuttumisesta. Eli demokratiassa päätöksentekijöiden on oltava kansalai-

---

sille vastuussa toimistaan. Tämä vastuunalaisuus toteutuu ensisijaisesti säännöllisten vaalien kautta, joissa äänestäjillä on mahdollisuus valita kilpailevien ehdokkaiden ja/tai puolueiden kesken. (Ks. esim. Follesdal ja Hix 2006; Hix 2008) EU:ssa tämä ehto toteutuu erittäin vaivaltaisesti. Miten kansalaiset voivat vastustaa esimerkiksi yhteistä maatalouspolitiikkaa, joka vie lähes puolet EU:n budjetista ja on yksi unionin vähiten kannatusta nauttivista politiikoista? Unionista puuttuu kokonaan oppositio, joka tarjoaisi kilpailevia vaihtoehtoja ja siten tervehdittäisi poliittista järjestelmää. Nykyään protesti tai oppositio kanavoituukin lähes yksinomaan kansallisten hallitusten ja puolueiden tai kansanäänestysten kautta.

Kilpailevien vaihtoehtojen tarjoaminen olisi nimenomaan europuolueiden tehtävä. Integraatioon ja EU:n lainsäädäntöön liittyy aitoja jännitteitä (Marks & Steenbergen toim. 2004; Hooghe toim. 2007; Hooghe & Marks toim. 2007; Raunio & Saari 2009), mutta näitä koskevat ristiriitaiset tavoitteet välittyvät heikosti kansalaisten tietoisuuteen. Esimerkiksi johtava puoluetutkija Peter Mair (2007) on puhunut integraation ja politiikan ”epäpolitisoitumisen” yhteydestä: kansalaisilla ei ole riittävästi vaikutusmahdollisuuksia edustuksellisessa demokratiassa, osittain siksi, että puolueet vaikenevat EU-asioista pelätessään menettävänsä ääniä, tai siksi, että puolueet yhteistyötä harjoittamalla rajaavat Eurooppa-kysymykset julkisen keskustelun ulkopuolelle. Lisäksi on muistettava, että puolueet ja kansanedustajat

suhtautuvat integraatioon myönteisemmin kuin kansalaiset tai puolueiden kannattajat (Mattila & Raunio 2006). Suomi ei muodosta tässä suhteessa poikkeusta. EU-kriittisille kansalaisille on vaikeampaa löytää sopivaa puoluetta EP-vaaleissa kuin integraatioon myönteisesti suhtautuville äänestäjille (Mattila & Raunio 2005). Europuolueiden varaan rakentuvassa ylikansallisessa parlamentaarisessa skenaariossa kielteisemmin integraatioon suhtautuvat europuolueet paikkaisivat tätä vajetta tarjoamalla kansalaisille EU-kriittisempiä vaihtoehtoja.

On kuitenkin todennäköisempää, että europuolueet jäävät jatkossakin lähinnä kansallisten puolue-eliittien keskustelukerhoiksi ja vaikutuskanaviksi. Tähän johtopäätökseen vaikuttaa kaksi tekijää. Ensinnäkin EU:n poliittisen järjestelmän muuttaminen – esimerkiksi parlamentaarisen mallin suuntaan – edellyttää jäsenvaltioiden yksimielisyyttä. Euroopan integraation on katsottu voimakkaan syventymisvaiheen jälkeen saavuttaneen eräänlaisen tasapainotilan. Tämä pätee niin unionin poliittiseen järjestelmään kuin EU:n ja sen jäsenvaltioiden väliseen toimivaltuuksien jakoon. Toisin sanoen näköpiirissä ei ole sellaisia uudistuksia, jotka antaisivat aihetta europuolueiden aseman vahvistamiseen kansallisten jäsenpuolueidensa kustannuksella.

Toinen tekijä on kansallisten jäsenpuolueiden haluttomuus kasvat-
taa europuolueidensa roolia. Kansalliset puolueet vastaavat europuolueiden organisatorisista muutoksista, joten europuolueiden kehitys

---

riippuu ensisijaisesti niiden jäsenpuolueista. Kansalliset puolueet voisivat tosin tuoda europuolueitaan näkyvämmiin esiin ilman mitään sääntöuudistuksiaakaan. Nyt esimerkiksi suomalaiset puolueet tyytyvät lähinnä mainitsemaan europuolueensa kotisivuillaan ja tarjoamaan linkin europuolueen kotisivuille. Näkyvämpi europuolueiden mainostaminen vaikuttaisi puolueen kannattajien mahdollisuuksiin hankkia tietoa europuolueesta ja sen tavoitteista. Tämä ei tosin aina ole kansallisen puolueen etujen mukaista, varsinkaan jos kansallisen puolueen ja sen europuolueen ideologiat eivät ole yhteneväisiä.

Kansalliset puolueet voisivat myös hyödyntää aktiivisemmin europuolueidensa ohjelmia. Euroopan parlamentin vaaleissa europuolueiden ohjelmat ovat tähän asti jääneet hyvin vähälle huomiolle unionin jäsenvaltioissa. Kansalliset puolueet ovat siis tehneet tietoisin valinnan olla käyttämättä europuolueidensa ohjelmia kampanjoissaan. Poikkeuksen muodostavat EGP:n jäsenpuolueet, jotka ovat kampanjoineet vuoden 2004 ja 2009 vaaleissa yhteisellä vaaliohjelmalla. Muut europuolueet ovat kyllä julkaisseet vaaliohjelmia, mutta jäsenpuolueet ovat kampanjoineet lähes yksinomaan kansallisilla ohjelmillaan.

Tärkeintä olisi kaventaa kansalaisten ja europuolueiden välistä kuilua: todennäköisesti vain pieni osa EU-kansalaisista on tietoinen europuolueista. Europuolueet voisivat tarjota kansalaisille mahdollisuuden todelliseen henkilöjäsenyyteen, mukaan luettuna oikeus osal-

listua puolueen päätöksentekoon. Kansalliset jäsenpuolueet ovat tois-
taiseksi vastustaneet tätä kehitystä. Europuolue toimintaan osallistuu
nykyään vain murto-osa kansallisten puolueiden jäsenistä – europar-
lamentaarikot, kansainväliset sihteerit sekä muut europuoluevaltuus-
kuntiin lukeutuvat henkilöt. Aktiivisempi tiedottaminen europuolu-
eiden toiminnasta ja tavoitteista sekä Euroopan parlamentin jäsenten
runsaampi hyödyntäminen puolueorganisaatioissa (Raunio 2007b)
voisivat osaltaan vahvistaa kansalaisten ja EU-demokratian välistä
yhteyttä.

Loppuviitteet

1. Europuolueista on varsin vähän tutkimuskirjallisuutta. Kattavimman analyysin tarjoavat vertailevat teokset Hix ja Lord (1997), Bell ja Lord toim. (1998), Delwit ym. toim. (2001), Johansson ja Zervakis toim. (2002) sekä Hanley (2008).
2. Sopimus Euroopan unionista (Maastrichtin sopimus), EYVL C 191, 29.7.1992.
3. Puolueartikla on sisällytetty myös Lissabonin sopimukseen, jonka artiklan 10(4) mukaan ”Euroopan tason poliittiset puolueet myötävaikuttavat eurooppalaisen poliittisen tietoisuuden muodostumiseen ja unionin kansalaisten tahdon ilmaisemiseen”. Ks. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoidut toisinnot, Euroopan unionin neuvosto, Bryssel 30.4.2008 (sisältää Lissabonin sopimuksen tuomat muutokset; ks. Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, allekirjoitettu Lissabonissa 13. päivänä joulukuuta, EUVL 2007/C 306/01, 17.12.2007).
4. Artikla 191, Nizzan sopimus, EYVL C 80, 10.3.2001.
5. Ks. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 2004/2003, annettu 4. päivänä marraskuuta 2003, Euroopan tason poliittisia puolueita ja niiden rahoitusta koskevista säännöistä, EUVL L 297, 15.11.2003. Lain mukaan puoluetukea ei saa käyttää ”muiden poliittisten puolueiden, etenkin kansallisten poliittisten puolueiden, rahoitukseen”. Puoluetuesta 15 % jaetaan tasaosuuksina ja 85 % edustajien määrän mukaisessa suhteessa niiden europuolueiden kesken, joilla on edustajia Euroopan parlamentissa.

6. Ks. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1524/2007, annettu 18. päivänä joulukuuta 2007, Euroopan tason poliittisia puolueita ja niiden rahoitusta koskevista säännöistä annetun asetuksen (EY) N:o 2004/2003 muuttamisesta, EUVL L 343, 27.12.2007.
7. EU:n budjetit ja niihin sisältyvät puoluetuen määrät ovat saatavilla esimerkiksi komission budjettipääosaston kotisivuilta (http://ec.europa.eu/budget/index_en.htm).
8. EGP:n edustajat istuvat samassa ryhmässä Euroopan vapaan allianssin (EFA) kanssa. EFA on ns. alueellisten puolueiden muodostama europuolue. Sen ensisijaisena tavoitteena on alueiden tai vähemmistöryhmien aseman parantaminen Euroopassa. EFA:n jäsenpuolueita ovat esimerkiksi Skotlannin kansallispuolue sekä useat espanjalaiset alueelliset puolueet (ks. www.e-f-a.org/home.php).
9. Puolueryhmien ja yksittäisten europarlamentaarikkojen äänestyskäyttäytymistä voi seurata osoitteessa votewatch.eu, jossa on tietoa äänestyksistä vuoden 2004 vaaleista alkaen.
10. Presidentiaalisen mallin soveltamisesta unionissa ks. Karjalainen ja Raunio (2003, 35–42), Johansson ja Raunio (2004, 115–126).
11. Parlamentaarisen mallin esittely nojaa osittain aikaisempiin kirjoituksiini. Ks. Karjalainen ja Raunio (2003, 19–29), Johansson ja Raunio (2004, 92–114) ja Raunio (2007a, 150–157).
12. Käytännössä tämä tarkoittaisi nykyisen yhteispäätösmenettelyn ("tavanomainen lainsäätämisyjärjestys" Lissabonin sopimuksen mukaan) soveltamista kaikkeen EU:n lainsäädäntöön. Silloin EP olisi lainsäädännöllisesti tasavertaisessa asemassa ministerineuvoston kanssa. Yhteispäätösmenettelyssä on kaksi käsittelyä, joiden jälkeen kutsutaan tarvittaessa koolle kamarienvälinen sovittelukomitea. Esityksen läpimeno edellyttää sekä parlamentin että ministerineuvoston hyväksyntää. Yleisin vaihtoehto kuitenkin on, että lakialoite hyväksytään jo ensimmäisessä käsittelyssä.
13. Vaihtoehtottomuus korostuisi, jos skenaarioon lisätään ehto, että hallitus on muodostettava vasemmisto-oikeisto-akselilla vierekkäin olevien puolueiden kesken. Silloin EPP:n ja S&D:n koalitioon kuuluisi myös niiden väliin sijoittuva ALDE (Laver 2000).
14. Vuoden 2009 vaalien jälkeinen asetelma poikkeaa aikaisempien EP-vaalien tilanteesta. Jokaisen aikaisemman vaalin jälkeen selkeästi turvallis ja jopa käytännössä ainoa realistinen vaihtoehto olisi ollut EPP:n ja ESP:n kahden suuren koalitio (mahdollisesti liberaaleilla vahvistettuna). Ainoa merkittävä ero olisi koskenut pääministerin puoluetta: vuosien 1979, 1984, 1989 ja 1994 vaalien jälkeen hallitusta olisi todennäköisesti johtanut ESP, vuoden 1999 ja 2004 vaalien jälkeen EPP. Ks. tarkemmin Hix ym. (2004), Karjalainen ja Raunio (2003, 25–27) sekä Johansson ja Raunio (2004, 106–109).
15. Eri asia tietenkin on miten puoluepolitiikan korostaminen vaikuttaisi kansalaisten integraatioasentisiin. Se saattaisi jopa johtaa kielteisempään suhtautumiseen, kun huomioidaan kansallisten identiteettien merkitys Euroopassa sekä eurooppalaisten lisääntynyt epäluottamus puolueita kohtaan.

Gloaalipuolue

Nykyisin puolueet toimivat pääasiassa kansallisvaltioiden sisällä. Kuitenkin jo nykyisessä järjestelmässä esimerkiksi liberalistisille, sosialistisille, konservatiivisille sekä vihreille puolueille on kehittynyt kansainvälisiä yhteistyöorganisaatioita. Tulevaisuudessa nämä yhteenliittymät voivat tiivistyä ja rajat kansallisen puolueen ja yhteistyöorganisaation välillä hämärtyä. Tämä kehitys voisi johtaa globaalipuolueiden syntyyn.

Monet tutkijat ovat viitanneet nykyisen Maailman sosiaalifoorumin (World Social Forum, WSF) merkittävään rooliin kansainvälisellä tasolla; tärkein olemassa oleva areena ylikansallisille puolueille lienee Euroopan parlamentti. Puolueet voidaan jaotella niiden toiminta-alan mukaan kansallisten puolueiden lisäksi verkostoituneisiin, alueellisiin ja globaaleihin.

Tulevaisuudessa globaalipuolueet voisivat toimia mahdollisen globaalien parlamenttien tasolla. Hallintomallista riippumatta mikä tahansa demokraattinen järjestelmä tarvitsee syötteitä etenkin puolueilta. Globaalipuolueen pyrkimyksenä olisi tällöin saada edustajiaan valituiksi globaaleihin hallintoelimiin. Edellytyksenä globaalipuolueille olisi tällaisen hallintoelimen syntyminen, mikä kuitenkin nykyisellään näyttää melko epätodennäköiseltä. Globaalipuolueen synty vaatisi myös globaalia kansalaisuutta. Kuitenkin nykyisten kulttuurien kirjo on niin laaja, että yhtenäisyyden saavuttaminen on vaikeaa kansallisessakin mittakaavassa.

Puolueiden syntyä ohjaavat useat tekijät. Ihmiset liittyvät puolueeseen edistääkseen omien arvojensa ajamista yhteiskunnassa tai saadakseen itselleen hyötyä. Perinteisesti puolueiden ajatellaan syntyvän yhteiskunnallisten ristiriitautottuvuuksien pohjalta; samankaltaiset ihmiset ajautuvat yhteen. Tulevaisuudessa uudenlaiset ristiriitautottuvuudet voisivat toimia puoluejaon pohjana. Nykyisin internetin mahdollisuudet laajenevat jatkuvasti ja mahdollistavat ihmisten kommunikoinnin kansallisvaltioiden rajojen yli. Samankaltaiset ihmiset ja intressit voivat kohdata helposti. Etenkin länsimaissa useiden puolueiden juuret ovat ideologiassa ja ajatuksissa hyvästä yhteiskunnasta. Toisaalta puolueet voivat syntyä myös edistämään kannattajaryhmiensä etuja ja arvoja. Esimerkkeinä tällaisista puolueista ovat esimerkiksi uskonnolliset, alueelliset tai etniset puolueet. Puolue voi myös rakentua vahvan johtajan ympärille.

Jo 1930-luvulla Wells katsoi, että maailmanlaajuinen organisaatio vaatii i) uskonnollisuutta ja jaetun maailmankuvan, ii) kykenevät ihmiset, jotka osallistuvat liikkeeseen eri tavoin sekä iii) maailmanlaajuisen katastrofin, joka tarkoittaisi liikkeen vision ja varmistaisi sen menestyksen. Uusia ideologioita voisi tulevaisuudessa syntyä juuri maailmanlaajuisen katastrofien ympärille; yhteiset ongelmat synnyttävät yhteisiä ideologioita sekä jaettuja arvoja ja uskomuksia. Uhkaavia globaaleja katastrofeja luonnossa ovat esimerkiksi ilmastonmuutos, aavikoituminen ja tulvat. Myös ihmisen toiminta voi olla uhka globaalisti – ydintuhot ulottuvat laajalle. Globaaliongelmat voivat herättää ihmisissä yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on edellytys tietynlaisen globaalin kansalaisuuden muodostumiselle. Kuitenkin eri alueilla on erilaisia intressejä. Myös niukat resurssit, esimerkiksi vesi ja öljy, voivat aiheuttaa ristiriitoja ja leirien muodostumista. Globaalipuolueet voisivat muotoutua tällaisten uusien ristiriitaulottuvuuksien ympärille. Nykyisten globaaliongelmien hallinnan ongelmina voidaan nähdä etenkin kansalaisten tietämättömyys, riittävien hallintamekanismien puute, hallinnan epätasaisuus sekä tiettyjen ryhmien marginalisointi. Globaalipuolueen tulisi saada taakseen laaja kannattajakunta, jotta se voisi syntyä ja selvitä.

Skenaarion on laatinut Vappu Renko.

Puoluetyyppien analysointia ja jatkokehittelyä

Analysiosuuden on laatinut Rauli Mickelsson

Yhteiskunnallisilla ristiriitaulottuvuuksilla on selitetty usein puolueiden syntyä (ks. esim. von Beyme 1985 ja Lipset & Rokkan 1967), ja myös Puolueiden tulevaisuus -kurssi piti sitä keskeisenä lähtökohtana skenaarioritua laadittaessa. Yhteiskunnallinen ristiriita ei tuota pelkästään yhtä ristiriidan esille tuovaa liikettä ja puoluetta, vaan se voi tuottaa useita ryhmiä. Niinpä esimerkiksi globalisaation kasvattama maahanmuutto saattaa tuottaa monikulttuurisen puolueen ja sen pyrkimyksiä vastustavan kansallisen puolueen. Alla olevaan taulukkoon on koottu kursilla esiin tulleita ristiriitaulottuvuuksia ja niiden vaikutuksesta skenaarioritua syntyneet puolueet.

Taulukko 1. Ristiriitaulottuvuuksia ja niiden synnyttämiä puolueita.

Ristiriitaulottuvuus	Puolue	Vastustaja
Globalismi–nationalismi	Monikulttuurinen puolue Transnationalistinen puolue Gloaalipuolue	Kansallinen puolue
Sukupolviristiriita	Sukupolvipolueisuus I	Sukupolvipolueisuus II
Maailmankuvan pirstaloituminen – yksi koherentti maailmankuva	Nettipuolue Kenen tahansa puolue	Yhden totuuden Integraatiopuolue
Demokratiakäsitys: vanhat vs. uudet käsitykset demokratiasta	Kenen tahansa puolue Nettipuolue	Joukkopuolueen jälkeinen Kaaderipuolue Integraatiopuolue Nationalistinen puolue

Ristiriitulottuvuudet, tendenssit ja vastatendenssit

Ristiriitulottuvuuksia ja niiden vaikutuksia puoluekenttään käydään alla läpi ”puolueisuuden” näkökulmasta. Ajatuksena on, että vahvaan tendenssi ei välttämättä johda puolueen perustamiseen, vaan olemassa oleva puoluekenttä ottaa sen sisäänsä. Näin on tapahtunut esimerkiksi feminisille. Yleiseurooppalainen feministinen liike sai puolueen Suomessakin vuonna 1990. Naisten puolue ei kuitenkaan menestynyt lainkaan johtuen siitä, että feministinen puolueisuus tavoitti kaikki merkittävämmät puolueet. Sukupuolten tasa-arvosta alettiin puhua puolueohjelmissa huomattavasti enemmän, naiset saivat merkittäviä johtopaikkoja puolueissa ja niin edelleen. Samaan tapaan on ympäristöliikkeelle käynyt esimerkiksi Norjassa. Vahva ja vaikutusvaltainen ympäristöliike ei muuttunut puolueeksi, koska olemassa olevat puolueet integroivat ympäristöpuolueisuuden itseensä.

Globalisaation aiheuttamista seurauksista yksi keskeisimmistä on siirtolaisuus. Länsimaissa siirtolaisia on käytetty halpana ja mukautuvana työvoimareservinä. On odotettavissa, että Suomessakin siirtolaisten tekemä työ lisääntyy kantaväestön ikääntyessä ja hoidon tarpeen lisääntyessä. Siirtolaisuuden aiheuttamat ristiriidat voivat synnyttää liikehdintää sekä kantaväestön että siirtolaisten parissa. Monikulttuurisuus on jo tavoittanut suomalaisen puoluekentän. Puolueet pyrkivät saamaan ehdokkaikseen uussuomalaisia ja monikulttuurisuusdiskursissa vallitsee suvaitsevainen mieliala. Tosin Suomessa on edelleenkin huomattavasti vähemmän siirtolaisia kuin muissa Euroopan maissa. Lisääntyvä muuttoliike saattaa aiheuttaa ristiriitoja ja puolueisuuteen tähtäviä liikkeitä. Voidaan olettaa, että myönteinen suhtautuminen maahanmuuttoon näkyy monikulttuurisuus-puolueisuutena. Erilaisia kulttuureja kokoava monikulttuurinen puolue tarvitsisi syntyäkseen paitsi vakavia ristiriitoja kantaväestön ja uussuomalaisten välillä, pois-sulkemista ja agendan sivuuttamista muiden puolueiden taholta, myös Suomeen tulleiden siirtolaisten yhteisen identiteetin. Riittääkö tämän luomiseen kaltoin kohtelu Suomessa, vaikka siirtolaisten uskonnolliset ja kulttuuriset taustat ovat aivan erilaisia?

Lisääntyvä siirtolaisuus on jo aiheuttanut kantaväestön parissa nationalistista liikehdintää. On mahdollista, että maahanmuuton lisääntyessä tämä liikehdintä voimistuu. Euroopassa maahanmuuttovastaiseen liikehdintään ovat osallistuneet pääosin vähemmän koulutetut

ja syrjäytymisvaarassa elävät kansalaiset. Nationalistisen puolueen synnyn syinä ovat siirtolaisuuden lisäksi myös osattomuus sekä epävarmuus tulevaisuudesta ja omasta asemasta.

Transnationalistisuudella tarkoitetaan jonkin tietyn maan kansalaisuustunteen esiintymistä jonkin toisen maan alueella. Transnationalistinen puolue voisi syntyä suurten siirtolaisryhmien keskuudessa ajamaan nimenomaan tämän siirtolaisryhmän asioita ja identiteettiä. Esimerkiksi omaa kansallista identiteettiä vaalivat venäläissiirtolaiset voisivat perustaa suomalais-venäläisen puolueen. Toki tämän voisi korvata suomalais-venäläinen puolueisuus, eli nykyiset puolueet voisivat perustaa esimerkiksi venäjänkielisiä puolueosastoja.

Muun muassa Mika Mannermaa pitää mahdollisena sukupolviritiriidan syntymistä. Sukupolvipuolueita ovat jo pitkään edustaneet eläkeläisten puolueet, jotka eivät kuitenkaan koskaan ole saaneet edustajiaan parlamenttiin. Väestöpyramidin muuttuminen niin, että vanhempien ikäluokkien osuus laajenee jatkuvasti, merkitsee myös huoltosuhteen muuttumista. Voidaan olettaa, että yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen kasvaneet 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa syntyneet suuret ikäluokat ovat aktiivisia myös eläkkeellä. Höltyykö puolueiden ote näistä ikäluokista nuorempien vallatessa keskeiset johtopaikat ja luottamustoimet? On myös mahdollista, että puolue-toiminnassa ikänsä olleet kokevat lojaalisuutta puolueettaan kohtaan, eivätkä irtaannu uudeksi sukupolvipuolueeksi. Sen sijaan puolueisiin voi kasvaa sisään sukupolvipuolueisuus.

Maailmankuvan pirstaloituminen on vaikuttanut puoluekenttään jo kolmenkymmenen vuoden ajan. Puolueiden oikeuttajana ei ole pidetty enää pitkään aikaan yhtä koherenttia ”pelastuskertomusta”, vaan puolueet ovat ikään kuin varustautuneet omilla arvoillaan (ks. Mickelson 1999 ja 2007). Maailmankuvan pirstaloituminen saattaa johtaa vastareaktioon, jossa etsitään yhtenäistä maailmankuvaa ja pelastussuunnitelmaa pirstaloituneen tilalle. Vanhojen kertomusten ehdottomat opit – kuten kommunismi ja fasismi – saattavat saada aikaan liikettä, ja uudempana mahdollisuutena on perustaa puolue uskonnollisen fundamentalismin varaan. Uskonnolliset puolueet tulevat toimimaan erityisesti bioyhteiskunnan innovaatioita, kuten geeniteknologiaa ja kantasolututkimusta vastaan.

Maailmankuvan pirstaloitumisen toinen puoli on mahdollisuus ja vapaus asettaa kaikki uskomukset ja totuuskina pidetyt asiat kyseenalaisiksi. Mika Mannermaa pitää yhtenä tulevaisuuden ideologiana

systemihumanismia (Mannermaa 2006, 112). Tällä hän viittaa demokratian lisäämiseen julkisen harkinnan avulla – siis asioihin, jotka ovat olleet keskeisiä akateemisessa demokratiapohdiskelussa viimeiset kymmenen vuotta. Sekä radikaali että deliberatiivinen demokratiateoria painottaa uusien julkisen harkinnan ja politiikan teon paikkojen perustamisen tärkeyttä. Kenen tahansa puolue nousee rajoittamatta vellovasta keskustelusta ja kehittyä ajamaan jotain tärkeää asiaa. Yhteiskunnallisesta liikkeestä kenen tahansa puolueen erottaa se, että puolue pyrkii saamaan edustajiaan valtuustoon, eduskuntaan ja jopa europarlamenttiin. Internet on tämäntapaiselle puolueelle keskeinen arena, mutta syvetessään ja laajetessaan puolue kokoontuu myös fyysisesti. Kenen tahansa -puolueisuudesta oli nähtävissä tendenssejä vuoden 2008 kunnallisvaalien alla, jolloin Jussi Halla-aho sai hankittua pääasiassa internet-sivujensa avulla ison kannattajajoukon.

Nettipuolue-skenaarion nimestä jo näkee, mikä on keskeisin piirre tämän tyyppiselle puolueelle (ja puolueisuudelle). Puolue muistuttaa paljon kenen tahansa puoluetta osallistumalla voimalla virtuaalidemokratian ja hallinnon kehittämiseen. Nettipuolue painottaa kenen tahansa puoluetta enemmän julkiseen harkintaan perustuvaa keskustelua. Kenen tahansa puolueen keskiössä saattaa olla puolueen johdohahmoksi muodostuvan henkilön blogi ja kotisivu, kun nettipuolue pitää itse keskustelua merkityksellisempänä. Ollakseen puolue nettipuolueen pitäisi asettaa ehdokkaita erilaisiin luottamuselimiin. Nettipuolueskenaariossa korostuu virtuaalivaikuttaminen, joka korvaa fyysisiin tapaamisiin perustuvaa järjestöelämää.

Globaalipuolue on vastaus globalisoituneelle taloudelle ja tästä ilmaantuvalla tarpeella ohjata politiikalla maailman kehitystä. Globaalipuolue hylkää jo nimessään kansalliset identiteetit omaksuen globaali-identiteetin. Puolueen keskeisenä tehtävänä on globaaliongelmien hallinta. Globaaleja liikkeitä on syntynyt viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Näistä tai vanhoista kansallisista puolueista voi kehittyä globaalipuolue tai -puolueisuus, kun globaaleja hallintojärjestelmiä kansanvaltaistetaan.

Puoluetypit ja kansalaisyhteiskunta

Puolueiden suhde kansalaisyhteiskuntaan on muuttunut. Kun keskeinen osa nykypuolueista syntyi noin sata vuotta sitten, muodostivat ne

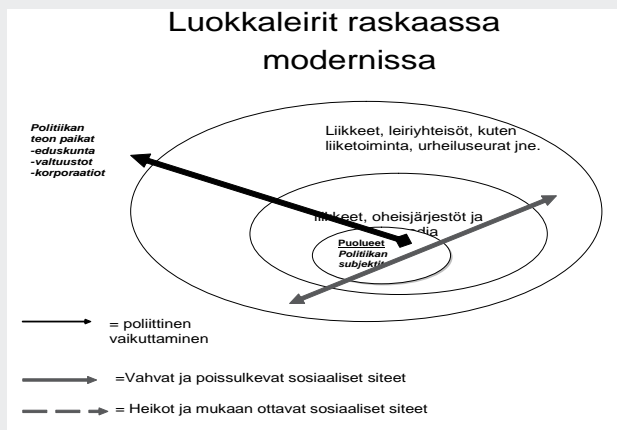
ympärilleen omat kansalaisyhteiskuntansa – luokkaleirit – määritellen kukin oman leirinsä kollektiivisubjektuitta. Suomessa oli työläisten, maalaisten sekä suomen- ja ruotsinkielisten porvarien leirit. Vuosisadan lopulle tullessa luokkaleirit alkoivat hajota yksilöitymistendenssien voimistuessa. (Mickelsson 2007) Puolueilla ja kansalaisyhteiskunnalla ei enää ole välitöntä yhteyttä. Samoin on tapahtunut yhteiskunnallisille liikkeille: luokkaleireissä liikkeet oikeuttivat oman puolueen, luokkaleirien jälkeen liikkeet ja puolueet ovat irtaantuneet toisistaan. Pierre Rosanvallon puhuu edustuksellisen demokratian rinnalla vallitsevasta vastademokratiasta. Vastademokratian keinoja ovat valvonta, torjunta ja tuomitseminen. Vastademokratiaa on ollut havaittavissa kaikissa demokratioissa. (Rosanvallon 2008) Kun puolueiden järjestötyö on hii-punut, ovat erilaiset liikkeet ottaneet vastademokratian tehtävät itselleen. Puolueiden ympärillä olevat luokkaleirit koostuivat vahvoista ja sitä myöten muut kuin luokkaleireihin kuuluvat ihmiset poissulkevista sosiaalisista siteistä. Luokkaleirien jälkeiset sosiaaliset verkostot (kansalaisyhteiskunta) kutoutuvat löyhemmistä sosiaalisista siteistä ja ovat mukaan ottavampia kuin luokkaleiryhteisöt (ks. Granowetter 1973).

Oheisissa kuvioissa 1 ja 2 on havainnollistettu puolueiden, kansalaisyhteiskunnan, median ja yhteiskunnallisten liikkeiden muuttunutta suhdetta. Kuvioissa käytetään Zygmunt Baumanin modernin yhteiskunnan eri kehitysvaiheita kuvaavia käsitteitä ”raskas moderni” ja ”notkea moderni”.

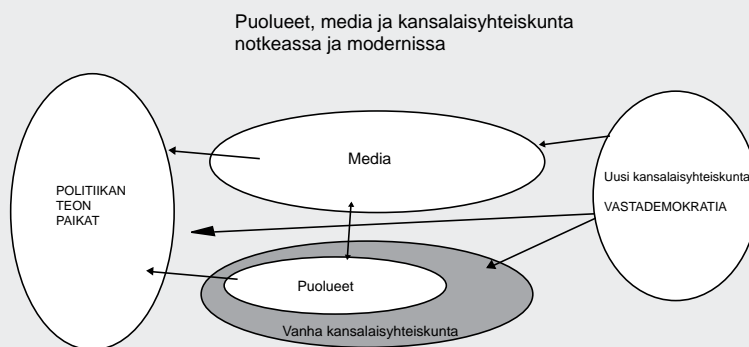
Taulukko 2. Raskas ja notkea moderni (Bauman 2002).

Raskas ja notkea moderni	
Zygmunt Baumanin mukaan	
Raskas moderni	Notkea moderni
<ul style="list-style-type: none"> • Luokkajako • Kiinteät identiteetit • Kiinteät yhteisöt • Yhteiskunta pelastaa • Poliittikkaa isolla P:llä tehdään julkisessa tilassa • Edistys on välitila 	<ul style="list-style-type: none"> • Yksilökeskeisyys • Joustavat identiteetit • Naulakkoyhteisöt • Huolet on yksin kärsittävä • Julkinen tila on kadonnut • Edistys on alati jatkuvaa

Kuvio 1. Luokkaleirit raskaassa modernissa.

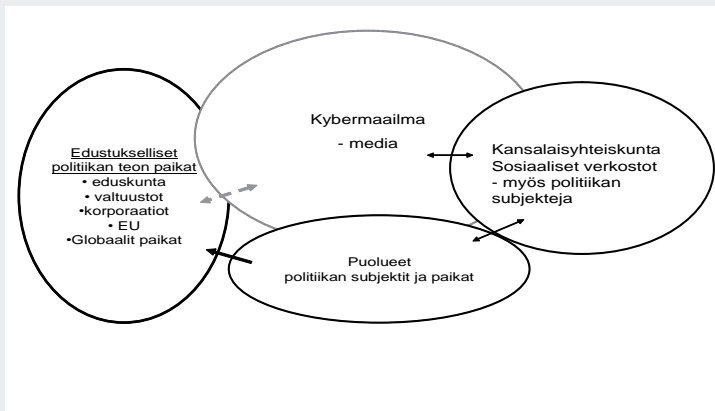
Kuvio 2. Puolueet, media ja kansalaisyhteiskunta notkeassa modernissa (ja informaatioyhteiskunta ykkösessä).

Informaatioyhteiskunta ykkönen tarkoittaa teollisuusyhteiskunnan jälkeistä informaatioyhteiskuntaa.

Puolueiden tulevaisuus -kurssin laatimat puolueskenaariot sijoituivat pääsääntöisesti notkean modernin tendenssiin, jossa sosiaaliset verkostot ovat löyhiä ja mukaan ottavia. Tosin mukana on myös puoluetyppejä, jotka operoivat poissulkevudella, kuten yhden totuuden integraatiopuolue sekä nationalistinen ja transnationalistinen puolue. Kurssilaiset eivät pitäneet kovin todennäköisenä sitä, että syntyisi uusia väestöryhmiä eri leireihin jakavia sosiaalisia verkostoja. Alla olevassa kuviossa on luonnosteltu ubiikkiyhteiskunnan liikkeiden ja puolueiden suhdetta. Verrattuna notkean modernin "ensimmäisen vaiheen" tilanteeseen kybermaailma on saanut ubiikkiyhteiskunnassa erittäin tärkeän roolin.

Kuvio 3. Informaatioyhteiskunta kakkosen liikkeet, puolue ja media.

Olemme siirtymässä informaatioyhteiskunta kakkoseen.

Sitä kutsutaan myös ubiikkiyhteiskunnaksi.

Puoluetypit, jäsen ja äänestäjä

Kurssin laatimissa skenaarioissa luonnehdittiin myös puolueen, sen jäsenistön ja äänestäjien välisiä suhteita. Suhteet on jaettavissa seuraaviin jatkumoihin:

- välitteiset–välittömät
- fyysiset–virtuaaliset
- autoritääriset/hierarkkiset – tasa-arvoiset
- yksipuoliset–vuorovaikutteiset
- keskus–satelliitti-malliset – verkostomaiset
- kiinteät–joustavat

Raskaan modernin joukkopuolue toimi pääsääntöisesti sekä fyysisten että välitteisten suhteiden varassa. Jäsenten kohtaamiset kasvokkain olivat joukkopuolueisuuden perusta. Välitteisiä suhteita hoiti joukkopuolueelle välttämätön puoluelehdistö. Välitteisyys näkyi myös hierarkkisesti ymmärretyssä edustuksellisessa demokratiassa. Hierarkkisuutta ei ymmärretty tasa-arvon vastakohtana, vaan pikemminkin sen mahdollistajana. Ylemmät järjestötasot edustivat suurempaa jäsenjoukkoa ja siksi niillä tuli olla myös enemmän valtaa. Joukkopuolueessa suuren jäsenistön viesti meni edustuksellista ja hierarkkista tietä harvalukuiselle puolue-eliitille. Suhteet olivat siis vuorovaikutteiset, mutta henkilöiden kesken epätasa-arvoiset. Varsinkin tiukan luokkaidentiteetin omaavissa puolueissa suhteet olivat kiinteät ja poissulkevat. Omaa identiteettiä rakennettiin myös ulkopuolelle jäävien muiden varaan. Puolueen ideologinen suuntautuneisuus määräsi puolueen asemoitumisen keskus–satelliitti-mallin ja verkostomaisuuden ulottuvuudella. Autoritääriset ja totalitaristiset puolueet edustivat keskus–satelliitit-mallia, kun taas demokraattisemmat puolueet huomioivat enemmän jäsenten kollektiivisesti ilmaiseman mielipiteen.

Oheisessa taulukossa on arvioitu puolueen, jäsenten ja äänestäjien välisten suhteiden laatua kurssin laatimissa puolueskenaariossa.

Taulukko 3. Puolueen, jäsenten ja äänestäjien suhteet puolueskenaarioissa.

PUOLUETYYPPI	Suhteet
Yhden totuuden eliittipuolue (esim. kommunistinen, fasistinen, fundamentalistis-uskonnollinen)	autoritääriset keskus–satelliitti-malliset kiinteät suhteessa johtoon välitteiset aktiivijäsenistön kesken välittömät
Joukkopuolueiden jälkeinen kaaderipuolue	yksipuoliset välitteiset virtuaaliset joustavat
Nationalistinen puolue	autoritääriset keskus–satelliitti-malliset välitteiset, mutta myös välittömät sekä fyysiset että virtuaaliset
Sukupolviapuolue	riippuu puolueen omaksumasta demokratia- käsitteestä kiinteät sukupolviin sidotut suhteet
Transnationalistinen puolue	riippuu puolueen omaksumasta demokratia- käsitteestä; suhteet voivat olla sekä na- tionalistisen että monikulttuurisen puolueen kaltaisia
Monikulttuurinen puolue	tasa-arvoiset verkostomaiset joustavat
Kenen tahansa puolue	keskus–satelliitti-malliset tai verkostomaiset joustavat virtuaaliset (pääasiassa)
Nettipuolue	verkostomaiset joustavat välittömät virtuaaliset
Globaalipuolue	verkostomaiset virtuaaliset joustavat

Juha Kaskinen

VTT, johtaja, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun Kauppakorkeakoulu

Rauli Mickelsson

VTT, dosentti, yliassistentti, Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos

GLOBALIPOLITIIKAN UUDET MUODOT JA PUOLUEET

MIKSI KÄSITELLÄ PUOLUEIDEN TULEVAISUUTTA?

Nopeasti muuttuvassa maailmassa myös puolueet ovat uusien kysymysten ja haasteiden äärellä. Maapalloistuminen, globaalit ongelmat ja niiden kytkeytyminen toisiinsa aiheuttavat sen, että puolueiden visioissa ja toimenpideohjelmissa on esitettävä vastauksia todella suuren luokan ongelmiin, niin kansallisessa kuin paikallisessa poliittisessa toiminnassa. Elämme aikaa, jossa esimerkiksi globaalien talouden vaikutukset näkyvät myös paikallistasolla aiempaa nopeammin kaikkialla.

Uusliberalistisen globaalien talouden levittäytyminen, jota Stephen Gill (2003) kutsuu uuskonstitutionalismiksi, on itse asiassa siirtämässä poliittista valtaa kohti talouden toimialuetta. Trendi näyttää jatku-

van globaalin taloudellisen taantumana aikana. Globaalin sääntelyn halutaan toimivan talouden ehdoilla. Tämä tulee esiin esimerkiksi kansainvälisen ilmastopoliittikan toimenpiteistä keskusteltaessa – ratkaisumalleja ovat päästökauppa ja innovaatioiden kaupallistaminen.

Ongelmat ja poliittiset kysymykset ovat entistä kompleksisempia. Niiden kaikkien ulottuvuuksien hahmottaminen on hankalaa. Vaikeutta lisää muutostahdin nopeutuminen ja se, että eri ilmiöt, asiat ja instituutiot muuttuvat eri tempolla. Esimerkiksi teknologinen kehitys laukkaa, kun taas ihmisten arvot muuttuvat huomattavasti hitaammin.

Tieto- ja viestintäteknologian kehittyminen on muokannut poliittista käyttäytymistä (internetin vaikutuksista ks. Kari A. Hintikan artikkeli tässä teoksessa). Uusi teknologia tarjoaa periaatteessa suoran väylän globaalille areenalle. Poliittisen osallistumisen toimintamallit muuttuvat. Välittäjäorganisaatioiden, joiksi puolueetkin voidaan laskea, tarve on vähenemässä. Internetissä toimivat virtuaalipuolueet tai intressien välitysyhteenliittymät ovat tämän takia yksi varteenotettava puoluetoininnan tulevaisuusvaihtoehto.

Maailma, jossa tulevaisuuden puolueet tai niiden tehtäviä hoitavat päätöksentekomekanismit toimivat, on globaali, kompleksinen, kytkennällinen ja nopeasti muuttuva toimintaympäristö. Artikkelissamme hahmottelemme ensin niitä tulevaisuuden haasteita, jotka puolueidenkin on otettava huomioon. Sen jälkeen käsittelemme

vaihtoehtoja, joita uudella poliittisella puoluejärjestelmällä voi olla tulevaisuudessa.

MAAILMAN HAASTEET JA NIIDEN GLOBAALIT HALLINTARATKAISUT

Globaaleja haasteita voidaan luokitella monella tavalla. Alla olevaan tiiviiseen kokoelmaan valitut haasteet, joihin poliittisen järjestelmän on tulevana vuosikymmeninä pystyttävä vastaamaan, perustuvat Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen selvityksiin ja raportteihin.

Rajattomuus moniulotteisesti ymmärrettynä lisääntyy. Esimerkiksi EU:n myötä jäsenmaiden fyysiset rajat madaltuvat tai häviävät ja kaupankäynti vapautuu. Taloudessa toimialojen sisäiset ja väliset rajat hämärtyvät entisestään. Poliittisen sääntelyn näkökulmasta ylikansalliset poliittiset järjestelmät ovat välttämättömiä ja väistämättömiä.

Maailman väestömäärä kasvaa nopeasti. Vuosina 1900–2000 maailman väkiluku kasvoi 1,6 miljardista 6,1 miljardiin – 85 % tästä väestönlisäyksestä on kohdistunut Aasiaan, Afrikkaan ja Latinalaiseen Amerikkaan. Miten kehittyvien maiden kansalaisten ääni kuuluu globaaleista asioista päätettäessä? Maapallon väestön ennustetaan kasvavan 9,2 miljardiin vuoteen 2050 mennessä. Kehittyneissä maissa väestönkasvu on hidasta, ja joissakin Euroopan maissa väkiluvun kasvu pysähtyy ja väestö jopa vähenee. (Väestömuutoksista ks. esim. Eurostat)

Samanaikainen ilmiö väestönkasvun ohella lähes kaikkialla maailmassa on *väestön ikääntyminen*. Yli 65-vuotiaiden osuus maailman väestöstä saattaa kaksinkertaistua vuoteen 2050 mennessä. Jo nyt maapallolla asuu enemmän eläkeläisikäistä väestöä kuin koko ihmiskunnan historian aikana yhteensä. Vanhenemiskehityksestä huolimatta joissakin kehitysmaissa trendinä on väestön nuorentuminen, mutta pääosin maailmassa ja erityisesti kehittyneissä maissa, Suomessakin, trendinä on väestön harmaantuminen. Millaista politiikkaa ikääntynyt väestö haluaa? Tuleeko iästä poliittista mobilisaatiota määrittävä tekijä?

Maailmassa *kaupungistumiskehitys* jatkuu, teollisuusmaiden ja Latinalaisen Amerikan käydessä edellä ja kehitysmaiden seuratussa perässä. Viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana maailman kaupunkiväestö on kasvanut lähes nelinkertaiseksi 732 miljoonasta (1950) yli 3,2 miljardiin (2006), mikä on 50 % maailman väestöstä. Afrikassa kaupungeissa asuu nykyisin 350 miljoonaa ihmistä, mikä on enemmän kuin Kanadan ja USA:n väestö yhteensä. Aasian ja Afrikan kaupunkiväestön odotetaan kaksinkertaistuvan karkeasti arvioiden 3,4 miljardiin vuoteen 2030 mennessä. Edelleen alhaisen tulotason ja keskitulotasoisten maiden väestönliksyksestä 88 % on kaupunkiväestöä. Suomessa metropoli- ja aluekeskuskehitys on jo edennyt pitkälle. Päätöksenteossa kaupunkiväestön tarpeet noussevat maaseutuvähemmistön tarpeiden edelle. Miten enemmistö ottaa vähemmistön huomioon, on klassinen demokratiakysymys.

Globaali muuttoliike, tarkemmin eriasteinen *pakolaisuus*, kasvaa. Globaalilla muuttoliikkeellä on useita syitä. Poliittisten ja taloudellisten tekijöiden sekä sotien vuoksi suuri määrä ihmisiä muuttaa pois kotimaastaan. Ilmastonmuutokseen ja muutoin ympäristöresursseihin kytkeytyvä muuttoliike on sekin varteenotettava ilmiö. Monien teollistuneiden maiden elinvoimaisuuden ja uudistumisen kannalta maahanmuuttajat ovat lähitulevaisuudessa välttämättömyys, muun muassa työvoimareservinä. Esimerkiksi Eurooppa, jonka syntyvyys on alentunut ja väestö ikääntyy, joutuu enenevässä määrin käsittelemään maahanmuuttoon ja -muuttajiin liittyviä kysymyksiä. Miten maahanmuuttajat pääsevät mukaan päätöksentekoon? Poliittisen järjestelmän on vastattava nouseviin uskonnollisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin haasteisiin.

Globaali *työperäinen muuttoliike* on myös kasvussa, sillä monikansalliset yritykset tarvitsevat jatkuvasti liikkuvaa, koulutettua ja pätevää työvoimaa. ”Aivovienti” pääosin kehitysmaista rikkaisiin teollisuusmaihiin jatkaa kasvuaan ja kasvattaa köyhien ja rikkaiden maiden välistä taloudellista kuilua. Toisaalta aivovienti on muuttamassa suuntaa, kun kehittyneissä maissa koulutusta saaneet ovat muuttamassa takaisin kehittyviin kotimaihinsa. Yleisesti globalisaatiokehitys, tulotasojen erot, työvoiman väheneminen, ikääntyminen sekä rajamuodollisuuksien helpottuminen kasvattavat siirtolaisuutta Etelästä Pohjoiseen sekä kehitysmaista kehittyneisiin maihin.

Muuttoliikkeenkin voimistama ilmiö on *yhteiskunnan mosaiikki-maistuminen*. Muun muassa etniset ryhmät, alakulttuurit, alueellisuuden merkityksen lisääntyminen, yksilöllisyyden korostuminen ja toisaalta uusi yhteisöllisyys ("heimot") ovat elementtejä, jotka sirpaleistavat yhteiskuntaa yhä monitahoisemmaksi ja värikkäämmäksi perheeksi.

Köyhien ja rikkaiden maiden erot kasvavat edelleen. Tulo- ja hyvinvointierot jatkavat kasvuaan sekä teollistuneiden maiden välillä että teollistuneiden ja kehitysmaiden välillä. Maailman väestöstä viidesnes elää absoluuttisessa köyhyydessä. Maailman tulot jakaantuvat epätasaisesti; keskimääräinen kansantulo 20 rikkaimmassa maassa on 37 kertaa isompi kuin 20 köyhimmässä. (Ks. esim. UNDP Human Development Reports) Miten hyvinvointia jaetaan globaalisti?

Terrorismi, luonnonkatastrofit, hakkerit ja pandemiat puhuttavat maailmaa. *Turvallisuus* on ihmisten suurin huolenaihe Euroopassa ja Venäjällä (Reinhardt & Roos 2008). Päälimmäisiä turvattuuteen ja turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä esimerkiksi suomalaisessa yhteiskunnassa ovat kansainvälinen rikollisuus, lisääntyvä huumeiden ja päihteiden käyttö sekä ihmisten ja alueiden eriarvoistuminen ja siitä johtuva syrjäytymiskehitys. Teknisesti on mahdollista toteuttaa kaikkialle ulottuva valvonta ja kontrolli, jossa valvojan rooli on keskeinen. Kuka valvoo globaaleja kansalaisia, ja millä pelisäännöillä? Miten pitkälle valvonnassa voidaan mennä: 24 tuntia vuorokaudessa,

---

seitsemänä päivänä viikossa, läpi vuoden?

Tiedon määrä on kasvanut niin suureksi, ja tieto myös vanhenee ja muuttuu niin nopeasti, että tiedon ulkoa osaaminen ei ole enää mahdollista, sen paremmin kuin hyödyllistäkään. Olennaisempaa on oppia informaation etsimisen kykyjä ja taitoja sekä informaation tiedoksi ja toiminnaksi jalostamisen taitoja. Elinikäisen oppimisen merkitys korostuu. Ihminen voi vaihtaa ammattiaan pari–kolme kertaakin työuransa aikana. Osaamiskuilu, laajemmin digitaalinen kuilu, kärjistää yhteiskunnallista eriarvoisuutta.

Teknologinen kehitys on nopeaa. Informaatioteknologian ratkaisut ja sisällöt kehittyvät ripeästi, ja tietoliikenteen kehitys poistaa maapallon maantieteelliset rajat. ICT-palvelut ulottuvat kaikkialle. Biotieteiden ja biotekniikan uskotaan laajalti olevan tietotekniikan jälkeen seuraava tietopohjaisen talouden aalto (Finnsight 2015). Lääke-, bio- sekä elintarviketeknologian aloilla tehdään jatkuvasti uusia innovaatioita. Funktionaaliset elintarvikkeet valtaavat markkinoita; geeniteknologiaa ja -manipulaatiota käytetään ensin kasvien ja eläinten tautien hoidossa, myöhemmin myös ihmisten. Näille aloille syntyy kovalla vauhdilla uusia yrityksiä. Kyseisiin teknologisiin innovaatioihin ja niiden yhteiskunnalliseen implementointiin liittyy myös valtavia eettisiä ongelmia, jotka tulee ensin tunnistaa ja prosessoida. Nopeasti kasvava mikroelektroniikka- ja nanoteknologia tuo uudenlaisia ratkaisuja teollisuuteen, asumiseen, liikkumiseen sekä ihmisten

terveydenhoitoon ja hyvinvointiin. Vaihtoehtoisten energiamuotojen teknologia kehittyy, esimerkiksi aurinkoenergian, tuulivoiman, maalämmön, vedyn (polttokennotekniikat), biopolttoaineiden sekä vuorovesi- ja muun merien lämpöenergian hyödyntämisessä. Miten näin tuotettu energia saadaan sitä tarvitsevien tahojen ja ihmisten käyttöön?

Ilman globaaleja katastrofeja tai panepidemioita maailman väkiluku kasvaa vielä pitkään. Myös ihmiskunnan taloudellinen ja materiaallinen hyvinvointi kasvaa niin teollisuusmaissa kuin kehitysmaissa. Uusiutumattomia luonnonvaroja on kuitenkin käytettävissä vain rajallinen määrä, ja uusiutuvienkin luonnonvarojen käyttöä säätelee näiden resurssien luonnollisen uusiutumisen vauhti. Jos käytämme uusiutuvia luonnonvaroja liian nopeasti, niin myös ne vähenevät tai loppuvat kokonaan. Yhtälön lopputuloksena on vääjäämättä *globaali niukentuminen*: luonnonvarojen rajallisuuden ja toisaalta teollisen toiminnan ja väestömäärän jatkuvan kasvun seurauksena maailman ihmisillä ja talouksilla on joka hetki käytettävissään henkilöä kohden vähemmän ja vähemmän luonnonvaroja. Luonnonvaroista tulee samalla koko ajan kalliimpia. Niukentumista ja kallistumista voidaan kutsua megatrendiksi. Poliitiikan ydinkysymys on, miten niukentuvia resursseja jaetaan globaalissa maailmassa.

Maailmassa on *pula puhtaasta vedestä*. Esimerkiksi maailmantalouden uudeksi moottoriksi nousseessa Kiinassa veden vähyys on jo

melkoinen ongelma. Ennusteiden mukaan vuonna 2015 yli puolet maailman ihmisistä asuu alueilla, joilla puhdasta vettä on niukalti, ja arvioiden mukaan vuoteen 2040 mennessä 3,5 miljardia ihmistä kärsii puhtaan veden puutteesta, jolloin maiden välisten vesisotien uhka kasvaa. Myös *ruoka* on ehtyvä resurssi. Vaikka viljan globaali tuotantomäärä on jatkuvasti noussut, niin viljan määrä henkeä kohti on kuitenkin väijäämättä laskenut 1980-luvulta lähtien. Laajamittainen biopolttoaineiden tuotanto vähentää ruokakasvien viljelyalaa. (3rd UN World Water Development Report, 2009)

Kolmas ehtyvä resurssi on *uusiutumaton energia*. Talouskasvu lisää myös energian kulutusta (öljy, hiili, kaasu, ydinenergia, uusiutuvat energialähteet). Yli puolet energian käytön nykyisestä kasvusta sijoittuu Aasiaan. Aasian ennustetaankin 2010-luvulla ohittavan Pohjois-Amerikan maailman suurimpana energian kuluttajana. (Ks. esim. IEA 2008; 2009)

Myös huoli *luonnon monimuotoisuuden häviämisestä* lisääntyy. Arvioiden mukaan joka vuosi kuolee sukupuuttoon 50 000 eliö- ja kasvilajia. Lisäksi maapallon sademetsiä hakataan ja poltetaan kiihtyvällä vauhdilla, ja tällä hetkellä vain 0,1 % maapallon sademetsistä hoidetaan kestävän kehityksen mukaisesti. Lajien häviäminen vaikuttaa voimakkaasti ihmisten hyvinvointiin, sillä esimerkiksi puolet kaikista lääkeaineista saadaan luonnollisista lähteistä. (International Union for Conservation of Nature)

Globaalien hallintajärjestelmien muotoutumisessa yksi peruslähtö-

kohta on päätöksenteon maantieteellinen ulottuvuus ja politiikan teon paikka. Entistä keskinäisriippuvammassa maailmassa saattaa aluetasolla tehdyillä päätöksillä olla globaaleja vaikutuksia. Päätökset, jotka johtavat aavikoitumisen lisääntymiseen, saattavat lisätä siirtolaisuutta, ja taistelu juomaveden käytöstä saattaa aiheuttaa konflikteja ja jopa globaalisti vaikuttavia sotia. Tämä toimii myös toisin päin: globaalitasolla tehdyillä päätöksillä voi olla suuria vaikutuksia tietyille alueille. Päätökset tehdään ja ne vaikuttavat näin ollen ulottuvuudella *lokaalitaso – kansallisvaltiotasoa – maanosan taso – globaalitasoa*.

Toinen tulevan maailman ulottuvuus on *järjestelmän sentraalisuus – hajautuneisuus*. Tuleva globaalihallinto ei välttämättä merkitse keskitettyä maailmanparlamenttia ja -hallitusta. Se voi olla myös sektoreittain jaettu, eri puolilla maailmaa pääpaikkojaan pitävien poliittisten instituutioiden yksiköiden verkosto (ks. Patomäki & Teivainen 2003). Esimerkiksi taloushallinto (parlamentti- ja hallitus) voisi toimia Lontoossa, ympäristöhallinto Rio de Janeirossa ja kehityshallinto Lusakassa. Hallinnon alat olisivat suhteellisen itsenäisiä, mutta koordinoisivat toimintojaan toistensa kanssa.

Se miten *elitististä tai osallistavaa* globaalihallinto tulee olemaan, on kolmas merkittävä ulottuvuus. Nykyiseen globaalihallintaan ovat rekrytoituneet eliittien eliitit. Vastademokraattisen voiman näille ovat muodostaneet globaalien järjestöjen (international non-government organizations – INGO) työ. Tosin näissäkin järjestöissä työskente-

levät eivät valikoidu ”kadun ihmisten” joukosta, vaan useassa järjestössä – kuten Greenpeacessa – rekrytointi toimintaan suosii eliittejä.

Globaali hallinta entistä keskinäisriippuvaisemmassa maailmassa tulee olemaan puolueille haaste. Juuri puolueiden pitäisi saada ihmiset mukaan tuottamaan ajatuksia myös globaalista näkökulmasta. Se, millaiseksi globaalihallinta muotoutuu, vaikuttaa merkittävästi globaaliin puoluejärjestelmään, mutta toisaalta globaalit puolueet pystyvät vaikuttamaan myös hallintajärjestelmän rakenteisiin.

Kehittynyt tietotekniikka tarjoaa paljon mahdollisuuksia globaaliin osallisuuteen. Mikään organisaatio ei voi kuitenkaan toimia pelkästään virtuaalisesti, tarvitaan myös fyysisiä kohtaamisia. Tosin esimerkiksi *Second Life* -ympäristöön syntyneet yhteisöt ja organisaatiot ovat tietyssä mielessä kokonaan virtuaalisia. Virtuaalisuuden etu on, että se voi tehdä hallinnosta läpinäkyvän.

TULEVAISUUDEN GLOBAALIPUOLUEET

Voivatko kansallisvaltiot muodostaa puolueita?

Kautta kansainvälisten ja globaalien järjestöjen historian kansallisvaltiot ovat liittyneet yhteen sovittaessa kansainvälisestä sopimuksesta tai toimittaessa maailmanlaajuisessa järjestössä, kuten YK:ssa. Yksi viiteryhmä on Pohjoismaat, jotka edustavat tavallisesti yhtenäistä kantaa globaaleissa yhteyksissä. Jos puolue-käsitettä venytetään ää-

rimmilleen, voimme puhua tällaisissa tapauksissa kansallisvaltioiden muodostamista puolueista. Kansallisvaltioiden muodostama ryhmä on osa jostakin kokonaisuudesta, ja se edustaa tiettyä katsontakan-
taa, kuten esimerkiksi Pohjoismaat hyvinvointivaltio-oppia. Oleel-
lista kansallisvaltioissa, ja siten myös kansallisvaltioiden muodos-
tamissa puolueissa, on kansan, ja ennen kaikkea sen muodostaman
valtion tunnustaminen poliittiseksi subjektiksi, joka voi muodostaa
suuremman subjektin muiden kansallisvaltioiden kanssa. Kansallis-
valtiopuolueet voisivat muodostua kulttuuristen siteiden mukaises-
ti. Lähi-idän maiden muodostamat puolueet korostaisivat islamilai-
suutta, länsimaat puhuisivat ihmisoikeuksista, yksilönvapaudesta ja
vapaasta markkinataloudesta, ”Intia-puolue” pitäisi yllä kehittyvien
maiden näkökulmaa, Saharan eteläpuolisella Afrikalla olisi oma puo-
lueensa, kuten Kaukoidän taloustiikereillä ja Latalalaisen Amerikan
valtioillakin.

Kansa ja valtio ovat retorisia konstruktioita, jotka ovat olemassa
vain silloin kun niistä puhutaan (ks. Andersson 2007). On filosofi-
nen kysymys, mitä tämä kansallisvaltiosubjekti ajattelee ja tuntee.
Jean-Jacques Rousseau kirjoitti aikanaan ”kansalaisten yleistahdos-
ta”, Hegel ja Snellman pitivät kaikkein epäitsekäimpänä ja moraa-
lisimpana yhteiselämän muotona kansalaisten muodostamaa valtiota
(Pulkinen 1989). Toisaalta kansainvälisten suhteiden teoretikot pi-
tävät kansallisvaltioita itsekkäinä muodostelmina, jotka tavoittelevat

---

turvallisuutta ja omaa etua muiden itsekkäiden kansallisvaltioiden muodostamassa maailmassa. Ajattelutavan mukaan valtiomiesten on hyväksyttävä tämä realiteetti ja oltava mieluummin haukkoja kuin kyyhkyjä, koska lempeää kyyhkyä käytetään hyväksi, ja hupsu hyväntahtoinen humanisti saa enemmän tuhoa aikaan kuin kyyninen ja rationaalinen realisti.

Globalisaation aiheuttama maailmanlaajuinen keskinäisriippuvuus on muuttanut jopa tämän realistiseksi itseään kutsuvan koulukunnan ajatuksia. Nykyinen maailma ei ole pelkästään itsekkäiden ja laajentumishaluisten valtiosaarekkeiden epämääräinen rykelmä, vaan mieluummin yhtenäinen organismi, jossa neulanpisto toisella puolella maapalloa tuntuu myös toisella puolella. Vaikka näin on, kansallisvaltioista kootut puolueet katsovat asioita ensisijaisesti omien kansallisvaltioidensa näkökulmasta, päämääränään valtioidensa säilyttäminen globalisoituvassa maailmassa. Kansallisvaltiopuolueet korostaisivat myös valtioita keskeisinä subjekteina, vaikka politiikan fokuksessa olisivat maailmanlaajuiset kysymykset. Kuten tunnettua, tämä järjestelmä on vienyt maailman ihmiset usein keskinäisiin ristiriitoihin, kostonkierteeseen ja verisiin sotiin.

Kansallisvaltioista kootut puolueet eivät olisi kovinkaan kansanvaltaisia, koska niitä hallitsisivat eliitit. Kansalaiset ja heidän muodostamat ryhmänsä eivät pääsisi vaikuttamaan suorasti kansalaisvaltiopuolueiden poliittisiin kantoihin. Tie mielipiteen artikuloitumiseen

olisi pitkä, mutkikas ja vaatisi erikoistuneita poliittisia taitoja. Siksi kansallisvaltiopuolueet eivät pystyisi olemaan kovin osallistavia, vaan ne olisivat pikemminkin poissulkevia. Kansalaisten heiveröisenä vaikutuskeinona olisivat toki kansalliset vaalit, mutta niissä kansalliset puolueet tuovat esiin vain kansallisia asioita, harvemmin globaaleja. Hierarkkinen ja monimutkainen tie mielipiteestä päätökseen vaikuttaisi myös siihen, että kansallisvaltioiden muodostamien puolueiden käsittelemät asiat olisivat melko yleisiä, ja päätöksenteon lähtönäkökulmia olisivat geopoliittiset ja taloudelliset edut. Prosessien päämäärä olisi nykyisten ilmastoneuvottelujen kaltainen: keskiössä on kansallisvaltioiden pyrkimys saada omasta päästökaupasta mahdollisimman suuri. Lyhytnäköiset kansallisvaltioiden edut saattaisivat lyödä korvalle kaikille yhteistä, pitemmän tähtäimen globaalia etua.

Tietysti erilaisilla vastademokratian keinoilla, kuten valvonnalla, päätösten toimeenpanon torjunnalla ja päättäjien toiminnan tuomitsemisella voisi vaikuttaa asioihin (ks. Rosanvallon 2008). Olisi mielenkiintoista, jos vastademokratian liikkeistä tulisi kansalliset ja jopa kulttuurirajat ylittäviä. Tämä voisi olla alku globaalille demokraattiselle puoluejärjestelmälle. Kansallisvaltiopuolueiden toiminta-areenoina olisivat nykyisen kaltaiset maailmanlaajuiset järjestöt ja kansainväliset sopimukset. Vaikka sopimuksia ja järjestöjä olisi useita, olisi päätösvalta kuitenkin keskitettyä, koska tärkeimmät päätökset olisivat muutaman yhteenliittymän, kuten G-20-maiden käsissä.

Entä jos globaali puoluejärjestelmä syntyy olemassa olevista puolueista?

Globaalitason puoluekentän synnyn edellytyksenä voidaan pitää globaalien ja ainakin jossain määrin demokraattisesti hallittujen politiikan teon paikkojen syntyä. Jos kansalliset subjektit rikkova globaali puoluejärjestelmä syntyisi, niin mille se rakentuisi? Kansaa alettiin pitää poliittisena subjektina 1800-luvulla. Tuona aatteiden ja ennen kaikkea nationalismin vuosisadalla kansallisia rajoja ylittävät identiteetit ymmärrettiin *kansainvälisiksi*. Kuitenkaan kansainvälisten puolueiden toiminta ei juuri koskettanut tavallisia puolueen jäseniä. Ne ovat olleet siis melko elitistisiä. (Chace-Dunn & Reese 2006, 82–110)

Kansainvälinen kanssakäyminen on perinteistä vasemmistolaiselle puolue toiminnalle. Sen sijaan konservatiivi- ja liberaalipuolueet ovat ryhtyneet kansallisuusrajat ylittävään yhteistyöhön vasemmistolaisia huomattavasti myöhemmin. Konservatiivien syy myöhäiseen organisoitumiseen on puolueissa tavallisesti vallinnut nationalistinen ideologia, joka keskittyy oman kansallisvaltion kilpailukyvyyn lisäämiseen, valtion alueen sotilaalliseen puolustamiseen ja oman kulttuurin vaalimiseen. Kansainvälinen kanssakäyminen on ollut konservatiiveille siis jo ideologisista syistä vieraampaa kuin vasemmistolaisille. Tosin tilanne on huomattavasti muuttunut vapaakaupan ja globaalin keskinäisriippuvuuden lisääntyttyä.

Kansallisten puolueiden yhteenliittymien – siis kansainvälisten puolueiden organisoinnin – perustana ovat 1800-luvulta peräisin olevat aatteet. Tuona vuosisatana syntyivät liberalismi, konservatismi, sosialismi ja anarkismi. Vähän myöhemmin syntyi kommunismi, ja anarkismi laajana joukkoliikkeenä puolestaan kukistui Espanjan sisällissodassa. Tätä jakoa ovat täydentäneet läntisessä maailmassa agrarismi, populismi, erilaiset separatistiset ryhmät, kristilliset ryhmät ja viimeksi vihreät (esim. Heywood 2007; Mylly 1989, 102–122). Muun maailman kansalliset puolueet laajentavat kirjoa muun muassa erilaisilla uskonnollisilla puolueilla, mutta myös turkkilaisperäisellä atatürkilaaisuudella, libyalaisella gaddafilaisuudella ja niin edelleen. Kaikkien muiden puolueiden paitsi vihreiden organisoitumisen perustana ovat olleet kansalliset liikkeet – uusimpana ryhmänä vihreillä on ollut huomenlahjana globaali näkökulma.

Miten pääosin noin satavuotiaat kansalliset puolueet pystyisivät muuntamaan näkökulmansa globaaliksi? Riittääkö vanhemmista aatteista vielä ratkaisuja globaaliongelmien, vai pitääkö puolueiden muuttua myös aatteiltaan ja organisaatioltaan? Miten länsimaisten puolueiden määrittelemä puoluejärjestelmä on sovitettavissa koko maailman järjestelmäksi?

Internationalististen puolueiden (nykyisten kansallisten puolueiden yhteenliittymien) etuna ovat pitkät perinteet. Niillä ovat toimivat sosiaaliset verkostot ja kyky operoida globalisoituvassa maailmassa.

Globaalien edustuksellisen politiikan paikkojen syntyessä perinteisillä puolueilla on myös valmiudet ja kyky tehdä vaalityötä. Niillä on kokemusta ehdokashankinnasta, vaaliohjelmien laatimisesta ja vaalikampanjoinnista. Euroopan Unionin jäsenvaltioiden puolueet ovat jo pitkään käyneet eurovaaleja, yhdysvaltaiset puolueet taitavat kampanjoinnin koko liittovaltion alueella. Internationalististen puolueiden huonoina puolina ovat elitistisyys ja hierarkkisuus. Kansallisilla puolueilla on hierarkia, jossa perustason jäsenet hoitavat paikallista ja kunnallispolitiikkaa. Heistä valikoituu pieni määrä toimimaan kansallisessa politiikassa. Kansainvälisiin kysymyksiin perehtyneiden määrä on vielä pienempi ja henkilöt erikoistuneempia; tavallisella puolueen jäsenellä ei ole juurikaan kanavia osallistua kansainvälisten kysymysten pohdintaan ja kansainväliseen vaikuttamiseen. Puolueiden elitistinen tapa hoitaa ylikansallisia kysymyksiä on aivan erilainen kuin esimerkiksi 1980-luvun alussa syntyneiden kehitysmaakauppaliikkeiden, joissa pääsee vaikuttamaan globaaleihin ja kansainvälisiin kysymyksiin vain ovesta sisään kävelemällä. Myös vuosituhannen vaihteessa toimineeseen globalisaatiokriittiseen liikkeeseen pääsi mukaan kuka tahansa ja koska tahansa. (Kontinen 1998, 187–218; Siisiäinen 1998, 219–244)

Jan Aart Scholten mukaan kansallisten puolueiden globalisoituminen etenee, kun ne ensiksi ryhtyvät painottamaan globaalikysymyksiä puoluediskurssissa. Nämä kysymykset pitää saada myös valtion agen-

dalle, ja puolueen globaaleja tehtäviä pitää tutkia. Scholten mukaan hierarkkisten mallien purkaminen on tärkeää, koska uusi globaali järjestys tulee olemaan monitahoinen, moninapainen ja epähierarkkinen. Tämän ajattelutavan juurruttaminen hierarkkisen mallin mukaisesti satakin vuotta toimineisiin puolueisiin on haasteellista. Globaaliksi pyrkivän kansallisen puolueen pitää tuoda esiin globaalin tasa-arvon vaatimusta ja etsiä uutta demosta – kannattajaryhmää, jonka parissa ja jonka vuoksi se toimii. (Scholte 2006, 62–76) Tällainen *demos* voisi koostua paitsi globaaliongelmien vuoksi kärsineistä, kuten aavikoitumisen tai ilmastonmuutoksen vuoksi maanpakoon joutuneista, myös henkilöistä, jotka tiedostavat globaaliongelmat. Oletettavasti siis teollisuusyhteiskunnan puolueetkin ryhtyvät toimimaan pääsääntöisesti muiden kuin hierarkkisten mallien mukaisesti. Verkostoituneessa globaalissa ympäristössä ei tunneta myöskään alueellista hierarkiaa. Samalla henkilöllä voi olla sekä alueellisia verkostoja että alueellista hierarkiaa rikkovia globaaleja verkostoja. Niinpä kansallisten puolueiden pitäisi helpottaa rivijäsenten vaikutusmahdollisuuksia kaikissa asioissa, myös kansainvälisissä ja globaaleissa.

Kuten aiemmin on todettu, globaalipolitiikan tekee välttämättömäksi maailmassa lisääntynyt keskinäisriippuvuus, joka ilmenee paitsi globaaliongelmina myös talouden maailmanlaajuisena verkostoitumisena. Miten kansallisilta perusteilta lähteneiden puolueiden ideologia pystyy vastaamaan globaalipolitiikan haasteisiin? Valtaosa

---

1800-luvun ideologioista perustui poissulkemiseen. Kansoja rakennettiin erottamalla meidät muista, samoin oli luokkien laita: työväen-, agraari- ja porvariluokat organisoituivat eri puolueiksi. Sen sijaan globalisoitunut maailma vaatii yhteistoimintaa; sulkemalla jokin kansa tai ihmisryhmä pois globaalipolitiikasta tuotetaan ongelmia koko maapallolle. (Vrt. Dryzek 2000) Ei ole esimerkiksi mitään järkeä sulkea jotain suurta valtiota ilmastopimuksen ulkopuolelle. Globalisoituvan maailmantalouden keskeinen ideologinen moottori oli liberalismi, tarkemmin ilmaistuna sen klassisesta liberalismista aineksia saanut tulkinta uusliberalismi – Stephen Gillin termein uuskonstitualismi. Uusliberalismin keskeinen käsite oli kilpailu, valtiot kilpailivat keskenään kuten yksilötkin. Kilpailun uskottiin tuovan vaurautta kaikille. Vaikka liberalismi pääsääntöisesti pitää yksilön oikeuksia ja demokratiaa itseisarvona, ei uusliberalismi David Harveyn mukaan sitä tee. Harvey toteaa, että uusliberalistiset talouden opit ovat menestyneet parhaiten siellä, missä on vähiten demokratiaa, kuten Kiinassa. Toisaalta vuonna 2008 alkanut maailmanlaajuinen finanssikriisi on ajanut entistä keskinäisriippuvaisemman maailman yhteistyöhön. Uusliberalistisen voittajan Kiinan etu on tukea muuta maailmaa, jonka kehityksestä maa on riippuvainen. (Harvey 2008)

Voimme siis tehdä analogian teollisuusyhteiskuntien välillä. Vapaan klassisen liberalismin mukaisen talouden romahdus 1920-luvun lopulla pakotti teollisuusmaat, kuten Yhdysvallat, ryhtymään yhteis-

työhön. Yksilökeskeisyys korvautui luokkien välisellä yhteistyöllä. Tuli *New Deal*, keynesiläisyys ja ristiriitojen sääntelyä markkinoinut dahrendorfilaisuus. Keskinäisestä yhteistyöstä ja kilpailusta voisi tulla uusi globaalipuolueiden välinen jännite, varsinkin kun päätetään maailman taloudesta. Kilpailuideologiaa ryhtyisivät kannattamaan liberalistiseen leiriin kuuluvat puolueet ja yhteistyötä vasemmistolaiset puolueet. Jako ei olisi ehdoton: John Maynard Keynesiä on suosittu niin liberaaleissa, konservatiiveissa kuin sosialisteissakin. Toisaalta Tony Blair New Labourin edustajana on ottanut vaikutteita uusliberalistisista opeista.

On myös mahdollista, että yksi maailman puoluekentän ristiriitaulottuvuuksista olisi marxilaista perua oleva luokkaristiriita maailman porvariston ja maailman köyhälistön välillä. Kehittyvissä maissa, kuten Latinalaisessa Amerikassa, ovat vasemmistopuolueet voimistuneet huomattavasti. Kun kehittynyt maailma tekee kehittyvistä maista maailman työpajan, jossa työ on vähemmän koulutusta vaativaa, saattavat luokkaristiriitaisuudet puhjeta näiden maaryhmien välillä. Kuten tiedämme, porvariston ja proletariaatin ristiriitaulottuvuuteen perustuvat puolueet olivat keskeisimpiä toimijoita 1900-luvulla varsinkin Euroopassa. (Ks. Amin 2006, 12–142) Myös arvokonservatismi–arvoliberalismi–ristiriitaulottuvuus näkyy, varsinkin kun käsitellään ihmisoikeuksia, ja erityisesti naisten ja sukupuolivähemmistöjen tasa-arvoa. Vanhan puoluekentän ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet

voisivat toimia myös maailmanpolitiikassa, ja siksi voidaan olettaa, että vanhoista kansallisista puolueista ja niiden kansainvälisistä yhteensiittymistä kehittyy globaali puoluekenttä.

Globaalit kansalaisjärjestöt puolueiksi?

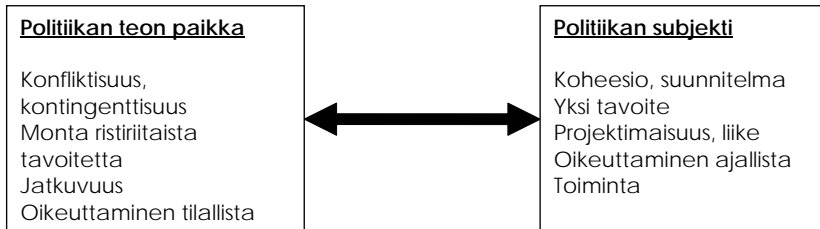
Kun kansallisten puolueiden esiliikkeet syntyivät rakennettaessa kansallisvaltiota politiikan maantieteellisenä ulottuvuutena, ovat globaalit kansalaisjärjestöt (INGO:t) syntyneet rakennettaessa maailmaa politiikan ulottuvuutena. Tämän analogian johdattelemana voimme kysyä: voisiko globaaleista kansalaisjärjestöistä kehittyä globaaleja puolueita? Globaalien kansalaisjärjestöjen toiminta on voimistunut huomattavasti viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Niiden jäsenmäärä kasvoi vuosien 1990–2000 aikana koko maailmassa noin 25-kertaiseksi. Alhaisen ja keskitulotason maissa kasvu oli kaksinkertaista korkean tulotason maihin verrattuna. (Patomäki & Teivainen 2003, 125) Ensimmäiset globaalit kansalaisjärjestöt olivat ympäristö- ja rauhanjärjestöjä, kuten vuonna 1971 syntynyt Greenpeace ja saman vuosikymmenen loppupuolella syntynyt Maan ystävät (Friends of the Earth). Greenpeace aloitti toimintansa kampanjoimalla ydinvoimaa vastaan, sitten se suojeli valaita ja otti myöhemmin agendalleen suuren määrän erilaisia ympäristönsuojeluun liittyviä asiakysymyksiä. Maan ystävien tärkein teema on ilmastonmuutos, mutta globaalina liikkeenä sen teemana on myös esimerkiksi köyhän

etelän ja rikkaan pohjoisen välinen ristiriita.

Gloaalien kansalaisjärjestöjen seuraava vaihe alkoi antiglobalisatioliikkeestä; syntyi valuutanvaihtoveron agendakseen ottanut AT-TAC, ja sen jälkeen Maailman sosiaalifoorumi. Maailman sosiaalifoorumi on koonnut monia globalisaatiokriittisiä liikkeitä, mutta on varsin hajanainen. Foorumissa on esimerkiksi valtiollisen itsenäisyyden kannattajia, mutta myös paljon henkilöitä ja järjestöjä, jotka haluavat vähentää valtioiden itsenäisyyttä, niin että globaalidemokrati-aa voidaan laajentaa. Foorumissa on myös eri käsityksiä siitä, onko se keskustelu- ja vaikutusareena vai poliittinen subjekti. (Patomäki & Teivainen 2003, 123–138) Subjektiutta puoltaa se, että foorumille on hyväksytty periaatejulistus, mutta toisaalta foorumissa aktiivisemmin toimivat haluavat korostaa järjestön areenasuuntautuneisuutta (mt., 123–147). Toisaalta politiikan teon paikkaa ja subjektiä ei välttämättä tule tulkita toisiaan poissulkeviksi. Poliitiikan subjekti vaatii kehittyäkseen hyvin resursoitun politiikan teon paikan, ja myös politiikan teon paikka voi kehittyä politiikan subjektiksi. Käsitteet voidaan nähdä siis jatkumona, joiden päissä ovat seuraavat ominaisuudet kuvaamassa politiikan teon paikkaa ja subjektiä:

Kuvio 1. Poliitiikan teon paikka – politiikan subjekti -jatkumo.

Jos Maailman sosiaalifoorumissa korostetaan politiikan teon paikka -luonnetta, politiikan subjekteja ovat siihen osallistuvat järjestöt. On esitetty, että Maailman sosiaalifoorumi voisi näin olla ”globaali-puoluehautomo”, jossa syntyisi globaali puoluekenttä. Vaikka sosiaalifoorumilla on nimekkäitä taustavoimia, muun muassa Brasilian presidentti Lula da Silva, ei sillä ole missään nimessä sitä mahtia kuin Maailman talousfoorumilla. Teivo Teivainen kutsuukin Maailman sosiaalifoorumia ”maanpaossa olevaksi maailmanparlamentiksi” (mt., 137). Toisaalta Maailman sosiaalifoorumi voisi ottaa kantakseen myös politiikan subjektin roolin. Subjekti se on suhteessa ainakin Maailman talousfoorumiin, WTO:hon ja muihin järjestöihin, jotka pitävät uusliberalismia talousoppinaan.

Järjestöt kuten Maan ystävät ja Attac ovat organisoituneet melko demokraattisesti. Voiko niistä kasvaa globaaleja puolueita? Varsinkin Maan ystävät on ollut mukana ”osapuolena” erilaisissa valtioiden välisissä maailmanpolitiikan teon paikoissa, sen luonne on siis varsin

puoluemainen. Järjestöjen puolueluonnetta lisää niiden agendan yleisyys. Maan ystävät ja Attac korostavat ohjelmissaan ja toiminnassaan yleisiä lähtökohtia, ei jotain sektorikysymystä, kuten esimerkiksi Amnesty International. Myös Greenpeace on laajentanut omaa agendansa yleiseksi. Voisiko tästä painostus- ja lobbausjärjestöstä tulla tulevaisuudessa globaalipuolue? Ainakin sen pitäisi muuttaa harvinaisvaltainen organisaationsa aivan muuksi. Tulevaisuuden sukupolvet haluavat tehdä politiikkaa epähierarkkisesti ja epäautoritäärisesti, ja tähän Greenpeacen itseään täydentävä oligarkkinen johtamistapa sopii erittäin huonosti.

On todennäköistä, että globaalien kansalaisjärjestöjen varaan rakentuva puoluekenttä muodostaisi enemmän moninapaisen ja osallistavan demokraattisen järjestelmän kuin keskitetyn ja elitistisen. Tätä voi perustella muun muassa kyseisten järjestöjen kansanvaltaa korostavalla eetoksella osallistaa erilaisia vähemmistöjä globaaliin vaikuttamiseen.

Aivan uusi globaali puoluekenttä

On mahdollista, että globaali puoluekenttä ei synny sata vuotta sitten alkunsa saaneista puolueista, 1980-lukulaisista liikkeistä eikä myöhemmistäkään viime vuosituhaten liikkeistä. Arvioitaessa aivan uusien globaalien puolueiden syntyä voimme käyttää hyväksi taas kerran analogiaa. Tiedämme, että kansalliset puolueet ovat syntyneet

(a) yhteiskunnallisten ristiriitautuvuuksien provosoimana (b) samoin ajattelevien ja toisiinsa samaistuvien ihmisten yhteenliittymiksi ja (c) tarvittaessa jotain elintä, joka organisoii vaalikampanjan (huolehtien muun muassa ehdokasrekrytoinnista).

Puolueiden synnyn edellytyksenä ovat olleet julkisuus, sosiaaliset verkostot, yhteiskunnallinen konflikti sekä politiikan teon paikat ja niiden subjektit. Globaali julkisuus syntyi viimeistään vuosituhannen taitteessa, kun globalisaatiokriittiset liikkeet osoittivat mieltään Seattlessa, Okinawassa, Göteborgissa ja Genovassa epädemokraattisena pitämäänsä suurvaltakeskeistä maailmanhallintoa vastaan. Kuten aikaisemmin todettiin, näistä mielenosoituksista kehittyi Maailman sosiaalifoorumi. Näiden liikkeiden ympärille kutoutui tietysti globaali sosiaalinen verkosto, josta suuri osa operoi juuri Maailman sosiaalifoorumin ympärillä. Tietysti globaaleja sosiaalisia verkostoja on järjestäytynyt myös muiden järjestöjen – kuten Maan ystävien – huomaan.

Uusliberalistisen maailmanjärjestyksen vastaiset näkemykset oli se yhteiskunnallinen konflikti, jonka varaan myös sosiaaliset verkostot muodostuivat. Uudet verkostot muodostuivat paitsi olemassa olleista ryhmistä, esimerkiksi Latinalaisen Amerikan ammattiyhdistysliikkeestä ja alkuperäiskansoista, myös mihinkään etniseen tai intressiryhmään sitoutumattomista henkilöistä. (Patomäki & Teivainen 2003, 123–147) Globalisaatiokriittinen liike oli siis varsin moninai-

nen. Tämä ei ole lainkaan ainutkertaista; historiasta tiedämme, miten Marxin ja Engelsin ympärille muodostuneet Internationaalit kokosivat monenlaisia anarkisteja ja sosialisteja. Samoin vihreidenkin lähötkohta oli useassa varsin erilaisessa kulutuskeskeistä elämäntapaa vastustavassa liikkeessä, antroposofeista talonvaltaajiin (vrt. Paastela 1986; Talshir 2002).

Jan Aart Scholte haluaa globaalista puolueesta moninapaisen, moninaisen ja epähierarkkisen (Scholte 2006). Puolue voisi tukeutua suurimpaan yhteiseen nimittäjään, esimerkiksi etsimään vaihtoehtoja uusliberalistiselle maailmanjärjestykselle. Se voisi ammentaa uusia ideoita sisäisistä ideologisista jännitteistään ja muuntua eri paikoissa ja eri aikana. Myös Stephen Gill ja Samir Amin puhuvat tämäntapaisen puolueen puolesta, joka sijoittuisi puoluekartalle keskustasta vasemmalle (Gill 2006; Amin 2006). Toki tämän puolueen vastapainoksi voisi syntyä uusliberalismiin myönteisemmin suhtautuva puolue. Globaali puolue on tuskin mahdollinen ilman internetiä. Vaikka merkittävimmillä politiikan teon paikoilla puolueen eliittien toiminta olisikin kasvokkaista, on internet välttämätön päätöksenteon valmistelussa ja ennen kaikkea kannattajien mobilisoinnissa.

Mainitunlainen uusi puolue voisi lähteä liikkeelle globaalista näkökulmasta, mutta se voisi juurtua myös maanosien tasolle (toimien esimerkiksi EU:ssa ja maanosien vapaakauppajärjestöissä), kansalliselle ja jopa alueelliselle tasolle. Moninapaisuus näkyisi eri tasojen pää-

töksenteossa. Globaalisti toimiva puolue voisi olla verkostomainen ja epähierarkkinen, ja sen tärkeä kommunikaatioväline olisi internet. Uuden puolueen näkökulmat olisivat myös uusia. Sen kantoja eivät rasittaisi teollisuusyhteiskunnan kansalliset ideologiat sen paremmin kuin ”esiglobaalien liikkeiden” oligarkkinen hallintamallikaan.

LOPUKSI

Kuten kirjoituksemme alussa totesimme, globalisaation mahdollisuudet, haasteet sekä globaaliongelmät tulevat tekemään maailmanlaajuisten politiikan teon paikkojen kiinteytymisen ja uusien perustamisen yhä välttämättömämmäksi. Nykyisissä globaaleissa politiikan teon paikoissa neuvottelu ja päätöksenteko on hyvin elitististä ja poissulkevaa. Esimerkiksi globaalin kapitalismin seurauksista huolestuneet järjestöt on tavallisimmin suljettu neuvottelusalien ulkopuolelle kansallisvaltioiden muodostaessa ”globaalit puolueet”. Siellä globaalit järjestöt osoittavat mieltään, kun päätöksiä tehdään enemmän kansalliset kuin globaalit näkökulmat huomioon ottaen.

On kuitenkin oletettavaa, että nationalismin ja sitä myötä kansallisvaltioiden merkityksen laskun myötä niiden tilalle tulevat globaali tietoisuus ja globaalit politiikan teon paikat. Kansallisvaltioihin perustuva globaali järjestelmä vaatisi kansallisvaltioilta suurta muutosta, jossa niiden omat intressit olisivat alisteisia globaaleille intresseille. Myös voimistuvat globaalidemokratian vaatimukset haastavat kansallisvaltioihin perustuvan järjestelmän.

Perinteisistä kansallisista puolueista voi kehittyä globaali puoluekenttä. Tämä kuitenkin edellyttäisi hierarkkisen organisaation purkamista ja uuden globaalin näkökulman ottamista kansallisen näkökulman tilalle. Tämä taas vaatii entistä enemmän kulttuurista osaamista ja suvaitsevaisuutta. Nykyisistä globaalijärjestöistä (INGO:ista) kehittyvä puoluekenttä vaatisi ainakin joidenkin järjestöjen toimintatapojen demokratisoimista. Tosin useat INGO:t ovat jo pitkään kehittäneet uusia demokratian ja osallistamisen muotoja. Suuri osa globaaleista järjestöistä on alun perin keskittynyt ympäristö-, kehitys- ja rauhanteemoihin. Nämä näkökulmat tulevat olemaan keskeisiä globaalihallinnossa. Voi tietysti olla, että 1980-luvun INGO:t olivat uusien globaalipuolueiden esiliikkeitä. Näistä uusista globaalinäkökulmista syntyneistä puolueista tulisi moniarvoisia, hajautettuja ja elitismiä karttavia.

On todennäköistä, että globaali puoluekenttä tulee olemaan sekoitus kansallisvaltioiden yhteenliittymiä, vanhoista kansallisista puolueista kehittyneitä globaalipuolueita, nykyisistä INGO:ista kehittyneitä puolueita ja aivan uusia globaalipuolueita. Puoluekentät voisivat olla maanosissa, kansallisvaltioissa ja alueillakin yhtä kirjavia. Eri aikoina perustetut puolueet toisivat omat näkökulmansa jokaisen tason päätöksentekoon. Kaikkia kuunteleva, mukaan ottava ja demokraattinen keskustelu ehkäisisi väkivaltaisuuksia ja ratkaisisi paremmin globaaliongelmia kuin elitistisyys ja poissulkevuus. Uhkakuvia edustavat globaalien yritysten maailmanhallinta tai globaali ekologinen totalitarismi.

Rauli Mickelsson

LOPPUSANAT

Jos tulevaisuudessa saa ilmaista mielipiteensä vapaasti ja liittyä järjestöön, jonka tarkoituksena on rakentaa parempaa maailmaa, on puolueita olemassa myös silloin. Puolueen olemassaolo ei edellytä edes edustuksellista demokratiaa: antiikin suoran demokratian oloissa oli puolueita, kuten on myös ollut maissa, joissa demokratia on ollut rajoitettu. Sana ”puolue” ja sen erikieliset vastineet antavat kiipinän mielikuvitukselle, kun ryhdymme miettimään, miksi puolueita pitäisi olla ja millaisia ne voisivat olla.

Millainen voisi olla tulevaisuuden puolue? Sen synnyn syy olisi jokin laaja yhteiskunnallinen konflikti, johon halutaan ratkaisua demokraattisin keinoin. Kun teollisuusyhteiskunnan luokka- ja joukkopuolueet olivat monoliittisuuteen pyrkiviä, mieluummin eksklusiivisia kuin inklusiivisia järjestöjä, pyrkisivät tulevaisuuden puolueet yhä avoimemmiksi ja mukaan ottavammiksi. Teollisuusyhteiskun-

nan luokkien ja muiden ihmisryhmien varaan rakentunut pluralistis-korporatiivinen, edustuksellinen ja hierarkkinen demokratiakäsitys korvautuisi julkiseen harkintaan – deliberaatioon – perustavalla demokratialla. Tulevaisuuden puolueet ottaisivat paikan poliittisen keskustelun ytimessä. Media toimisi tämän keskustelun ehdoilla, puolueiden ei tarvitsisi sovittaa politiikkaansa median kiivaaseen tahtiin.

Internet antaa paljon mahdollisuuksia yhteiskunnallisille liikkeille – myös puolueille. Puolueiden tulisi tosin pyrkiä pois hierarkkisista ja autoritäärisistä organisaatioista. Kansalaisten tien vaikuttamiseen tulisi olla lyhyt ja selkeä, ei pitkä, monimutkainen ja erityistaitoja vaativa. Tulevaisuuden puolueiden tulisi tarjota kansalaisille vaikutusmahdollisuus niin kunnallisiin, valtakunnallisiin, Euroopan laajuisiin kuin globaaleihin kysymyksiin. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen tulisi olla luontevaa, siihen pitäisi opettaa jo koulussa. Toki myös puolueilla olisi tärkeä rooli poliittisen tietämyksen lisäämisessä ja kansalaisten poliittisen mielenkiinnon herättämisessä.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- 3rd UN World Water Development Report. 2009.* London: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) and Earthscan.
- Aldrich, John H. 1993. Rational Choice and Turnout. *American Journal of Political Science* 37:1, 246–278.
- Amin, Samir. 2006. Towards the fifth international? Teoksessa Sehm-Patomäki, Katariina ja Ulvila, Marko (toim.).
- Anderson, Benedict. 2007. *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua.* Tampere: Vastapaino.
- Anderson, Chris. 2008. Free! Why \$0.00 Is the Future of Business. *Wired Magazine* (http://www.wired.com/techbiz/it/magazine/16-03/ff_free/) Issue 16.03, luettu 12.8.2009.
- Ankersmith, Frank R. 2002. *Political Representation.* Stanford: Stanford University Press.
- Aula, Maria Kaisa. 1991. *Poliitikkojen ja toimittajien suhteet murroksessa? Tutkimus Yleisradion politiikan toimittajien ammatti-identiteetistä 1980-luvulla.* Helsinki: Yleisradio (Tutkimusraportti 5/1991).
- Barabási, Albert-László. 2002. *Linked. The New Science of Networks.* Perseus Publishing.
- Barber, Benjamin. 1984. *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age.* Berkeley: University of California Press.
- Bardi, Luciano. 2002. Parties and Party Systems in the European Union. Teoksessa Luther, Kurt Richard ja Müller-Rommel, Ferdinand (toim.), *Political Parties in the New Europe: Political and Analytical Challenges.* Oxford: Oxford University Press.
- Bauman, Zygmunt. 2002. *Notkea moderni.* Suom. Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.
- Beitz, Charles R. 1989. *Political Equality.* Princeton: Princeton University Press.
- Bell, David S. ja Lord, Christopher Lord (eds.). 1998. *Transnational Parties in the European Union.* Aldershot: Ashgate.
- Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo. 2005. Muu poliittinen osallistuminen. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.).
- Bengtsson, Åsa ja Mattila, Mikko. 2009. Suoran demokratian ja häivedemokratian kannatus Suomessa. Teoksessa Borg, Sami ja Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007.* Tampere: Tampere University Press.

- Berelson, Bernard R., Lazarsfeld, Paul F. ja McPhee, William N. 1954. *Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign*. The University of Chicago Press.
- Beyme, Klaus von. 1985. *Political Parties in Western Democracies*. Translated by Eileen Martin. Aldershot: Gover.
- Biezen, Ingrid Van ja Saward, Michael. 2008. Democratic Theorists and Party Scholars: Why They Don't Talk to Each Other, and Why They Should. *Perspectives on Politics* 6:1, 21–35.
- Borg, Sami. 1996. *Velvollisuus vaikuttaa. Tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta*. Tampere: Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos (Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 491).
- Borg, Sami. 2005. *Kansalaisena Suomessa. Kansalaisvaikuttaminen Pohjoismaissa ja European Social Survey 2002*. Helsinki: Oikeusministeriö (Oikeusministeriön julkaisuja 2005:3).
- Breiner, Peter. 2006. The Origins of the Puritan Capitalist and the Vocational Politician – a Series of Just-so Stories? Or Why is Weber's Genealogy of the Vocational Politician So Uncontroversial? *Max Weber Studies* 6:1, 3–31.
- Callaghan, John, Fishman, Nina, Jackson, Ben ja McIver, Martin. 2009. *In Search of Social Democracy. Responses to Crisis and Modernisation*. Manchester: Manchester University Press.
- Castells, Manuel. 1996. *The rise of the network society*. Cambridge: Blackwell Publishers.
- Chase-Dunn, Christopher ja Reese, Ellen. 2006. Global party formation in world historical perspective. Teoksessa Sehm-Patomäki, Katariina ja Ulvila, Marko (toim.).
- Crouch, Colin. 2008. *Postdemokratie*. Frankfurt/Main: Suhrkamp.
- Curran, James. 2000. Rethinking Media and Democracy. Teoksessa Curran, James ja Gurevitch, Michael (eds.), *Mass Media and Society*. London: Arnold.
- Dahl, Robert A. 1963. *Modern Political Analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Della Porta, D. ja Diani, M. 1999. *Social Movements: An Introduction*. Oxford: Blackwells.
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott. 1996. *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. New Haven, London: Yale University Press.
- Delwit, Pascal, Külachi, Erol ja Walle, Cédric Van de (toim.). 2001. *Les fédérations européennes de parties: Organisation et influence*. Brussels: Editions de l'Université de Bruxelles.
- Dobson, Andrew. 2007. *Green Political Thought. 4th edition*. London: Routledge.
- Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: HarperCollins.

- Dryzek, John S. 2000. *Deliberative Democracy and Beyond. Liberals, Critics, Contestations*. Oxford: Oxford University Press.
- Dryzek, John ja Niemeyer, Simon. 2008. Discursive Representation. *American Political Science Review* 102, 481–493.
- Elo, Kimmo ja Rapeli, Lauri. 2008. *Suomalaisten politiikkatietämys*. Helsinki: Edita Prima (Oikeusministeriön julkaisuja 2008:6).
- Elster, Jon. 1998. Deliberation and Constitution Making. Teoksessa Elster, Jon (ed.), *Deliberative Democracy*, 97–122. Cambridge: Cambridge University Press.
- Espoon vihreät. 2008. *Vaaliohjelma* (<http://www.espoonvihreat.fi/esvi/vaaliohjelma/>), luettu 2.3.2008.
- Eurostat(<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>).
- FinnSight 2015 (2006): *Tieteen, teknologian ja yhteiskunnan näkymät*. Helsinki: Suomen Akatemia ja Tekes.
- Fishkin, James S., Luskin, Robert C., Panaretos, John, Siu, Alice ja Xekalaki, Evdokia. 2008. *Returning Deliberative Democracy to Athens: Deliberative Polling for Candidate Selection* (<http://cdd.stanford.edu/research/papers/2008/candidate-selection.pdf>). Paper presented at Annual Meeting of the American Political Science Association, Boston, MA, August 28–31, 2008.
- Follesdal, Andreas ja Simon Hix. 2006. Why There is a Democratic Deficit in the EU. A Response to Majone and Moravcsik. *Journal of Common Market Studies* 44:3, 533–562.
- Frey, Bruno S. ja Stutzer, Alois. 2002. *Happiness and Economics. How the economy and institutions affect human well-being*. Princeton: Princeton University Press.
- Galtung, Johan (1978/1964). Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position. Teoksessa Galtung, Johan (toim.), *Peace and Social Structure. Essays in Peace Research. Vol. 3*, 43–73. Copenhagen: Ejlers.
- Garrett, Kelly R. 2006. Protest in an Information Society. A review of literature on social movements and new ICTs. *Information, Communication & Society* 9:2, 202–224.
- Gill, Stephen. 2003. *Power and Resistance in the New Order*. New York: Palgrave.
- Gill, Stephen. 2006. Reflections on Global Political Parties. Teoksessa Sehm-Patomäki, Katariina ja Ulvila, Marko (toim.).
- Granovetter, Mark S. 1973. The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology* 1973:6, 1360–1380.
- Grönlund, Kimmo. 2007. Knowing and Not Knowing: The Internet and Political Information. *Scandinavian Political Studies* 30:3, 397–418.
- Grönlund, Kimmo ja Setälä, Maija. 2007. Political Trust, Satisfaction and Voter Turnout. *Comparative European Politics* 5:4, 400–422.
- Haavisto, Ilkka, Kiljunen, Pentti ja Nyberg, Matti. 2007. *Satavuotias kuntotestissä. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2007* (<http://eva.fi/>)

- files/1783_satavuotias_kuntotestissa.pdf), tulostettu 2.6.2008.
- Habermas, Jürgen. 1996. *Between Facts and Norms*. Cambridge, Ma: The MIT Press.
- Haikonen, Jyrki ja Kiljunen, Pentti. 2003. *Mitä mieltä, suomalaisen? EVA:n asennetutkimuksien kertomaa vuosilta 1984–2003*. Helsinki: Taloustieto.
- Hanley, David. 2008. *Beyond the Nation State: Parties in the Era of European Integration*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Harvey, David. 2008. *Uusliberalismin lyhyt historia*. Tampere: Vastapaino.
- Hay, Colin. 2007. *Why We Hate Politics*. University of Sheffield. *Helsingin Sanomat*. 31.5.2007.
- Herne, Kaisa ja Setälä, Maija. 2005. Deliberatiivisen demokratian ideaalit ja kokeilut. *Politiikka* 2005:3, 175–188.
- Heywood, Andrew. 2007. *Political Ideologies an Introduction. 4th edition*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hibbing, John R. ja Theiss-Morse, Elizabeth. 2002. *Stealth Democracy. Americans' Beliefs about How Government Should Work*. New York: Cambridge University Press.
- Hintikka, Kari A. 1993. *Tieto – neljäs tuotannontekijä. Tehtaasta televirtuaalisuuteen*. Helsinki: Painatuskeskus.
- Hintikka, Kari A. 2008a. *Johdatus osallistumistalouteen – internetin uusia taloudellisia toimintaympäristöjä* (<http://tieke.fi/>), luettu 9.9.2008. Helsinki: Tietoyhteiskunnan kehittämiskeskus ry.
- Hintikka, Kari A. 2008b. *Politiikka 2.0 – internet uusien puolueiden alustana*. Katsaus. *Politiikka* 50:1.
- Hintikka, Kari A. 2008c. *Pirates in politics – the Internet piracy as individualised politics*. Teoksessa Häyhtiö, Tapio ja Rinne, Jarmo (toim.), *Networking/net working: politics on the Internet*. Tampere University Press.
- Hintikka, Kari A. 2009. *Itseorganisoitumisen ideaali ja käytännön työläys*. Esitys Sosiologipäivillä 20.3.2009 (<http://verkkovoimaa.wordpress.com/>).
- Hintikka, Kari A. 2010. *Verkkovoima kollektiivisen toiminnan organisointimuotona*. *Artikkeli arvioitavana*.
- Hirschman, Albert O. 1974. *Exit, voice and loyalty responses to decline in firms, organizations and states*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Hix, Simon. 2008. *What's Wrong With the European Union and How to Fix It*. Cambridge: Polity Press.
- Hix, Simon. 2009. *What to Expect in the 2009–14 European Parliament: Return of the Grand Coalition*. *Sieps European Policy Analysis 8/2009*. Stockholm.
- Hix, Simon ja Lord, Christopher. 1997. *Political Parties in the European Union*. Basingstoke: Macmillan.
- Hix, Simon, Noury, Abdul ja Roland, Gérard. 2004. *How to Choose the*

- European Executive. A Counterfactual Analysis, 1979–1999. Teoksessa Blankart, Charles B. ja Mueller, Dennis C. (toim.), *A Constitution of the European Union*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Hix, Simon, Noury, Abdul G. ja Roland, Gérard. 2007. *Democratic Politics in the European Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hix, Simon ja Noury, Abdul. 2009. After Enlargement: Voting Patterns in the Sixth European Parliament. *Legislative Studies Quarterly* XXXIV:2, 159–174.
- Holmberg, Sören ja Oscarsson, Henrik. 2004. *Väljare: svenskt väljarbete under 50 år*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Hooghe, Liesbet (toim.). 2007. What Drives Euroscepticism? *European Union Politics* 8:1 (erikoisnumero).
- Hooghe, Liesbet ja Marks, Gary (toim.). 2007. Europe's Blues – Understanding Euroscepticism. *Acta Politica* 42:2/3 (erikoisnumero).
- Häyhtiö, Tapio ja Rinne, Jarmo. 2007. Satunnaisesta poliitikosta refleksiiviseksi toimijaksi – poliittisen osallistumisen muutoksesta. *Politiikka* 49:2
- IEA (International Energy Agency). 2008, 2009. *World Energy Outlook. Executive Summary*. OECD/IEA.
- Ilmonen, Kaj ja Siisiäinen, Martti (toim.). 1998. *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- International Union for Conservation of Nature (IUCN) (<http://www.iucn.org/what/biodiversity/>).
- Isotalus, Pekka. 1998. Jännitteisen poliittisen viestinnän kenttä. Teoksessa Isotalus, Pekka (toim.), *Kaveri vai peluri*. Jyväskylä: Atena.
- Johansson, Karl Magnus. 1999. Tracing the employment title in the Amsterdam treaty: uncovering transnational coalitions. *Journal of European Public Policy* 6:1, 85–101.
- Johansson, Karl Magnus. 2002a. Another Road to Maastricht: The Christian Democrat Coalition and the Quest for European Union. *Journal of Common Market Studies* 40:5, 871–893.
- Johansson, Karl Magnus. 2002b. Party Elites in Multilevel Europe: The Christian Democrats and the Single European Act. *Party Politics* 8:4, 423–439.
- Johansson, Karl Magnus ja Raunio, Tapio. 2004. *Politiska partier i den europeiska författningen*. Stockholm: SNS Förlag.
- Johansson, Karl Magnus ja Raunio, Tapio. 2005. Regulating Europarties: Cross-Party Coalitions Capitalizing on Incomplete Contracts. *Party Politics* 11:5, 515–534.
- Johansson, Karl Magnus ja Zervakis, Peter (toim.). 2002. *European Political Parties between Cooperation and Integration*. Baden-Baden: Nomos.

- Karjalainen, Keijo ja Raunio, Tapio. 2003. *Mitä konventin jälkeen? Kohti ylikansallista demokratiaa*. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Karttunen, Marko. 2009. *Evidence of Partisan Emphasis on EMU during 1994–1999: Comparing Finnish Parties* (<http://ethesis.helsinki.fi>, <https://oa.doria.fi/handle/10024/44532/evidence.pdf?sequence=1>, PDF), tulostettu 3.8.2009.
- Katz, Richard S. ja Wessels, Bernhard. 1999. Parliaments and Democracy in Europe in the Era of the Euro. Teoksessa Katz, Richard S. ja Wessels, Bernhard (toim.), *The European Parliament, the National Parliaments, and European Integration*. Oxford: Oxford University Press.
- Karvonen, Lauri ja Kuuhle, Stein (eds.). 2001. *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. London and New York: Routledge.
- Kestilä, Elina. 2001. *Radikaalioikeistopuolueet Länsi-Euroopassa. Tutkimuksia vaalikannatuksen vaihteluun vaikuttavista kysyntä- ja tarjonta-teoreettisista tekijöistä*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 258.
- Konttinen, Esa. 1998. Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Kirjassa Ilmonen, Kaj ja Siisiäinen, Martti (toim.).
- Konttinen, Esa & Peltokoski, Jukka. 2004. *Ympäristöprotestin neljäs aalto. Eläinoikeusliike ja uuden polven ympäristöradikalismi 1990-luvulla*. Jyväskylä: Minerva Kustannus/ SoPhi.
- Korhonen, Anna-Reetta, Peltokoski, Jukka, Saukkonen, Miika. 2009. *Paskaduunista barrikadeille. Prekariaatin julistus*. Into Kustannus Oy.
- Kortteinen, Matti. 1987. *Hallittu rakennemuutos*. Hanki ja jää.
- Kreppel, Amie. 2002. *The European Parliament and the Supranational Party System: A Study of Institutional Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ladrech, Robert. 2000. *Social Democracy and the Challenge of European Union*. Boulder: Lynne Rienner.
- Lasica, J.D. 2009. *Identity in the Age of Cloud Computing* (http://www.aspeninstitute.org/sites/default/files/content/docs/pubs/Identity_in_the_Age_of_Cloud_Computing.pdf), luettu 22.7.2009. Aspen Institute.
- Laver, Michael. 2000. Government Formation in the European Parliament. Teoksessa Moser, Peter, Schneider, Gerald ja Kirchgässner, Gebhard (toim.), *Decision Rules in the European Union: A Rational Choice Perspective*. Basingstoke: Macmillan.
- Lightfoot, Simon. 2005. *Europeanizing Social Democracy? The Rise of the Party of European Socialists*. Abingdon: Routledge.
- Lilleker, Darren G. ja Lees-Marshment, Jennifer. 2005. Introduction: rethinking political party behavior. Teoksessa Lilleker, Darren G. ja Lees-Marshment, Jennifer (toim.), *Political Marketing. A comparative perspective*, 1–14. Manchester, New York: Manchester University Press.
- Lindberg, Björn, Rasmussen, Anne ja Warntjen, Andreas (toim.). 2008. The Role of Political Parties in the European Union. *Journal of European Public Policy* 15:8 (erikoisnumero).

- Lindroos, Kia ja Soininen, Suvi (toim.). 2008. *Politiikan nykyteoreetikkoja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lipset, Seymour M. ja Rokkan, Stein. 1967. Cleavage Structure, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction. Teoksessa Lipset, Seymour M. ja Rokkan, Stein (toim.), *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*, 1–64. Free Press, New York.
- Luskin, Robert C, Fishkin James S., ja Jowell, Roger. 2002. Considered Opinions: Deliberative Polling in Britain. *British Journal of Political Science* 32, 455–487.
- Lyytinen, Jaakko. 2006. *Kun pöllö sai siivet. MTV:n uutisten historia*. Porvoo: Tammi.
- Lyytinen, Jaakko. 2009. *Kansakunta taas rähmällään*. Helsingin Sanomat 4.10.2009.
- Mair, Peter. 1997. *Party System Change. Approaches and Interpretations*. Oxford: Oxford University Press.
- Mair, Peter. 2007. Political Opposition and the European Union. *Government and Opposition* 42:1, 1–17.
- Majone, Giandomenico. 2005. *Dilemmas of Integration: The Ambiguities & Pitfalls of Integration by Stealth*. Oxford: Oxford University Press.
- Manin, Bernard. 1997. *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mannermaa, Mika (2006/2007). *Demokratia tulevaisuuden myllerryksessä. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen uudessa viitekehysessä*. Helsinki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta.
- Manow, Philip, Schäfer, Armin ja Zorn, Hendrik. 2008. Europe's party-political centre of gravity, 1957–2003. *Journal of European Public Policy* 15:1, 20–39.
- Marks, Gary ja Steenbergen, Marco R. (toim.). 2004. *European Integration and Political Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mattila, Mikko ja Raunio, Tapio. 2005. Kuka edustaa EU:n vastustajia? Euroopan parlamentin vaalit 2004. *Politiikka* 47:1, 28–41.
- Mattila, Mikko ja Raunio, Tapio. 2006. Cautious Voters – Supportive Parties. Opinion Congruence between Voters and Parties on the EU Dimension. *European Union Politics* 7(2006):4, 427–449.
- McElroy, Gail ja Benoit, Kenneth. 2007. Party Groups and Policy Positions in the European Parliament. *Party Politics* 13:1, 5–28.
- McLaverty, Peter ja Halpin, Darren. 2008. Deliberative Drift: The Emergence of Deliberation in the Policy Process. *International Political Science Review* 29:2, 197–214.
- McNair, Brian. 1995. *An Introduction to Political Communication*. Routledge.
- Meikle, Graham. 2002. *Future Active: Media Activism and the Internet*. New York, London: Routledge.
- Melin, Harri. 2009. Luokat ja yhteiskunnalliset jaot. *Sosiologia* 46(2009):2, 136–142.

- Meyer, Thomas. 2002. *Media Democracy. How the Media Colonize Politics*. Polity.
- Mickelsson, Rauli. 1999. *Samanlaiset ja erilaiset puolueet. Retoriikka- ja diskurssianalyttinen tutkimus kokoomuslaisten ja sosialidemokraattien jäsenlehdissä ilmaistemista käsityksistä omista puolueistaan vuosina 1965–1995*. Turku: Turun yliopisto.
- Mickelsson, Rauli. 2007. *Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä*. Tampere: Vastapaino.
- Moravcsik, Andrew. 2002. In Defence of the 'Democratic Deficit': Reassessing Legitimacy in the European Union. *Journal of Common Market Studies* 40:4, 603–624.
- Mutz, Diana C. 2006. *Hearing the Other Side. Deliberative Versus Participatory Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mykkänen Juri. 2007. Eduskuntavaalien televisiomainokset ja populäärikulttuuri. Teoksessa Perna, Ville, Niemi, Mari K. ja Pitkänen, Ville (toim.), 75–101.
- Mylly, Juhani. 1989. *Maalaisliitto 1918–1939. Maalaisliiton – Keskustapuolueen historia 2*. Hämeenlinna: Kirjayhtymä.
- Neuman, Russell W. 1986. *The Paradox of Mass Politics: Knowledge and Opinion in the American Electorate*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Niemi, Mari K. 2007. Voiko julkiskin olla ihan oikea ehdokas? Teoksessa Perna, Ville, Niemi, Mari K. ja Pitkänen, Ville (toim.).
- Nieminen, Hannu, Aslama, Minna ja Pantti, Mervi. 2005. *Media ja demokratia Suomessa. Kriittinen näkökulma*. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:11.
- Paakkunainen, Kari ja Hoikkala, Tommi. 2007. Sukupolvikamppailun kutsu – nuorten yksilöllistynyt politiikkasuhde. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.), *Sukupolvipolitiikka: Nuoret ja eduskuntavaalit 2007*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Paastela, Jukka. 1985. *Marx's and Engels' concepts of the parties and political organizations of the working class*. Tampere: University of Tampere.
- Pajamäki, Osku. 2006. *Ahne sukupolvi. Suurten ikäluokkien perintö*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Paloheimo, Heikki (toim.). 2005. *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo, Helsinki: Wsoy oppimateriaalit.
- Paloheimo, Heikki. 2007. Eduskuntavaalit 1907–2003. Teoksessa Ollila, Anne ja Paloheimo, Heikki, *Kansanedustajan työ ja arki. Suomen eduskunta 100 vuotta, osa 5*, 174–369. Helsinki: Edita.
- Paloheimo, Heikki. 2008. Ideologiat ja ristiriitaulottuvuudet. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 27–59. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Paloheimo, Heikki ja Sundberg, Jan. 2005. Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), 169–201.

- Palonen, Kari. 1993. *Politikointi – politisointi – politiikka. Tulkinta politiikan ajatusmuodon pelikieliäikätiloista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Palonen, Kari. 2007. *Re-thinking Politics. Essays from a Quarter-century*. Jyväskylä: University Printing House.
- Palonen, Kari. 2008. Pierre Rosanvallon. Poliitiikan ylistyspuheen muunnelmia 1970-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Lindroos, Kia ja Soininen, Suvi (toim.), 39–60.
- Patomäki, Heikki ja Teivainen, Teivo. 2003. *Globaali demokratia*. Helsinki: Gaudeamus-kirja.
- Pernaa, Ville. 2007. Neljäs valtiomahti haastaa ensimmäisen. Teoksessa *Ensimmäinen ja neljäs valtiomahti. Suomen eduskunta 100 vuotta*. Helsinki: Edita.
- Pernaa, Ville. 2009. *Uutisista, hyvää iltaa. Ylen tv-uutiset ja yhteiskunta 1959–2009*. Helsinki: Karttakeskus.
- Pernaa, Ville, Niemi, Mari K. ja Pitkänen, Ville (toim.). 2007. *Mielikuva-vaalit. Kevään 2007 eduskuntavaalien mediaailmiöt*. Turku: Kirja Auroora.
- Pernaa, Ville ja Railo, Erkkä. 2006. Valtapolitiikasta tunnepolitiikkaan. Teoksessa Pernaa, Ville ja Pitkänen, Ville (toim.), *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Pesonen, Pertti ja Sänkiäho, Risto. 1979. *Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisien käsityksiä poliittisesta toiminnasta*. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Powell, Thomas A. 1998. *Web Site Engineering: Beyond Web Page Design*. Prentice-Hall.
- Pridham, Geoffrey. 2005. *Designing Democracy: EU Enlargement and Regime Change in Post-Communist Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Przeworski, Adam. 1998. Deliberation and Ideological Domination. Teoksessa Elster, Jon (ed.), *Deliberative Democracy*, 140–160. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pulkkinen, Tuija. 1989. *Valtio ja vapaus*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Putnam, Robert J. 2000. Bowling Alone. *The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rantala, Onni. 1965. *Suomen poliittiset alueet 1. Poliittisten aatteiden levinneisyys 1907–1958*. Turun yliopiston valtio-opin laitos. Tutkimuksia, sarja C: 3.
- Raunio, Tapio. 2007a. Demokratia, tehokkuus ja integraation tulevaisuus. Teoksessa Raunio, Tapio ja Saari, Juho (toim.), *Euroopan tulevaisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raunio, Tapio. 2007b. Open List, Open Mandate? Links between MEPs and Parties in Finland. *Perspectives on European Politics and Society* 8:2, 131–146.
- Raunio, Tapio. 2008. Euroopan integraation vaikutus Suomen puoluejärjes-

- telmään. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Raunio, Tapio ja Saari, Juho. 2009. *Euroopan unionin jännitteet*. Helsinki: Eurooppatiedotus, Ulkoasiainministeriö.
- Reinhardt, Ulrich ja Roos, Georges T. (eds.). 2008. *Future Expectations for Europe. Pan-European Futures Study with Comments by 19 Futurists*. Darmstadt: Primus Verlag. Stiftung Für Zukunftsfragen.
- Richardson, Henry S. 2002. *Democratic Autonomy. Public Reasoning about the Ends of Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Riker, William H. 1982. *Liberalism against Populism*. Prospect Heights, Il.: Waveland Press.
- Rogers, Everett M. ja Shoemaker, Floyd F. 1971. *Communications of Innovations: A Cross-Cultural Approach*. Free Press.
- Rosanvallon, Pierre (2008). *Vastademokratia. Poliittikka epäluulon aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.
- Roukala, Veikko. 1986. *Kehittämishankkeiden laadun varmistaminen*. Espoo: IBM ja Weilin+Göös.
- Salokangas, Raimo. 1996. *Aikansa oloinen. Yleisradion historia osa 2: vuodet 1949–1996*. Helsinki: Yleisradio.
- Sartori, Giovanni. 1970. Concept Misformation in Comparative Politics. *American Political Science Review* 64:4, 1033–1053.
- Sartori, Giovanni (toim.). 1984. *Social Science Concepts: A Systematic Analysis*. Beverly Hills: Sage.
- Sartori, Giovanni (1991). Comparing and Miscomparing. *Journal of Theoretical Politics* 3:3, 243–257.
- Schmitt, Hermann ja Thomassen, Jacques. 2009. The European Party System after Enlargement. Teoksessa Thomassen, Jacques (toim.), *The Legitimacy of the European Union after Enlargement*. Oxford: Oxford University Press.
- Scholte, Jan Aart. 2006. Political parties and global democracy. Teoksessa Sehm-Patomäki, Katariina ja Ulvila, Marko (toim.).
- Sehm-Patomäki, Katariina ja Ulvila, Marko (toim.). 2006. *Democratic Politics Globally. Elements for a Dialogue on Global Political Party Formations*. Tampere: NIGD Working Paper 1/2006.
- Setälä, Maija, Grönlund, Kimmo ja Herne, Kaisa. 2010. Citizen deliberation on nuclear power: A comparison of two decision making methods. *Political Studies*, tulossa.
- Siisiäinen, Martti. 1998. Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Kirjassa Ilmonen, Kaj ja Siisiäinen, Martti (toim.).
- Siisiäinen, Martti. 2002. Yhdistysten nykytila ja kehityksen suunnat. Teoksessa Riikonen, Virve ja Siisiäinen, Martti (toim.), *Yhdistystoiminnan uusjako*. Helsinki: Opintotoiminnan keskusliitto OK ry.
- Small, Gary W. ja Vorgan, Gigi. 2008. *iBrain: Surviving the Technological Alteration of the Modern Mind*. William Morrow.
- Stranius, Leo. 2009. Epämuodollinen kansalaistoiminta – järjestötoimin-

- nasta kevytaktivismiin. Teoksessa *Suomalaiset osallistujina – katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Oikeusministeriön demokraatiyksikkö, tulossa.
- Street, John. 2001. *Mass Media, Politics and Democracy*. Palgrave.
- Strøm, Kaare. 1990. A Behavioral Theory of Competitive Political Parties. *American Journal of Political Science* 34:2, 565–598.
- Sunstein, Cass. 2002. *Republic.com*. Princeton University Press.
- Sunstein, Cass R. 2002. The Law of Group Polarization. *The Journal of Political Philosophy* 10:2, 175–195.
- Suomen Kuvalehti*. 31.10.2008. Voittoisat populistit.
- Surowiecki, J. 2004. *The Wisdom of Crowds: Why the Many Are Smarter Than the Few and How Collective Wisdom Shapes Business, Economies, Societies and Nations*. Little, Brown.
- Taimio, Heikki. 2008. *Miten talouskasvun hedelmät ovat jakaantuneet?* Sosiaalifoorumi 17.5.2008.
- Talshir, Gayil. 2002. *The Political Ideology of Green Parties. From the Politics of Nature to Redefining the Nature of Politics*. New York: Palgrave, Macmillan.
- Tapscott, Don ja Williams, Anthony D. 2006. *Wikinomics – How Mass Collaboration Changes Everything*. Portfolio, Penguin Group (USA) Inc.
- Teorell, Jan. 1999. A Deliberative Defence of Intra-Party Democracy. *Party Politics* 5:3, 363–382.
- Thomassen, Jacques, Noury, Abdul ja Voeten, Erik. 2004. Political Competition in the European Parliament: Evidence from Roll Call and Survey Analyses. Teoksessa Marks, Gary ja Steenbergen, Marco R. (toim.).
- Tietoyhteiskuntapuolue. 2006. *Lehdistötiedote 7.2.2006* (<http://www.tietoyhteiskuntapuolue.org/>), luettu 15.2.2006.
- Tommila, Päiviö ja Salokangas, Raimo. 1998. *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.
- Tranter, Bruce. 2007. Political Knowledge and its Partisan Consequences. *Australian Journal of Political Science* 42:1, 73–88.
- Turow, Joseph. 1997. *Breaking up America: Advertisers and the New Media World*. Chicago: University of Chicago Press.
- UNDP Human Development Reports* (<http://hdr.undp.org/en/statistics/>).
- Vauhkonen, Jouni. 2008. Frank Ankersmith. Katkos, ero ja konflikti edustuksen lähtökohtana. Teoksessa Lindroos, Kia ja Soininen, Suvi (toim.), 17–38.
- Vegh, Sandor. 2003. Classifying Forms of Online Activism. The Case of Cyberprotests against the World Bank. Teoksessa McCaughey, M. ja Ayers, M. D. (eds.), *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. New York, Routledge.
- Vihreä lanka*. 2007. Wiki-vaaliohjelmat avaavat poliittista päätöksentekoa (<http://www.vihrealanka.fi/node/935>) 14.12.2007, luettu 20.12.2007.
- Viitamäki, Sami. 2008. *The FLIRT model of crowdsourcing crystallized* (<http://www.samiviitamaki.com/2008/02/10/the-flirt-model-crystallized/>), luettu 12.8.2009.

- Virtanen, Matti. 1987. *Tehtaasta Studioon*. Hanki ja jää.
- Warntjen, Andreas, Hix, Simon ja Crombez, Christophe. 2008. The party political make-up of EU legislative bodies. *Journal of European Public Policy* 15:8, 1243–1253.
- Warren, Mark E. 1996. Deliberative Democracy and Authority. *The American Political Science Review* 90:1, 46–60.
- Yle. 2.6.2009. Eurovaalikampanjoissa vannotaan Facebookin nimeen (http://yle.fi/uutiset/eurovaalit/2009/06/eurovaalikampanjoissa_vannotaan_facebookin_nimeen_771728.html), luettu 11.7.2009.
- Yle. 4.6.2009. Facebook innostaa poliittiseen kevytaktivismiin (http://yle.fi/uutiset/talous_ja_politiikka/article778284.ece), luettu 11.7.2009.
- Young, Iris Marion. 2000. *Inclusion and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Haastattelu- ja kyselyaineistot

- Eduskuntavaalitutkimus 2007* [elektroninen aineisto]. Taloustutkimus [aineiston keruu]. Poliittinen osallistuminen ja demokratian muodot -tutkimusprojekti [tuottaja]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. FSD2269. Tutkimusta varten haastateltiin 1422 henkilöä.
- EVA:n kansalliset asennetutkimukset* [elektroniset aineistot]. Yhdyskuntatutkimus [aineistonkeruu]. Elinkeinoelämän valtuuskunta [tuottaja]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. FSD1079(1984), FSD1080(1986), FSD1081(1988), FSD1984(1994), FSD1087(2000), FSD2078(2004), FSD2430(2009). Tutkimukset on toteutettu postikyselyinä. Kussakin kyselyssä vastaajia on yli 2000.
- Yhteiskuntatutkimus 2008* [elektroninen aineisto]. YTKT2008. Elo, Kimmo ja Rapeli, Lauri [tekijät]. 2008. Helsinki: Taloustutkimus [aineistonkeruu]. Turun yliopisto, valtio-opin laitos.

Tilastot

- Finnpanel Oy. 2009. *TV-mittaritutkimus*. Viikot 32–35, 2009.
<http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vko/top/2009/32/yle1.html>
<http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vko/top/2009/33/yle1.html>
<http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vko/top/2009/34/yle1.html>
<http://www.finnpanel.fi/tulokset/tv/vko/top/2009/35/yle1.html>
 Luettu 2.9.2009.
- TNS Gallup. 2009. *Suomen web-sivustojen viikkoluvut*.
<http://www.gallupweb.com/tnsmatrix/>
 Luettu 2.9.2009.

ISSN 1458-6444
ISBN 978-952-466-813-2
ISBN 978-952-466-814-9

TILAUKSET

Edita Prima Oy

Asiakaspalvelu
vaihe: 020 450 011
faksi 020 450 2470

asiakaspalvelu: prima@edita.fi

BESTÄLLNINGAR

Edita Prima Ab

Kundservice
växel 020 450 011
fax 020 450 2470

asiakaspalvelu: prima.edita.fi